תנ״ך · דרשות ודרושים

דברי מהריא חלק א

רבי יהודה אסאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי מהריא חלק א

רבי יהודה אסאד

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-מהריא-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סמיכות התורה נעוץ סופה בתחלתה 4
ספר בראשית 4
פרשת בראשית 4
פרשת נח 38
לפרשת לך לך 49
פרשת וירא 64
לפרשת חיי שרה 89
פרשת תולדות 108
פרשת ויצא 118
פרשת וישלח 149
פרשת וישב 163
פרשת מקץ 181
פרשת ויגש 195
פרשת ויחי 204

סמיכות התורה נעוץ סופה בתחלתה

ספר בראשית

פרשת בראשית

לעיני כל ישראל דסופו הוא למ"ד הוא בגימ' ע"ד ועולה כמנין ע"ד ועולה כמנין חכמה עם הכולל בחכמה יבנה בי"ת בי"ת בראשית ותרגום ירושלמי בחוכמא ד' בחכמה יס"ד ארי"ץ ל"ב נתיבותיה **בי"ת למ"ד עולה תו"ף** אבא יסד ברתא עוה"ז ביה בה"א עוה"ז זה השער לד' בי"ת בראשית למ"ד חכמה עלאה מגדל פורח וחכמה תתאה, גם נ"ל דאי' דמאמר פלוני אלמוני בליקוטי מרב האי גאון ד' כ"ח ע"ב דכ"ב אותיות מאל"ף עד תי"ו ט' מכאן ובאמצע יכל"ם יש כל"ם כלומר שהוא מל"ך ויו"ד קודם למלך להורות שהוא תחלת הכבוד שלא יוכל אדם להשיג לכבוד מלכות שמים אם לא בהרהור המחשבה וסי' לדבר כל כבודה בת מלך פנימה, ונ"ל כלי"ם באמצע סופי תיבות "משה שלעיני "כל ישראל מלכי עולה ק' זה שמו של הקב"ה רא"ש דברך אמת וחותמיו אמת, ט' ט' סובל עליונים ותחתונים כ' פעמים ט' ח"י, וע"ד תרגום ירושלמי בראשית בחוכמ' וכו' נ"ל דאיתא ספ"ק דסוטה במיתת משה אמר ד' והחכמה מאין תמצא ופי' המג"ע ושל"ה דהנעלם ממשה הוא ימ"א"י"ן כזה מ"ם שי"ן ה"א וכתיב במשה ותחסרהו מעט מאלוקים שנגלו לו מעיינות החכמה ואית' במד' בראשית בשביל משה שנאמר וירא ראשית לו וז"כ התרגום בחוכמא וא"ש הסמיכות ודוק.

עוד נר' סמיכות התורה כי סופה נעוץ בתחילתה, ותחילתה בסופה, לעיני כ"י בראשית ברא וכו' כתיב ס"פ ואתחנן והי' כי יביאך וכו' ערים גדולות וכו' אשר לא בנית ובתים וכו' כרמים וכו' אשר לא נטעת השמר לך פן תשכח את ד' אשר הוציאך מא"מ וכו' ותמוה ההמשך ועי' פי' רמב"ן ובחיי וספורנו מ"ש ולענ"ד יובן עפמ"ש המפורשים מ"ט דאמר אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים והו"ל אשר בראתיך או איזה טובה אחרת ונ"ל לתרץ דבשמות רבה פ' מ"ג ז"ל אמר משה במעשה העגל רבון העולם כך אמרת אנכי ד"א אנכי אלוקיכם לא נאמר לא לי אמרת ואני בטלתי הדיבור אתמהא עכ"ל וכה ברבה פ' עקב וז"ל לא שברן עד שראה בעיניו שנאמר וירא את העגל וכו' וישלך וכו' א"ל הקב"ה משה לא הייתי מאמין לי שעשו להן עגל שנא' סרו מהר מן הדרך אשר צויתים רבנן אמרו מן הדבר הזה שקד משה האיך לזכות את ישראל שא"ל הקב"ה אשר צויתים אמר לפניו רבש"ע אני נצטויתי שמא עברתי על הציווי הם לא נצטוו וכו' אלוקיכם לא נאמר אלא אנכי ד' אלוקיך וכו' ע"ש.

ותמה מהר"ש יפה א"כ מה אשר הוצאתיך מא"מ הרי משה מעולם לא נשתעבד במצרים ולא הוצרך ד' להוציאו ע"ש וא"כ בפשוט נ"ל מה"ט אמר אשר הוצאתיך וכו' להוציא מטעות זה לי צוית ולא להם, וכיון שהעושר לפעמים סיבה ח"ו להרע כמ"ש ואכל ושבע ודשן ופנה וכו' וכן וישמן ישורון ויבעטו וכן וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת וכו' זה"ש כי יביאך וכו' ערים גדולות וטיבות אשר לא בנית וכו' ואכלת ושבעת דייק' ועי"ז שמא ח"ו יבעט ופנה אל אלהים אחרים בטענה דלא נאמר אלקיכם ע"כ רק למשה ציוה **ולזה** אמר השמר לך פן תשכח את ד' אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים ר"ל לכך אמרתי אנכי ד"א אשר הוצאתיך מא"מ וכו' דתו אי אפשר לומר דקאי רק על משה, ויובן עוד דהנה אנחנו ישראל מקודשים להקב"ה בחופה וקדושין כמ"ש וארשתיך לי לעולם וכו' ופליגי המפורשים מהו הקדושין:

יש אומרים ההוצאה מכור הברזל ברכוש גדול ויש אומרים הקדושין היו בלוחות כמ"ש חכז"ל שע"י שבירת לוחות עשאן כפנויה שזינתה וכ' ההפלא' בפתיח' למס' קידושין דשניהם אמת עפ"י שהק' ממ"נ אי הי' משה בלוחות שליח לקבלה א"כ כבר נתקדשו ומה הועיל השבירה לעשותן כפנויה, ואם הי' שליח הולכה א"כ לא הי' צריך לשוברם דבלא"ה זינתה קודם שקיבלו הקידושין וע"כ ביזת מצרים הי' הקדושין אבל על תנאי אם יקבלו התורה כמ"ש בהוציאך את העם וכו' תעבדון וכו' על ההר הזה, א"כ בשבירת הלוחות שלא נתקיים התנאי בטלו הקדושין למפרע והי' הזנות קודם הקדושין, ועפי"ז פי' מאמר אהרן בפ' כי תשא ואומר להם למי זהב התפרקו, והל"ל תנו זהב אבל ה"פ דאמר להם כיון שאתם עוברים על התנאי ממילא בטלו הקדושין וצריכין להחזיר הקדושין וא"כ למי זהב אינו שלכם והתפרקו עש"ה ודפח"ח וזה נ"ל כוונת הפ' בקהלת כי בצל החכמה בצל הכסף ע"י התורה זכינו למפרע ברכוש מצרים וזה"ש נמי לישראל בפ' יתרו קודם מתן תורה כה תאמר וכו' ותגד לבנ"י אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ר"ל שכתב וינצלו את מצרים ונשאוהו כמצולה שא"ב דגן ונתתי לכם ואע"ג דמזוני במזלא תלי' והמזל הורה להרע לכם כמ"ש כי רעה נגד פניכם מ"מ נתתי לכם רכושם ואשא אתכם על כנפי נשרים הגבהתי אתכם למעלה מן המזלות ואביא אתכם אלי וע"כ כדי שעי"ז הכסף התקדשו לי והיינו על תנאי שתקבלו התורה וזה"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' וזה"ש נמי בתהלים ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו היינו רכוש מצרים רק בעכור ישמרו חקיו וכו', וא"כ זהו נמי הכונה בשה"ש תורי זהב נעשה לך עם נקה"כ ביזת מצרים כמ"ש רש"י והן קדושין הי' על תנאי לקבל תורה ואל"כ למי זהב, ולכן עד שהמלך במסבו תחת החופה נרדי נתן ריחו ובטלו הקדושין למפרע ונדונו

כפנויה ונתרצה הקב"ה סלחתי כדבריך ויישר כחך ששברת שליושו כפנויה והשרה אח"כ שכינתו בתוכינו צרור המור דודי לי בין שדי ילין בין שני ברי ארון כנ"ל.

אמנם קיל כיון שטען משה לי צוית וכו' למה שיבר הנוחות לעשותן כפנויה, ונ"ל דתרווייהו צריכי דהנה איכא למ"ד הרכוש הי' בשכר עבודה, וא"כ משה שלא נשתעבד אין צריך ליטול רכוש, אבל אם הרכוש הי' כסף קדושין ע"כ גם משה בכלל וכמ"ש וד' נתן את חן העם וכו' וגם האיש משה וכו' ואם רכוש הי' שכר עבודה עכ"ל הקדושין הי' הלוחות ואם משה הי' שליח קבלה לא מהני כלל שבירת לוחות לעשותן פנויה כנ"ל, וא"כ מתורץ קו' מהר"ש יפה הנ"ל דאם הרכוש הי' קדושין ע"כ גם משה בכלל הרכוש אמנם כן עכ"ל הקדושין הי' על תנאי כמ"ש הפלאה וע"י שבירת הלוחות שהן כפנויה ממילא קדושין הדרי ולמי זהב כנ"ל וה"פ א"כ אנכי ד"א שכבר קדשתיך לקבל התורה ע"י כס קדושין אשר הוצאתיך מא"מ וכתיב ויוציאם בכסף ובזהב וכו', ואם לא תקבלו התורה א"כ למי זהב וא"כ השבירה לחוד לא מהני דדלמא הלוחות הן הקדושין ושליח קבלה היה וה"ל מ"מ אשת איש שזינתה וכן טענת לי צוית וכו' לחוד לא מהני משום קושי' מהר"ש יפה הנ"ל דהרי אשר הוצאתיך מא"מ כתיב אבל תרווייהו להדדי הכי אמר משה ודאי אם רכוש הי' שכר עבודה ע"כ הלוחות הן הקדושין ואני שליח קבלה ולא מהני השבירה אבל הרי גם לי צוית שלא נאמר אלוקיכם ואיך אפשר לומר עלי אשר הוצאתיך מא"מ וע"כ ר"ל נתינת טעם הוא משום כסף קדושין של רכוש מצרים וגם אני בכלל יהיו קדושין על תנאי ואם אין מקבלים התורה למי זהב וא"כ ע"י השבירה לא נתקיים התנאי והם פנוים למפרע ולי צוית דייקא שאני לא עברתי ונתקיים התנאי וגם אני קבלתי עלי הדבור וחלו הקדושין למפרע ולא להם וא"כ למפרע גזל הוא הרכוש בידם ע"י שלא נתקיים התנאי אמנם לפמ"ש רש"י ריש בראשית דלכן כתב משום שלא יאמרו או"ה לסטים אתם וכ"ה במ"ר וכו' א"כ ה"נ רכוש מצרים זו נתנה להם וציוה להם וישאלו ממצרים ומ"מ אינה גזל בידינו דלי הכסף ולי הזהב אמר ד' וזה"ש לעיני כל ישראל פירש"י זו שבירת הלוחות וה"ט לפי שעי"ז הי' משה עיני כל ישראל שעי"ז ניצולו ונעשו כפנוי' כנ"ל אמנם כן הקדושין חוזרים גזל הי' בידם הרכוש לזה אמר בראשית ברא וכו' כח מעשיו הגיד וכו' לומר לי הכסף ולי הזהב וכו' אין כאן גזל.

וזה"ש כי יביאך וכו' ערים וכו' אשר לא בנית וכו' לא נטעת ומ"מ אינו גזל בידך משום לד' הארץ ומלואה עי"ז תבין נמי ולא תשכח את ד' אשר הוציאך מא"מ ברכוש גדול וא"כ שמא תאמר רכוש מצרים נמי אינו גזל ואין צריך לקיים התנאי לזה אמר השמר לך וכו' ובזה מובן נמי ספרי פ' הברכה וז"ל הופיע מהר פארן ארבע הופעות הם ראשונה

במצרים שנא' רועי ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף יושב הכרובי' הופיעה, שלי' בשעת מתן תורה שנא' הופיע מהר פארן וכו' ולפמ"ש א"ש דמצינו לשון הופעה בכסף כמ"ש באיוב שדי וכו' וכסף תועפת לך ואף במצרים לפי הוראת המזל רעה הוא נגד פניכם הגביהם ד' למעלה ממזלות ושידד הטבע, וזה"ש והי' שדי בצריך דייקא שמשדד המזלות וכסף תועפת לך וזה"ש רועה ישראל נוהג כצאן יוסף יושב הכרובים הופיעה ד' עצמו שידד המזל ונתן להם כסף תועפת הרכוש מצרים וכ"ז הוא רק על תנאי לחבל התורה הופיע מהר פארן כנ"ל,

עוד נראה בענין סמיכות התורה דאית' במדרש קהלת בפסוק לכל זמן ועת לכל חפץ וכו' זמן הי' לאותו דבר שהי' נתון למעלה מה"ש ועכשיו יהי' נתון למטה מה"ש ואיזו זו התורה שנאמ' וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר ותמוה, ונ"ל דאית' בתיקונים ובמג"ע רי"ב ס' בראשית ז' תיבות וכ"ח אותיות כ"ח מעשיו הגיד לעמו וכן במתן תורה בפסוק וידבר וכו' הנ"ל ז' תיבות וכ"ח אותיות, ונ"ל הכל חד ע"ד מארז"ל בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית דרכו וה"ט נמי אמר שלמה במשלי ח' ד' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז ז' תיבות בפסוק וכתב בתקונים שם דה"ט כשביטלו תורה וילכו בלא כ"ח, והן נגד כ"ח עתים שאמר קהלת, ובהן עת להשליך אבנים, ואית' ברבה שם זה שבירת הלוחות, וזה"ש לעיני כל ישראל פירש"י שבירת הלוחות עת להשליך כ"ח עתים דקהלת וצריך תקון לעיוות דמשו"ה וילכו בלא כ"ח וכמ"ש בהדי' שם לא קול ענות גבורה אבל קול ענות חלושה אנכי שומע, לזה אמר בראשית וכו' וידבר אלקים חזר קול ד' בכח קול ענות גבורה ע"י לוחות שניות, ולכן פתח התורה בבי"ת רומז ללוחות שניות, והזכיר אלקים בב' המקראות רמז לגבורה בכ"ח וקוי ד' יחליפו כח והנה בפ' עת לכל חפץ וי"ו תיבות בני ג' אותיות ע"ש אוריית' וששה סדרים, וז' תיבות בפסוק וכ"ג אותיות ובצירוף אותיות התורה נגד ה' חומשי תורה הן כ"ח אותיות, וכן בפסוק יהי אור כ"ז ובצירוף התור"ה כ"ח שרומז על אור תורה וז"כ מיר שפי' קרא על מ"ת שנא' וידבר אלקים וכו' וכמובן ובזה נ"ל ע"ד מ"ש בזוהר חדש פ' ראה ברכה וקללה וכו' ברכאין ולווטין דנחתין מלעיל למסבל בהאי עלמין אית בהו ממש ואתחזין להנהו זכיכי נפשאי ומרע"ה אחזי להון ברכאין ולווטין ממש נחתין מלעילא במשמשא ומשו"ה א"ל חזו בעינא ומשום דלא הוי אפשר למחזי האי לולתא אלא יחידי סגולה דנשמתהון זכאי ביותר ומשו"ה א"ל ראה בלשון יחיד וכו' כי היכי דישראל קבלו אוריית' בטור' דסיני, וכל העם רואים את הקולות מה שאין יכולין לראות ה"נ בעי קב"ה בעבר הירדן יקבלון נמי אורייתא כה"ג גופא והיינו דקאמר ראה וכו' יר' תחזו ממש וכו' ונ"ל התורה רמזה עוד דבר זה בפ' רא"ה

אנכ"י נות"ן לפניכ"ם היו"ם ברכ"ה וקללה ז' תיבות וכ"ח אותיות חוץ מוי"ו של וקללה שהוא רק שימוש וי"ו המחבר ולפי שהוא דוגמ' ממש דמתן תורה שנא' וידב"ר אלקי"ם א"ת כ"ל הדברי"ם האל"ה לאמ"ר והעם רואים הקולות קול ד' בכח וז' תיבות נ"ל נגד ז' ספרי תורה ובא מספר זה הכ' והכ'

עוד נראה כי נעוץ סופה בתחילתה דאיתא בילקוט ואותיית דר"ע א"ב נכנס דרך תשר"ק, והב' טענה לברוא בה העולם ע"ש שמברכין בו ד' ברוך ד', לכן פתח התורה בב' ברוך הבא בשם ד', וכתב במקהלות ברכו אלוקים, וכן כתיב ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר ברוך וכו' וזהו לעיני כל כל ישראל בראשית ע"ש ברוך הבא בשם ד', וזהו מארז"נ בראשית בשביל ישראל וכו' דייקא לכן התחילה בב' ודו"ק עוד נראה לי דאית' במד' בראשית הה"ד וענותך תרבינו מלך בו"ד מזכיר שמו תחילה ואח"כ מעשיו, אבל הקב"ה איפכ' והק' בכ"י מה עניוות בזה ומה זה שאמר תרבינו איך הרבה והגדיל אותנו בזה, ונ"ל דק' מ"ט לא התחיל בשם אלוקים כמו ששינו באמת לתלמי מלך כידוע, ונ"ל דרמז בזה דקיי"ל כל דבר שבקדושה אין פחות מעשרה, ולכן ט' אותיות מקודם ואח"כ י' עשירי קדש לד' ואית' בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, ואית' במדרש רבה בשביל מעשר שנקרא ראשית דגנך וכו' ולענ"ד הכל חד ישראל נקראו ממש בשם מעשר קדש ישראל לד' ראשית תבואתו, וכן העשירי קדש לד' ראשית דגנך, ואית' נמי במ"ר י"ד שבטים עם מנשה ואפרים, ד' בכורות, ואין קדש מוציא קדש, נשארו יו"ד שבטים שבט לוי מעשר העשירי קדש נד' ואית' כל בי' עשרה שכינה קדמה ואתי', וא"ש שאין מזכיר שמו תחילה משום העשירי קדש כנ"ל ואף דשכינה קדמה ואתי', והא גופ' ענוה הוא דקדמה ואתי', ומ"מ כתיב לבסוף וזהו וענותך תרבינו וכו' בשביל ישראל שנקראו ראשית בשם מעשר העשירי קדש לד' וזה"ש לעיני כל ישראל בשבילם בראשית ברא אלקים, ולא איפכא משום וענותך תרבינו, ורש"י הביא דרז"ל בראשית בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית ולענ"ד נר' דברים אחדים המה, עפ"י מאז"ל תנאי התנה קב"ה אם מקבלים ישראל התורה וכו' וא"ל מחזיר לתהו ובהו, וא"כ נברא העולם בשביל ישראל שיקבלו התורה.

ולא"ז לבן המחבר הגאון הצדיק מו"ה אהרן שמואל זצ"ל נר' לפרש סמיכות התורה עפ"י שפי' פסוק זאת נחמתי כי אמרתך חייתני עפ"י דאית' נעשה אדם וכו' להורות ענוה והאלשיך פי' פסוק ונתתי משכני בתוככם ול"ת נפשי אתכם, ירא' דהנשמה רוצה לצאת מגוף האדם לשוב אל מקורה, באמרה כי טוב לי אז מעתה, אבל נושאת ק"ו בעצמה משכינת כבודו ית' ששוכן אתנו, אבל אית' דהגאוה מרחיק השכינה מן האדם, והשכינה

נקרא' זאת, והיינו זא"ת יר' השכינה הוא נחמתי בעניי, כי אמרתך דייקא שאמרת נעשה אדם חייתני, ע"ד שאז"ל בסנהדרין הוי קבל וקיים, הוי עניו, והי' ע"י השראת השכינה, והנה בס' תפה"ק מקש' בטענת הנשמה כי טוב לי אז מעתה הלא עולם התחתון גדול במעשה מצות ועולם העליון הוא רק תלמוד כמ"ש בגמ' בשבת, ולמ"ד תלמיד גדול וכו' ניחא ואיתא במנחות לפעמים ביטולה של תורה הי' קיומה, והיינו כמ"ש במק"א כבר כי ע"י שבירת הלוחות נברא השכחה והוא גורם ללמוד ולחזור תמיד דלולי זאת ל"ה לומדים כמ"ש במדרש קהלת, ולזה א"ל ד' יישר כחך ששברת וכו' וא"כ מוכח מזה דתלמוד גדול וכו' ואית' במדרש בראשית ברא אלקים, ולא איפכא הוא להורות ענוה, א"כ ז"כ לעיני כל ישראל פירש"י זו שבירת הלוחות וא"כ מוכח דתלמוד עדיף כנ"ל וא"כ יש מקום תפיסה לטענת נשמה לומר טוב לי אז מעתה לז"א בראשית וכו' להורית ענוה כנ"ל והיינו קביל וקיים ונושאת ק"ו משכינה ודוק ועוד נר' לא"ז להגאון הנ"ל ז"ל דאית' במדרש פליאה ששאל ואמר ר' מאי וחשך א"ל ושכח וכו' א"ל מאי עפ"י תהום א"ל המות וכו' ותמיה, ומפורשים הק' ל"ל לתורה לכתב וחשך עפ"ת, דמאי דהוי הוי וגם לפי דרז"ל אסור לשאול מה לפנים וכו' יתרבה התמי' למה כתבה כלל, ונר' דאית' במד"ר פ' עקב עת להשליך אבנים עת הי' שישליך משה הלוחות דכתיב וכו' ועת כנוס אבנים עת הי' שיחזירן לישראל כו' ותמוה מה בעי' בזה, וגם חסר למ"ד הפעולה דהל"ל לכנוס ונר' דדוד הע"ה אמר טוב לי כי עוניתי למען א"ח וכן פ' אודך כי עניתני וכו' ויובן דאית' במד"ר קהלת בפ' הוא ענין רע נתן אלקים. לב"א לענות בו ר"א אמר זה שיפוטה של תורה שאדם לומד תורה ושכחה וכו' רבנן אמרי לטובתו אדם לומד תורה ושוכח שאילו הי' למד תורה ולא שכחה הי' מתעסק בתורה ב' או ג' שנים ואוזר ומתעסק במלאכתו ול"ה משגיח בה לעולם כל ימיו אלא מתוך שאדם לומד תורה ושוכחה אינו מזיז ומזיע א"ע מדברי תורה וכו' ע"ש ובמנחות ד' צ"ט אית' בשבירת הלוחות נתהווה השכחה, ובס' צאן. קדשים שם כ' ממש כנ"ל, ונעלם ממנו לפי שע' מדרש הנ"ל, ואית' בראשית בשביל התורה ד' קנני ראשית דרכו אם לא בריתי יומם ולילה דייקא והגית בו וכו' א"כ א"ש לעיני כל ישראל פירש"י זו שבירת הלוחות ונתהוו השכחה, ויקוים שפיר והגית יומם ולילה לכן בראשית ברא משא"כ לולא לעיני כל ישראל סו' לולא שבירת הלוחות לא מצי אמר בראשית דל"ה נברא העולם וכמ"ש אם לא בריתי חקת שמיה וארץ לא שמתי, העולה מזה דלפעמים ע"י ביטולה של תורה היא קיומה, וז"כ עת לעשות לד' יומם ולילה, לכן הפרו תורתיך, או ה"פ עת לעשות ילד' שרצה לבראו העולם, הי' בהכרח לשבירת הלוחות הפרו תורתיך, א"כ טוב לי כי עונתי למען אלמד

וכו' וכן אודך כי עניתני וכו' ממש כדברי מ"ד הנ"ל ואית' בתנחומא ס"פ עקב א"ל ד' אל משה מחר הם עומדים להיות שונים מם שהם לומדין ממך נשתברה חביות ושברה הסרסור הוא משלם, אתה היית סרסור ביני ובין בני ישראל לפיכך אתה צריך לשלם, אמר הקב"ה בעוה"ז ע"י יצה"ר הי' למדין ומשתכחין אבל לעוה"ב אני עוקר יצה"ר מכם ואינכם משתכחים ולא עוד וכו' וק"ל א"כ לא ילמוד אמנם זה אינו כיון דלא יהי' יצה"ר ומסית לבטל מד"ת ולעסוק במלאכתו, ועוד דכתיב ועמדו זרים ורעו וכו' והי' מלכים אומניך וע"כ ילמדו, ואית' בחולין ד' קל"ח בפני הבית היינו בעודו קיים בזמן הבית, וז"כ משום לעיני כל ישראל, לכן בראשית וכו' כמ"ש למעלה ע"י שבירת הלוחות נבר' העולם והקשה הא וחשך על פני תהום פי' שאותיות וחשך הם ושכח, ואותיות תהום המות, ושכחה יש רק כל זמן שמות בעולם אבל לעוה"ב וכו' וק' תורה מה תהא עלי' דהרי טוב לי כי עוניתי וכו' לז"א לעתיד הרי ורוח אלקים מרחפת וכו' ע"ד מלאה הארץ דעה כמים וכו' ולא יהי' מסית כי יבוער רוח זנונים ע"כ דברי בן המחבר הגאון זצוק"ל **בפ**"ק דסוטה אז"ל תלמיד חכם צריך שיהי' בו שמיני שבשמינית מגאוה וצריך ביאור כוונת חז"ל בס' קב וישר ראיתי שפי' ע"ד שמנה פעמים שמנה בגימט' ס"ד, נמצא חלק השמיני שבשמינית הוא אחד וצריך להשליך שאר החלקים שהן גס רוח ונכון. עוד ראיתי שמה פי' עפ"י רתיכא קדישא בזוהר בשלח דשם המפורש בן ע"ב נחלק לתשעה שורות, שמנה בכל שורה ושם השמיני בשורה השמינית הוא ע"ג היינו שמיני שבשמינית וכו' ודפח"ח אני בעניי חנני ד' לפרש דהנה בר"פ וישלח פסוק ח' הוא קטונתי מכל החסדים וכו' כי במקלי עברתי וכו' ועתה הייתי לב' מחנות והוא פרשה שמינית בתורה מג"ן סדרים מבראשית, ופסוק שמיני בה גאוה זו מותר לומר קטונתי מכל וכו' הרי שמיני שבשמינית ועונ"ר כוונתם הי' על ספר שמואל א' פסוק ח' ויאמר לה אלקנה אישה וכו' הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים ושמואל הוא ספר שמיני מכ"ד ספרי קדש ה' חומשי תורה, יהושע שופטים שמואל וכתיב התם סי' ב' עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים, הרי שמיני שבשמינית הוא ענוה וכו' ועוד בה שלישיה דאות חי"ת במלואו כזה, חלק שמיני שלו עולה בגימט' ב"ן, ור"ל א"כ שמיני שבשמינית חלק שמיני של אות חי"ת מותר לת"ח שיתגאה דהיינו ע"ד ויגבה לבו בדרכי ד' לומר שהוא בן למקום כמ"ש ורב שלום בניך א"ת בניך וכו' ובן החוטא גדול עונו יותר דשגגתו עולה זדון כמאז"ל במד"ר ר"פ ויקרא על פסוק ונפש כי תחטא וכו' ועוד נר' עפ"י דברי מאז"ל במסכת חגיגה אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו ק"א פעמים שנאמ' וכו' בין עובד אלקים וכו' ופי' השל"ה הק' בין עובד "אלוקים לאשר בר"ת בגימטר' ק"א,

"לא "עבדו בר"ת בגימט' ק"ו ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, "ל"כ"א"ן בגימט' ק"א ושונה פרקו ק"א פעמים אזי הוא ת"ח ואשרי מי שבא "ל"כ"א"ן שנקרא עובד אלקים אז יוכל להתגאה בשם זה שהוא ת"ח ולא זולת והנה תיבת שמיני"ת בגימט' תח"י, וחלק שמיני מזה הוא ק"א והיינו ת"ח צריך שיהי' בו שמיני שבשמינית דייק' יר' שונה פרקו ק"א פעמים באופן זה הוא ת"ח לא זולת כנ"ל – והנה ארז"ל לא בל הרוצה ליטול את השם יטול דמחזי כיוהרא הנוטל את השם, והנה חלק ח' ממספר הש"ס הוא ג"ם כי הת"ח הוא בעל השם צריך שיהי' בו שמיני שבשמינית מהשם, וג"ם הוא מורה ריבוי וגאוה ומש"ה הוא הש"ס עניו מאד וכו' כתיב בי' ואחז"ל ויתן אל משה ככלותו ככלתו כתיב כיון שנתנה לו הקב"ה התורה למשה במתנה לא הי' שוכח, א"כ הי' יכול להתגאה עכ"פ שמיני שבשמינית כמי ששונה פרקו ק"א פעמים שאינו שוכח שהוא ת"ח, לכן העידה התורה עליו והאיש משה ענו מאד מכל האדם עפי"ז נר' לבן המחבר א"ז ה"ה הגאון מו"ה אהרן שמואל זצ"ל לפרש סמיכות התורה דהנה ע"י שבירת הלוחות נתהווה שכחה כמ"ש במנחות דף צ"ט ורש"י פי' לעיני כל ישראל ששיבר הלוחות, וממילא צריך ללמד ענוה, בראשית ברא אלקים ולא איפכ' אלקים ברא וכו' כמ"ש בתנחומא ובמ"ר הה"ד וענותך תרבינו מלך בשר ודם מזכיר שמו תחילה ואח"כ מעשיו אבל הקב"ה איפכא ודוק.

עוד באופן אחר דהנה איתא במדרש פרי עץ הדר אלו ישראל מה אתרוג זה יש בו טעם וריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ומע"ט. כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה יש בה טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מע"ט, וענף עץ אבות מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מע"ט ואין בהם תורה, וערבי נחל מה ערבה זו אין בו טעם ואין בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מט"ט אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה ה"ד הבונה בשמים מעליותיו ואימתי הוא מתעלה כשהן עשוין אגודה אחת שנא' ואגדתו על ארץ יסדה והנה כלל ישראל הם כהנים לוים וישראלים כדאית' בגמ' דשבת פ"ח עמא תליתאי ופירש"י כהנים לוים וישראלים וזהו ג"כ ר"ת "לעיני "כל "ישראל וידוע שרק ע"י השלום נתן הקב"ה התורה לעמו ישראל כמו שפירש"י ויחן שם ישראל וכו' בלב אחד כאיש אחד וז"ש הכתוב ד' עוז לעמו יתן אבל בתנאי ד' יברך את עמו בשלום וז"כ לעיני "כל "ישראל דהיינו "כהנים "לוים "ישראלים כשהם באגודה אחת עי"כ בראשית ברא אלקים בשביל התורה שנקראת ראשית וזה ג"כ הכוונה בסיום הש"ס שמסיים לא מצא הקב"ה

"כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנא' ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום כי אותיות כל"י הוא ג"כ "כהנים "לוים "ישראלים ובזמן שהכלי מחזיק שלום אז ד' עוז לעמו יתן אין עוז אלא תורה ודוק.

עוד בענין סמיכות התורה שנעוץ סופה בתחילתה נ"ל דדחז"ל במ"ר בראשית וכו' בשביל ישראל שנקרא' ראשית תבואתה, ועוד דרשו בשביל משה שנקרא ראשית לו ולכאורה פליגי אהדדי, ונ"ל אלו ואלו דברי אלקים חיים דפי' רש"י אשר עשה משה לעיני כל ישראל ששיבר הלוחות, ונ"ל עפמ"ש חז"ל שאותיות פרחו למעלה, וס' רבוא אותיות לתורה כר"ת "י"ש"ר"א"ל "יש "ששים "רבוא "אותיות' "לתורה לז"א לעיני כל ישראל שהיו ס' רבוא.

עוד נ"ל לפרש בהקדים דברי המקונן על זה הי' דוה לבינו על אלה חשכו עינינו, יובן לפע"ד עפ"י מאחז"ל בשבת פ"ט בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע ירדו ק"כ רבוא מה"ש וקשרו שני כתרים לכל א' מישראל וחזרו בחורב ונטלום מהם ארי"ו וכולם זכה משה ונטלם דסמוך לי' ומשה יקח את האהל אר"ל ועתיד הקב"ה להחזירן לישראל שנא' ופדוי ד' ישובין וכו' ושמחת עולם על ראשם ועי' תוס' שם והן קרני הוד דמשה וזכה לזה בזכות כי ירא מהביט ויסתר פניו, זה נ"ל כוונת הפסוק על זה הי' דוה לבינו על יסו"ד הוא ז"ה הי' דו"ה וכו' הוד"ו נהפך למשחי"ת כי מלאכי חבלה נטלום מהם ומבאר יותר על אלה דייקא ר"ל על אלה אלקיך ישראל שחטאו בעגל חשכו עינינו דייקא ק"כ רבוא עייני"ן לעינ"י כל ישראל שהם ב' פעמים ס' רבוא עינים אשר עשה משה יזכה לכולן, וזה"ש בראשית בשביל משה שהוא זכה לעינ"י כל ישראל שנא' וירא"ש ראשי"ת ל"ו שברא הקב"ה ראשית בשבילו על שם שראה מקודם כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא הוא ראשי עם דייקא ר"ל שמחת עולם שהי' על ראש"ם יזכה הוא לכולם, וא"כ כל דברי חכמים קיימים בשביל ישראל אם לא יחטאו ובשביל משה אם יחטאו ישראל ומ"מ עתיד להחזירן לנו וזה"ש סוף מעשה במחשבה תחילה ע"ש סוף שעתיד להחזירן לנו לעינ"י כל ישראל בראשית ברא וכו' בשביל ישראל ומכ"ש אם לא יחטאו והנה בתיבת ישרא"ל תמן רא"ש וכן בתיבות בראשית תמן רא"ש נמצא שני פעמים רא"ש נגד שני כתרים לכל א' מישראל לעינ"י כ"ל ישרא"ל בראשי"ת ב' ראשית שני כתרים שמחת עולם על ראשם, והנה ידוע אות א' הוא רומז על כתר בראש האותיות פלא העליון, "ו"ר"א"ש בר"ת "שישים "רבוא "אותיות הן **אלפין** כתרים כנ"ל.

ויובן עוד עפ"י מאז"ל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו וכן ישראל שחטאו בעגל ומ"מ בראשית בשביל ישראל בראשית תמן יר"א שב"ת והנה חסד ישרא"ל

בגימט' תרי"ג זה"ש וד' בראשם השם המפורש בגימ' ע"ב חסד, ויעקב הקב"ה קראו. אל רומז על חסד כי עולם חסד יבנה וכתיב ויקם עדו"ת ביעק"ב ותורה שם בישראל כי חס"ד א"ל שקרא אלקי ישראל ליעקב א"ל שהוא קיומו של עולם חס"ד יבנה בצירוף ישרא"ל אלה תרי"ג הה"ד ויקם עדו"ת ביעק"ב ותורה שם בישרא"ל וד' בראשם כנ"ל.

גם מובן עפ"י פי' השל"ה פסוק האדם יראה לעינים וד' יראה ללבב כי עשה ד' את האדם ישר גופו כלבו וכו' והנה סוף התורה למ"ד וראש התורה בי"ת בצירוף ל"ב, והנה כוונת הבריאה הי' שגם האדם יהי' ישר בעיניו כלבבו כרצון ד' ולא כמו שהוא עתה האדם יראה לעיני"ם וזה"ש לעיני"י כ"ל יש"ר א"ל לב' בראשית ברא וכו' כוונת ותכלית הבריאה הוא שיהי' לעיני"י כל יש"ר א"ל לב' בראשית יש"ר גופו ועיניו כלבו וכרצון האל ית'.

באופן אחר נ"ל סמיכות התורה דהנה איתא במפורשים הטעם למה נתעלם קברו של משה שלפי שעשה הרבה מופתים לישראל ואולי יטעו אחריו ויעשו אותו אלקות ע"כ נתעלם קברו מעיני כל חי ומעתה א"ש כל סמיכות התורה ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה וקשה למה ע"ז אמר לכל האותות והמופתים אשר שלחו ד' שעשאם רק בשליחות ד' ולכל יד החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל ויש לחוש אולי יטעו אחריו לעשותו אלקות לכן לא ידע איש את קבורתו כי האמת הוא בראשית ברא אלקים והוא יחיד ומיוחד הי' הוה ויהי'.

לפרשת בראשית

בראשית ברא וכו' ברש"י אין המקרא אומר אלא דרשוני כמ"ש חז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ואם באת לפרשו כפשוטו כך דרשוהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובהו וחושך ויאמר אלהים יהי אור עכ"ל ולכאורה דברי רש"י הללו סתראי נינהי שקודם כתב רש"י שאין המקרא אומר אלא דרשוני משמע שאין לו פירוש פשוט זולת דרשחז"ל ושוב כתב רש"י פירוש פשוט ומה הי' קשה לרש"י על פירוש הפשוט עד שמוכרחין אנו לדרש חז"ל נ"ל דהנה איתא במס' חגיגה מכל דיבור שיצא מפי הקב"ה נברא מלאך ע"ש ואיתא במדרש רבה פ' זו דלכך לא נבראו המלאכים עד יום שני כדי שלא יאמרו מיכאל מותח בדרומו וגבריאל בצפונו והיו שותפים להקב"ה במעשה בראשית ומעתה אי אפשר לפרש כפשוטו שקודם בריאת שמים וארץ אמר אלהים יהי אור דא"כ מיד הי' נברא מלאך ע"י דיבורו של הקב"ה והיו אומרים ח"ו ששותף הי' להקב"ה במעשה בראשית ע"כ מוכרח רש"י ז"ל לדרש חז"ל וק"ל.

ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה במדרש לאור זה מעשיהן של צדיקים ולחושך זו מעשיהן של רשעים ועדיין איננו יודע באיזה מהן חפץ יותר כשהוא אומר וירא אלהים

את האור כי טוב הוי אומר במעשיהן של צדיקים חפץ יותר והנה מלבד שהמדרש עצמו קושי הבנה קשה מאוד לשון חפץ יותר שמשמע שגם במעשיהן של רשעים חפץ ורק במעשיהן של צדיקים חפץ יותר וזה לא ניתן להאמר ונ"ל דאיתא במס' ברכות ר' נחוני' בן הקנה בכניסתו לביהמ"ד וביציאתו הי מתפלל תפלה קצרה ביציאתו הי' אומר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה וכו' וצריך להבין למה מכנה ליצה"ר בשם שאור שבעיסה ונ"ל דהבחינה הוא כך דהנה השאיר בעצמו הוא חימוצו קשה ורע וגם העיסה בעצמו בלי שאור אינו טוב כל כך כמו כשנותן בתוכו קצח שחור אבל הלש צריך להשגיח שלא יתן לתוכו שאור יותר מדאי שאז יתקלקל גם העיסה כן הענין ביצה"ר האף אומנם שיצר לב האדם רע מנעוריו ובעצם הוא רע אעפי"כ יש צורך אליו לקיום העולם כי לולי יצה"ר לא הי' האדם עוסק בישובו של עולם ולא הי' מוליד תולדות כמו שמצינו בגמ' שבת כשיצא רשב"י מן המערה ראה בני אדם שעוסקים בישובו של עולם אמר אלו מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה וכל מקום שנתנו עיניהם מיד נשרף יצאה בת קול להחריב עולמי יצאתם חזרו למערה הרי שצריך ליצה"ר לישובו של עולם אולם צריך האדם להשגיח שלא ילך אחר תאוות והבלי העולם יותר מדאי כי אז יתקלקל גם העיסה דהיינו העיקר שהוא שלימות האדם בחיי עולם הבא ע"כ שפיר כינה ליצה"ר לשאור שבעיסה, שממש דומה אליו שאף שהוא בעצמו רע מ"מ יש צורך גדול אליו לתיקון העולם ורק צריך להשגיח שלא יתגבר על האדם יותר מדאי ובזה נבין היטב דברי החכם מכל האדם שאמר כקהלת וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך דהנה הקב"ה ברא אור וחושך וצריך להבין לאיזה תכלית ברא אלהים החושך אולם כי לולי החושך לא הי' אדם מוצא מרגוע לנפשו בהאור כי הי' תמיד עובד עבודת הפרך ולא הי' יודע מתי יניח ומתי ינוע אבל עתה יודע שביום צריך לעבוד עבודתו ובלילה צריך לנוח כדי שיוכל למחר לעבוד עבודתו בכח חדש ומקרא מלא הוא והי' לנו הלילה למשמר והיום למלאכה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב א"כ תכלית החושך הוא להשלמת תכלית האור וכן הוא הענין שצורך הכסיל הוא לקיום העולם ועי"כ יכול החכם לעסוק בתורה ובעבודה תמה כמו שאמרו במס' חולין איבעי' רחמי על עליא כי לולי עליא לא מתקימין אתכליא ושפיר אמר החכם מכל אדם שיתרון החכם מן הכסיל כיתרון האור מן החשך כמו שצורך החושך הוא לתכלית האור כן צורך מעשה הכסיל לתכלית החכם וא"כ מעשה החכם הוא בבחינת אור ו..עשה הכסיל הוא בבחינת חושך וזה כוונת המדרש לאור זה מעשיהן של צדיקים וחושך זה מעשיהן של רשעים וא"כ כיון שגם למעשיהן של רשעים יש צורך לקיום העולם איני יודע באיזה מהן

חפץ יותר כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב והוא העיקר התכלית והחשך הוא רק להשלמת תכלית האור וכן מעשיהן של רשעים הוא רק לשלימות תכלית מעשיהן של צדיקים הוי אומר במעשיהן של צדיקים חפץ יותר כי חפץ מעשיהן של רשעים הוא רק לתכלית הצדיקים ודו"ק.

ובבחינה זו נבין היטב מקראי קודש בפרשה זו האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל וצריך להבין מה תי' זה שהאשה נתנה לו וכי בשביל שהיא נתנה לו הי' מוכרח לאכול וגם לשון האשה אשר נתת עמדי הוא קשה וכי הי' אדם הראשון ח"ו בוטה במקדרות חרב ולהיות כפוי טובתו של הקב"ה היתכן לומר כן על יציר כפיו של הקב"ה ולהנ"ל א"ש דהנה הרמב"ם אחרי שחקר על ענין עץ הדעת כתב וז"ל מקודם לא הי' התאוה או העשיות המצוה רצון האדם רק הכל הי' בהכרח ומהעת שאכל מעץ הדעת גדלה תאוותו של אבר המשגל וגם עי"כ הי' לו לחרפה הילוכו ערום מה שלא הי' מקודם לכן ומעתה יש התנצלות גדול לאדם הראשון על שאכל מעץ הדעת כי הי' בו צורך לקיום העולם רק קודם בריאת חוה לא הי' יודע שיש צורך לקיום העולם אבל מכיון שניתן לו האשה ונצטווה להעמיד תולדות אז ראה והבין שיש צורך לקיום העולם ולכך אכל מעץ הדעת וזה הכוונה האשה אשר נתת עמדי מזה ראיתי שאתה חפץ בקיום העולם היא נתנה לי מן העץ ואוכל עי"כ דמיתי שצריך אני לאכול ממנו כדי שאוכל לעשות לקיום העולם וא"ש.

ובאופן אחר י"ל דברי החכם מכל האדם הנ"ל שאמר שיש יתרון לחכם מן הכסיל כיתרון האור מן החושך דהנה איתא בהגדה של פסח חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכתבו המפורשים שיש חילוק בין שאלת החכם לשאלת הרשע שהחכם מזכיר השם אשר צוה ה' אלהינו ורשע אינו מזכיר השם רק מה העבודה הזאת לכם והנה כתוב בפרשה ויקרא **אלהים** לאור יום ולחושך קרא לילה וא"כ אצל האור כתיב השם ולא כן אצל החושך וזה הכוונה שיתרון החכם מן הכסיל הוא כיתרון האור מן החושך כמו שגבי אור כתיב אלקים לא כן גבי חושך זה ג"כ יתרון שאלת החכם מן הכסיל שהחכם מזכיר השם לא כן הכסיל וק"ל.

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור והנה איתא במס' מגילה [דף י' ע"ב] אמר ר' לוי ואיתמי' ר' יונתן דבר זה מסורת בידינו כל מקום שנאמר ויהי אינו אנא לשון צער ומקשה הגמ' והא כתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד והאיכא שני והאיכא שלישי ומתרץ הגמ' אמר רב אשי כל ויהי איכא הכי ואיכא הכי ויהי בימי אינו אלא לשון צער עכ"ד וקשה לי

מאוד למה מקשה הגמ' מויהי ערב ויהי בוקר ולא מקשה ממקרא זו הקודם ויהי אור ונ"ל דמכאן לא הי' קשה דהנה איתא במדרש אור בראשית הי' שבעתים כאור של עכשיו רק ראה שאין העולם כדאי להשתמש בו גנזו לצדיקים לע"ל ואמינא הלא ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא והיכן מרומז זה בתורה ונ"ל דהנה ידוע שאות ו' מהפך העבר לעתיד והעתיד לעבר כמו הי' הוא לשון עבר והי' הוא לשון עתיד יהי הוא עתיד **ויהי** הוא עבר והנה כאן כתיב ויהי אור משמע שרק לשעבר הי' אור ולא לעתיד א"כ שפיר מרומז שנגנז האור ולא ינתן יותר להשתמש בו והנה הקב"ה בודאי הי' חפץ טובותינו כי יותר ממה שעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק ויש כביכול צער לשכינה אם אינו יכול להשפיע הטובה לעולם שאינם יכולים לקבלו ע"כ שפיר מיושב לשון ויהי לשון צער שהי' צער על שהי' מוכרח לגנזו בשביל שלא הי' העולם כדאי ע"כ לא הי' קושי' מויהי אור לכן מוכרח הגמ' להקשות מויהי ערב ויהי בוקר וא"ש.

ויכולו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות והדקדוקים במקראי קודש הללו רבו כפילות הלשון כמה פעמים מלאכתו וגם שינוי הלשון פעם מלאכתו ופעם כל מלחכתו ופירש אדמו"ר הגאון מוה"ר מרדכי בענעט זצוק"ל דהטעם שאנו צריכין לשבות ביום השביעי מכל מלאכה מבואר כמה פעמים בתורה לפי שבו שבת מלכו של עולם בשעת הבריאה וצריכין אנו להבין הלא מאז ועד עתה ג"כ שבת תמיד מכל מלאכה וא"כ מהאי טעמא הי' לנו ג"כ לשבות תמיד, ולא לעשות שום מלאכה וביאר הגאון הנ"ל כך דהנה שלמה המלך ע"ה אמר בקהלת אין כל חדש תחת השמש ויל"ד הלא כמה פעמים שידד הקב"ה הטבע כקריעת ים סוף ופתיחת פי הארץ בקרח שאמר מרע"ה בפירוש אם בריאה יברא ה' וכדומה ניסים ונפלאות אשר עשה הקב"ה עמנו מבריאת העולם ועד עתה ואיך אמר החכם מכל אדם אין כל חדש תחת השמש אבל התי' על זה מובן לפי מה דאיתא במס' אבות [פ"ה משנה ו'] בחשבם עשרה דברים שנבראו ערב שבת בין השמשות פי הארץ פי הבאר פי האתון הקשת והמן וכו' והענין הוא כך שכן התנה הקב"ה בשעת מעשה בראשית שבעת הצורך ישודד הטבע וכן בכל הנסים שעשה עמנו מאז ועד עתה כבר נבראו בששת ימי הבראשית ורק בעת הצורך יצא מכח אל הפועל ושפיר אמר החכם אין כל חדש תחת השמש אולם כל הדברים והניסים הללו כשיצאו מכח אל הפועל לא יצאו ביום ש"ק כי אם באחד מששת ימי המעשה א"כ נמצא שמעת הבריאה ועד עתה ג"כ לא שבת בימי החול כי אם ביום השביעי ומעתה מובן

שפיר למה אנו שובתים ביום השביעי דוקא כי אז שבת מלכו של עולם אף מדברים הנעשים אחרי הבריאה ומה מאוד יומתקו עתה הכתובים הנ"ל איש על דגלו בלי יתור כלל ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה בשעת הבריאה ושוב אמר וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו היי' אפי' מן הדברים הנעשים אחרי הבריאה על כן ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו דייקא כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות אחרי הבריאה מזה ג"כ שבת ע"כ קידש אותו דייקא ודו"ק ודפח"ח.

במדרש כסברא הקב"ה את האדם אמרו מלאכי השרת מה אנוש כי תזכרנו אמר להם חכמתו מרובה משלכם מיד שאל לו הקב"ה מה שמך ואמר אדם והוא פלא וצ"ל דהנה האדם מורכב משני דברים גוף ונפש הגוף הוא עפר ומן האדמה והנפש הוא חלק אלקי ממעל והקשו המפורשים א"כ למה קראו הקב"ה אדם על שם חלק הפחות במעלה ולא בשם נפש ע"ש חלק החשוב וחי' שאדרבה זה השם אדם שהוא על חלק הגוף הוא לו למעלה יתירה ממנ"פ אם הולך בדרך טוב א"כ הוא מעלה גדולה שאף שהוא חומר עכור אעפי"כ הוא משלים עצמו בדרך טובים ואם ח"ו אינו טוב אז ג"כ הוא טוב לו שעי"כ יש לו התנצלות גדולה כמו שאנו אומרין הגוף העכור הי' בעוכרינו ומעתה מזה שנקרא אדם מוכח להיפוך מדעת המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו והמה חשבו שזה שהוא עפר מן האדמה הוא לגריעותא ולא כן הוא אדרבה הוא לו למעלה יתירה וזה כוונת המדרש כשאמרו מה אנוש כי תזכרנו וטעו בחשבם כי זה שהוא עפר מן האדמה הוא גריעותא אמר להם הקב"ה בואו וראיכם שחכמתו מרובה משלכם ושאל אותו מה שמך והי' בידו לבחור בשם הנפש ע"ש חלק הנשמה שהוא חלק אלקי ממעל ואעפ"כ אמר אדם כי הבין בחכמתו שאדרבה זה לו למעלה יתירה במה שהוא עפר מן האדמה א"כ הרי תראו שחכמתו מרובה משלכם שאתם דמיתם שזה הוא חסרון וק"ל.

במדרש ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד מכאן לשני ימים ר"ה והוא פליאה ונ"ל דהנה אמרי' במס' ר"ה צדיקים נדונים תחילה ואח"כ הרשעים דאמרינן מלך נכנס תחלה מקמי דליפוש חרון אף ועוד אמרינן צדיקים נידונים ביום משום דצדיקים עושים מצות ומעשים טובים גם ביום והרשעים בלילה לפי שעוסקים ביום בהבלי העוה"ז ובלילה הם ישינים לכך נידונים בלילה לטובתם ומעתה ע"כ צריך להיות לפי תרי מאמרים הנ"ל שני ימים ר"ה כיון דצדיקים נידונים תחילה והם נידונים ביום והרשעים אחריהם בלילה אבל פל זה אי אמרינן דהיום הולך אחר הלילה אבל אי הלילה הולך אחר היום אז אין הכרח מהנ"ל לשני ימים ר"ה דילמא לעולם הוי יום אחד וצדיקים נידונים ביום ורשעים בלילה שלאחריו והנה דהיום הולך אחר הלילה ילפינן במס' חולין [דף פ"ג

ע"א] ממעשה בראשית דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד ומעתה דברי המדרש הנ"ל נכונים מאוד ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד א"כ מוכח מכאן דיום הולך אחר הלילה, וא"כ קשה כיון דצדיקים נידונים תחילה וצדיקים נידונים ביום והרשעים בלילה (א"כ קשה) האיך נידונים בר"ה, אע"כ מכאן לשני ימים ר"ה והצדיקים נידונים ביום א' והרשעים בליל ב' ודו"ק וא"ש.

ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא וכו' עץ פרי עושה פרי פירש"י עץ פרי שיהי' טעם העץ ופרי שווים והיא לא עשתה כן אלא ותוציא הארץ עץ עושה פרי ולא העץ פרי לפיכך כשנענש אדם נפקדה גם האדמה על עונה ונר' לפרש דאית' בב"ק דף צ"א אר"ח לא שכיב ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה והנה חזינן דמאן קץ אילנא חייב מיתה והטעם פשוט משום שיכול להשתמש בעץ סרק כמו שהקפיד הכתוב גבי עיר מצור לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן כי ממנו תאכל רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אבל אם לא היה שום אילן סרק בעולם בודאי לא היה חייב מיתה כי במה יוכל להשתמש וזה גרם הארץ כי אם הארץ עשתה כפי שציוה הבורא ית' להוציא עץ עושה פרי לא הי' שום אילן סרק בעולם ולא היה עונש על מי שקץ באילנא אבל השתא דשינתה הארץ והוציאה רק עץ עושה פרי אבל לא העץ הפרי עי"ז גם אילנא סרק יש בעולם וזה גרם המיתה למי שקץ באילנא כי יוכל להשתמש באילנא סרק וכבר אמרו חז"ל אדם הראשון קץ בנטיעות היה וא"כ חייב מיתה מחמת דקץ אילנא בלא זימנא וזאת גרמה לו מחמת ששינתה הארץ לכן פירש"י שפיר לפיכך כשנתקלקל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה משום גרמא בנזקין תדלי' זה בזה.

במדרש אית' כשעלה משה למרום וראה שהקב"ה עוסק במעשה בראשית וכותב תדשא הארץ דשא התחיל לבכות מדרש זה אין לו הבנה מה לו לבכות ונר' דהנה בפ"א אית' על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח ובאותו פרק אית' רשב"ג אומר על ג' דברים העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום ופי' רבינו יונה ז"ל בזמן שביהמ"ק הי' קיים הי' העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח אבל לאחר החרבן ביהמ"ק התורה הקדושה מתמעטת והולכת בעוה"ר העולם קיים על האמת ועל הדין ועל השלום ובזה מיושב המדרש הנ"ל כשעלה משה למרום וראה שהקב"ה עוסק במעשה בראשית וכותב תדשא הארץ "ד"ש"א ראשי תיבות "ד"ש"א "דין "שלום "אמת רמז שביהמ"ק נחרב והעולם קיים על ג' אלו משו"ה בכה משה על חורבן ביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו א"ס.

בפ"א איתא כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות נ"ל לפרש דאית' אמר ר' שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף כך תורתו נתפרש' אחר תורת בהמה חיה ועוף הנה באמת צריך להבין למה נברא האדם אחר בהמה וחיה ע"ז יש טעם לשבח וטעם לפגם, טעם לשבח שיהי' לו הכל מתוקן לסעודה מוכן ומזומן, וטעם לגנאי שאם יתגאה האדם אומרים לו יתוש קדמך וז"כ כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות ר"ל שהוא לכבודו של אדם שנבר' באחרונה שיהי' לו הכל מוכן ומזומן אבל המחלל את התורה גופו מחולל על שאר הבריות שלכך נבר' באחרונה שיאמרים לו יתוש קדמך.

בפרק שירה דשאים אומרים יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו נ"ל כוונתם דאית' כמו שהשי"ת מתקדש בצדיקים כך מתקדש ברשעים נודע ד' משפט עשה כשהקב"ה עושה דין ברשעים מתקדש שמו ית' אמנם אף שזה כבוד להקב"ה אבל אינו שמח על אבדן מעשה ידיו כאחז"ל ע"פ ולא קרב זא"ז וכו' בקשו מה"ש לומר שירה א"ל הקב"ה מעשי ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה, והא דכ' כאשר שש וכו' כן ישיש לאחרים משיש אבל הוא אינו שש כי רצונו ית' הי' לקיים כל מעשי ידיו ושלא ידח ממנו נדח ולכן בדור מבול וירא ד' כי רבה רעת וכו' ויתעצב אל לבו וזה"ש חז"ל פסוק זה שר העולם אמר יר' הן אמת יהי' כבוד ד' לעולם פי' הקב"ה מתקלס ומתכבד מ"מ גם במעשה הרשעים כמו ע"י הצדיקים ע"ד נודע ד' משפט עשה אבל בקשתינו הו' ישמח ד' במעשיו יר' יהי רנון שיהי' כבוד ד' לעולם שלא יגרמו לו עצבון באבדן והריסת הטבע ומעשה ידיו ולכן שר העולם מבקש ומתפלל כן ולהיות הנמצאים כולם ד' מדריגות הן דומם צומח חי מדבר, ובמבול נמחו ג' מהם כל האדם מדבר וכל הבע"ח בלתי מדברים והצמחים אשר ע"פ האדמה ע"י חטא האדם עי' רש"י סוף בראשית אבל הדומם ר"ל הארץ לעולם עומדת לא נמחה ולכן הדשאים הם הצמחים היותר נמוכים על הארץ וכמ"ש תדשא הארץ דשא וכו' אומרים גם המה שירה ותפילה זו לד' שיתקיימו בעולם ויהי' על ידם ג"כ כבוד ד' ית"ש באופן שישמח ד' במעשיו ר"ל בקיומם כי כ"מ שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו ובחולין דף ס' דרש ר' חיננא ב"פ פסוק זה שר העולם אמרו בשע' שאמר הקב"ה למינהו באילנות נשאו דשאים ק"ו בעצמן שאין הקב"ה רוצה בערבובי' מיד כל א' וא' יצאו למינו וכו' פתח שר העולם ואמר ישמח ד' במעשיו פירש"י שכולין זהירין במצותיו ע"ש לפי"ז ה"פ בפרק שירה דשאים אומרים ר"ל ממעשה צמיחת הדשאים שלא נאמר בצוואתם למינו ומעצמן עושין רצון קונם מזה נשמע יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו שכולן זהירין במצותיו ומכ"ש וק"ו שילמוד מזה האדם ליזהר במצות

הקב"ה שמצוה ועומד הו' להזדווג במינו ולא להתערב בעריות והדשאים הם מלמדים אותנו בשירה זו לעשות כמוהם וישמח ד' במעשיו ונ"ל כמו ששר העולם אמר פ' זה בתחילת ימי העולם. כן אמר דהע"ה בתהלים קיד על סוף ימי העולם ר"ל אחר תחה"מ וז"ש תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון תשלח רוחך יבראון שיחיו המתים ותחדש פני אדמה ר"ל כמ"ש ויציצו מעיר כעשב הארץ יהיו יוצאים כולם למיניהם כמו הדשאים שיעשו כולם רצון קונם יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד במעשיו ונ"ל מה"ט באו בפ' זה ז' תיבות כמו בפ' בראשית רומז על ז' ספירות הבנין כמ"ש עולם חסד יבנה וכ"ח אתוון ע"ש כ"ח מעשיו הגיד לעמו ובפסוק זה יהי כבוד ד' וכו' למ"ד אתוון מספר שם הוי' עם ד' אותיותיו ובעת עולם התיקון עיקר שכינה בתחתונים הודו על ארץ ושמים כתיב כי הארץ האירה מכבודו זה"ש יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו כי לעתיד יהי ד' אחד במספר שלשים כמ"ש בס' ברית מנוחה אור הלבנה כאור החמה ובזה מובן מה שמצאתי בילקוט ראובני פ' פנחס בפ' ע"פ הגורל תחלק וכו' אמר הקב"ה לדוד אזור חלציך ובנה יסוד ביהמ"ק הביט דוד בצרור שעל התהום וכתב עליו מ"ב אותיות שם המפורש וסביביו כ' יהי כבוד ד' לעולם וכו' חכם חרזים סי' ה' עכ"ל וה"ט דקר' זה פירושו והוראתו ישמח ד' במעשיו ר"ל קיום העולם יהי כבוד ד' לעולם עי"ז דכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו וימלא כבודו את הל הארץ אמן ואמן.

ויבדל אלקים בין האור ובין החשך כאן גדלה מריבת הרועים מאד באמרם שאין ענין להבדיל בין הקנין וההעדר ונדחקו מאד ולענ"ד נרא' פי' עפ"י מ"ש תוס' מסכת תענית דף ה' אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה שנא' ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ולא כתיב קרא אלקים לילה ע"ש א"כ מצינו בזה הבדל גדול בין קנין האור להעדר החשך לא שצריך הבדלה ביניהם אלא הקב"ה עשה הבדל זה ביניהם שעל האור ייחד שמו ולא על החשך כנ"ל והן הן דברי תוה"ק ויבדל אלקים דייקא ר"ל השם הוא הבדיל בין האור ובין החשך ומבאר הפסוק השני כיצד והאיך הבדיל בין הקנין והעדר בזה ויקרא אלקים לאור וכו' ולחשך קרא וכו' ולא כתיב אלקים.

אעשה לו עזר כנגדו ודרשו חכז"ל זכה נעשה לו עזר לא זכה כנגדו, ויל"ד איך יתהפך בנושא א' מהיפוך להיפוך, ונ"ל דהאדם נברא מד' יסודות והן "א"ר"מ"ע אש רוח מים עפר והם מתנגדים זה לזה האש מתנגד למים ורוח מתנגד לעפר, והנה טבע האש שמביא האדם לזריזות גדול למהר במלאכתו ולעשותו בכוונה, וטבע המים להיפוך גורם עצלות אצל האדם, אבל האיש המשכיל יודע להשתמש בב' היסודות הללו לפי צרכן צורך גבוה, כמו השחר עלה יתגבר כארי ויקום בזריזות גדול ממיטתו בהתעוררת יסוד אש

וימהר מעשיו ויטל את ידיו טרם ילך ד' אמות ויזכיר שההולך ד' אמות בלא נט"י חייב מיתה, ואח"כ. הוא זריז להיות מעשרה ראשונים בביהכ"נ וזריז בלימוד התורה בלי שום שהיות ובהכנסת האורחים מהר ימהרנה לרוץ לקראתם כאמור באברהם אע"ה ומהר בכל מיני התאמצות בזריזות גדול להכין כל צרכיהם וכדומה בכל עשיי' המצות אשר יעשה האדם וחי בהם ראוי' להגביר יסוד האש ולעשותה בזריזות נמרצה, לא כן בנטותו מדרך הטובה אם יצה"ר משיאך לדבר עבירה ראוי' להשתמש ביסוד השני שהוא יסוד המים כמו לעשות רע לחבירו או לדבר דברים בטלים. לה"ר ניבול פה רכילות ח"ו או לילך אחר דבר עריה ח"ו וכדומה שאר תענוגי עוה"ז אשר הם ידי עבירה לדברים אלה יראה האדם להיות עצל בדבר כמאמרם חז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד ר"ל תהא מדחה אותו שצריך ישוב דעת בדבר עם אנשי בריתו שהם בעלי תריסין ת"ח והן יורוך איך להתרחק מן העבירה, כן ראוי' לכל משכיל, אמנם לא כן הרשעים שמתהפכין ביסודותיהן לדבר עבירה משתמשין ביסוד האש מהר ימהרנה לו כדכתיב פחז כמים כן דרכו של יצה"ר ימהר על האדם לעשות עבירה כי כן דרך הסוחרים מי שיש לו סחורה פחותה ושפילה ימהר מאד למכרן, אבל מי שיש לו סחורה טובה אינו ממהר כי חושב בדעתו ששכיחי זביני תמיד, כן מעשה היצה"ר שהוא יודע שאעפ"י ששמח עכשיו, יצער אחר זמן לכן הוא ממהר על האדם מאד לילך לדבר עבירה או לגמול רע לחבירו איך הולך הוא בזריזות אין מעצור לרוחו, וכבואו לפני המלך מ"מ הקב"ה לילך לביהכ"נ או לשארי מצות ומע"ט נותן שינה בעיניו שוכב על מיטתו ומתעצל בו עפ"י תגבורת המים יסוד המים שבו, וז"פ הפסוק פ' האזינו ויאמר ד' אסתיר' פני מהם וכו' כי דור תהפוכות המה ר"ל שהם מהפכים ב' יסודות אלו אשר ניתן להם לטובתם ולתועלתם יסוד אש למצוה ויסוד מים לעבירה הם מהפכים, מעתה נחזי אנן לגבי ירא ד' וחפץ במצותיו הוא טובה שנתן לו ד' ב' יסודות המתנגדות הללו כי תרווייהו מצריך צריכ' יסוד אש לעשיית המצוה ויסוד מים למניעת העבירה אבל גבי הרשעים יותר הי' להם לטובה אלו לא הי' להם יותר רק יסוד אחד או של אש או של מים לבד דהי' מהני לחד צד למשל אלו נא הי' להם רק יסוד אש שהזיקו מצוי' לגבי' עבירה מ"מ הי' נשכר לגבי עשיית מצוה שהי' ג"כ מהיר וזריז לכך בלימוד התורה, ואם הי' לו יסוד מים לבד אם הזיקו מצוי' להתעצל במצוה אבל בעבירה הי' ג"כ מתעצל, ולא כן עתה שיש לו שני יסודות המתהפכות, הוא רץ לעבירה ובורח מן המצוה, וזה אמר הפסוק אעשה לו עזר, ב' הפכים בנושא א' אש ומים, עזר או כנגדו דהיינו זכה להשתמש בהן על סדר נכון האמור עזר הוא לו לעזר שנתנו לו ב' היסודות להזהר מעבירה וזריזים למצוה. לא זכה ומשתמש ביסודות הללו,

להיפוך, הוא כנגדו שטובה יתירה היה לו אלו לא נתן לו כ"א יסוד א' כנ"ל וז"א גם קהלת טוב שנים במה שיש לנו ב' יסודות הסותרות ומתנגדות זה לזה מן האחד אם לא הי' לנו רק יסוד א' והיינו שיש שכר טוב בעמלם אם משתמשין בהו לצורך גבוה למצוה יסוד אש ולהבלי עוה"ז יסוד מים אז מקבלי' שכר טוב לא כן הרשעים המהפכים הסדר הי' יותר טוב לפניהם אם לא הי' להם רק יסוד א' מן השנים כאמור, הצדיקים ויודעי התורה יודעים לסדר המערכה להשתמש בב' היסודות ולעשות שלום ביניהם להשתמש פעמים בזה ביסוד האש לתורה ולמצוה ולפעמים ביסוד מים לעבירה ולהבלי הבלים, וז"כ הפסוק ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום שע"י התורה הנקראת עוז הוא יודע לעשות שלום בין ב' היסודות המתנגדות אש ומים אשר האדם מורכב בה' ודו"ק כנ"ל.

אחז"ל במסכת סוטה איש ואשה זכו שכינה שרוי' ביניהם לא זכו אש אוכלתן ופירש"י כי בהסתלק יו"ד מאיש וה"א מאשה אותיות הש"ס נשאר אש ואש, וצריך להבין במאי תלי' האי זכו וגם מ"ש שכר זה דוקא שכינה שרוי ביניהם, ונר' במסכת שבת פ' הבונה אז"ל א"ב ג"ד ה"ו בר"ת אלף בינה גמול דלים ה"ו זה שמו של הקב"ה וכו' וצריך טעם על שקרא לתורה בשם בינה ונר' דכתיב לא טוב היות אדם לבדו וכו' ומ"ש דנקט קרא לא טוב הי"ל רע להיות אדם וכו' ונר' משום שלא להוציא דבר מגונה מפיו עיקם הכתוב שנא' ותבאר לשון ערומים בלשון נקיה אבל עול"ר להיות תכלית האדם לקנות שני שלימיות אלו להיות טוב לשמים וטוב לבריות דהיינו ללמוד תורה הוא טוב לשמים שנחת רוח לד' בקול תורה ולעשות גמילות חסדים הוא טוב לבריות וזוכה בשני אלו לעוה"ז ולעוה"ב כאחז"ל בילקוט ריש יהושע כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין וכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וצדקה וכבוד ולשני שלימות אלו צריך בהכרח לאשה, ובזה יובן מה דאמרו חז"ל אין טוב אלא תורה שנא' וכו' וקרא כתיב מצא אשה מצא טוב וביבמות אמרו חז"ל כל השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה שנא' אם אין עזרתה בי ותושיה נדחה ממנו וכן הוא בטבע מאחר שצריך לטרוח בעצמו בצרכי הפרנסה בצרכי הגוף ע"כ מטרידו מלימודו וא"כ א"ש מצא אשה מצא טוב ר"ל נמי תורה דאי לא הא לא קיימא הא וא"ש מאמרם אין טוב אלא תורה וגם לגמילות חסדים צריך לאשה כמו שמצינו באשתו של אבא חלקי' במס' תענית שנענה בתפלתה קודם בעלה לפי דאתתא היא מקרבא הנייתה טפי לעניים שזה במעות וזו במאכל ובמשתה וא"כ ה"פ לא טוב היות האדם לבדו אותן השלימות שהאדם נקרא על ידם טוב דהיינו עסק התורה וג"ח טוב לשמים וטוב לבריות ואז"ל ריש ברכות כל העוסק בתורה וג"ח מוחלין לו ע"כ עונותיו שנא' בחסד ובאמת יכופר עון אי אפשר לקיימם בשלימות בלא עזר זו אשתו

לכן אעשה לו עזר וכו' ויהי' טוב נקרא ע"ש התורה לשמים, וע"ש הג"ח לבריות, והנה אז"ל ויבן הצלע מלמד שנתן הקב"ה לאשה בינה יתירה, וא"כ יפה דחז"ל אל"ף בינ"ה פי' למוד תורה בחברת האשה, בינ"ה יתירה יש לה ותהי' עזר לך לתורה כמ"ש, ואם אין עזרתה בי וכו' וכן כתב לי עצה ותושיה, אני בינה לי גבורה, וגם גמול דלים בחברת האשה בג"ח ותזכה לה"ו שמו של הקב"ה והיינו כוונת חז"ל איש ואשה זכו בשני אלו בתורה וג"ח שע"י נקראים טוב לשמים ולבריות ע"י העזר שכינה שרוי' ביניהם כאז"ל אלף בינה גמול דלים ה"ו, וזה נראה כמ"ד ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה כדי שילמיד תורה בטהרה ולפמ"ש משום דבלא אשה אין קיום להתורה מצא אשה מצא טוב וכן רמזה תורה תחילתה בי"ת רומז ביתו זו אשתו וסופה למ"ד רומז ללמוד ר"ל ישא אשה תחילה ואח"כ ילמוד תורה. *)] **ואמר** המסדר איזה סמוכין עם מה שראיתי בספר כ"ס על מס' גיטין בפתיחה וז"ל שם ובברכת התורה אנו מברכי' לעסוק בד"ת וכ' הט"ז דבחרו בלשון לעסוק ולא ללמוד כי לימוד הוא שלומד בלי עיון ולעסוק היינו שעוסק בה טובא מעמיק ומעין, וי"ל משו"ה אמרו כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה **במסכת** כתובות דף ח' אית' נוסח הברכות אירוסין ברוך וכו' שהכל ברא לכבודו, ברוך וכו' יוצר האדם והרגיש רש"י מה ענין ברכה זו יוצר האדם אצל נשואין הא אינו מסדר ברכות הזיווג דהא ביצירה הראשונה אכתי נקיבה לא הוי וחי' בדוחק ולענ"ד נראה עפמ"ש הב"ח בסי' מ"ו או"ח בטעם נוסח הברכה שלא עשני גוי בלשון שלילה ולמה לא תקנו לברך שעשני ישראל, ותי' לפי שנמנו וגמרו טוב ונוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ע"ש וק"ל טובא איך ולמה תקנו ברכת יוצר האדם בלשון זה הא טוב הי' שלא נברא, ונר' כמ"ש תוס' שבת ל"ו על פסוק אין אדם צדיק בארץ וכו' והא ד' מתו מעטיו של נחש ושמא ברוב ב"א קאמר קרא ע"ש ה"נ זה שנמנו וגמרו טוב שלא נברא וכו' היינו נמי עפ"י הרוב והנה כתבו תוס' כן בעירובין דף י"ג ע"ב נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא הכא אמרי' בסתם בני אדם שאין אדם צדיק בארץ וכו' ונוח לו שלא נברא וכו' ע"כ לא מצי מברך שעשני וכו' אבל בברכת נשואין שמברך כן על אחרים על הכלל מין אנושי יוצר האדם יכול ומצוה להחזיק אותן אחרים לצדיקים כעין שכ' המג"א בהל' ר"ה תקפ"ב ס"ק ח' ע"כ שפיר מברך בלשון הזה יוצר האדם ומכ"ש אי על יצירה ראשונה של אדם הראשון קאמר וכפירש"י יציר כפיו של הקב"ה הי' ועוד עדיפא נר' אפי' על עצמו נמי שפיר מברך נוסח זה יוצר האדם בברכת נשואין כיון דהנושא אשה מוחלין לו ע"כ עונותיו דילפי' מקרא מחלת בת ישמעאל עיין פירש"י שם ובירושלמי מסכת פיאה א"כ אם צדיק הוא אז טוב לו שנברא וא"כ שפיר תקנו ברכה זו לענין נשואין

לרמוז הכי שנשואין אלו סובבו לברך בנוסח זה יוצר האדם ולא בלשון שלילה כמו בברכת השחר שבכל יום ויום, ומובן גם המשך ב' ברכות הנ"ל דאח"ז עס"י מאז"ל בס"ק דברכות דף מ"א כי זה כל האדם כל העולם כולו נברא בשביל זה וכו' וכן אז"ל וצדיק יסוד עולם כל העולם כולו נברא בשביל צדיק אחד לכן ביום הנשואין שמוחלין לו ע"כ עונותיו הנה צדיק הוא לשעתו באשר הוא שם ולא אמרו כל הלומד תורה לשמה, אלא כל העוסק היינו שעוסק מעיין ומעמיק אם זה לש"ש זוכה לדברים הרבה דנהירין לי' שערי תורה וחכמה.

ואחרי הדברים האלו נבוא לפרש הא דאמר שמואל במס' קדושין ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר"י אומר רחיים בצווארו ועוסק בתורה, ויש לדקדק דשמואל אמר ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה ורי"ו השיב רחיים וכו' ועוסק בתורה משנה מלישנ' דשמואל דאמר ילמוד והוא אמר ועוסק בתורה ונר' כי לא סגי כשלומד אדם כל הכתוב לפניו אלא צריך לעיי' ולהתבונן למצוא דעת קדושים ולחדש חדושים כי יש לכל א' חלק בתורה הצפון לו ומקום הניחו לו מן השמים ע"כ אמר שמואל ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה, כשאינו מעמיק ומעיי' זה אפשר גם כשרחיי' בצווארו שאין צריך זמן כ"כ ולא בעי דיעה צלולה כ"כ ולכן אמר ר"י תינח ללמוד תורה אבל אפשר רחיים בצווארו ויעסוק בעיון היטיב הדין בתורה זה א"א וא"ש:

ואפשר לפרש בזה הא דאמרו שם ולא פליגי הא לדידן הא לדידהו עיי' פירש"י ותוס' שם וגם י"ל מס פי' הלעיל דלבני א"י דאוירא דא"י מחכים ולא צריך טורח וזמן כ"כ להעמיק ולעיי' כי אוירא דא"י מחכים ואפשר שישא אשה ואח"כ יעסוק בתורה אבל בחו"ל דבעי טירחא ויגיע' יתירה להבין דבר על בורי' לזה א"א אם רחיים בצווארו] וראוי' לברך עליו שהכל ברא ד' לכבודו וסמוך לו יוצר האדם ר"ל בשביל האדם זה הצדיק ברא הכל.

עוד. נ"ל לתרץ דקרא כתב ויאמר ד' לא טוב היות אדם לבדו וכו' ואז"ל ביבמות כל מי שאין לו אשה אינו קרוי אדם שנאמר זכר ונקבה ברא אותם ויקרא את שמם אדם ואז"ל מ"ט לא נאמר בשני טוב לפי שלא נגמרה בו המלאכה מלאכת המים עד יום השלישי, וביום ג' נגמרה מלאכת המים נאמר ב' פעמים כי טוב הרי מה שאינו נגמר בשלימות לא נאמר בו טוב א"כ הזכר בלא נקבה פלג גופא נקרא ושניהם יחדיו ויקרא שמם אדם וזה"ש לא טוב היות אדם לבדו לא נוכל לקר' על האדם את השם טוב כל זמן שהוא לבדו כי הוא בעצמו לבדו אינו שלם רק חצי גוף ואינו בשלימות אעשה לו עזר וכו' ועי"ז מצא טוב כתיב דייקא דע"י נשיא' האשה נקרא האדם גוף שלם וכתב עליו מצא אשה מצא טוב וא"כ שפיר מברך יוצר האדם על שניהם יחד זכר ונקבה קרוים אדם ומישך

שייך ברכה זו לענין נשואין דוקא, אבל בברכת השחר כל א' מברך לעצמו נשים מברכות לעצמן שעשני כרצונו ואנשים לבדם והיות האדם לבדו לא טוב, ונוח לו שלא נברא כיון שאינו שלם ולא טוב ע"כ לא מברך שעשני ישראל אלא בלשון שלילה והבן.

בפסוק עולם חסד יבנה, ונ"ל שרומז הפסוק בזה שהקב"ה ברא את עולמו ביום ולא בלילה והוא ברא בוי"ו ימים את העולם, וי"ב שעות יש בכל יום ויום סך הכל ע"ב שעות, וזה רמז הפסוק עולם "ח"ס"ד יבנה ש"ח"ס"ד הוא כמנין ע"ב שעות ר"ל שעולם נברי בע"ב שעות ודו"ק.

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכו' ואית' בגמרא מלמד שסחטה ענבים ונתנה לו ונ"ל לפרש דאית' במפורשים דחוה למדה ששתיה היא מותרת דבקרא לא כתיב אלא אכילה ואית' בגמ' כתיב קרא כפלות הלשון ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ועוד כתיב ביום אכלך ממנו מות תמות, חד לאכילה וחד לשתיה ועוד אית' דחד קראי קאי על העץ גופא וחד קרא על פריו וא"כ ליכא למשמ' מינה שתיה, אבל זה תינח אם העץ גופא ראוי למאכל אבל אם העץ אינו ראוי למאכל א"כ ל"ל תרי קראי וא"ש ותרא האשה כי טוב העץ למאכל פי' העץ גופא ראוי' לאכילה ע"כ צריך קרא א' על העץ וקרא א' על הפרי וא"כ ליכ' למשמע מיניה איסור שתיה כנ"ל ושפיר קאמר בגמ' ותקח מפריו וכו' מכאן שסחטה ענבים כיון דשתיה מותרת דתרי קראי צריך חד להעץ גופא וחד לפריו אבל שתיה מותרת.

במדרש אית' שבתורתו של ר' מאיר כתיב כתנות עור באל"ף ונר' טעמ' דאית' בגמ' דהוריות י"ג האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה והאשה קודמת לאיש לכסות וכו' ואית' במד' שהיו רוצים המזיקין להזיק את אדם כשחטא ואכל מעץ הדעת נתן לו הקב"ה אור משמו כדי שלא יזיקו אותו ועפי"ז מיושב דקשה לר' מאיר על פסוק דכתיב ויעש וכו' לאדם ולאשתו כתנות עור ולבישם והלא גבי כסות האשה קודמת לאיש כדאית' במתני' דהוריות הנ"ל אלא כתנות עור באל"ף ואז משום הגנה שלא יזיקו אותם המזיקין והוא להחיות ואז האיש קודם להאשה.

ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת וק' למה אמר זאת הפעם דמשמע ולא פעם אחר וגם מאי נתינת טעם שאמר כי מאיש לקחה זאת, ונר' דאיתא במ"ר תזריע טובה גדולה עשה הקב"ה עם האשה שלא התחיל בצורת הולד בגידים ועצמות שאלו התחיל בעצמות תחלה הי' העצמות מנקבין את בני מעי' וזה ניח' בולד שמונח בבטן אמו אבל בבריאת חוה הי' יכול להיות בריאת עצמות מתחלה, וז"ש אדם זאת הפעם דייק' שנבראת אשתי מאחת מצלעותי לכך הי'

מתחלה עצם מעצמי ואח"כ בשר מבשרי משום כי מאיש לקחה זאת לקחה דייק' לפי שנלקחה מצלעותי ולא היחה מונחת בבטן אם אבל בפעם אחר לא יהי' כן רק מתחלה הבשר ואח"כ העצמות.

המן הנין וכו' אית' בגמ' חולין דף קל"ט המן מה"ת מניין שנא' המן העץ וכו' ותמוה ונ"ל לפמ"ש יוסף בן גוריון לרומיים בספרו כי שם המן הוא שם ע"ז, ולכך נקרא המן על שם ע"ז אחד מצורת הכוכבים וזהו הנורה חקק בבגדיו ולכך מרדכי לא יכרע ואמרו דשם המן הוא שם ע"ז ולכך אין במגילה השם כלל הואיל שנזכר בה המן ואין ראוי להזכיר בו שם הקדוש ואית' דאסור להזכיר שם ע"ז חוץ שם ע"ז הכתוב בתורה יש להזכירו והטעם מבואר בזוה"ק כי יש להם צד קדושה, והם מסטרא דטוב ורע ועץ הדעת אשר מתהפך לטוב ורע והוא להט החרב המתהפכת משא"כ שאר שמות ע"ז הם כולם רע אבות הטומאה וזהו השאלה המן מן התרה מניין היינו אנה נזכר שם זה של המן בתורה שמותר להזכירו ע"ז תירץ המן העץ כי הוא נאחז בעץ הדעת טוב ורע וזהו "המן "העץ ולכך היותו טוב ורע מותר לקרותו ודוק ובאמת בכל עמלקים טוב ורע כמ"ש ע"ם ק"ל אותיות עמל"ק עם בקדושה ר"ת יע"מ"ל"ק "עמרם "משה "לוי "קהת והוא ראשית גוים אבל ק"ל בטומאה והק"ל נשמע בבית פרעה סמאל הקנא' סמ"ל גימט' ק"ל, ולכך אחריתו עדי אובד, וס"ת עמר"ם מש"ה לו"י קה"ת "מ"י"ת"ה, וכן המן אותיות מ"ה בקדושה אבל נו"ן הוא נחש כרוך בעקבו נח"ש בריח ולכן נתלה על עץ נו"ן אמה, ולכך מבני בניו של המן למדו תורה ברבים כי הי' כלול רע וטוב כנ"ל ודו"ק. *)

אי הבל אחיך ויאמר קין לא ידעתי השומר אחי אנכי ויאמר ד' קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה פירש"י דמו ודמי זרעו וקשה למה לו לקין להאריך בלשונו ולומר השומר אחי אנכי הלא הי' די לו לומר לא ידעתי ועו"ק למה הזכיר לו הקב"ה שגם דמי זרעו צועקים מן האדמה הלא גם בלא זה הוא חייב מיתה על הריגת הבל ונר' לפרש דהנה אית' במדרש שאין הרוצח חייב מיתה אלא אם הנרצח האמין בהקב"ה באנכי ד' אלקיך אבל אם כפר בעיקר ח"ו אין הרוצח חייב עליו מיתה וגם עוד תנאי שיהי' רוצח יודע שחייב מיתה על הריגתו ובלא זה הוא פטור וע"ז אמר לפטור א"ע לא ידעתי מאיסור הריגת אדם ואפילו אם ידעתי השומר אחי מצות אנכי ד"א להאמין בד' אפשר שהוא לא האמין בד' ואין *) **וא"ה** לעשות סמוכי' לדברי א"ז זצוק"ל דכ' בסדר' ו"הנחש דקשה למה כ' תוה"ק חצי השם של שם הוי' אצל ו"הנחש אלא דכ' כי יד על כס יה וכו' שאין שמו שלם עד שימח' זרע של עמלק ובזמן הגאולה ב"ב ישאר נחש בלי ו"ה ויתחבר ו"ה עם י"ה ית'] אני חייב על הריגתו אמנם אם יודע שיצאו ממנו בנים הגונים אסור להרוג

אפילו אם אינו שומר מצות אנכי ד"א וע"ז השיב לו הקב"ה דמו ודמי זרעו ואפילו אם אינך חייב עליו משום עצמו אבל משום זרע מעליא דנפקין מני' אתה חייב ודו"ק.

עפר אתה ואל עפר תשוב אית' במדרש א"ל הקב"ה עפר גזולה בידך ונר' דאחז"ל בגמ' גזלן קונה רשינוי מעשה גזל עפר ונעשה לבינה לא קנה כיון דהדר' בעיני' דיכיל לעשותה עפר כמקדם וז"כ אמר הקב"ה עפר גזולה בידך ולא תקשה הלא שינוי אית כאן דנעשה מן העפר אדם לז"א כי אל עפר חשוב כיון דהדר' בעינ' ע"כ גזל בידך.

אמרו חז"ל סחטה ענבים ונתנה לו, ונ"ל דאית' בגמ' לעתיד יחזיק דוד הע"ה כוס של רכ"א לוגין כמנין כוס רויה, ותמיה ומ"ט ולמה דוקא יחזיק הכוס רכ"א לוגין, ונ"ל דאיתא בדרז"ל דוד בכה, כ"ב שנים בכל יום כוס דמעות וסתם כוס הוא רביעית הלוג כידוע ובשבתות וביו"ט לא בכה דוד, ונחשוב שס"ה ימים לכל השנה ולצרף גם חדשי עיבור שבין כ"ב שנים הנ"ל ותגרע מכל שס"ה, ס"ג ימים שהם השבתות ויו"ט שלא בכה, ישאר ש"ב ימים, והיינו ש"ב רביעית לוגין שהם ע"ה לוגין וחצי לכל שנה, וכ"ב פעמים ע"ה לוגין וחצי, עולה במנין ט"ז מאות וס"א לוגין, כי ד' פעמים ע"ה הוא ש' נמצא כ' פעמים ע"ה הם ט"ו מאות ועוד ב' שנים יתירים הרי ק"ן לוגין, נמצא ט"ז מאות ונו"ן לוגין ועוד כ"ב חצי לוגין, הרי י"א לוגין הרי ט"ז מאות וס"א לוגין בכה דוד בכ"ב שנים ואיתא בסוף כתובות לעתיד ענב א' תעשה כור יין, וכור הוא למ"ד סאה, וסאה הוא וא"ו קבין, וי"ו פעמים למ"ד הרי ק"פ קבין, וקב הוא ד' לוגין וד' פעמים ק"פ הרי ז"ן מאות וכ' לוגין, ואיתא ברז"ל דחוה סחטה תרי ענבים ונתנה לאדם, וכ' פעמים ז' מאות וכ', הרי י"ד מאות ומ"ם לוגין:

ואיתא דקודם חטא אדם היו הפירות כמו שיהי' לעתיד, ודוד הי' גלגול אדם, והוא הוצרך לתקן חטא אדם, לכן הוצרך לבכות י"ד מאות ומ"ם לוגין, נגד ב' ענבים שאכל שהוא במנין י"ד מאות ומ"ם לוגין, אבל הוא בכה ט"ז מאות וס"א לוגין לפי"ז בכה יותר מחיובו סך רכ"א לוגין. ולכן לעתיד יחזיק כוס של דוד הע"ה רכ"א לוגין כמנין רוי"ה.

אם תטיב שאת וכו' בגמ' דקידושין דף ס"א אמר בשלמא לר"מ דבעי תנאי כפל היינו דכתב אם תטיב שאת ואם לא תטיב וכו' אם בחקותי תלכו והקשה תוס' רי"ד הכא תוס' שבועות ד' ל"ו ולר"מ מי ניחא הא באיסור גרידא מודה ר"מ דלא בעי ת"כ וכאן באם תטיב וכו' נמי לענין עבירה ואסורה מדבר ולמה בעי' ת"כ, ולענ"ד לק"מ דרש"י פי' שאת משאת שכר הוא ודאי עושר וכבוד ואורך ימים כמו ונתתם להם דב"ג ובני ראובן הו"ל ממון דשאת הוא המעשה כמו ונתתם, ומעשה צ"ל ממון וכן אם בחקתי תלכו וכו' המעשה הוא השכר ברכה ושובע ונתנה הארץ יבולה ונתתי שלום וכו' הו"ל ממון

כמו ונתתם דב"ג וב"ר וכן טוב הארץ תאכלו אם תאבו וכו' וצל"ע על התוס' בזה. *) *) [**א"ה** כבוד בן המחבר מו"ר אבי זקיני הגאון מו"ה אהרן שמואל זצ"ל הקשה על שיטות הרמב"ם דס"ל במעשה בפועל דוקא בעי' שלא יהי' מעשה **ויעש** ה' וכו' כתנות עור וכו' הטעם שעשה הקב"ה לאדם ולאשתו מלבוש עור קודם לתנאי אבל מעשה בדיבור לית לן בה א"כ הו"ל להקב"ה להקדים הלא שאת שה המעשה ואח"כ אם תטיב וכו' לרבות' לאשמעינן דשם הי' רק דיבור מהקב"ה שלא בעי' תנאי' קודם למעשה, ותירוץ אבי זקיני הג' זצ"ל וז"ל ונ"ל דיבור ד' הוא מעשה כמ"ש במד"ר פ' לך לך והובא בפירש"י ע"פ רעך נתתי וכו' וטעמא נראה לפי שבכל דיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך, א"כ בדיבור ד' הלא שאת מיד נעשה ברוח פיו מלאך מליץ לשלם שכרו אם ייטיב והו"ל מעשה בפועל קודם לתנאי ע"כ צ"ל אם תטיב ואח"כ שאתו ועי' בחגיגה דף י"ד ע"א פליגי רב ושמואל ס"ל מנהר דינור נבראים המלאכים, ור' יונתן ס"ל מדיבור ד' נבראים עש"ה, א"כ לשמואל ורב אין נברא מלאך מדיבור ד' הדק"ל ה"ל להקב"ה להקדים דיבור המעשה הלא שאת וכו' וע"כ מוכח דגם בדיבור בעי' תנאי קודם למעשה ודלא כרמב"ם, ולפי"ז מתורץ הסוגי' דגיטין דף ע"ה ע"ב דאתקין שמואל בגיטא וכו' ולימא לא יהי' גט אם לא מתי, בעיי תנאי קודם למעשה ותמהו מזה על הרמב"ם הא בדיבור לבד לית לן בה, ולהנ"ל לק"מ דאליביה דשמואל לטעמיה התם מודה הרמב"ם כנ"ל וע"ד הש"ס חגיגה, קשה לי מליל לש"ס דפליגי רב ושמואל עם ר' יונתן הא י"ל אותן שבדבר ד' שמים נעשו וכו' אינם בטלים והם נצחיים, וזה י"ל פי' הפסוק לעולם ד' דברך נצב בשמים ר"ל מעשה ידיו ודבר אלקינו יקום לעולם אבל אותן שמנהר דינור נבראים תיכף אחר שאמרו שירה בטלו א"כ י"ל לא פליגי וצ"ע עכ"ל של אבי זקני הג' מו"ה אהרן שמואל זי"ע] [אמר המסדר עיין בשו"ת מהרי"א א"ע סי' קס"ו ומה שהקשה אבי זקיני זצ"ל על הש"ס חגיגה מנ"ל לגמ' דפליגי וכו' עיין בטורי אבן חגיגה דף י"ד דבודאי בהא כ"ע מודו דיש הרבה כיתות מלאכים שנבראו בשעת בריאת העולם והן קיימין לעולם אלא דקרא דחדשים לבקרים דמשמע דבכל יום נבראו מלאכים חדשים משמע לי' לרב דמנהר דינור נבראים והיינו פליגי אדרשב"ג דאמר מכל דיבור שיצא מפי הקב"ה נברא מלאך ומייתי לה מקרא דברוח פיו כל צבאיו אם כן אין לנו ראי' מקרא דחדשים לבקרים שמנהר דינור נבראים בכל יום וקרא מיירי מאותן שנבראים בכל יום מדיבורו של הקב"ה שאומרים שירה והיינו רבה אמונתך דקרא ואע"ג דקרא א קאמר חדשים לבקרים אפ"ה ת"ל דקרא איירי מאותן הנבראים מכל דיבור של הקב"ה דהאי לבקרים ל"ד בקר כבקר דגבי תמיד שאינו אלא עד חצות לרבנן ועד ד' שעות לר"י כדאמרי' רפ"ד דברכות דף כ"ו אלא כל

היום הוא במשמע דלבקרים כמו ותפקדנו לבקרים דמני' נ"ל לר"י דאדם נידון בכל יום בפ"ק דר"ה דף י"ז ועל קושי' שהביא אבי זקיני הג' זצ"ל על הש"ס דגיטין אתקין שמואל בגיטא וכו' ולימא לא יהי' גט וכו' בעי' תנאי קודם למעשה וק' הא בדיבור מוד' הרמב"ם דלא בעי' ת"ק למעשה, ונ"ל לתרץ דלפמ"ש דאתי דיבור ומבטל דיבור והנה נ"ל דהוא רק בדיבור דלא אתעביד מעשה בדיבור אבל אם ע"י דיבור אתעביד ג"כ מעשה, אזי גם הדיבור חשיב מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה והא דס"ל לרמב"ם דבדיבור קודמת לא איכפת לן היינו היכ' דהוי רק דיבור ולא אתעביד מעשה ע"י דיבורי אבל באמת דבדבורי דע"י אתעביד מעשה, גם הדיבור נחשב כמעשה וצ"ל תנאי קודם אף לאמירה, וא"ש בגט וקידושין דיש כאן הפקעה מרשות לרשות ונתעביד מעשה ע"י דיבור זה שפיר צ"ל תנאי קודם אף לאמירה כיון דהי' מעשה ולק"מ כנ"ל. נר' למפורשי התורה דה"ט משום דפסקינן דחייב לברך על המלבוש חדש וקיימ"ל דכל הברכות צריכי' להיות עובר לעשייתן ואח"כ ילבוש ופסקינן דערום אסור לברך גם פסקינן דאין מברכין על בגד של עור מטעם צעב"ח וא"כ לפ"ז לא הי' יכול הקב"ה להלביש את האדם מלבוש הראשון כי אם דוקא של עור, ממ"נ דאם ילבישו באיזה מלבוש אחר האיך יכול אדם לברך עליו עובר לעשייתן והלא מקודם לכן הי' ערום וערום אסור לברך ואם ילבוש ואח"כ יברך אין כאן עובר לעשייתן לכן הלביש הקב"ה מלבוש ראשון בגד של עור דוקא דבזה מלבוש לא צריך לברך ודו"ק. *)

דרוש לשבת בראשית

בקהלת יו"ד לב חכם לימינו וכו' ונ"ל לפרש עפמ"ש במשלי אל תיגע להעשיר מבינתך חדל וכתבתי פירושו עפמ"ש הר"מ בהקדמה לס' זרעים לפרש מאמר החכם לולי המשתגעים הי' העולם חרב לפי שאין בעולם שגעון דומה לשגעון האדם שהוא חלוש הנפש ההתרבה והוא עובר ימים בחורב וכו' ומסתכן בנפשו לחיות השדה וכו' כדי להרויח דינרים וכשיקבץ כלום וכו' יתחיל לבנות לו יסוד על טבור הארץ בסיד ואבנים כדי להקים עליה קיר שיעמוד שנים רבות והוא יודע שלא נשאר משנות חייו מה שיוכל בהם לבנות בנין עשוי מן הגמא היש שטות ושגעון כזה אבל הם סיבה לישוב העולם שאלו יהיו כל ב"א מבקשים החכמה נשחת תיקון העולם וכו' עש"ה וזה"ש אל תיגע להעשיר דייקא ר"ל להעשיר אחרים כי עי"ז מבינתך חדל יקראו לך משוגע וזה"ש נמי במשלי נבהל להון חסר יבואנו חסר דיעה ואחז"ל הרוצה להחכים ידרים הרוצה להעשיר יצפין וסמך מנורה בדרום ושלחן בצפון שנא' ומצפון זהב יאתה ובזה יובן בקהלת פסוק א' כי בצל החכמה בצל הכסף דייק' ולא אמר זהב כי הזהב אינו מקבל החכמה שזה

בדרום וזה בצפון אבל הכסף שאינו חשוב כ"כ ולא צריך טרדות הזמן כ"כ לבטל מלימודו יוכל לקנות לי בצל החכמה ולקנות החכמה צריך ג"כ כדי סיפוק לקיום הגוף וצריך להוצאה כדי סיפוק כמ"ש בב"מ בפ' הזהב, ואמר ויתרון דעת החכמה תחי' בעלי' ר"ל שרודף החכמה ולא הזהב ריבוי העושר נ"ל יתרון דעת היפוך נבהל להון חסר יבואנו שנקרא משוגע כנ"ל ויתרון עוד שהחכמה תחי' בעליה היפוך הרודף אחר הזהב עובר ימים ומסתכן בנפשו כנ"ל וזה"ש הכ' וכסף הרבתי להם דייק' כסף והוא הצורך לקנין שלימות הנפש אבל הם לא הספיקו א"ע בזה אלא וזהב עשו רדפו לקבוץ מותרות וזה הביאם לבעל ריבוי עשרם וקיי"ל בש"ע או"ח סי' צ"ד מי שאין יכול לכוין הרוחות יכוין לבו לאביו שבשמים אמנם הרוצה להעשיר ולהצפין ואין חושש לחכמה שואל ומבקש מאחרים איה הוא צד הצפון וזה"ש לב חכם לימינו הרוצה להחכים ידרים ולב כסיל לשמאלו הרוצה להעשיר שעי"ז כסיל נקרא מבינתך חדל יצפין ואם בביתו הוא נבהל להון אין יודע בתכליתו רק אנשי מקומו אבל עוברי דרך מעבר לים מפרסמים סכלותם גם *) [**אמר** המסדר עיין בס' צ"פ, דטעמא מאי הוא דערום אסור לברך משום דלבו רואה את ערוה ואסור משום פסוק לא ראה בך ערות דבר משא"כ גבי אדם כתיב ויעשו להם חגורות וא"כ לבו דאדה"ר לא ראה ערוה ממילא קשה למה לא הלביש הקב"ה מלבוש אחר). לאחרים לצאת על דרך שהסכל הולך לבו חסר שנחדל מבינה ואומר לכל סכל הוא ומשוגע א"י כי בביתו ניכר הסכל ע"י שיצפין לז"א גם בדרך שהסכל הולך ואינו יודע לכוון הרוחות להתכוין לבו לאביו שבשמים ואין מקפיד אבל הסכל לבו חסר כי לכן לשמאלו הוא תמיד ואומר לכל סכל הוא והנה אם בממון של היתר הפליגו כך החכם הגדול לשטות ולסכלות ולשגעון ק"ו על ממון שאינו של יושר כגון השגת גבול שאל יכנס בחזקת חבירו ע"ז ודאי נאמר נבהל להון חסר יבואנו כי לא יחרוך רמיה צידו לכן רבותי הזהרו בזה ואני מבטיח להעושים כן כי לא יעלה בידם להוציא מחשבות לפועל ולריק יגיעו והי' לא תהי' והסיבה לזה שעולה מחשבה זו וכיוצא בלב איש ישראל לדעתי הוא ביטול תורה אשר יש לפרש עוד קרא שהתחלנו באופן אחר והוא דחז"ל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ והקשו תוס' ישנים שלהי יומא דלשון עם משמע שדרך ארץ הוא עיקר כמ"ש בגמ' יבמות ע"ז ובאמת נהפוך הוא שתלמוד תורה הוא עיקר ונ"ל לתרץ דקדוק עוד לשון יפה דנקט תנא דהנה קהלת אמר טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך וכו' וקשה לפרש דקאי אדסמוך ליה שהקדים שם אל תרשע הרבה חלילה לומר על זה גם אל תנח ידך כמו שהקשה ברבה שם הרבה הוא דלא לרשע עש"ה אבל י"ל דהנה כבר אמרו חכז"ל אוי להם לבריות מעלבונה של תורה אנן דור יתום מה

נענה בתרייהו שהרבה בעלי בתים פנוים ובטלים ממלאכתם צוחקים בצחוק קארטען וטוב היה להם לישב בטל לגמרי כאחז"ל פסול לעדות הי' והיינו בימיהם שאינו במקרא ובמשנה ולא בדרך ארץ נ"ל הכוונה שהי' משחקים בקובי' שפסולים לעדות לפי שאינו עוסקים בישובו של עולם והיינו לא בדרך ארץ שאז"ל ואם כן העושים כן שתים רעות המה עושים דיפה תלמוד תורה עם ד"א והמשחקים הנ"ל אין עוסקים בתורה ולא בד"א [ובטוח אני באלה כי איש כזה אשר הי' ניסה בשחוק זה בימי נערותו אם הי' שואלים אותו בימי זקנותו האם אינו מתחרט ע"ז בודאי הי' צועק ובוכה לשעבר כי תחת אשר היה יוכל בעת כזאת לעסוק בד"ת הי' מבלה עתיו בשטותים כאלו אשר מטמא נפש האדם והוא בעצמו הי' יצא בחרב חדה להוכיח את האנשים אשר ילכו בדרך תועה לבלות זמנם בשחוק הלזו] וז"כ שהע"ה בקהלת טוב לשמוע גערת חכם מאיש שומע שיר כסילים עפמ"ש במד' קהלת בפ' את הכל יפה עשה באתו אלו אמר אחר הבל הבלים הייתי אומר זה שלא קנה מימיו ב' פרוטות אלא שלמה אמר שנאמר בו ויתן את הכסף כאבנים וכו' לזה נאה לומר הבל הבלים וכו' אלו אחר אמר זה הפסוק מן חכמי האומות עתה ידעתי כי גדול ד' מכל אלקים הייתי אומר וכו' אבל יתרו שלא הניח ע"ז שבעולם שלא עבדה וכו' וכה"ג תוכחה מאיש מוכיח שאין לו ידיעה והשגה מאותן הדברים שמוכיח עליהם אין דבריו נשמעין כ"כ לז"א טוב לשמוע גערת חכם מאיש ר"ל אם המוכיח הוא איש שומע שיר כסילים שיש לו השגה גם בזה וא"כ גם אני שומע שחוק כסילים הנ"ל וידעתי כי הוא הבל וא"כ זה"ש טוב אשר תאחז בזה וגם, מזה אל תנח ידך שתדע ותבין גם מעשה הכסילים כדי שתוכל לברר סכלותם אמנם אם לא ידע מעשה הכסילים על בורי' עדיין לא יקבלו ממנו התוכחה לז"א רק יפה דייקא ת"ת עם ד"א היינו בתחילת למודו יעשה עיקר לז"א ואחר שידע וניסה כל אלה יעשה תורה עיקר וד"א טפל ויוכיח ללמד דעת את העם והנה בפ' הנ"ל טוב אשר תאחז בזה וכו' סתם ולא פירש מה זה ואיזהו מה יעשה עיקר ואיזה יעשה טפל אבל מדאמר טוב אשר תאחז בזה ודאי משמע דתלמוד תורה עיקר שאין טוב אלא תורה דאלו על ההיפוך ז"א עיקר, לא נאמר בו טוב רק יפה ת"ת וכו' כנ"ל וזה"ש לב חכם לימינו אותו לעיקר רישא דקרא הנ"ל שהוא לימינו טוב אשר תאחז בזה היינו התורה ולב כסיל לשמאלו סיפא הנ"ל אותו לעיקר ובאמת הדרך ארץ הוא הטפל שהתורה נקנית במיעוט דרך ארץ וכנ"ל ובאמת החיוב על כל איש ישראל לקבוע עתים לתורה בכל יום ובכל לילה כמ"ש והגית בו יומם ולילה ועכ"פ כל א' יוכל לעסוק בתוה"ק וספרי מוסר לכל הפחות שעה א' ביום ובפרט ביום השבת קודש אשר נ"ל בזה לפרש המדרש מעולם לא זזה שכינה מישראל

בשבתות ויו"ט ואפי' בשבת של חול וכבר תמהו בו רבים ולדרכינו יאמר דאי' במ' חזית בפ' כרם הי' וכו' כ"מ שהשרה הקב"ה תורתו השרה שכינתו שנא' הודו על ארץ ושמים קודם על הארץ ואח"כ השמים ובגמ' ברכות דף וי"ו אמרו ומניין שאפי' א' יושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנא' בכ"מ אשר אזכיר את שמי וכו' ועיין בזוהר דת"ח נקרא שבת לפי שגם בחול יש לו נשמה יתירה ע"י קדושת התורה וזה"ש ואפי' בשבת של חול לא זזה שכינה ע"י עסק התורה מכ"ש ע"י עסק תורה בשבת וע"ז אמר בשה"ש מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים כי השכינה קדושה נקר' אהבה ובגלות ג"כ לא זזה שכינה מישראל עכ"פ בשבתות וביו"ט לז"א על כנסת ישראל מה יפית וכו' שאפי' בגלות אהב' שכינה שרוי בתוכינו בתענוגים בזמן וקראת לשבת עונג ובמ' חזית בפ' כי טובים דודיך מיין אז"ל נמשלו דברי תורה למים מה מים מכסים ערותה של ים כך דברי תורה מכסה ערותן של ישראל שנא' על כל פשעים תכסה אהבה ע"ש הרי שתורה נקראת אהבה לז"א מה יפית וכו' אם אהבה בתענוגים ר"ל אם בזמן התענוגים והוא בשבתות ויו"ט עוסקים בתורה שנקרא אהבה ועיין מ"ש במ"א פי' הרבה בזה והיינו על היפוך או"ה שמתוך שמחה אכילה ושתיה עוסקים בדברי תפלות ועגבות ולא כן אנחנו אלא עוסקים בד"ת שירות ותשבחות ביום השבת כמ"ש במגילה י"ב ובמ' חזית בסופו עש"ה ולפי שיש מקום מורא ע"י אכילה ושתיה כמ"ש ואכל ושבע ודשן וכו' וכן ואכלת ושבעת השמרו לכם לז"א מה יפית וכו' שאהבה זו תורה ואהבת ד' בתענוגים כנ"ל, ונ"ל דה"ט שקבעו פסוק זה בזמירות של שבת ואילו היינו משמרים שבת כהלכתו ולא לסחור כלל למכור משקה לעכו"ם ולגרום איסור הוצאה מרשות לרשות ג"כ לא הי' עולה במחשבה לשום אדם להשיג גבול ולכנוס לרשותם ומכ"ש ע"י עסק התורה שגורם שלום ודאי לא ישיגו גבול א' לחבירו אשר לדעתי יש לפרש בזה הפסוק וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך וכו' ד' עז לעמו יתן וכו' ונקדים לפרש בתהלים ח' ד' וכו' תנה הודך על השמים וכו' מה אנוש וכו' וידוע מאחז"ל במס' שבת כי תנה הודך וכו' זה היה טענת מה"ש במתן תורה ומאמר מה אנוש וכו' אחז"ל שזה היה טענת ועצת מה"ש בשעת הבריאה כשהמליך הקב"ה במ"ש ואמר נעשה אדם וכו' וא"כ תמוה המשך הפסוקים ויובן דאיתא בגמ' והוא ברש"י בראשית ברא וכו' בשביל התורה שנק' ראשית וכבר הקשתי לשאול במ"א וכעת נ"ל דה"פ דאיתא במ"ר קהלת בעצלתים ימך המקרה ע"י שנתעצלו ישראל מלחנות במחלוקת בהר סיני ימך המקרה כתיב ויט שמים וכו' ובשפלות ידם ידלף הבית ע"י שנשתפלו ישראל מלחנות במחלוקת ה"ט ידלף הבית גם עבים נטפו מים עכ"ל והיפ"ת מביא הפסיקתא דאית' כשבאו לסיני הושוו כולם באגודה אחת ויחנו שם ישראל אין

כתיב כא' אלא ויחן וכו' אמר הקב"ה התורה כולה שלום ואני נותנה לאומה שאוהבת שלום והק' היפ"ת למה נקטו קרא ירידת השכינה לא הל"ל בעצלתים וכו' אלא נתינת התורה שהי' שלום עש"ה ועוד ק"ל דבמ"ר פ' יתרו דרשו מן ההר בזכות אבות ובגמ' ביצה אמרו מפני שהן עזין וא"כ הדברים סותרים זא"ז ונ"ל לתרץ באופן שכל דברי חכמים קיימים דאית' בסנהדרין ל"ח ארי"ו א"ר בשעה שביקש הקב"ה לברוא את האדם ברא כת א' של מה"ש א"ל לרצונכם נעשה אדם בצלמינו אמרו לפניו רבש"ע מה אנוש וכו' הושיט אצבעו הקטנה ביניהם ושרפם ואגדה זו תמוה להבין ונ"ל פירושו עפמ"ש בבראשית רבה פרשה רס"ג א"ר סימן בשעה שבאה הקב"ה לברוא את אדם הראשון נעשו מה"ש כיתין כיתין מהם אמרו אל יברא וכו' הה"ד חסד ואמת נפגשו וכו' שלום אמר אל יברא דכולא קטטה וכו' עש"ה ובמ"ר פרשת כי תשא וז"ל דכת מלאכי השלום נקראו כך ע"ש שהם נבראו מאש ומים כמו שאמר שמים אש ומים שהם מתנגדים וב' הפכים והקב"ה עושה שלום במרומיו כמ"ש במס' סופרים ע"ז מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש וכו', הכי נמי בלי ספק איתן מלאכי השלום הן מאש ומים לכן נקראו בשם זה שלום ואם כן בל"ס אותו כת שאמרו בגמ' הנ"ל מה אנוש וכו' הוא אותו הכת דאית' במד' שלום אמרו אל יברא דכולי' קטטא והיינו ע"י ששאלו תחילה להקב"ה מה מעשיו א"ל הקב"ה כך וכך וכו' וכמ"ש בגמ' ומזה ידעו דכולי' קטטה והם מלאכי השלום ובטענתם מה אנוש וכו' משמע כאלו הם מעצמם עושים שלום ביניהם ובאמת זה אינו אלא דהקב"ה שהוא בראם עושה שלום במרומיו כנ"ל וא"כ הוא יכול גם כן לעשות שלום בעולם גבי בני אדם ולא השיבו כהוגן ולכן הושיט אצבע קטנה ביניהם דייקא והפריד חבורם מאש ומים ושרפם כי גם האש אוכלה אש ושורפם להורות כי גם אצלם שהם שלום הכל ברצונו יתברך הוא עושה שלום וברצונו אין שלום דנשרפו ויכול גם כן לברוא האדם ולשום שלום ביניהם ואם כן בל"ס המלאכים שקטרגו גבי מתן תורה נמי מלאכי השלום היו וטענו אותו טענה ממש כיון דתורה כולה שלום וכל נתיבותיה שלום תנה הודך על השמים דייקא אש ומים ושלום ביניהם משא"כ העולם כולו קטטה כמו שאמר כת שלום בשעת הבריאה ואם כן זהו המשך הפסוק ז' תנה הודך על השמים וכו' מה אנוש כי תזכרנו וכו' דכולו קטטה כקטרג בשעת הבריאה ואמרו כן לכבוד ד' הודך ואשריך כמ"ש במדרש חזית בפ' כרם היה וכו' אמנם כן הרי באמת הי' שלום בישראל באותו זמן כמ"ש במדרש הנ"ל וזכו שפיר לקבלת התורה דה"ט הודו ואשורו של הקב"ה גם ע"י שנתן התורה שהיה שלום לישראל שהם ג"כ שלום כמו השמים וזה"ש הודו על ארץ ושמים דייקא וכדסיים במדרש חזית הנ"ל וזה"ש בראשית ברא וכו' אף דכולו קטטה

מ"מ בשביל התורה דייקא מאותו טעם שניתנה תורה על הארץ דאיכא נמי טענה זו בעצמה התורה שלום והעולם קטטה ועכ"ל לפי שהיה שלום בישראל וא"כ בשביל ה"ט בשביל ישראל שהם שלום נברא העולם וא"כ עיקר נתינת תורה לישראל בל"ס גם מטעם אחד היה כמ"ש במדרש ובגמ' הנ"ל אבל אמר בעצלתים ע"ש השלום כתי' ויט שמים וירד שמים דייקא אש ומים שעי"ז טענו מה"ש תנה הודך על השמים כנ"ל שע"י השלום הוא הודך ואשורך וכיון שהיה שלום בארץ ויט שמים וירד השרה שכינתו בארץ אצל התורה דנתן הודו על ארץ ושמים קודם על ארץ וכמ"ש במ' חזית בפ' כרם היה וכו' כנ"ל ודו"ק.

ועתה נ"ל לתרץ קושי' הנ"ל על המדרש שאמר ע"י השלום זכו לתורה ובגמרא ביצה אמרו לא נתנה תורה לישראל אלא לפי שהן עזין ואלמלא נתנה תורה לישראל לא היה אומה ולשון יכולין לעמוד בפניהם ונ"ל בדקדוק לשון המדרש שנתעצלו מלחנות במחלוקת הלשון מלחנות מיותר והול"ל רק שנתעצלו במחלוקת, ונ"ל כי מהידוע שדרך להנצחון את המלחמה אי אפשר אלא ע"י שיש שלום אצל צד המערכה של המלחמה והם באגודה אחת אבל אם הם בעצמם אינם באחדות אלא איש את רעהו יעזוב אז א"א לנצח המלחמה לצד שכנגדו בדרך הטבע ולז"א כי תצא למלחמה בלשון יחיד כיון שצריך לאחדות וכן גם בלא מלחמה וכל אחד יושב בביתו צריך להיות שלום ואז אינו צריך לירא מפני האויב, ובישראל הי' ב' מעלות מעלה אחת שהיה שלום ביניהם גם בביתם אף שלא הי' מלחמה עם אויביהם ולא יצאו לפני אויב גם אז הי' שלום בינותם ומעלה הב' שהי' עזין תקיפין וגבורים, ע"כ אם לא הי' שלום ביניהם לא הי' יכולים לנצח את אוה"ע אף שהיו עזים וגבורים כי עיקר במלחמה השלום ואחדות ולז"א ע"י שנתעצלו מלחנות דייק' אף בשעת חניי' במחלוקת וכיון שהיו באגודה אחת והיו ג"כ עזין לא היו יכולין כל האוה"ע לעמוד בפניהם ע"כ נתן הקב"ה התורה לישראל ויט שמים וירד דייקא ה"ט לפי שרב שלום בניך בעצלתים ימך המקרה וכן אמר ד' עוז לעמו יתן לעמו דייקא וד' דייקא הוא בעצמו ה"ט לפי שד' יברך את עמו בשלום ועי"ז עוז לעמו הי' ג"כ עזין ביותר לכן ויט שמים וירד.

סוף קהלת סוף דבר הכל נשמע את אלקים ירא וכו' כי זה כל האדם וכו' ויובן כי כבוד יש על תרי אנפין יש כבוד שמכבד לחבירו ממש וב' שמכבדו בפניי ולא בלב שלם ואמרו רז"ל איזהו בן עוה"ב כל שמקלסין אותו אחר מיטתו שהי' צדיק קול המון כקול שדי ידוע שהוא בן עוה"ב ואמרם אחר מיטתו דוקא משום דבחיי אין ראיה מקילוס שמקלסין אותו כי יכול להיות שאינו בלב שלם רק חונפין אבל כל שמת ודאי הקילוס בשלימות

שאינו מצפה לתשלום גמול זה"ש דוד כי נפשו בחייו יברך ויודוך כי תטיב לך כי מי שמקלסין אותו בחייו אמר בלשון נוכח שמברכו בחייו יכול להיות יידיך הודאה שלך אינו בשלימות רק בשביל כי תטיב לך והנה בעדים המעידין ג' כיתות בשני חזקה אית' בגמ' כי מעידין כל כת על שנה א' וכדומה וכן על שני שערות ב' כתות כל כת על שערה א' לא מהני כתיב יקום דבר ולא חצי דבר דדבר סתם הוא פירושו שלם יהדמיון הוא למה שזכרנו כי הקילוס בחייו הוא אינו בשלימות ולא בלבו ולא הוי רק חצי דבר אבל אחר מותו מקרא דבר שלם לכך אמר סוף דבר הכל נשמע בסופו אחר מיתתו מקרי דבר שהכל נשמע כשאומר עליו את אלקים ירא וכו' כי זהו כל האדם שלימות משבח אותו משא"כ בחייו הוא א' בפה וא' בלב א"כ הקילוס אינו על כל האדם ודו"ק.

דרוש לסיום מסכת יכמות

מעניני דסדר בראשית:

ולא אמצע מן הטוב להציע כאן מה שאמר א"ז הגאון ז"ל לסיומא מסכ' יבמות וזל"ה מה שאמרתי בסיומא דמס' יבמות הנה ז"ל ספר הון עשיר שלהי מכלתין יבמות מתחיל בחי"ת ומסיים בוא"ו והחי"ת רומז לשמנה הנמצאים יחד בעת החליצה שלשה דיינים ועוד שנים כמו שאמר הרב במקומו והנחלץ והחולצת ורוח המת הקשור בה כמ"ש חכמי האמת והוי"ו רומז למצות יבום שעל ידו נפש המת מתגלגל ובא לעוה"ז הנעשה בששת ימים וכו' ועוד סוד הגלגול בוי"ו רמוז כמ"ש חכמי האמת ונרמז בתחילת מצות חליצה אעפ"י שמצות יבום קודם משום דבזמן חבור המשנה כבר לא היו מכוונין על שם מצוה כדתנן בפי' ולכן מצות חליצה קודמת עכ"ל ודפח"ח ולענ"ד לפי דרכו זה עדיפא י"ל עפ"י סוגיות הש"ס ריש מכלתין דף ג' ע"א דפריך מן היבום ומן החליצה נ"ל כוונת המקשה אי משום דיבום היא מוקדם בפסוק אי משום דשם המסכתא הא נקרא יבמות ומשני אבא שאול הוא דאמר מצות חליצה קודמת למצות יבום הרי בהדיא דע"כ סתם התנא ריש מכלתין כא"ש דמצות חליצה קודמת ומה"ט גופא נ"ל גם מלבד מספר שמנה הנמצאים בשעת חליצה פתח באות חי"ת כנ"ל אלא דאות ח' בר"ת חליצה ועשרה היא מספר אות י' דר"ת יבום לכן פתח המס' חמש עשרה י' יבום לרמז חליצה קודם ליבום עשרה י' יבום כנ"ל עפי"ד הג' בעל הון עשיר הנ"ל ולענ"ד נראה עפ"י הידוע דאות וי"ו היא אות חיים כדאיתא בראשית רבה וישם ה' לקין אות אות וי"ו כתב לו על מצחו לבלתי הכות אותו וכו' ומה"ט במזמור תהלים סי' כ"ה לדוד אליך ה' נפשי אשא השמיט דוד המע"ה אות וי"ו מסידור אלפא ביתא שצריך לאמרו במסירת הנפש ואות וי"ו הוא האות חיים ולכן האחרונים הניחוהו מלאומרו בתחנון בנפילת אפים כמ"ש הב"י באו"ח

בסי' ק' בשם הזוהר, ואיתא בילקוט חקת לא הנחש ממית אלא החטא ממית וכן במס' שבת דף נ"ה אז"ל אין מיתה בלא חטא וצלה"ב מ"ש נחש דנקטו לא הנחש ממית הרי המיתה שלא ע"י נחש נמי ע"י החטא היא הסיבה כנ"ל ואיתא במחז"ל בחולין ארס נחש בין שיניו היא עומד אף שכן הוא כפשוטו כמו ארס ארי בזנבו וכו' וכיו"ב עכ"ז רמז י"ב בצחות לשונם לענ"ד שמעתי אח"כ בשם מהר"ש אוסטרפאלי זצל"ה עפמ"ש במס' ב"ב בפ"ק הוא היצה"ר הוא השטן הוא מלאך המות יורד ומסית עולה ומשטין יורד ונוטל נשמה וידוע כי הנחש הוא השטן והנה אמצע אות של נח"ש היא חי"ת ותחילתו וסופו היא אותיות ש"ן ואמצעית של שטן היא טי"ת ותחילתו וסופו היא ג"כ אותיות שין נמצא אותיות ח"ט בין ב' פעמים ש"ן של נח"ש ושטן וכיון שאז"ל אין הנחש ממית אלא החטא ממית שאין מיתה בלא חטא היינו ארס נחש שהיא ממית היא החטא בין שיניו היא עומד היינו בין ב' פעמים ש"ן הנ"ל של נח"ש ושט"ן א"כ אות ח' רומז על המיתה כמ"ש בפ' חטא משפט מות כי אין מיתה בלא חטא והיא ארס נחש שממית כנ"ל, ובסוף מס' כלים א"ר יוסי אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה כמו כן אנחנו אומרים להיות כל המס' יבמות רובה מיירי מעניני מיתה מה"ט התחיל המס' באות חי"ת אית רומז המיתה וסיים באות וי"ו אות החיים חמ"ש וכו' בידיו אשריך יבמות שנכנסת בחטא במיתה ויצאת בחיים וס"ת שהיה בידו עץ חיים היא ואות חיים הוי"ו כנ"ל

עוד נ"ל כוונת רבי בזה שהתחיל מסכת זו בחמש וסיים בידו עפ"י הכלל שויתי ה' לנגדי תמ"ד וכתיב בכל דרכיך דעהו ובכל ענינים ועסקים שבעולם שאדם עוסק ולומד ראוי ומחויב לזכור ולרמז על ד' ית"ש בתחילה ובסוף וכמ"ש יעקב והיה ה' לי לאלקים ופירש"י מתחילה ועד סוף וכן רבי שנה משנתו מס' זו רצה לרמז על שם העצם ד' ב"ה לנעוץ סופה בתחילתו והנה תוס' ריש קדושין הרגישו וז"ל וכן בכמה מקומות גבי איש ואשה קתני בה"א כמו האשה שהלכה יבמות קי"ד האשה שהלך בעלה שם ד' פ"ז האשה שנתארמלה כתובות פ"ב וכו' עכ"ל ותמוה למה שבקו תוס' מלהביא ג"כ מר"פ האשה בתרא דיבמות קי"ט דהכא, אבל אם יש טעם ידוע על שהתחיל רבי פרק זה בה"א האשה וכו' ניחא דשבקו התוס' מלהביא מכאן, א"כ מבואר כי ידוע עיקר השם היא ג' אותיות י' ה' ו' כי ה"א האחרונה היא כפולה, א"כ פתח חמש עשרה היא מספר י"ה וחותם ביד"ו הרי יה"ו הוא אותיות עיקר השם העצם לבד ולהשלים גם את ה' האחרונה שיהי' השם שלם התחיל פרק האחרון זה בה"א וכו' היא האשה בתרא דייקא היינו ה"א האחרונה דשם הוי' ב"ה ודאי לכן סיים ואמר הדרן עלך האש"ה בתרא ה"א האחרונה דשם הו"י ב"ה וסליקא לה לעילא ולבסוף מס' יבמות בשם ד' מתחילה ועד סוף התחיל בי"ה חמש

עשרה וסיים בו"ה בידיו האשה בתרא גם נ"ל תחילה וסוף "חמ"ש "ביד"ו ר"ת וס"ת אותיות **ח"ב"ו"ש** היא ונשאר אותיות אמצעיות מי"ד עי' מאורי אור אות ח' חבוש הוא מלכות עמהון בתפילין של יד פארך חבוש עליך וכו' ודו"ק.

ועפ"י האמור מובן היטב טעם למה סיים ר' אשי מסדר הש"ס מסכת זו אר"א אר"ח ת"ח מרבים שלו' בעולם שנא' וכו' ומהרש"א בחא"ג הרגיש שארבע מסכתות מסיימים בש"ס בזה המאמר מס' ברכות ומס' נזיר ומס' כריתות והכא מס' יבמות ע"ש ונ"ל ליתן טעם לזה לפי דיליף הא דת"ח מרבים שלו' בעולם מקרא זה וכל בניך לימודי ה' וכו' א"ת בניך וכו' ותיבת "ב"נ"י"ך היא בר"ת ארבע מסכתות אלו ברכות נזיר "יבמות "כריתות כנ"ל וכאן בשלהי יבמות נ"ל ליתן טעם לשבח עדיפא עפימ"ש הר"ע ספורני ר"פ פנחס וז"ל את בריתי שלו' ממלאך המות כענין עושה שלו' במרומיו וכו' כי אמנם ההפסד לא יקרה אלא בסיבת התנגדות ההפכיים וזה אמנם נתקיים בפנחס שהאריך ימים רבים מאוד מכל אנשי דורו עד שהיה הוא משמש במשכן שילה בזמן פלגש בגבעה וכו' וכ"ש אם הי' בזמן יפתח שכתב למלך בני עמון וכו' וכבר ספרו ז"ל שפנחס לא רצה ללכת אז אצל יפתח וכו' וכ"ש לדברי האומר אליה' זה פנחס והוא עדיין חי וקיים וכו' עכ"ל והכוונה כי סיבת המות היא ע"י התנגדות ההפכיים ארבע יסודות שבאדם אינם בשלום יחדיו במזג השוה שמהם באים ארבע מרות וליחות מרה שחורה ירוקה אדומה לבנה ובהתגברות א' על חבירו כל הגוף נפסד ונתפרדו כל ארבע יסודות ההרכבה וזה פירשתי כוונ' הפסוק בריתי היתה אתו החיים והשלו' ירצה במ"ש הקב"ה לפנחס ובישרו בברית שלו' היא החיים שלו' ממ"ה דפנחס זה אליה' שיחי' לעולם ולפי שסיום הגמ' כאן בלשון כדיני נפשות דמי' וקרא כתיב אל תעמוד בדבר רע נא רצה לסיים בפורעניות לכן סיים בדבר טוב במאמר הנ"ל ודוקא במאמר הזה לפי שפתח המסכ' וכל המסכ' מיירי בענייני מיתה כיון רבי לסיים המשנה ולחתמה באות וי"ו בידיו אות החיים כאמור מה"ט כיון ר' אשי ג"כ לסיים הגמ' ולחתמה בשלו' הוא סיבת החיים היפך הסיום כדיני נפשות דמיא אמר ר"א אר"ח ת"ח מרבים שלום וכו' על שם הפסוק בריתי את החיים והשלו' כנ"ל ועוד הארכתי בזה וכעת די בזה עיי' במהרי"א אה"ע סי' קנ"ה *)

[**א"ה** ולהוסיף נופך על מ"ש קדושת איז ז"ל נראה דע"כ מסיים מסכ' יבמות במאמר הנ"ל דהמצות יבום היא לעשות שלום עם המתים ועם החיים, עם החיים שלא ירשו אחרים וזרים את נחלת המת ויהי' מריבה וקטטה דע"ז אמרו וראה בנים לבניך שלום על ישראל דלא אתי לאנצויי וגם גורם שלום לנפש המת שאין לו מנוחה אבל אחר היבום

נתקיים בו יבוא שלום ינוח על משכבותיו ולפמ"ש כ"ק הג' א"ז הג' זצ"ל שתיבת בני"ך בר"ת ד' מסכתות

פרשת נח

במסורה ו' פסוקים של ה' תיבות סמוכות מב' אותיות כל אחד מהן א] נח את שם את חם ב] כי גם זה לך בן, ג] כי יד על כס יה ד] על כן לא בא אל שלחן המלך, ה] גם לי גם לך לא יהיה, ו] אין זה כי אם רע לב, ונר' דאית' באלשיך פי' שיהי' הרמז כי הוא כעין ויכוח היצה"ר עם היצה"ט כי היצה"ר אומר לאדם נח את שם לומר עשה נחת רוח בין את שם הוא יצר הטוב בעל שם טוב וגם את חם הוא יצה"ר שבחטא יתחמם תן חלק לזה וגם לזה, ואל תחוש מהרעה הבאה עלך מהעון, כי גם אל תיראי כי נה זה לך בן כי גם העין שהוא אויב נעשה לפעמים בן ע"י תשובה כשהיא מאהבה וזדונות נעשים כזכיות כמאמר ביומא דף פ"ו ואל תחוש שמא לא תוכל נגד יצרך, כי הלא יד על כס יה נשבע להיות מלחמה לד' בעמלק הוא יצה"ר כי שרו של עמלק הוא סמא"ל הוא יצה"ר כי ה' ילחם לך עם היצה"ר עד תשוב בתשובה להפך הזדון לזכות, משיב היצה"ט ואומר שאל יעשה האדם כן שחוטא בכונה שישוב אח"כ על כן לא בא אל שולחן המלך בג"ע כי האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, משיב יצה"ר ואומר גם לי גם לך לא יהי' שלא יתעסק לא במצות עשה ולא במצות לא תעשה ולא יקניט לא את היצ"ט ולא את היצה"ר, משיב היצ"ט ואומר אין זה כי אם רע לב כי היות בטל מעשות טוב ומעשות רע לעון יחשב כי הוא עשות רצון היצה"ר וזהו אין זה כי אם רע לב כלומר אין זה בלתי עשות רצון זה ולא רצון זה, כי אם רע לב הוא עשות רצון היצה"ר ועצתו, כי שומר נפשו ירחק ממנו ונראה לפרש דהנה איתא במדרש לעולם יהי' דעתו של אדם מעורבת עם הבריות ואיתא באבות דר"נ דאפי' עם הרשעים יהי' דעתן של צדיקים מעורבת כדי שיהי' דבריהם נשמעים בעיניהם ויחזרו למוטב ואמרו חכז"ל את הנפש אשר עשו בחרן מכאן הלומד את בן חבירו תורה נחשב כאלו ילדו וא"כ לפי"ז אפשר שגם הרשע יכול להיות בן אם מחזירו למוטב, א"כ קשה מ"מ נשבע השי"ת שימחה את עמלק הלא גם את הרשעי' יכולי' להחזירם למוטב, אבל נראה דיש חילוק שיש רשע שהוא רע לשמים וטוב לבריות ויש רשע רע לשמים ויש רשע רע לשמים ורע לבריות ולזה אי אפשר להדריכו לדרך ישרה ועם איש כזה אין צורך לאדם לדבר עמו שלא ילמד ממעשיו הרעים וידוע שעמלק הי' ג"כ רע לשמים ורע לבריות, וא"כ ממילא א"א להדריכו בתשובה וגם נקדים ששם הוא אב לצדיקים וחם הוא אב לרשעים, ולפי"ז פי' המסורה כך, נח את שם את חם פי' נח שתהא מעורב גם ברכות "נזיר "יבמות "כריתות, ועי' במהרש"א שמפרש למה דוקא

ד' מסכתות אלו מסיימים במאמר הנ"ל ורב שלום בניך וכו' וגם לענ"ד נר' שד' שלומות יש א' שלום בין ה' לאדם ומס' ברכות מורה ששם מדבר מק"ש ותפלה קבלת עול מלכות שמים ושלא יהנ' שום דבר בלי ברכה הוא ענין שלום בין הקב"ה לאדם, ב' נזיר מרמז על השלום בין איש לאשתו שהיין גורם זנות ועושה מחלוקת בין איש לאשתו, ג' שלום בין אדם לחבירו ומא' יבמות מרמז לזה להקים לאחיו שם בישראל, ד' שלום בין גוף ונשמה ומס' כריתות מורה לזה שלא יחטא האדם ושלא יטמא את נפשו להתחייב כרת ח"ו ולא יהי' מחלוקה בין גוף, ונשמה ויכוף את יצרו וישמר מן החטא ויעשה שלום בין גוף ונפש גם את חם כמו עם חם אעפ"י שהוא רשע לא זו אף זו קתני לא מבעי את שם אפילו את חם, והטעם כי גם זה לך בן, אם אתה מחזירו למוטב כמ"ש כל הלומד את בן חברו תורה כאלו ילדו, ואל יקשה לך, כי יד על כס יה, פי' א"כ אמאי ציוה השי"ת למחות את זכר עמלק שמא יחזירו גם אותו לתשובה על זה אמר הטעם הוא, אין זה כי אם רע לב דהיינו גם לי גם לך לא יהיה פי' כיון שעמלק הי' רע לשמים ורע לבריות א"כ טוב שלא לדבר עמו כי א"א להחזירו למוטב ע"כ לא בא אל שלחן המלך פי' מאחר שגם רע לבריות אין לו תקנה לראות פני השכינה.

נח איש צדיק וכו' אית' במדרש הה"ד הפוך רשעים ואינם זה דור המבול ובית צדיקים יעמוד זה נח ובניו ונ"ל דכ' רש"י נח הי' צריך סעד לתומכו את אלקים התהלך נח וקשה מה היה הסעד שצריך לנח דהוצרך הכ' לומר את אלקים וכו' ונר' כשראה נח ובניו את שלות דורם שכולם רשעים ואעפי"כ רשע וטוב לו, זה הי' להיות להם למכשול לומר שח"ו ליתי. דין ודיין בפרט כשרואה צדיק ורע לו רשע וטוב לו ונח ובניו ראו בעיניהם שלות רשעים וכמעט נטו רגליהם עם בני דורם למרוד ח"ו כנגד ד' ע"ז הי' צריך סעד לתומכו והסעד הי' שהביא הקב"ה המבול לעולם וע"כ צווה ד' ק"כ שנים קודם לעשות התיבה להודיע כי יבא יום אידם ועכשיו ראה נח שיש דין למעלה לא כן הי' אברהם אעפ"י שראה שלות רשעים שטוב להם והוא בעצמו נרדף מנמרוד וכמה צרות שבא עליו לא מש מאהל של שרה ועומד בחוזק בבטחונו ע"כ אם הי' נח בדורו של אברהם וראה שלות רשעים לא הי' צדיק כלום רק בדורו שראה שד' הביא המבול והעניש את הרשעים אז נתחזק ביראתו ובצדקתו ולולא כן לא הי' צדיק רק שראה סופן של רשעים שהקב"ה מתנהג עמהם עם מדה"ד ושפך חמתו עליהם ויובן המדרש הפוך רשעים ואינם זה דור המבול מאחר שראה מפלות מאנשים הרשעים האלה עי"ז בית צדיקים יעמוד זה נח ובניו רק עי"ז האמין נח בד' ועמד בצדקתו וז"כ ג"כ הפ' מגדול עוז שם ד' בו ירוץ צדיק ונשגב הכוונה הצדיק גמיר כאברהם גם אז ירוץ ונשגב אם מנהיג הקב"ה את עולמו

גם במדת הרחמים אבל נח לא הי' במדרגה זו שלא שמח רק עד אשר שראה שהקב"ה העניש את דור המבול במדה"ד וז"כ את אלקים התהלך נח וזה נרא' ג"כ הכוונה מפ' יתמו חטאים מן הארץ וכו' ברכו נפשי את ד' דאית' במד' שביקשו מלה"ש לומר שירה אצל הים אמר הקב"ה מעש' ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה ומזה נראה שכל זמן שהוצרך הקב"ה לעשות דין עם הרשעים אין יכולין לומר רק אם כבר יתמו חטאים מארץ ואין כאן רשעים אז אנו במדרגה לומר שירה וז"פ יתמו חטאים ברכו נפשי את ד' וז"פ ג"כ מהכ' פ' וירא אצל עונש אנשי סדום המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וכו' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' וכו' הכוונה המכסה אני מאברהם את העונש אשר אני עושה ועתיד אני להביא על סדום הגם כי אצל אברהם לא הי' מוכרח להראות לו העונש מהרשעים כי הלך בצדקתו מאליו הגם שראה שלות רשעים רק התכלית הי' שאמר ד' גם לאברהם את סופן הרע רק כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו רק לבניו ולביתו שגם הם יתחזקו באמונת ד' ע"כ מוכרח הי' להראות גם לו את המפלה ושמרו דרך מלשון ואביו שמר את הדבר שיראי ג"כ שד' מאריך לרשעים אעפי"כ אם אינו חוזרים בתשובה יעניש אותם ודו"ק,

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו וכו' קשה כפל הלשון נח ועו"ק מה דקאמר היה ונר' דאית' בתיקוני' בתחילה היתה נשמת משה אצל נח ואחר שנתרשל להתפלל על דורו הלך מאתו נשמת משה ומשה תיקן זה שהתפלל על דורו ואמר מחני נא ואותיות מחני הוא מי נח מה שקלקל נח ולכן נקרא המבול על שם נח דכתי' נשבעתי על מי נח ונר' בשעת צוה על התיבה קודם המבול עדיין לא הי' בנים לנח כמו שפי' רש"י שבנו הגדול לא הי' בר עולשין בשעת המבול ובנין התיבה הי' ק"כ שנים קודם המבול לפ"ז בשעת שהוליד נח כבר הלך לו נשמת משה שכבר נצטוו על בנין התיבה ואמר לו הקב"ה שיהי' המבול והוא לא התפלל וז"כ אלה תולדות נח ר"ל בשעה שהוליד אזי לא נקרא צדיק כנ"ל ואח"כ אמר ונח איש צדיק תמים היה דייק' ר"ל כבר קודם שהלך מאתי נשמת משה הי' נקר' צדיק וקאמר הכ' טעם על זה את אלקים התהלך נח אלקים דייק' שהוא מדה"ד והי' נח ג"כ מסכים לזה ולא התפלל עליהם.

צהר תעשה לתיבה פירש"י י"א חלון וי"א אבן טובה היה שם המאירה להם ונל"פ עפי"ד רש"י בס' נח עה"כ נח איש צדיק יש דורשין אותו לשבח אלו הי' בדורו של אברהם הי' צדיק ביותר ויש דורשין לגנאי אלו הי' בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום ונ"ל דהני פלוגתות מושך שייכי אהדדי דהנה מי שאינו ניצול בזכותו אינו רשאי לראות במפלת שונאו וכמו שפירש"י עה"כ ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח עיי"ש וא"כ שפיר

מובן פלוגתתם דמ"ד צהר פירושו חלון סובר כמ"ד דאלו הי' בדורו של אברהם הי' צדיק ביותר וא"כ ניצול בזכותו וע"כ שפיר הי' יכול לעשות חלון לראות במפלת אנשי דור המבול משא"כ מ"ד אבן טובה הוא סובר כמ"ד דאלו הי' בדורו של אברהם לא נחשב לכלום וע"כ לא הי' יוכל לעשות חלון רק אבן טובה הי' מאיר להם ועפי"ז א"ש הכתוב ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי ר"ל אם ה' לי בעזר מחמת זכותי וזהו. בעוזרי דייקא אז ואני אראה בשונאי אוכל אני לראות במפלת שונאי וק"ל.

בהפטרה רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי לא חלה כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ד' הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו וכו' ונר' לפרש לאדמו"ר הגאון מ' מרדכי בנעטה זצוק"ל שרש"י ז"ל פי' על פסיק ויהי נח בן ה' מאות שנה ויולד נח את שם וכו' אר"י מה טעם כל הדורות מולידין לק' שנה ונח לה' מאות שנה אמר הקב"ה אם רשעים יהי' בניו יאבד במים ורע לצדיק זה, אם יהי' בניו צדיקים מוטל עליו לעשות תבות הרבה ע"כ כרש את מעיינו ולא הוליד עד ה' מאות שנה ושפיר נבון ההמשך מפסוקים הנ"ל רני עקרה דחאי על נח שהי' עקר עד ה' מאות שנה אך על זה קשה שמחה מה זו עושה דקאמר רני לזה אמר כי רבים בני שוממה ר"ל דור המבול שהושמו מן העולם וא"כ קרוב להפסד באם שהי' נח מוליד לק' שנה הי' בניו רשעים בי רבים הי' בני שוממה באותו הפעם מבני בעולה והי' לצדיק צער ואם יהי' צדיקים וא"כ הרחיבי מקום אהלך ר"ל שהי, מוכרח לעשות תיבות הרבה לכך הי' עקר ודפח"ח.

[**צהר** תעשה לתיבה וכו' אמר המסדר שמעתי לפרש בדרשה א' מא"ז הג' מ' אהרן שמואל זצ"ל בשם אביו הג' המחבר זצוק"ל שהצדיקים יש להם כח להפוך מדת הדין למדת הרחמים אם רואים למעלה איזה קיטרוג על ישראל ח"ו יש ביכולתם בכח קדושתם ובכח תורתם להפוך הצרה לרצה או לצהר וז"ש הקב"ה לנח שהי' אז צדיק א' בעולמו צהר תעשה לתיבה שחיוב הי' ממך להתפלל על דורתך שיהפוך התיבת צרה לתיבת צהר שתמתיק הגבורות לחסדים, ואל "א"מ"ה תכלנה מלמעלה ואת "אלקים "מדת "הדין ר"ת "א"מ"ה תכלנה מלמעלה תכלה ותעקר בכח תפלתך שיתהפוך המדה"ד למדת הרחמים וחסדים, ופתח התיבה בצדה תשים האות "**צ** שהי' בתחלת ובפתח התיבה של תיבת צרה שהי' גם תחילת ופתח התיבת בצדה תשים יכול להיות ולעמוד כבתחלה כי באות צ' אין חילוק בין תיבת צרה לצהר אבל תחתים שנים ושלשים תעשהו ר"ל תחתים אות ר' ה' שהם אותיות תחתים בתיבת צרה, תעשה לשנים ולשלישים דאות ר' שהי' בתיבת צרה אות שני יהי' עתה בתיבת צהר לאות שלישי ואות ה' שהי' באות צרה אות שלישי יהי' עכשיו אות שני בתיבת צהר וראיתי אח"כ דבר זה ג"כ בילקוט גירשוני בשם צדיק א'.]

ק"ץ כל בשר בא לפני פירש"י לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל וקשה למה דווק' על הגזל לבד נחתם גזר דינם והלא גם עברו על ע"ז ג"ע וש"ד ופירשו ז"ל עפ"י מד"ר וז"ל אר"ח חמס אינו שוה פרוטה וכך הי' אנשי דור המבול עושי' הי' אחד מוצא קופתו מלא תורמסין זה נטל פחות משוה פרוטה וזה נטל פחות משוה פרוטה כדי שאינו יכול להוציא ממנו בדיינים ע"כ ויפה פי' הכלי יקר הכ' ותשחת הארץ לפני האלקים וכו' אלהים היינו הדיינים כי היו גוזלים פחות משוה פרוט' שאין מוניאין בדיינין ועיני הדיין רואות ואין לאל ידו להציל דמעת העשוקים לכך נאמר לפני האלקים לפניהם ממש ואיתא בגמ' כי מיתה האמור' בבני נח אינו אלא סייף ואית' עוד בגמ' מי שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה גם שם בגמ' דסנהדרין דחנק חמור מסייף ואית' במדרש שדור המבול נידונין במים באשר שהיו חייבין בחנק וקיי"ל אעפ"י שד' מיתות בטלו דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב חנק או טובע בנהר וכו' בזה יובן דהכא פירושו לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל ר"ל דין זה שימותו במיתה חמורה דהיינו חנק כדקיי"ל שחנק חמור אלא דוק' על הגזל גזר דינם דייק' ר"ל במיתה חמורה אלא על הגזל דבלא גזל הי' נידונין במיתה קלה אף שנתחייבו תרי מיתות מה שאין כן עכשיו ע"י גזל צריכין לדונם בחמורה ונקדים דאית' במס' זבחים דף קט"ו דקודם מ"ת דין בני נח הי' להם וקיי"ל כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא סייף נמצא שהי' להם מיתה קלה לדעת הגמ' דסנהדרין מה שאין כן עכשיו שגזלו כ"א פחות משוה פרוטה א"כ הי' סוברים שדין ישראל להם אף שהיה קודם מ"ת דאל"כ מה הי' פעולה שלהם שגזלו פחות משוה פרוטה כדי לפטור את עצמן מן הדין הא קיי"ל דבני נח נהרג אף על פחות משוה פרוטה אלא ע"כ שסברו דין ישראל להם ולפי שחטאו באשת איש כפירש"י ועל אשת איש בדין ישראל חייב חנק וכבר הקדמנו מי שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה לכך נידונים במים דהיינו חנק ולזה פירש"י לא נחתם גזר דינם גזר דייקא פירש גזר דינם חמור שיהי' נדון בחמורה אלא על גזל כנ"ל וזולת זה לא הי' נדונים אלא סייף כדין כל מיתה האמורה לבני נח שאינו אלא סייף.

מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה ודרשינן מזה דדברה תורה בלשון נקייה דהול"ל ומן הבהמה הטמאה והקשה החזקוני דלמה לא דרשי' זה ממקר' הקודם דכתב מכל הבהמה הטהורה וכו' ומן הבהמה אשר לא טהורה הוא שנים איש ואשתו ונר' עפ"י מה שכתב החוות דעת בבית הספק שלו סי' ק"י דכל לשנא דקרא משמעות' על הודאי ולא על הספק והנה בפ' אלו טריפות אית' בהרבה מינים יש שהם ספיקות א"כ לא מצי אמר על זה שהוא טמא שהרי דילמא אינו טמא אלא אינו טהורה שאצלינו

אינו טהורה א"כ א"ש דבמקרא הקודם שאמר השם לנח מכל הבהמה הטהורה תקח לך שנח ילך בעצמו ליקח מן הטהורים ומן הטמאים א"כ לא ידע מה יעשה עם הספיקות ע"כ אמר לו השם ית' דמן הבהמה אשר איננה טהורה דהיינו הספק נמי יקח רק שנים אבל אח"כ דכתיב שנים שנים באו אל נח ופירש"י מאליהן וקמי שמי' גלי' איזו ודאי טמא ואיזה ודאי טהורה וליכא ספיק' קמא שמי' ואפי"ה כתיב אשר איננה טהורה ע"כ משום דרצתה התורה לדבר בלשון נקייה ודו"ק, *)

וימח את כל היקום אשר על פני האדמה אית' בגמ' סנהדרין דף ק"ד אם אדם חטא בהמה מה חטא' וכו' אלא אמר הקב"ה כלום בראתי אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חטא בהמה וכל היקום למה לי ע"כ ויפה פירש הגאון מ' משה האמבורגער זצ"ל שזו פירש במסכת אבות הדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה ע"כ והכי פירושא הדין דין אמת קשה הא במבול שחטא אדם ואעפי"כ כתב וימח את כל היקום מאדם ועד בהמה ע"ז קשה אם אדם חטא בהמה מה חטא' לכך מתרץ תירוץ דגמרא והכל מתוקן לסעודה שלא ברא הקב"ה את הבהמה אלא שיהי' לו לאדם לסעודה ועתה שאדם חטא בהמה למה לי ודפח"ח.

וישלח את העורב אר"ל חשיבה נצחת השיבו עורב לנח א"ל רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורים שבעה ואתה שנאתני שאתה מניח ממין ז' ושולח ממין ב' אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא חסר בריה א' וקשה לי ע"ד החקירה שעמדו עלי' רבים לפי הכלל דריב"ל במסכ' בכורות דף ז' לעולם אין מתעברות לא טמאה מן הטהורה ולא טהורה מן הטמאה שזה הכלל לא קאי על עופות א"כ ק' מה קאמר העורב לא נמצא העולם חסר ברי' א' הא אפשר להתעבר מעוף אחר אלא ע"כ שאין עוף מוליד עוף אחר ולענ"ד אין זה ראיה כיון דעונש המבול הי' רק בסיבת כי השחית כל בשר [**אמר** המסדר עיין בשו"ת מהרי"א א"ע סי' רמ"ו שהוב' שם בשם א"ז הגאון מו"ה אהרן שמואל זצ"ל דבר זה וקלסוה אביו הקדוש זי"ע ויובן ג"כ לתרץ קושי' החזקוני ובאמת הביא קושי' זו המרש"א בפסחים דף ג' בשם החזקוני הפי' בגמ' כך הוא דאית' ברש"י בפסוק שניי' כתיב הטהורה בה"א שעתידה להיות טהורה לישראל מלמד שלמד נח תורה ואית' בגמ' זבחים דף קט"ז אפי' בני נח מקריבין דוקא טהורים ולא טמאים אף דשרי באכילה ולפי"ז פי' הפסוק ראשון גבי הצוי' שאמר הקב"ה לנח מן הבהמה הטהורה היינו קאי על הקרבה מה שהקריב אדה"ר שהקריב רק מן הטהורים כנ"ל לכן אמר אח"כ אשר לא טהרה היא היינו שלא טהרה להקרבה ואז לא שייך לומר טמאה כיון דשרי באכילה לא הוי טמאה, רק להקרבה אינו טהורה אבל גבי נח כתיב עוד מן

הבהמה הטהורה בא זה ללמד שעתידה טהורה לישראל ואז שייך שפיר לומר טמאה וקאי על לעתיד שאסור באכילה אלא עיקם הכתוב עיין בראש יוסף] בשר את דרכו אפילו חיה ועוף נזדווגו לשאינן מינן א"כ שפיר השיב העורב נמצא העולם חסר בריה א' משום דודאי נקיבתו לא תזדווגה לעוף אחר זכר שוב אחר המבול שהרי רק אותן שלא השחיתו דרכן באו לתיבה וקלטתן הרי שמרה נקיבת אותו העורב את יחוסה גם קודם המבול כנ"ל אלא דעדיין קשי' עדיפא לענ"ד הא אפשר לזווגה שתזדקק למין עורב והיינו כגון זרזיר או סנונית לבנה או בראשי יונים וכו' שהן מיני דעורב כמ"ש בחולין דף ס' וזה קשה גם לפי השיטות דעוף אין מוליד מאינו מינו אבל הני מינו נינהו ודאי מולידין זא"ז, ולקושי' זו גם תירוץ ליתא התירוץ דנהי דעורב מוליד מאינו מינו מ"מ לא הוי כולו עורב אלא יש לו מקצת סימני אביו כמו בתיש הבא על הצבי' בבכורות דף ו' וא"כ שפיר נמצא העולם חסר בריה א' קאמר מין שכולו עורב אבל כה"ג אם ממין עורב מתעברות ודאי ויולדת כגון מזרזיר וסנונית ועמקי וכו' סתמא האפרוח כולו עורב הוא כיון שגם האב מינא דעורב הוא וא"כ הדק"ל לכ"ע וצ"ע לכן נ"ל עדיפא דשפיר אמר ר"ל תשובה נצחת השיבה העורב לנח כנ"ל ולהכי סיים שאם יפגע בי וכו' או שמא לאשתי אתה צריך ר"ל וממך הא ודאי אינו מתעברת לפי שאינן נעשין לבשר אחד כדפירש רש"י ר"פ אין מעמידין כ"ב ויהיו בשר אחד יצאו בהמה וחיה ועוף שאין יולדין מן האדם וכ"ה בש"ס סנהדרין דף נ"ח ושוב לא תלד אפילו תזדקק לעוף אחר דהא נעשית עקרה ע"י ביאת אדם עלי' כדאית' ר"פ אין מעמידין הנ"ל נכרי חס על בהמתו שלא תעקר וע"כ נמצא העולם חסר בריה אחת כנ"ל וגם י"ל דתמיה מאי חסר ברי' א' קאמר והרי שנים שנים איש ואשתו הי' שם ועכ"פ נשאר זוג א' מין עורב זכר ונקיבה שיפר וירבו אח"כ ולא חסר ברי' מין עורב לגמרי ועכ"ל דנמצא העולם חסר ברי' היינו על עצמו וגופו קאמר לבד שיכחד מן העולם ועכצ"ל כונתו היינו העולם חסר ממין זה שלא יהי' הפו"ר רק מזוג א' בלבד משא"כ כל שארי המינין יהי' פו"ר משני זוגות, ועי' הגירסא בעין יעקב שם ועוד א"ל שמא לאשתי אתה צריך ובגמרא הגירסא או שמא ניחא טפי פירושי שכתבתי לעיל דה"פ טענת העורב לנח את"ל דלא יהי' העולם חסר ברי' משום דאפשר שתתעבר מעוף אחר שאינו מינו שמא לאשתי אתה צריך ושוב מ"מ לא תתעבר *) שופך דם "ה"א"ד"ם "בא"ד"ם דמו ישפך ונ"ל דאיתא בגמרא לא דג דם ולא דם *) [**אמר** המסדר עיין בשו"ת מהרי"א יו"ד סי' צ"ב. ויש ליישב ג"כ קושי' כבוד קדושת א"ז הגאון זי"ע דאמרי' בחולין דף ס"ב פלוגת' דחכמים ור"א דחכ"א דעורב מין לחודי' וזרזיר מין לחודי' ור"א אומר זרזיר מין עורב ואמרי' שם דף ס"ה לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו

ובודאי דהלכה כחכמים ובהיות כן בודאי באו לתיבה שנים מן עורב ושנים מן זרזיר אמנם העורב הי' מסופקת אם הלכה כחכמים או כר"א ולכך בא' בטרוניא בממ"נ או שרבך שנאני דהיינו אם הלכה כר"א זרזיר ועורב מין א' א"כ ע"כ אין אני מן הטמאים שהרי מכולם הי' זוג וממנו הי' ב' זוגות וכיון דאני מן הטהורים ולא ציוה ליקח ממנו ז' זוגות א"כ רבך שנאני ואת"ל דהלכה כחכמים וא"כ שפיר שלקח ממני רק זוג א' שהרי זרזיר מין אחר א"כ את שנאתני שמא יפגע בי וכו' נמצא חסר ברי' א' בשלמא אלו הי' זרזיר ועורב מין א' לא הי' חסר ברי' אף אם יפגע בי שר צנה וחמה אבל בממ"נ או כר"א רבך שנאוני או כחכמים את שנאתני וחסר ברי' א' ותיושב קושי' א"ז הגאון זצ"ל עיין בקול יהודה. דג פירוש ביום שאכל דגים אסור להקיז דם וביום שהקיז דם אסור לאכול דגים וזה מרמז הפסוק כאן "ה"א"ד"ם ראשי תיבות היום אכול דג מחר, "ב"א"ד"ם ראשי תיבות "ביום "אכול "דג "מחר, ע"כ הפי' כך הוא שופך דם "היום, "אכול "דגים "מחר, אבל אם "ביום "אכול "דג, "מחר דמו ישפך ודו"ק. *)

ז' מצות בני נח רמוזות באותיות א"ב דהיינו א' אבר מן החי, ב' ברכת ד' ג' גזל, ד' דינין, ה' הרג, ו' וסת ע"ז כנדה, ז' זנות. *)

וישת מן היין וישכר וכו' ונ"ל דאית' במסכ' שבת ס"פ במה אשה חמרא וחיי לפום רבנן איכ' בינייהו משום דרכי אמורי, מעשה בר"ע שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון ונ"ל לבאר קצת דכתב ויהי האדם לנפש חי' תרגום אונקלוס לרוח ממללא הכוונה היא כי מעלת האדם הו' על כל הנבראים היינו מדבר ואחז"ל האי תלמידא דהוי גריס בלחישא וברורי' דביתהו דר"מ שדי' בי' קלא כי חיים הם למוצאיהם למוציאם בפה עי' בעירובין ד' נ"ד ואית' בעירובין ד' ס"ה אר"ח כל המיישב ביינו י"ב מדעת זקינים יי"ן ניתן בשבעים אותיות וסו"ד ניתן בע' אותיות נכנס יין יצא סוד, א"כ היין מעורר שמחה בלב ולבא לפומא גליא כי נכנס יין יצא סוד ומתעלה מעצת האדם לנפש חיה לרוח ממללא כי איים הם למוציאים בפה וכתיב ותירוש ינובב בתולות וזהו חמרא הוא גורם חיי לפום רבנן דייקא שע"י היין הנכנס ישמח לב ותירוש יניבב יינא סוד בפה למוציאים בפה הד"ת זוכים לחיים ארוכים כנ"ל והנה יין במלואו יו"ד יו"ד נו"ן אותיות אמצעים הם ג' ווי"ן עולים ח"י וראשי אותיות הם יי"ן ואותיות אחרונות דד"ן הם עולים נ"ח כי נח הראשון שנטע כרם וישת מן היין וישכר וכו' וממה שאירע לו לנח נלמד שלא להשתכר כנח וכיון שיין מלא כנ"ל רמזה בו תיבת יי"ן ח"י נ"ח ר"ל השותה יין יראה שתהי' דעתו מתישבת ונ"ח ביינו ויהי' ח"י ולא תטרוף דעתו כמו נח לז"א חמר"א וחיי"א לפום רבנן

יי"ן ח"י לפום רבנן ולא יין מלא עם אותיות אחרונות להשתכר כמו נח, ורש"י פי' חמרא וחיי כשמווגין ונותנין כוס אומר כן לברכה בעלמא נ"ל כוונתו עפ"י הנ"ל דיין חי פי' שאינו מזוג, ויין מלא כנ"ל הוא יי"ן ח"י נ"ח ר"ל נח שתה יין חי בלא מזיגה לכן נשתכר אבל ר"ע שמזגו, שפיר אמר חמר' וחיי' לפום רבנן כשמוזגין וכו' דייקא יהי' החמרא חיי לפום רבנן שלא ישתכרו וכאז"ל בב"ת ריש כל אסיין אנא חמר וכו' ואר"י בפ' יוה"כ חמרא וריחני פקחין וכו'.

וימת תרח בחרן כ' רש"י ז"ל נו"ן הפוכה לומר עד אברם הי' חרון אף מקשי' למה לא רמז מיד בלידת אברהם, איתא בגמ' דפ' לך לך נאמר קודם מיתת תרח דהיה רשע ולא הי' אברהם מחויב לדור אצל אביו ולכבדו רק מפני הבריות שלא יאמרו אברהם עבר על מצות כבד את אביך וכו' לכן היפך הסדר והקדים מיתת תרח לפ' לך לך שיחשבו שמת תרח קודם לכן ואית' בגמ' נו"ן הפוכה בפ' ויהי בנסוע לומר שאין זה מקומה לכן גם במיתת תרח נו"ן הפוכה לומר שאין זו מקומה, עיין בד"ש.

*) [**אמר** המסדר הגמ' הנ"ל אית' במסכת ע"ז דף, כ"ט ע"א שנ לדג דם שני לדם דג שלישי לו סכנתא פירש"י אם הקיז דם היום אוכל דגים למחר קדושת א"ז זי"ע כיון בזה לתורת חיים שם] **) [**א"ה** עי' דבש לפי מערכת זיי"ן] **הספר על הגאון מהו' שלמה קוועטש זצ"ל אבדק"ק נ"ש תרט"ז לפ"ק פה סערדארהעלי.**

אית' במסורה טרף ב' קמציץ והנה עלה זית טרף בפיה [נח] **כי הוא טרף וירפאנו** [[**הושע ו'**.]

הנה היום ז' אדר יום שמת בו משה רע"ה אדון הנביאים מן אז חשכו המאורות אור התורה כבה עד שהקב"ה הספיד עליו ואמר החכמה מאין תמצא ר"ל עפ"י מאחכז"ל על מ"ש משה לא אוכל עוד לצאת ולבא ופי' בדברי תורה מלמד שאז נסתמו ממנו מעינות החכמה כוונתם אף שמרע"ה לעצמו השיג אז יותר ממקדם גם בשער הנו"ן כמ"ש הפ"י במס' ברכות ל"ב לפי שכתב תוסף רוחם יגועון פי' קודם הגויעה ופרידתן שתדבק הנשמה במקורה משגת יותר ויותר במציאת ד' ונ"ל מה"ט קראה התורה למשה איש האלקים לפני מותו כי נאמר עליו ותחסרהו מעט מאלקים שנמסרו לו מ"ט שערי בינה חוץ מא' אבל לפני מותו השיג גם בשער הנו"ן קראו אז איש האלקים דייקא אבל להיותו הצינור להשפיע לישראל מהשגתו מהשכלו שאת אבל ביום מותו נסתמו ממנו מעיינות החכמה דייקא המעיין הנובע לאחרים פסק הצינור ממנו כאמרו לא אוכל עוד לצאת ולבא דייקא בד"ת להשפיע לכם מעתה אמר די והחכמה מאין תמצא וכן דור אחר דור תמיד מתמעט היניקה משפעת אלקי בחכמת התורה אשר ע"כ ראוי ומחויב לכל

ישראל בכל שנה ושנה לעורר האבל עלי' ביום מיתתו ומה גם היום הזה אשר קראונו למספד ולבכי על רעי ואמיתי גדול הדור שנעדר זה ד"י היום ה"ה הרב הגאון הגדול בקי בש"ס ופוסקים סיני ועוקר הרים המפורסם כקש"ת מו"ה משה שלמה קווטש ע"ה זצוק"ל הנה גם הוא היה צינור גדול מעודו בימי חורפו עד יום מותו יגע והעמיק בתורה הפליא לעשות והגדיל תושיה הרביץ תורה בישראל והשקה עדרים אוי נא אמרה רקת זו ק"ק נ"ש וק"ק לייפניק שהי' אב"ד ור"מ שמה מהר אבדה כלי חמדתה החיוב הי' על כל ישראל להספידו ולבכות עליו כי היה מגין הדור בתורתו ולא השלים שנותיו שבעים שני דורות בלתי ספק שבעונות הדור נתפס צדיק זה וכשאז"ל במס' ברכות פ"ד ויאמר למלאך המשחית בעם רב [שמואל ב' כ"ב] א"ר אלעזר א"ל הקב"ה למלאך טול לי לרב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות בזכותו באותו שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין ופירש"י שיש במיתתו כדי לכפר על כמה עונות וחשוב הוא לאתפוסי אדרא ומ"ו הגאון מו"ה אהרן סודיץ הגאב"ד מפה זצ"ל זי"ע פי' כי יהי' באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על העץ ופי' כי יהי' באיש גדול הדור המשפיע חטא פי' חסרון משפט מות כמו אני ושלמה בנך חטאים ופי' רש"י חטאים חסרון מהגדולה והומת ותלית אותו על היע"ץ בר"ת "עון "ציבור עליו נאמר אל תבכו למת וכו' בכו בכו להולך וכו' ודחז"ל להולך בלא בנים, והצדיק והגאון הנ"ל לא הניח בנים אחריו וגם לא תש מחמת זקנה כי בימי עמידתו הי' עדיין הולך לז"א כפל לשון בכיה בכו בכו להולך עליו שעדיין היה יכול לחיות שנים רבות ולהריק שפע ועל שאין לו בוכים לפי שהלך בלא בנים.

ויובן יותר עפמ"ש בילקוט פ' מסעי וז"ל כשראה משה כבודו של אהרן שמטתו ברומו של עולם ומלאכי השרת סופדין וכו' הי' יושב ובוכה ואמר אוי לי שנותרתי לבדי ואצל אחותינו מרים לא הי' אחד מישראל אצל מיתתה רק אני ואחי אהרן ובניו אצל אחי אהרן נתעסקתי אני ובנו אלעזר ומי יעמוד אצלי בשעת מיתתי להתעסק לא אב ולא בן לא אח ולא אחות מי יבכה עלי ומי יתעסק עמי באותו שעה השיבו הקב"ה אל תירא אני אקבור אותך בכבוד גדול כמ"ש ויקבור אותו בגי ולא ידע איש את קבורתו וכו' עש"ה לז"א בכו בכו בכפל להולך בלא בנים שאין לו מי יבכה עליו כנ"ל גם נ"ל ליתן טעם שאמר בכו בכו להולך וכו' דאית' במסורה טרף ב' קמצין והנה עלה זית טרף בפיה, כי הוא טרף וירפאנו ונ"ל הכוונה דהצדיק מכונה בשם זית או מפני שממנו יוצא אורה לעולם והכל הולכים לאורו מפני שעל הרוב מזונותיהם של צדיקים בצמצום ומרורים כזית ע"ש במנחות נ"ג ע"ב ובתנחומא ר"פ תצוה כתית למאור כתית דייקא והנה שני

תועליות גדולות מגיעים להדור ע"י הצדיקים ות"ח עי"ז נמשלים לזיתים כתית למאור היינו א' שמגינים על הפורעניות כאז"ל ע"פ מושל באדם צדיק מושל וכו' שהקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטלה וכן אמרו ע"פ ואלה יעמדו לברך את העם אבל בקללה לא כתיב לקלל אלה ואלה יעמדו על הקללה מלמד שהצדיקים כובשים את הפורעניות והיינו אם ע"י קדושת תורתם ותפלתם ולפעמים ע"י שהם סובלים יסורים ובחבורתם נרפא לנו גם משפיעים טובה בעולם כאז"ל כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וכו' והיינו נמי ע"י שהם הצדיקים מסתפקים במיעוט וז"ש לפי שחנינא בני די לו בקב חרובים לכן מגיע השפע לדורו וזהו שרמזה המסורה והנה עלה זית טרף בפיה ר"ל הצדיק שנמשל לזית ב' תועליות מגיעים לנו עי"ז שמזונותיו מצומצמים ומרורים הזית ודי לו בקב חרובים כתית למאור הוא כי טרף בפיה מלשון טרף נתן ליראי' של כנסת ישראל הוא מכין מזון להם שכל העולם ניזן בשבילו, ועוד שנית כי הוא טרף וירפאנו שהצדיק מגין וכובש את הפורעניות שהקב"ה גוזר והוא מבטלה בזכות התורה ותפלה וגם ע"י שמעורר את העם לתשובה משיגים רפואה ולפעמים ע"י כי הוא טרף בפי' פי' שבור ומוכה ביסורין הצדיקים עצמן וירפאנו כי בחבורתן נרפא לנו כנ"ל ולז"א על העדר וסילוק הצדיק בכו בכו להולך כפל בכיה על חסרון שני התועליות ומעתה לכו ונשובה אל ד' כי הוא טרף וירפאנו יאמר לדרכינו בהקדים פי' המסורה אחרת משכני ג' בקריאה ונתתי משכני בתוכם [במדבר כ"ו] בטמאם את משכני [ויקרא ט"ו] והיה משכני עליהם [יחזקאל ל"ז] ונ"ל הכוונה עפ"י מאחז"ל במ"ר פ' תרומה ועשית את הקרשים למשכן משכן היה צריך לומר מהו למשכן אלא א"ר הושעי' ע"ש שהוא עומד למשכן אם נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה והוא מממשכן עליהם אמר משה לפני הקב"ה והלא אחר החורבן שלא יהי' להם לא משכן ולא מקדש מה תהי' עליהם אמר הקב"ה אני נוטל מהם צדיק א' וממשכני בעדם ומספר אני עליהם על כל עונותיהם וכו' וכ"ה בתנחומא ס"פ ויקהל ע"ש ובמסכ' שבת ל"ג ע"ב א"ר גורי' אמר ר' יוסף בר שמעי' בזמן שצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור אין צדיקים בדור תינוקת של בית רבן נתפסים על הדור א"ר יצחק בר זעירי מאי קרא אם לא תדעי לך היפה בנשים וכו' ורעי את גדיותיך על משכנת הרעים גדיים הממושכנים על הרועים ע"י פירש"י ובס' אהבת ציון דרוש ז' מזה והוה באופן זה שבתורת משכן נעדר הצדיק מגיע כפרה עי"ז על עונות הדור אמנם לפעמים מצינו שהקב"ה נוטל לצדיק מן העולם קודם זמנו ע"ד והן בקדושיו לא יאמין פן יטה. ח"ו אחרי הדור וכמ"ש רש"י פ' בראשית ע"פ ויתהלך חיוך וכו' צדיק היה ושלא ישוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו קודם זמנו וז"ה ששינה הכתוב במיתתו וכתב ואיננו בעולם

למלאות שנותיו כי לקח אותו לפני זמנו עי"ש ובאופן זה בודאי אין סילוקו מכפר על הדור כי לטובתו היה הסילוק כדי שלא יתקלקל ולא לטובתם וממילא שוב מגיע עליהם לפרוע חובותם ויתמשכנו בעצמם שיגיע העונש ויהיו עונותם על עצמותם וזה"ש המסורה ונתתי משכני בתוככם תרתי משכונות במשמע בזמן המקדש, בזמן המקדש הקרשים למשכן היה כבמדרש הנ"ל ובזמן שאין מקדש אז צדיקי הדור הם המשכון משכנות הרועים כנ"ל ואמר הקב"ה ונתתי משכני בתוככם דייקא ר"ל גם שני המשכנות אניח לכם בתוככם אבל בטמאם את משכני שגברו עונות הדור שיש לחוש ומקום מורא שלא יחטיאו גם את משכני הצדיקים שבהם אזי אקח מהם משכוני את הצדיק לטובתו קודם זמנו ושוב והי' משכני עליהם דייקא ר"ל על הדור ההמון יהיו עצמם מתמשכנים בחובותם וכן יסד הפייטן בסליחות יום ראשון גמר חסיד וצדיק נרפס דור עני בעונו נתפס ר"ל אחר שאין להם משכן אחר וגם לא לכפר עליהם גמר חסיד אלא לפי שהוא הצדיק נתפס והן בקדושיו לא יאמין כנ"ל והנה מי שנפטר קודם זמנו שהיה יכול לחיות עוד שנים רבות נקרא טרף שנטרף ונלקח מאתנו לפני זמנו כמו ששינה הכתוב במיתת חנוך וכתב ואיננו וכו' מה"ט כפירשנו הנ"ל וכמ"ש טורף נפשו באפו וכו' חוטפים כאז"ל במס' ברכות ולז"א הנביא לכו ונשובה אל ד' ופי' המסורה כך הוא אם והנה עלה זית טרף בפיה אם הצדיק שנקרא זית נלקח מאתנו בטרף היינו קודם זמנו אז מחויב אנו לומר זל"ז לכו ונשובה אל ד' מעתה כי הוא טרף את הצדיק וגאון מה"ו שלמה קווטש זצ"ל ואיננו, לפני זמנו לקח אותו מאתנו ע"כ לכו ונשובה אל ד' וירפאנו כמ"ש ושב ורפא לו שלא סגי בלא זה להשיג רפואתינו כנ"ל.

לפרשת לך לך

ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה פירש"י ז"ל ואעשך וכו' ז"ש אלקי אברהם ואברכך ז"ש אלקי יצחק ואגדלה שמיך ז"ש אלקי יעקב וכו' ונ"ל לפרש עפי"מ שקשה על נוסח תפלת י"ח בברכת אבות שתקנו אנשי כנה"ג אלקי אברהם וכו' ואלקי יעקב טפי הו"ל לתקן לומר ואלקי ישראל שהרי הקב"ה אמר לו לא יקרא שמך יעקב הנה ז"ל הר"ד אבודרהם בפי' התפלה ואמר ואלקי אבותינו אלקי וכו' ואלקי יעקב על שם שאמר הקב"ה כן למשה כה תאמר אל ב"י אלקי אבותיכם אלקי אברהם וכו' ואלקי יעקב וכו' וז"ל ועוד שהוא הענין שזכר השם יתברך למשה "תחלת דבר ד' בו וכינה עצמו יתברך כן כאמרו אנכי אלקי אביך אלקי אברהם וכו' ואלקי יעקב ולא אמר אליו אנכי אלקי השמים ואלקי הארץ וכו' ע"ש וקצת צ"ע על הרד"א הנ"ל דמייתי קרא בפ' שמות המאוחר הנ"ל טפי ה"ל להביא מקרא המוקדם שם באותו פרשה. עצמה (שמות

ג') הנ"ל תחלת דבר ד' למשה וכמ"ש הרשב"א מפסוק זה והנני מוסיף נופך משלי עוד טעם לפי שתקנו ג"כ לומר חסדי אבות וכו' ופי' אבודרהם וז"ל שנא' וזכרתי את בריתי יעקב וכו' וכתיב וזכרתי לך חסד נעוריך וכו' והרשב"א סי' הנ"ל הקדים עוד טעם ותירוץ לשאלת השואל הנ"ל מה שאנו מזכירין האבות פ' שאנו מכוונים להזכיר זכותם בתחילה וכו' וזהו שאנו מזכירין בזה המקום להיא בתפלה באמרו וזוכר חסדי אבות וכו' ע"ש א"כ בהאי קרא וזכרתי את בריתי יעקב וכו' והארץ, אזכיר יעקב כתיב לכן ע"כ לומר תחילה ג"כ ואלקי יעקב וכו' וזוכר חסדי אבות וכו' כדכתיב וזכרתי את בריתי יעקב וכן בהני תרי קראי דתי' הרשב"א והרד"א הנ"ל יעקב כתיב בקרא ואלקי יעקב הכי תיקנו כדכתיב כנ"ל.

ובר מן כל דין נ"ל עוד פשוט טפי טעם שהתקינו להזכיר האבות בתחלת התפלה מלבד הטעם דבגמרא מגילה דף י"ז ילפינן ליה מקראי עוד זאת למ"ד במס' ברכות דף כ"ו תפלות האבות תקנום וכו' יעקב תיקן תפלת ערבית שנא' ויפגע במקום וילן שם אין פגיעה אלא תפלה וכו' ולכן מזכירין אנחנו את שלשת האבות בכל התפלות תחלה ואז בשעה שתיקן יעקב התפלת ערבית בברחו מפני עשו אחיו קודם שנשא אשה עדיין יעקב לבד היה שמו קודם שהעמיד תולדות ישראל לכן תקנו לומר ואלקי יעקב שם אבינו המתקן התפלה וכן גם אח"כ שכבר הוליד תולדות ישראל ר"פ וישלח בלשון תפלתו שיצילהו ד' מיד עשו אחיו התחיל תפלתו ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק ד' האומר אלי שוב לארצך וכו' והרי אז כשאמר לו ד' שוב לארצך וכו' בפרשת ויצא וגם אח"כ בשעה שהתפלל כן אז עדיין לא נקרא היה בשם ישראל וע"כ כוונתו היה באמרו ד' האומר אלי שוב לארצך וכו' כאלו אמר אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק ואלקי יעק"ב היינו ד' האומר אלי שוב וכו' ולכן גם אנשי כנה"ג כך תקנו לנו להזכירם בתחילת התפלה בנוסח זה בשם יעקב היותם מתקני התפלות וגם יעקב אבינו עצמו אמר כן תחלת תפלתו ואלקי יעקב ויובן עוד יותר לפמ"ש דורשי רשימות דזה דתפלת אבות תקנום רמוז כן בשמם דהיינו אות שני משם א"ברהם הוא ב' בר"ת בקר הוא תקן תפלת שחרית שנא' וישכם אברהם ב"בקר ויעמוד אין עמידה אלא תפלה וכו' אות שני משם י"צחק הוא צ' בר"ת "צהרים הוא תקן תפלת מנחה שנא' ויהי לפנות ערב היינו מיד אחר חצות היום שהחמה נוטה למערב ויצא יצחק לשוח אין שיחה אלא תפלה אות שני משם יעקב הוא ע' ר"ת "ערב הוא תיקן תפלת ערבית ויפגע במקום וילן שם אין פגיעה אלא תפלה וכו' לכן ע"כ תקנו לומר ואלקי יעק"ב ע"ש הפסוק ער"ב ובק"ר וצהרי"ם אשיחה וכו' בתהלים נ"ה ועוד י"ל טעמא עפמ"ש רש"י במסכת ברכות ד' ע"ב וסמיכות

גאולה לתפלה רמזה דהע"ה בספר תהלים דכתיב ד' צוני וגואלי אחר י"ח פרשיות וסמוך ליה יענך ד' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעק"ב לכן גם בנוסח זכירת האבות תקנו ואלקי יעקב כאז"ל במד' ילקוט תהלים ק' מכאן לבעל הקורה שיכנס בעובי של קורה ועי' בפסחים קי"ז ע"ב אחז"ל ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלקי אברהם וכו' ואגדלה שמך זה שאומרים ואלקי יעקב עי' ברא"ם ר"פ לך לך ובפרישה בא"ח סי' קי"ב וסי' קי"ג [וגם ידוע פי' מפרשי' על התורה בכוונתם בזה ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב היינו ע"פ דאיתא שמות האבות אברה"ם יצח"ק יעק"ב היא בכלל מספר י"ג אותיות כמנין אח"ד וכן שמות האמהות שר"ה רבק"ה רח"ל לא"ה הם בכלל מספר י"ג אותיות כמנין אח"ד עולים בכלל כמספר שם הויה ב"ה עולה בגימ' כ"ו אבל אם יעקב קרוי ישראל הם ה' אותיות ובכלל היה עולה י"ד אותיות וע"כ צריך לקרוא לאברהם אברם להשלים מספר השם כ"ו במכוון זה"ש ואגדלה שמך דייקא שיהיה שמך אברהם ולא אברם ע"י זהו שאומרים אלקי יעק"ב דייקא ולא ישרא"ל ודו"ק ונכון הוא לתרץ כן על הערתינו בנוסח התפלה מה"ט] וע"פ כל הני טעמים לשבח יש ג"כ תשובה נכונה לשאלת השואל בתשו' הרשב"א הנ"ל למה לא תקנו לומר בתפלה אלקי השמים ואלקי הארץ ולק"מ מכל הני טעמי דאמרן.

ועוד מילין לאלוק' הנה ז"ל הרבינו בחיי (וכ"ה במ"ר ובילקוט ר"פ תולדות] פ' ויגש בפסוק ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו שלשת האבות נקראו ישראל ובכאן נקרא יצחק ישראל שהרי אמר כי יעקב ובניו הם בני ישראל וא"כ יצחק נקרא בשם ישראל אברהם ג"כ נקרא ג"כ ישראל ממ"ש (שמות י"ב) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים וד' מאות שנה וכבר ידעת כי החשבון הוא משנולד יצחק וקרא אותם בכלל בני ישראל א"כ הרי אברהם נקרא בשם ישראל וע"כ קרא התלמוד לעשו ישראל משומד וכדאיתא בפ"ק דקדושין בשמעתת' דגוי יורש את אביו דבר תורה לפי שהיה מזרע האבות ולא הלך בדרכיהם עכ"ל א"כ מבואר דלק"מ קושי' המפורשים ספ"ק דברכות ע"ש דקורין ליעקב יעקב ולא כן באברהם וי"ל ה"ט דכיון כל ג' האבות נכללו בשם ישראל ע"כ יעקב שם פרטי שלו נשאר קיים דאילו שם ישראל לבד הוא שם הכולל גם לאברהם וליצחק ומכ"ש עוד לפי שהקב"ה קראו כן בשמו יעקב בעצם וראשונה מיד כשנולד כפירש"י ר"פ תולדות ויקרא לו יעקב ע"ש וכתיב דבר אלקינו יקום לעולם א"כ ה"ט נמי דבדוקא נקטו גם אנשי כנה"ג בנוסח תפלה להזכיר זכות כל אחד מהאבות בשמו הפרטי הראשון אמנם הרי לפניך הרבה טעמים לשבח מסוד חכמים ונבונים מלבד

הסתרים אשר מטעם המלך וגדולי' נמנו על כל תיבה ותיבה רמזו על גבוה מעל גבוה מסוד ד' ליריאיו ברוה"ק ידעו לסדר שבחו של מקום על סדר פרקי המרכבה על מכונו. **שוב** מצאתי בס' זרע אפרים להגאון מהר"ז מרגליות בפירושו לפסיקתא פסקא עשרת הדברות אות ז' דף נו"ן ושמעתי בשם חד"ז אלוף נעורי הגאון החסיד שבכהונה מו"ה יצחק אייזיק הכהן ז"ל בעהמ"ח ספר ברית כהונת עולם שאמר כי האבות אברהם יצחק ויעקב הם המרכבה ודוד הוא רגל רביעי שבמרכבה ומספר אברה"ם יצח"ק יעק"ב דו"ד עולה תרנ"ב והוא גימטרא רבתי"ם (בכתוב רבתי"ם חסר וי"ו) וזהו שאמר הכתוב רכב אלהים דהיינו האבו"ת וד"ד שהם המרכבה מספרו רבתים והוא פלא עכ"ל.

ולענ"ד נראה לכוין הדברים גם לפי המקרא בכתוב רבותי"ם מלא וא"ו הא מצינו גם יעקב מלא וא"ו בששה מקומות וגם לפי המקרא רבותי"ם מלא דמלא וי"ו ויו"ד נמי הא מצינו גם דוד מלא יו"ד בס' דברי הימים בכל מקום. *) *) [**א**"**ה** עיין בשו"ע מהרי"א או"ח סי' י' ראיתי בס' באר שלמה מידידי הה"ג אבדק"ק האלאס נ"י שהביא שם בשם בעל קול ארי' זצ"ל שז"כ דהע"ה כי גר אנכי כ"י ג"ר בגימט' רג"ל, אנכ"י בגימט' כס"א ר"ל שגם אנכי מן הכסא רגל דמרכבה ככל אבותי ע"ש ולענ"ד נר' ליישב קושי' כבוד קדושת א"ז הגאון זצוק"ל עפמ"ש האלשיך ז"ל בפרשת ויצא על המאמר ברכות דף כ"ו אברהם תיקן תפלת שחרית שנא' וישכם אברהם בבקר יצחק תקן תפלת מנחה שנא' ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב יעקב תקן תפלת ערבית דכתיב ויפגע במקום וילן שם הנה ראוי לשית לב למה שינו הסדר שהיום הולך אחר הלילה בק"ש וכמאמר ויהי ערב ויהי בוקר והיה ראוי אברהם יתקן תפלת ערבית ויצחק שחרית ויעקב מנחה ולא שילך הלילה אחר היום ויתחיל אברהם מהבקר **ויאמר** ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדך אל הארץ אשר אראך ואעשך לגוי גדול וכו' אית' במדרש ואעשך לגוי גדול לכהן גדול ונ"ל עש"מ דאית' במפורשי' שהק' למה הבטיח הקב"ה איתו לעשותו כהן גדול גם צריך לקשר סמיכות הפרשיות ועו"ק דפירש"י ואעשך לגוי גדול מלמד שהדרך ממעט שלשה דברים ממעט השם ממעט ממון וממעט פרי' ורבי' וקשה בשלמא הנך תרתי ממון ופרי' ורבי' ניחא אבל ממעט השם הא חזינן דאינו ממעט השם אדרבה הוא מגדל את שמו דאם הוא במדינת מרחקים לא יוודע מעשיו הטובים וגם חירתו לא ידעינן אבל כשהי' מטלטל עצמו למדינ' אחר' יכירו וידעו כל יושבי תבל מתורתו וצדקתו וכלם משבחים ומפארים אותו וקונה שם טיב לעצמו אלא דאית' בירושלמי הרוצה לידע שם הגדול יתרחק מהנאות של אנשים אחרים וזה כוונ' הפסוק ויבטחו בך יודעי שמך ר"ל שמי שרוצה לידע שם המפורש יהא בטחונו בהקב"ה שלא להנות משום אדם והשתא הכי

פירושו דסתם אדם שרוצה לטלטל את עצמו אזי עפ"י הרוב מוכרח להנות מאחרים או לקבל שום מתנה וזאת היא הגרמה בניזקין שלא יוכל ללמוד שם המפורש וא"כ כך פירושו של רש"י ז"ל מלמד שהדרך ממעט השם שאינו יכול ללמוד שם המפורש, והשתא נמי יתורץ דקאמר ואברכך בממון דלכאו' קשה מה הי' צריך להבטיח אותי על הממון הלא אברהם הי' עובד את ה' מאהבה בלתי תשלום גמול וא"כ קשה מדוע הבטיח הקב"ה אותו על זה אכן יבואר בזה המדרש דאמרן ואעשך לגוי גדול לכהן גדול וכל כהן גדול הוא הי' צריך ללמוד שם המפורש ואיש אשר נודה למרחקים הוא עפ"י רוב מוכרח לקבל מתנות ומחמת זה לא אפשר לו ללמוד שם המפורש כדאית' בירושלמי והנה לפי"ז לכאורה תרתי דסתרי הדדי דקאמר ליה לך לך מארצך וזה יגרום להיות נהנה משל אחרים ולא יוכל ללמוד שם המפורש ואח"כ אמר לו ואעשך לגוי גדול לכהן גדול ולכן אמר לו הקב"ה ואברכך בממון שלא תהא צריך לשום מתנות אדם וא"כ שפיר אמר ואעשך לגוי גדול לכהן גדול.

אך הוא כי אברהם התפלל על הבית הראשון שבזכותי שהיה בבקר של האלף הרביעי ולא הועיל לגמרי כי באה שמשו בצהרים יצחק התפלל במקום ההוא לעת ערב על הבית שבזכותו שיחרב בערב של אלף ההוא באותו מקום ואחרי כן חשך היום ויהי ערב חשך ואפלה וע"כ תיקן יעקב תפלת ערבית שיאיר לו הבקר אור כי נפשו לה' משומרים לבקר ויהיה לפי דרכנו זה ויפגע במקום לשון תפלה שהתפלל בעד מקום שהיה בו הוא ב"ה וילן שם הלילה לראות מה ידבר בו הוא ית' בחלום הלילה, מזה ירא' שיעקב התפלל בערבית היינו בזמן הגלות שחשך לו היום שהקב"ה יאיר לו הבקר וידוע הוא שבזמן גלות נקרא יעקב ולא ישראל וז"ש ג"כ הכתוב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה יעקב יעקב כי הגלות מכונה בשם לילה ואמר לו ד' ויאמר אלקים לישראל באמת שנקרא ישראל אבל במראות הלילה ר"ל בחושך הגלות יעקב יעקב שמורה על הגלות אז נקרא בשם יעקב ועוד ששם יעקב לא נעקר לגמרי כמ"ש הפסוק ויאמר לו אלקים שמך יעקב לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך והכוונת הפסוק נר' ויאמר לו וכו' שמך יעקב דייקא נשאר שמך יעקב דהיינו בגלות אלא לא יקרא עוד שמך יעקב היינו לחודא כי אם ישראל יהיה שמך דהיינו ישראל נמי יהי' שמך ר"ל אם ישראל יהי' שמך אז נמי יוכל לאמר יעקב ומיושב קושי' א"ז הגאון ז"ל שלמה לא אמרי' אלקי ישראל כי עתה בזמן גלות שנקר' יעקב ותפלת ערבית תקן שמורה ג"כ על הגלות כאמרן ע"כ אמרי' שפיר אלקי יעקב] **ואעשך** לגוי גדול וכו' רש"י ז"ל זה שאומרים אלקי אברהם וכו' יכול יהי' חותמין בכולן תלמוד לומר והי' ברכה בך חותמין ולא בהם ונר' לפרש דאית'

בווי העומדים דכתיב בפ' בחקותי וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם פירש"י למה הזכירם אחורנית כלומר כדאי יעקב לעצמו ואם אינו כדאי הרי יצחק וכו' והנה ק' על הפ' למה הזכירם אחורנית להודיע לנו שזכות אחד מהאבות כדאי לנו הלא בפ' דברים כתיב לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב ודייק שם אברהם כדאי לעצמו וכו' אעפ"י שהם נזכרים כסדרן וכאן דייק על שהזכירם אחורנית ונר' לתרץ על דרך הגמ' דר"ה אלפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת ומשני בתחלה אמת ולבסוף ורב חסד פירש"י ולבסוף כשראה שאין העולם מתקיים ורב חסד רב הונא רמי כתיב צדיק ה' בכל דרכיו וכתיב וחסיד בכל מעשיו ומשני בתחלה צדיק ולבסוף חסיד פירש"י צדיק במשפט אמת והשתא אתי שפיר מה שמזכיר בפ' בחקותי האבות אחורנית כי גילה לנו להקל לישראל בתוכחות דהיינו בתחלה אמת ולבסוף להתנהג עמנו בחסידות ברב חסד כי מקרא מלא הוא תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם ובאם האבות הי' נזכרים כסדרן הי' חסד בתחלה כמדתו של אברהם ואמת לבסוף כמדתו של יעקב ובזה אי אפשר לעולם להתקיים ולעמוד לכן מהפך המקרא הסדר ומזכיר אותם אחורנית כדי שיהי' יעקב ברישא ואברהם בסוף להודיע לנו שאמת הוא בתחלה ולבסוף חסד עכ"ד ווי העומדים ובזה יובן דברי רש"י ז"ל ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם ואברכך ז"ש אלקי יצחק ואגדלה שמך ז"ש אלקי יעקב דהיינו כפירש"י בפ' דברים אברהם כדאי וכו' והי' קשה לרש"י אם נאמרים כסדר אזי יהי' בתחלה חסד ולבסוף אמת ומתרץ רש"י יכול יהיו חותמין בכולם תלמוד לומר והי' ברכה בך חותמין ולא בכולם ואז יהי' בתחלה אמת ולבסוף חסד זו מדתו של אברהם.

לך לך מארצך וכו' אשר אראך עיין פירש"י ואפשר לומר דהנה ידוע דאברהם זכה גם בחו"ל לגדולה עד למאד א"כ איזה דברים אשר לא הי' יכול להשיג בחו"ל י"ל חוץ מה שפירש"י כאן אין אתה זוכה לבנים י"ל דגם אברהם זכה לכל השגות אשר השיגו כל הנביאים אף בחו"ל אך להשיג הנבואה במראה ולא בחידות הי' אברהם מוכרח ליילך לארץ הקדושה וז"ש הכ' לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך דייקא דהיינו שם תשיג הנבואה בבחינת המראה והיינו אשר אראך אבל כאן בחו"ל אי אפשר לך להשיג גדולה כזאת.

ולאברם היטב בעבורה ויהי לו צאן ובפר וגמלים וכו' ונ"ל כי נאמר להלן ואברם כבד מאד במקנה וכו' כלומר שהעושר היה לו למשא כבידה כו' אברהם לא היה משמש בעשרו לעצמו כי הי' מסתפק לעצמו באהל ארעי, רק עשירות הי' אצלו בעיניו כפקדון שיהי' רק ממונה עליו לחלקו לכל איש ואיש כראוי לו ארז"ל שיהי' חלקנו מנותני

צדקם ולא ממחלקי צדקה והיה אברהם חפץ יותר שהקב"ה יבחר לו ממינה אחר להקל המשא מעליו אבל כל זה אצל אברהם אבל שרה דרך נשים הי' לה להיות לשמור בעושר וכבוד שיהי' לה וידוע מרז"ל כל מקום שנא' ויהי אינו אלא צרה וז"ש הכ' ולאברם היטב בעבורה מה שהקב"ה היטב לאברהם הי' רק בעבור שרה רק בעיני שרה נחשב' לטובה אבל ויהי לו לעצמו הי' צרה ולמשא כבוד ועושר שלו.

ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאד ונר' לבאר דהנה אית' בפ"א מאד מאד הוי שפל רוח וקשה כפילות הלשון מאד מאד ונ"ל שמצינו אדם א' מי שהוא גדול בחכמת התורה וע"ז יגבה לבו ויש לו גאוה מהתורה שקנה לו, אבל יכול לגאות בעושרו ובממנו אם הוא עני ויש לו חסרון כיס, וכן יש עשיר אשר רם לבבו ויש לו גאוה בעושרו אם נתן מהונו ומלחמו לאביון אבל אין יכול לגאות בתורה אם לא למד ע"כ באו חכז"ל ולמדו אותנו להיות שפל רוח גם אז אם קנה לעצמו דברי תורה וגם אם ברך ד' אותו בהון ובעשירות והוא גומל לאיש חסד והנה ר"ת "מ"א"ד המ' "מימינו "אש "דת וגם ר"ת "משכיל "אל "דל וז"כ מאד מאד הוי שפל רוח אם גם ברך ד' אותו בחכמת התורה שנקר' "מימינו "אש "דת וגם ברך אותו בממון ואנשי' נהנים ממונו והוא איש "משכיל "אל "דל גם בשני מתנות שקיבל מהקב"ה לא יתגאה כי המ' רק מתן ד' וזה הכוונ' ואנשי סדום וכו' חטאים מאד ר"ל שהמ' חוטאים בממונם שנקר' מאד כדכתיב בכל מאדך וחוטאים במצות "משכיל "אל "דל שר"ת "מ"א"ד.

במסירה ויחשבה לו צדקה ויחשבה לשכורה ויחשבה לזונה נ"ל פי' דאית' ביומא עבר עבירה ראשונה ושני' מוחלין לו שלישית אין מוחלין לו שנא' הן כל אלה יפעל אל וכו' וטעמ' דב' פעמים מוחלין נ"ל משום דאין צדיק וכו' ולא יחטא וטעמ' מ' דתשובה א' מתרי"ג מצות א"כ על עבירה א' י"ל כדי לקיים מצו' תשובה עשאה ומצוה יחשב לו א"כ עבירה ב' הו' חטא הראשון כיון דהראשונה נהפך לו למצוה וא"כ על עבירה הב' הי' ה"א יש לו תירוץ היצה"ר הוא המסית ואשר הערעותי כתיב אבל בעבירה הג' מגרי יצה"ר אנפשי' ושנה בעבירה הותר לו מה"ט דג' אין מוחלין וז"ש הן כל אלה יפעל אל פעמיים דייקא י"ל תירץ ויש לתלות להקב"ה שציוה על התשובה וגם ברא יצה"ר אבל שלש עם גבר האדם ואין לו תירוץ וז"ש על עבירה א' ויחשבה לצדקה יר' למצוה לקיים מצות תשובה וחשבה לו לזכות דייקא ר"ל למצוה לקיים מצות תשובה א"כ השני' הי' הראשונה ויחשבה הקב"ה לו לשכור משום יצה"ר המסית המבלבל דעתו כשיכור כמ"ש אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות יר' היצה"ר רוח טועים אבל ג' ויחשבה לזונה ומה"ט אומרים בסליחות הוידוי ג"פ כי מי יאמר חף אני מפשע וזו עבירה א' לב יודע

מרת נפשו כי לא לשם תשובה עבר עבירה א"כ שנוי' הי' בלא הסתת יצה"ר לכן מתודים על כל ג"פ ועפ"ז מובן בב"מ נ"ט בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות ושואלים דוד הבא על אשת איש מיתתו במה ותמו' ונ"ל דאי' ל"ה דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה ביחיד והנה האלשיך פי' לך ד' החסד עפמ"ש בברכות אם רואה אדם שיסורי' באים עליו יפשפש במעשיו כי היסורי' הם לעורר את האדם לשוב כדי שירגיש הוא בחטא ובאותו אופן שחטא באים עליו היסורי' ואז"ל אין בעהר"ח פוגע בנפשות תחילה אלא תחילה נגעי בגדים בממון ואח"כ נגעי בתים ואח"כ נגעי אדם כמ"ש בסדר הפ' והיינו כפי' האלשיך לך ד' החסד וכו' א"כ ה"פ בלא"ה ל"ה מקום לשונאי דוד לומר לו שחטאבאשת איש מיתתו במה דאין לו חטא כלל שהי' כדי להורות תשובה דיחיד אבל בשע' שעוסקים בנגעים ואהלות תחילה נגעים ואח"כ אהלות וטעמ' דמלת' ע"כ כנ"ל וא"כ מהתם מוכח לה תשובה דיחיד דכל אלו ביחיד מיירי אדם כי יהי' בעורו וכו' שפיר שאלו וא"כ נ"ל נגד ג' עבירו' הנ"ל ראשון שאין חמור כ"כ נגעי בתים כדי לעורר בתשובה שניי' חמור יותר נגע בגדים שהו' סמוך לגופו שמרגיש יותר ואם לא שב אלא חטא פעם ג' באים נגעי גופו א"כ המסורה כנגע נרא' לי בבית מרחוק ד' נרא' לי יראי אם כנגע נ"ל בבית אז מרחוק ד' נרא' לי מדה"ר ולך ד' החסד בזה כפי' האלשיך לי לטובתי מחידושי' מורי זקיני הגאון מ' אהרן שמואל אסאד זצ"ל.

וגם הגוי אשר יעבודו דן אנכי אית' במדרש בשתי אותיות הללו "ד"ן הבטיח הקב"ה את אברהם שהוא גואל את בניו ונר' ממכת דם עד מכת בכורות שנקראת גם נגע כמ"ש הקב"ה למשה עוד נגע אחד תמצא עשר מכות "ד"ן ר"ת "דם "נגע דן אנכי אביא עליה מכות "ד"ן דם עד נגע ואח"כ יצאו ברכוש גדול. וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ויש לדקדק מאי דקאמר הלשון דן אנכי אבל יובן דהנה הקשו המפורשים למה הטביע הקב"ה את המצרים בים הא קי"ל דאין לוקה ומשלם כ"ש דאין מת ומשלם אבל י"ל דהא דאמרינן דאין לוקה ומשלם היינו דוקא במיתה בידי אדם אבל במיתה בידי שמים אמרי' אפילו מת משלם וזש"ה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי דייקא אני בעצמי ר"ל מיתה בידי שמים ממילא שפיר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול מוכרחים הם גם לשלם.

ותאמר שרה אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה והנה יש להבין דהא שרי אמנו נביאה היתה וא"כ היתה יודעת כל דיני תורתינו הקדושה וא"כ היתה יכולה לעשות ערמה שיהי' לה בנים כמו שמצינו בגמ' דברכות ל"א אם ראה תראה אמרה חנה לפני הקב"ה אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתרה לפני אלקנה בעני

וכיון דאסתר' משקה לי מי סוטה והווין לי בנים כדכתיב ונקתה ונזרע' זרע ואין אתה עושה תורתך פלסתר א"כ ק' שגם שרי היתה יכולה לעשות כן ונ"ל לתרץ דהנה לכאורה הסברה שאם הסוטה היא אשה עקרה שתוליד אח"כ בנים משום שחשדו' בחנם ובייש' א"כ עושה הקב"ה נס ומהפך את הטבע שלה אמנם הא תינח אם המניעה היא מחמת האשה א"כ תוכל להסתר ולעשות ערמה ועי"ז יהפך הקב"ה את הטבע שלה אמנם אם המניעה הוא מצד האיש שהוא לא יוכל להוליד א"כ לא מהני מה שהאשה תסתר דמחמת זה לא יהפך הקב"ה את הטבע של איש ובזה ההקדמה ניחא הכל דבשלמא חנה היתה יודעת שהמניעה הוא ממנה כיון דלאלקנה בעלה הי' בנים מפנינה רק חנה שהיתה אשתו שניה לא הי' לה בנים והיא היתה עקרה ולא הוא א"כ היתה יודעת שע"י שתסתר תזכה לבנים אבל שרי לא היתה יודעת מאיזה צד המניעה היתה דאם המניעה מאברם אז אינו מועיל כלום הסתירה כיון שהכל טעמא מאי שיהי' לה בנים כשסתרה משום שחשדו אותה בחנם וא"כ השכר בא לה אבל לא לו, ולהכי אמרה שיבא אברם אצל שפחתה תחלה ואם תלד בן ממנה אז אראה מאיזה צד המניעה ואח"כ אסתר בחנה ובזה ניחא שאמרה אולי אבנה ממנה ע"י סתירה ע"י שהגר תלד בנים אזכה גם אני לבנים כנ"ל ודוק והגאון הפלתי ז"ל פירש כי ידעה שרה שהיא עקרה וצריכה רחמי שמים רק גם זה יודע' כי לא פסקו הזוהמא מאבותינו כמבואר בגמרא אברהם הוליד ישמעאל וקליפ' קדמה לפרי וא"כ בן הראשון יהי' רשע וכי יעשה הקב"ה נס להוליד רשע הלא שורת הדין שלא יהא רשע נולד כלל רק עולם כמנהגו נוהג וא"כ איך יהי' הקב"ה עושה נס שיהי' נולד רשע וא"כ אי אפשר שתלד ולכך ביקשה ממנו שיקח שפחתה שילד ממנ' וא"כ אח"כ השני יהי' צדיק ובזה תבנה ויעשה לה הקב"ה נס להוליד והנה שלא יהיה זרע רשע מייחס לאברהם לקח השפח' וא"כ הולד כמוה כנודע ואין הרשע נקרא על שם אברהם ודפח"ח.

ותקרא שם ד' הדובר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרן רואי ע"כ קרא לבאר באר לחי ראי וכו' ונפרש הכתובי' בלי זכרוי הדקדוקים והם יובנו מאליו ונקדים לזה הקדמה אחת כי בשני פנים יכול האדם לזכות למראה הנבואה או לדבור מלאך אם מפאת עצמו שהוא מוכן למדרגת הנבואה או להתראות מלאכי אלקים אמנם לפעמים יכול האדם לבוא להשגת איזה נבואה מה שהוא אינו מוכן לו מעצמותו רק באמצעות המקום שהמקום אשר הוא עומד שם אדמת קודש הוא וע"י כן הוא זוכה למראה הנבואה או לדבור מלאך, אמנם ההבחן ביניהם כי אם האדם זוכה מצד עצמותו לנבואה אינו יכול לעלות פתאום כמו רגע אל מדרגה העליונה שהוא זוכה לה רק הוא הולך לאט

בהדרגה אחר הדרגה ואית' במדרש הובא ברש"י ויאמר לה וגו' על כל אמירה הי' שלוח לה מלאך אחר ובמדרש איכא פלוגתא חד אמר חמשה מלאכים נזדמנו לה בכל אמירה מלאך, וחד אמר ארבעה בכל מקום שנאמר מלאך וצורך ארבעה מלאכים כדי שתכון את עצמה מעט מעט ויהי' לה כח הסבל לנבואה ולכך בתחלה נדמה לה כאיש מכירה ונכנס עמה בדבור בדרך שאלה הגר שפחת שרי אי מזה באת והיא השיבה לו לפי תימה שהיא סברה ששאלתו הוא בדרך תימה מפני שהוא מכיר בה ויודע אותה שהיא שפחת שרי ושאלה בדרך תימה שרואה אותה הולכת מתנודדת כצפור נודד מקנו ועל זה השיבה לו מפני שרי גברתי אנכי בורחת כלומר אין רצוני שתהי' לי שוב לגברת לכך אנכי בורחת, והוא אח"כ שוב נדמה לה כאיש יועץ ואמר לה שטוב לה יותר שתשוב אל גבירתה עד שלבסוף שאמר לה הרבה ארבה את זרעך וכו' אז ידעה כי מלאך ה' הוא ואח"כ עלתה במדריגה יותר גדולה ויאמר לה מלאך ה' הנה הרה וילדת בן וגו' וגילה לה את כל משפט הנער ומעשיהו, הנה מדרגת נבואה זו אם זוכה מעצמו לנבואה הוא הולך לאט לאט מדרגה אחר מדרגה אבל אם המקום גורם לנבואה אז עולה בפעם אחת להשגת הנבואה אשר המקום גורם וזה הוא שאמרה אתה אל ראי כלומר אני מצד עצמותי זכיתי לראיית המלאכים השלוחים מאל כי אמרה הגם הלום ר"ל אם גם המקום הוא שגורם ראיתי אחרי רואי ולא ראיתי מלאך אחד בפעם אחת רק מראה אחר מראה לכך ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה אל ראי אני הפעול לנבואה זו בהדרגה אחר הדרגה ע"כ קרא לבאר לחי רואי כלומר לא הנבואה תייחס אל המקום רק ההיפוך שהמקום קנה שם חדש מראיית המלאכים שראתה הגר וראוי שיקרא הבאר ההיא מאז והלאה באר לחי רואי ונפרש הכתובי' סוף ס' ויצא ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה ויקרא שם המקום ההוא מחניים ויש לדייק באומרו ויפגעו בו גם כאשר ראה מחנ' אלקי' זה ויקרא שם המקום וגו' מה השמיענו בזה וכי לא ידענו שלא אמר כן קודם שראם ויקרא שם המקום ההוא מחניים צריך ביאור ולדברינו יובן הכל שהכתוב השמיענו ממעלתו ומדרגתו הגדולה של יעקב ועל זה אמר ויעקב הלך לדרכו ולא פנה לבו להכין עצמו נגד הנבואה ויפגע בו פתאום בלי הכנה מלאכי אלקים ועם כל זה מיד כאשר ראם אמר מחנ' אלקים זה ולא הי' צריך לעלות בהדרגה אחר הדרגה עד שישיג שהם מלאכי אלקים כמו שהי' אצל הגר אמנם יעקב בענותנותו לא רצה לייחס לעצמו מדרגה גדולה כזו שהוא מוכן לגלוי פתאומית של מחנה אלקים בלי התבודדות והכנה כלל ע"כ ייחס הגדולה והכבוד להמקום שקדושת המקום גורם אשר גם בהיותו במחנה בני אדם בלי התבודדת יכול להיות עם מחנה אלקים וזהו באומרו

ויקרא שם המקום ההוא מחניים ר"ל ע"י המקום ההוא זכה להיות בשני מחנות במחנ' בני אדם ובמחנה, אלקים, ואמרן אכן יש ד' במקום הזה וקדושת המקום היא הגורם למראה הנוראה הזאת והראי' על זאת ואנכי לא ידעתי עד עתה מענין הנבואה כלל ואיך אפשר שאזכה מיד בתחלת נבואתי למעלה גדולה כזאת אם לא שבסיבת המקום שהוא מקודש זכיתי למראה הנבואה ולא מצד עצמותי דבר זה מאבי זקיני הגאון מו"ה עזרא צורף ראבדק"ק סערדאהעלי צוק"ל] ועיין בילקוט אליעזר ערך משה אות ב' בענין זה.

בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו וכו' הקשה הגאון בן הפלאה זצ"ל בסוף ספרו אחר הקו"א בחידושי מס' ר"ה דף י"ד בתוס' ד"ה אלא דקאי בחג וכו' ובפ' דר"א נמי אמרי' דביוה"כ וימול וכו' וז"ל לכאורה קשה הא מבואר בא"ח בסי' של"א דאדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת דשמא יקלקל ויחלל שבת בחנם וא"כ הא אברהם קיים אפי' עירובי תבשילין והאיך מל עצמו ביוה"כ וכו' עש"ה ולענ"ד לק"מ דהא בלא"ה קשה הרי דוקא מילה בזמנו היא דחי שבת מביום השמיני וכו' אבל אברהם בן צ"ט שנה היה האיך מל עצמו ביוה"כ הא מילה שלא בזמנו לא דחי ליוה"כ ועכצ"ל כיון דלא נצטוה מקודם על המילה רק בעצם היום הזה הו"ל אז מילה בזמנו א"כ הרי העליתי האי דינא דלא ימול מי שלא מל מעולם היינו רק לכתחלה להקדים את המוחזק אבל לעיכובא בדיעבד לא לדחוה עי"ז המילה בזמנו בליכא אחר וכן משמע לשון המרדכי והש"ע לא ימול בשבת פעם ראשון ולא כתבו בלשון לסור למול וכו' אלא לא ימול לכתחילה ע"כ כדין עשה אברהם אבינו שמל א"ע ביוה"כ שהיה הוא ראש למולים ומילה בזמנו היה כנ"ל ובאמת בלא"ה לק"מ דכיון שהקב"ה ציוה לו למול א"ע ביוה"כ נכון לבו בטוח היה שלא יקלקל כי שומר מצוה לא ידע דבר רע א"כ פשיטא טפי דנאמן לומר שכבר מל פעם א' ועי' תשו' ח"צ סוף סי' ס"ה. *) *)**ואמר** המסדר כדי להוסיף נופך על דברי א"ז הגאון זצוק"ל נר' דהב"י באו"ח סי' תק"ן הביא דעשרה בטבת אלמלא הי' יכול להיות חל בשבת לא היה נדחה משום דכתיב בעצם היום הזה סמך מלך בכל מפני שנראה דכל מקום דכתיב בעצם היום הזה כל שעושהו ביום אחר אינו מקיים המצוה כתיקונו דדוקא על עצם היום הזה קפיד ולפי"ז א"ש דהתורה כתב' כאן בעצם היום הזה דקפיד על עצם היום הזה בלתי ספק היום זמנו ולכך דוחה יוה"כ וילפינן מעצם היום הזה והגאון בן הפלאה תירץ קושי' הנ"ל דאדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת דשמא יקלקל וחילול שבת בחנם וא"כ ק' על אברהם אע"ה האיך מל עצמו ביוה"כ אך לפי הדרשא שהובא ברש"י ז"ל דהקב"ה סייעו ואחז עמו א"ש, ותו י"ל דראי' מזה לפמ"ש בס' פרשת דרכים דהא מצינו דאברהם קיים אפי' עירובי תבשילין אע"ג דב"נ מוזהר שלא לשבות היינו

דמשעת המילה נבדל מדין ב"נ ונעשה עליו דין ישראל וא"כ מיושב קושי' הנ"ל דאם יקלקל דהו"ל כאלו לא מל לא יעבור על חילול שבת דאדרבא קודם המילה הי' מוזהר שלא לשבות, אך הא קשה לפמ"ש המ"א שם ס"ק יו"ד באו"ח סי' של"א דאם מל ולא פרע מעולם אסור לפרוע בשבת מה"ט דשמא יקלקל וא"כ לפמ"ש רש"י פ' לך דגבי אברהם לא הי' פריעה וגבי ישמעאל הי' פריעה א"כ כיון דמשעת שמל אברהם עצמו נעשה עליו דין ישראל והאיך פרע אח"כ בעצם יום זה ישמעאל בנו ואפשר דנכון בזה ליישב סמיכות **בעצם** היום הזה נמול אברהם וכו' השעה"מ הקשה פי"ב מעכו"ם בשם מהר"י אשכנזי למ"ד מילה בנכרי כשירה אמאי דחי שבת והא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי ותירצתי עפ"י דברי הגאון המקנה שכתב טעמא שלא קיים אברהם מצות מילה קודם שנצטוה דלא הי' רשאי לעבור על איסור חבורה בעצמו שנצטוה עליו, א"כ גם אחר שניתנה תורה ולא נאמרה מילה לבני נח אבל אסור חבורה בין לעצמו בין לזולתו נשאר קיים אצלם א"כ נהי דמילה בעכו"ם כשר אבל אסור לו לעכו"ם למול משום איסור חבורה כמו לאברהם אבינו קודם שנצטוה על המילה ולא הוי אפשר לקיים שתיהם ע"י נכרי ולכן דחי שבת ותירצתי בזה תמיהת המפורשים במשנה למלך פ"י ממלכים על תוס' סנהדרין נ"ט ע"ב בד"ה והא פו"ר וכו' אמאי לא הקדימו תמיהתם על קושית הש"ס ממילה ולק"מ דהא ידע המקשה דמילה דוחה שבת דמתני' בפ' ר"א דמילה וא"כ שפיר הוכיח דע"כ לא נאמרה לב"נ דאם איתא הא ליכא איסור חבורה גבייהו ואפשר בשבת ע"י נכרי למול ולמה דחי שבת *)

לברית מילה

איתא בילקוט על פסוק אם לא בריתי יומם ולילה וכו' וז"ל את מוצא השבת והמילה מדיינים זה עם זה השבת אומר אני גדול ממך שבו שבת מלאכת עולמו שנא' וישבות ביום השביעי והמילה אמרה אני גדול ממך שאלמלא אני לא נברא העולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וכו' א"ר יהודא משל לשתי מטרוניתא שהי' עומדת ולא היה אדם מכיר איזה גדולה כיון שהעביר אחת מלפני חברתה ידעו הכל שאותה שהעבירה מלפני חברתה היא הקטנה כך ממה שאנו יודעין שהמילה דוחה שבת אנו יודעין שהמילה גדולה משבת עכ"ל ותימא למה היה שבת מריב' דוקא עם מילה שדוחה שבת ולא יריב עט שארי מצות שדוחין אותה כגון פסח ושאר קרבנות צבור או שופר כמ"ש יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש הי' תוקעין ונ"ל דכתיב והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואית' במסורה והיית"ם ל"י סגול"ה מכ"ל סופי תיבות מיל"ה וקשה למה רמז הכתוב כאן על המילה, ונ"ל דאיתא בציוני למה בכל מה שברא הקב"ה עשה הפרש

והבדל בין בהמה טהורה לטמאה ולמה לא הפריש ועשה סימן בין ישראל לעמים אלא ע"י שימולו ותי' דאם היה מפריש בשעת בריאת העולם היה הבריות אומרים שיש שתי רשויות ח"ו אחד לישראל והשני לאומות זה שאמר הקרא והייתם לי סגולה מכל העמים מרמז בו המילה מפני שאם תקשה אם אנחנו מסוגלים לך למה לא בראת הפרש ביני ובין העמים להיות נולדים נימולים ולכן מסיים הקרא כי לי כל הארץ שתדעו כי אנכי לבדי בראתי כל הארץ ואם הייתי בורא אתכם נימולים היה אומרים שיש שתי רשויות ח"ו ונמצא למידין שמילה מורה שהקב"ה לבדו ברא הכל ושבת נמי מורה שד' הוא הבורא שנא' וישבות דברי רש"י ישן הנ"ל לדברי רש"י אח"כ הנ"ל והיינו שמצינו שם בקרא דבהמולו את בשר ערלתו דכתיב גבי ישמעאל דמשמע שהי' ג"כ בסיוע הקב"ה דדרשא דוכרות עמו הברית משמע גם ברית ישמעאל דלפי"ז שייכים שפיר דברי רש"י אח"כ ודו"ק עיין בשו"ת מהרי"א יו"ד רנ"ג ושו"ת מהרם שי"ק כתב סופר יו"ד קכ"ב.] *) [אמר המסדר עיין בשו"ת מהר"י יו"ד סי' רמ"ט ותמצא נחת.] ביום השביעי ולפי"ז מתורץ שפיר הקושי' דלעיל דלכך מריב שבת עם המילה דכיון שגם אני מורה על בריאת עולם כמו אתה למה תדחני אבל עם שאר מצות שאינם מורים על כך לא הי' יכול לריב עמהם וק"ל.

איתא בגמרא שבת דף קל"ו ע"ב המברך אומר אשר קידש ידיד מבטן חוק בשארו היינו בבשרו שם, וקשה למה תקנו לומר קידש ידיד ועוד מאי לשון חוק דהרי יש לנו כמה טעמים על מצות מילה וחק לא שייך רק על מצוה כלי טעם ונ"ל דאעפ"י דיש לנו כמה טעמים אעפי"כ שייך בו חוק דהרמב"ם נתן בו טעם מפני שממעט עי"כ המשגל ולהחליש זה האבר עד שימעט במעשה הזה ותחסור בו התאוה היתירה עכ"ל וזה תמוה דמשמע ע"י המילה יותש כח האבר ולא יוכלו להוליד כמו שאר האומות ובאמת מצינו להיפוך שהרי כשהי' במצרים אמרו חכז"ל שהולידו ששה בכרס אחד ובאו"ה לא מצינו על אופן זה ונ"ל הנה רש"י מפרש בפ' קדושים כל מקום שנא' קדושים הוי פרושים מן העריות ולפי"ז שפיר תקנו אשר קידש ידיד דהיינו שיהי' פרושי' מן העריות ע"י שימול יתחלש כח האבר כמו שכתב הרמב"ם רק על זה טעם קשה האיך יתרבה במצרים או בשאר מקומות כמו שאמר הכתוב כחול הים וע"כ צריך לומר שלא נוכל להשיג בשכלינו גזירת המקום ולכן אמר וחק בשארו שם דגם המילה נשאר כשאר חוק אעפ"י שיש לנו טעמים ודוק והמפ' כ' על ברכת אשר קדש ידיד וכו' וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם וכו' דהנה בתוספות כתב ידיד זה אברהם ואצלו היה המילה בתורת חק כי מל לעת צ"ט שנה ואז כבר נתבטלה תאותו משא"כ בזרעו הי' צורך למעט תאות המשגל ועריות

ולהיות עם סגולה ועם קדוש וז"כ אשר קדש ידיד זה אברהם שהי' קודש ונתבטל מכל תאוה וחק בשארו שם אצלו הי' המילה רק חק אבל צאצאיו חתם באות ברית קודש להיות חותם עליהם שיהיו פרושים מן העריות ודוק.

מה שהספדתי בשעת קבורה על חמותי ע"ה
ביום ה' ח"י אדר תקצ"ה לפ"ק.

כשהלל שלמה המלך ע"ה את אשת חיל אמר דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערתיה, וקשה מה שבח זו לה שדרשה אחר צמר ופשתן ועו"ק במה שהתפארה שממרחק תביא לחמה מאי נ"מ ועו"ק שמצינו להיפוך כל כבודה בת מלך פנימה ונ"ל דהנה מצינו שנשתנה מחשבות בני אדם ובפרט מי שהוא תחלה עני ואח"כ משפיע עליו השי"ת שפע טובה וברכה בלתי ספק שרוב בני אדם הולכים בדרך עקלקלות להנות מעוה"ז ומכ"ש כנשים שרגילים ללבוש שני עם עדנים אבל מי שעומד על משמרתו הראשון זה צדיק גמור ועוד מצינו מי שיצליח השם חפצו הוא מתרשל במלאכתו הראשונה או מפני שאינו כבודו עוד או שאומר בלבבו כבר בירך השי"ת את חילי אבל מי שהוא זריז במלאכתו הראשון מזה יוכיח שאין לבו גבה מחמת עשרו ואף כל אלו מעלות הי' בחמותי הכשרה חדא שכבר כסף הרביתה לה ולא רצתה נפשה לעשות תכשיטים ואף לא רפתה רוחה לעסוק במשא ומתן כבתחלה ועל אשה כזו אמר שלמה שפיר דרשה צמר ופשתם דאעפ"י שהי' ביכולתה לעשות תכשיטים בגדי משי לא רצתה רק בצמר ופשתם כשאר אינשי ואעפי"כ ממרחק תביא לחמה כבראשונה וכל זאת עשתה ליתן טרף לביתה וגם לעניים אשר הי' רגילים לסמוך על שולחנה ולכן מסיים תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה וכי בשערים המצוין בהלכה יהללוה ולתרץ כל זה נוכל לומר דאיתא יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך בעוה"ב כי בודאי מי שאינו נהנה רק מיגיע כפו ואין חמס בהם יזכה להיות טוב לעוה"ב וגם אמרי' איר שמעון בן לקיש כל העונה אמן יהא ש"ר בעוה"ז פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרא שומר אמונים אלא אמנים ונמצא למידין שסתם שערים האמתיים הם שערי גן עדן וזהו שסיים תנו לה מפרי ידיה דהיינו מה שיגיע בידיה ולא גזלה שום פרוטה ועי"כ יהללוה בשערים ר"ל בשערי גן עדן שם יהללו מעשיה ותקבל שכרה מאת ד' שלימה.

בהפטרה לך לך למה תאמר יעקב תדבר ישראל נסתרה דרכי מד' ומאלקי משפטי יעבור וקשה למה כתב מתחלה יעקב ואח"כ ישראל ועוד מתחלה כתיב ד' ואח"כ כתיב ואלוהי

ונ"ל דהנה בי"ח ברכות אמרינן אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב מפני מה אמרי' אברהם ולא אברם וצ"ל מפני שאמר לו הקב"ה לא יקרא עוד שמך אברם אלא אברהם וא"כ ק' אמאי לא אמר ג"כ ישראל ולא יעקב ותי' דהנה התבות יהו"ה בגמטרי' כ"ו והמלות אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ג"כ בגמטרי' כ"ו כנגד השם וא"כ אי הוי כתב ישראל הוי אות א' מיותר משו"ה כתב יעקב אבל ק' כיון דכתב ואלקי יעקב והאי וי"ו היא מיותר וא"כ לכתוב ישראל ולא לכתוב וי"ו של ואלקי אבל י"ל דהנה בפ' משפטים כתב ואלה המשפטים והקשה הזוהר למה כתב ואלה לכתוב אלה ותירץ דהאי וי"ו יורה על מקל דהיינו אם יקיים המצות מוטב ואם לאו מלקין אותו עד שיקבל אותם א"כ י"ל דגם כאן צריך הוי"ו לרמוז שאם לא יקבל עליו אלוהות מלקין אותו וא"ש למה תאמר יעקב דהיינו למה אמר אלהי יעקב ולא אמר אלקי ישראל ותירץ דאם יכתוב הכי יהיה נסתר דרכי מ"ה דהיינו לא יהיה אותיות השם אבל ק' לא לכתוב הוי"ו של ואלקי ולכתוב ישראל ע"ז אמר ומאלקי לכך כתוב בוי"ו משפטי יעבורו שאם יעברו משפטי מלקין אותם ודוק. *)

קהלת אמר טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם והחוט המשולש לא במהרה ינתק ונ"ל לפרש עפמ"ש בס' העקידה שער נ"ה והובא בס' של"ה בסוף ח' עמק הברכה וזה תוכן דבריו בקצרה כי חסדי ד' ית' עמנו נכללים בג' סוגים הכרחיים למציאתינו והם א' החיים המדע, ג' הפרנסה וקראי כתיבי על החיים כתיב עיני כל אליך ישברון וכו' פותח את ידיך ומשביע וכו' ועל סדר זה תקנו לנו אנשי כה"ג הברכות קודם תפילת שחרית על מתנת החיים יסדו השבח אלקי נשמה שנתת בי וכו' ברוך ד' המחזיר נשמות וכו' אח"כ על מתנת המדע ברכת הנותן לשכו בנה וכו' אח"כ על הפרנסה ושארי צריכים ברכת פוקח עורים וכו' העושה לי כל צרכי וכו' עש"ה ונ"ל להוסיף לקח כי שלשתן אלו רמזה לנו תוה"ק בפסוק אחד בפ' ואתחנן ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשיך ובכל מאודך, ודחז"ל שלהי ברכות בכל לבבך בשני יצריך ובכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך ובכל מאודך בכל ממונך ומכוונים ג' אלו נגד שלשה אבות *) [**א"ה** בזה נ"ל פי' הפ' לולי ד' שהי' לנו יאמר נא ישראל הכוונ' לולי ד' שהי' לנו אם לא הי' לנו להקפיד על השם אז יאמר נא ישראל ולא יעקב.] כל אחד ואחד מהם אחז ביותר באחת מהנה לעבוד את ד' ועל סדר הכתוב אברהם יצחק ויעקב, ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ר"ל בפשט על מתנת החיים כי הלב הוא מקור החיות שם רוח החיים ובכל נפשך על מתנת המדע כמ"ש ונפשי יודעת מאוד, ובכל מאודך על מתנת הפרנסה שהוא הממון, ואברהם נאמר עליו ומצאת את לבבו נאמן לפניך ועבד את ד' ביותר בכל לבבו

לפי הדרש בשני יצריך כמ"ש במדרש אברהם השלים עם היצה"ר עי' בס' בעל נפש להראב"ד ולפי הפשטות הודה ביותר על מתנת החיים כאז"ל מי העיר מ"מ"ז"ר"ח צדק זה אברהם קראו מזרח "מצד "זה "רוח "חיים בר"ת וכתיב וישכם אברהם בבוקר אור בשע' המחזיר נשמות וכו' חדשים לבקרים רבה אמונתך, יצחק עבד את ד' ביותר בכל נפשו לפי הדרש אפי' נוטל את נפשך והרי הקריב א"ע ומסר נפשו לד' ולפי הפשט הי' אחוז ביותר במתנת המדע שכן יצחק עולה בגימטרי' ח' פעם הוי' היא מדת בינ"ה ספי' השמינית הוא המדע ונפשו יודעת מאוד שכבר סבל צער מיתה בעקידתו, יעקב עבד את ד' ביותר בכל ממונו בכל מאודו לפי הדרש ממונו הי' חביב עליו מגופו שנשתייר על פכים קטנים לפי שלא פשט את ידו בגזל כאז"ל ר"פ גה"נ ומאס בבצע ומעשקות לכבוד ד' ואמר הסירו אלקי הנכר והחליפו שמלותיכם והטהרו ואמר נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקא לך וכו' ואמר הייתי ביום אכלני חרב וכו' ותחלף משכורתי וכו' ולפי הפשוט יעקב התפלל ביותר על הפרנסה כמ"ש ונתן לי לחם לאכול וכו' ושבח לד' האלקים הרועה אותי מעודי וכו' ועל אלו שלשתן רמז קהלת באמרו טובים השנים ר"ל שני המתנות הם החיים והמדע שהם קדומים במעלה ובזמן והמה עיקרים חלק אלקי ממעל כמ"ש ונשמת שדי תבונם יותר מן האחד הוא הפרנסה מתנה שלישית כי הוא חלק הגוף גרמי, ולהיות אי אפשר למציאות החיים והמדע זולת הפרנסה ומזונות לכן סיים והחוט המשולש היינו בצירוף עם מתנת הפרנסה לא במהרה ינתק כנ"ל.

פרשת וירא

וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום פירש"י ז"ל לראות אם יש עובר שב ויכנסם בביתו כתב באלשיך ז"ל והוא יושב וכו' משא"כ בתחלה קודם שנימול היה נופל ולא יושב ועוד והוא פתח האהל כי דרך הנביא להתבודד במקום שאין אנשים להשיג הנבואה אך עתה ע"י זכות המצוה נראה אליו ה' פתח האהל מקום שנכנסים ויוצאים ואי אפשר להתבודד שם, ובעל הטורים כ' שאברהם יושב פתח האהל יושב על פתח גהינם ששם כחם היום דכתיב הנה היום בא בוער כתנור ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד לתוכה ואותן שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם, מעביר את הערלה מעל גבי תנוקות שמתו עד שלא מלו ונתנה עליהן ומורידן לגיהנם עוד כ' ז"ל כחם היום גם בזה הראה מעלת אברהם כי אף שהיה כחם היום והחמה יפה למכה כמחז"ל ב"ר פ' מ"ח ועכ"פ היה לו לכוין ישיבתו נגד החמה גם בשביל לרפאות מכתו אבל הוא לא כן עשה רק והוא יושב פתח האהל שלא ישב שם רק בשביל שהיה אהלו פתוח לרווחה להכניס תמיד אורחים לביתו בשביל זה ישב לראות אם יש עובר ושב לא למענו

כלל וכלל וז"פ הכתוב והוא ישב פתח האהל כחם היום כפירש"י אם יש עובר ושב לא למענו לרפואתו, עוד כ' במ"ח כחם היום כי חז"ל אמרו שהיה בששה שעות על היום ובודאי אברהם קיים מאמר הכתוב [איוב ל"א] ואוכל פתי לבדי ולא אכל יתום ממנה וכו' ובודאי היו תמיד עניים על שולחנו וע"כ בהגיע עת האוכל זמן סעודת תלמיד חכם שהוא ששה שהות על היום ישב לו בפתחו לראות אל עובר ושב להכניס אורחים על שולחני, ולענ"ד נראה והוא ישב פתח האהל כחם היום דמאי נ"מ אם חם היום או לא ונ"ל דאית' בגמ' 'ד"א"ב של מעלה פתח במה דסיים "א"ב שלמטה דהיינו "ת"ש"ר"ק יעיד אית' בגמ' דשבת דשמות של "א"ב יש להם פירוש כגון "א"ב "אלף "בינה "ג"ד "גמול ידלים וכו' והנה לפי "א"ב שלמעלה הוא להיפוך דהיינו "דלים "גמול ובזה יש נ"מ דדלים גמול משמע שאם יבא אליך דל אז גמול אבל גמול דלים משמע שצריך לחזיר אחר דלים לגמול להם והנ"מ הוא אי אמרינן "כ"א"ב שלמעלה דהייני שאם בא אליך עני רק אז גמול לו אז מתבייש העני לראות פני של בעה"ב אבל אם הוא מחזיר אחר העני והולך אל ביתו אז אינו מתבייש העני ובזה מובן הכ' כי צדיק ה' צדקות אוהב ר"ל הקב"ה אוהב כל מיני צדקות "כ"א"ב דלמעלה ו"כ"א"ב דלמטה אבל ישר פי' הטוב יותר הוא יחזה פנימו אם יוכל העני לראות פני בעה"ב וזהו "כ"א"ב דלמטה שהוא ילך אל ביתו של עני וגם י"ל על אברהם שהלך אחר העניים ואמאי לא עשה "כ"א"ב שלמעלה דהיינו דוקא אם העני יבא אצלו רק אז צריך לגמול אותו, וי"ל דהנה המחקרים אמרו דברקיע הוא קר מאד אעפ"י שהוא כנגד הסברא דמה בארץ שהוא רחוק מן השמש ומ"מ מחמם מכ"ש ברקיע שהוא קרוב להחמה אבל הטעם הוא דהקב"ה ברא השמש שיחמם דוקא את הארץ ולא הרקיע א"כ י"ל דגם התורה ניתנה לארץ וא"כ צריך לעשות "כ"א"ב דלמטה ושפיר הלך אברהם אחר העניים וא"ש והוא יושב פתח האהל כפירש"י לראות אם יש עובר ושב ויכנסם בביתו שהלך אחר האורחים ע"ז קשה הלא לפי א"ב דלמעלה אינו מחויב לחזור אחר העניים אלא דוקא אם הם באים אצלו אז מחויב לגמול להם ע"ז אמר כחם היום ר"ל מזה יש ללמד כמו השמש אינו מחמם רק על הארץ כך גם התורה נתונה לארץ ולא לשמים וא"כ צריכים אנו לעשות כ"א"ב שלמטה דהיינו לחזור אחר אורחים, ויפה אמר הכתוב ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו כי האלשי"ך ז"ל כתב ע"פ ויקחו לי תרומה שהול"ל ויתנו לי תרומה כי באמת אם איש קטן הערך יתן מתנה לשר גדול ויקבל מידי, הלא הנותן למקבל יחשב במה שהחשוב ממנו החשיבו לקחת מידו כאשר חכמים יגידו כי על כן המקדש את האשה ונתנה היא ואמר הוא אם אדם חשוב הוא מקודשת במה שהחשיבה לקבל ממנה חשוב כאלו היה קבלה

ממנו ונחשב כאמר הוא ונתן הוא ועוד שנית במה שהודיענו רז"ל על מעשה הצדקה כי יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עמו וכן הקב"ה יצוה עלינו ויקחו לי תרומה לעשות לי מקדש כי מה אנו ומה חיינו שיחשיבנו השי"ת לקבל מאתנו ומידינו ואם כן איפה אין לנו לנותן נחשב אלא ללוקח ומקבל כי ממנו ית' הכל ומידו נתני לו באופן כי הנני אנחנו המקבלים ולוקחים ממנו ית' כי אין ספק כי יותר הוא ית' עושה עמנו טובה בקחתו מידינו במה שאנו עושים עמו וז"ש כי ללוקחים הם יתייחסו במה שהוא לי תרומה והחשבתים לקבל מהם וגם כאן אמר אברהם אע"ה ואקחה פת לחם שאני נחשב רק ללוקח ולא לנותן שאל יצטערו שאכלו משל אחרים שאכלתם נהמא דכסופא אדרבא אתם עשיתם לי טובה גדולה שאני הלוקח ולא אתם ע"כ וסעדו לבכם לא יחלש לבבכם כי השי"ת הביא אתכם לביתי לזכות אותי ועשיתם עמדי יותר טובה ממה שעשיתי עמכם.

והוא יושב פתח האוהל כחום היום פירש"י ביקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והם יושבין לכאורה מה המשך זל"ז ונר' דצריך להבין אמאי יושבים הדיינים בשעת הדין ולא עומדים כמו בתפלה שמחויב לעמוד ונראה החילוק כי בתפלה השכינה קודמת לבא לכן אינו רשאי לישב בשעה שהשכינה שם אבל בדיינים דבתחילה הם יושבים לדון ואח"כ השכינה ע"כ אינן מחויבין לעמוד וכאן אברהם הי' יושב ובקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד מאחר שכבר ישבת וזהו ואתה סימן לבניך שהם יושבין ואני אעמוד מאחר שהם יושבים בתחלה ואינם צריכין אח"כ לעמוד.

ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לושי ועשי עוגות, אימא בגמרא מכאן שהאשה עיניה צרה באורחים ופי' מפני דאברהם אמר ליתן להמלאכים קמח ושרה אמרה סולת ומקשין דאיך מוכח מכאן דאשה עיניה צרה באורחים הלא אדרב' סולת יפה מקמח ועו"ק לשנא דגמרא דנקט עיניה צרה הול"ל לבה צרה כמו דכתב ירע לבבך בתתו לו ונ' לענ"ד דאית' בגמ' דברכות מה דכתיב ארץ חטה ושעורה הפסוק הזה לא נאמר אלא לשעורין דהאוכל בבית המנוגע כשעור ב' זיתים הוא טמא ואמרינן ה"מ כשעור זיתים מפת חטין ולא מפת שעורין דפת חטין נאכלת מהר מפת שעורין, והנה מי שאין נותן לחם לעניים בלב שלם זה גם כן אינו יוכל לראותם בביתו והנה אברהם אע"ה אמר שתקח קמח שהוא פת שעורין שנאכל לזמן מרובה למען שיהי' האורחים זמן מרובה בביתו אבל שרה לקחה סולת שיאכלו מהר ושיכולין לילך מביתה מקודם וזה שאמרינן בגמ' מכאן שאשה עיניה צרה באורחים עיניה דייקא שאינה יכולה לראות האורחים בביתה מפני שהיא לקחה

סולת שיכולין לאכול מהר משמח וממילא מוכח שאשה אינה נותנת בטוב לב ודוק, ובס' מרגניתא דרב פי' עפמ"ש התוס' שבת קי"ז כשאפו ביו"ט של פסח מצות מסולת נקי' שיש לו די לצורך יו"ט אין אופין אח"כ מצות מפת הדראה אלא מתחלה יעשה של הדראה ואח"כ הנקי", וידוע שהמלאכים היו אצל אברהם ביו"ט של פסח ע"כ אמר אברהם לאפות קמח שבאם יצטרך עוד יהיה מותר לאפות גם סולת ושרה אמרה לאפות תיכף סולת שלא תוכל לאפות אח"כ קמח וממילא נשמע דאשה עיניה צרה באורחים *) *) [**אמר** המסדר כ' בס' שמחת החג שהדברים עדיין צריכין תבלין דהלא התוס' שם בשבת קי"ז כתב דוקא כשאפו די מצות לצורך יו"ט אז אין אופין אח"כ מצות של הדראה אבל פשיטא דאפי' אפו מתחלה מצות מסולת נקי' כשצריך אח"כ עוד לצורך יו"ט מותר לאפות גם הדראה וא"כ הקל"ד למה אמר אברהם קמח הו"ל לאפות מתחלה סולת דאם לא יספיק להם יהי' מותר לאפות לצורך יו"ט גם הקמח, אמנם י"ל עפמ"ש הרמ"א באו"ח סי' תכ"ט דהמנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח וכ' המג"א דמי שאין דר בעיר ל' יום אפי"ה נותנים לו מצה ויש להבין מה עדיפותא איכא בזה הלא גם בשאר ימות השנה מחויבים ליתן לו מזון ג' סעודות אך י"ל דבשאר ימות השנה אין נותנים לו רק כדי מזונו לאותו יום אבל בפסח נותנים בפ"א לצורך כל החג ומעתה מובן דשרה אמרה סולת שלא רצתה לתת להאורחים רק מזון ליום א' אבל אברהם אמר קמח שיהי' מותר לאפות אח"כ גם סולת שיהי' נשאר בידם לחוה"מ וז"ש אברהם וסעדו לבכם אחר תעבורו דהמפורשים תמהו דהול"ל ואחר בוי"ו וע"פ האמור א"ש **ויקח** חמאה וחלב אשר עשה ויחן לפניהם והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו ויש לדייק דכך הו"ל לכתוב ויתן לפניהם ויאכלו והוא עומד עליהם, ולבאר זה נקדים דברי מהריב"ע פ' וירא ואקחה פת לחם וסעדו לבכם למעט הסעודה בדבריו וכו' כי ע"כ עברתם על עבדכם ורצה הסעודה תהי' קטנה וקלה ולא תתעכבו בה כי ידעתי כי זה חפציכם כי ע"כ עברתם על עבדכם היושב פה במדבר ולא אביתם לבוא בעיר או לבית מושב כי זה הדרך ההולכים בחפזון וכבר אמרו ז"ל שהי' לאאע"ה בית אכסני' בפרשת דרכים במדבר דהוי אמר להון פתא במדברא מאן יהיב להון וכו' וע"פ דבריו השיבו לו כן תעשה כאשר דברת שיהי' דבר מועט לסבה שזכר אמנם ראש הנדיבים דיבר מעט ועשה הרבה ונזדרז למעט עכבה במהירות וכו' עיי"ש מה שמפרש מנדבת לבו הגדול שנראה שם מענין הסעודה שעשה וכתב עוד שם וז"ל בענין אכילת המלאכים דחקו המפרשים ומה שנ"ל שכיוונו אל הסעודה הרוחנית דוגמת הנעשית אל הנפש השלימה אשר בה תתקיים אצל הגוף עם היותה בלתי נקשרת עמו וזה כי כמו שהגוף ניזון מהמזון המורגש כן הנפש נהנה

מהענינים המחשביים שבסעודה וכמו ההזהר על איסור מאכלות והכשירן מכל צדיהן וברכותיהם לפניהם ואחריהם וטוב הכוונה בלקיחתם כי חכם לב יקח מצות למזון נפשו ובו היא תתקיים אצלו וזו היא סעודת המזבח אשר תתקיים בה השכינה עם ישראל שנא' בה את קרבני לחמי לאישי ואז"ל אשה ריח נחוח לד' נ"ר לפני שצויתי ונעשה רצונו וכן בכאן אמר שאכלו המלאכים אצלו ונהנו בשבע רצון הזרוז והעבודה הנכונה אשר הי' לרצון להם כי כוונתו הטובה ורוב זריזותו וחריצותו לעשות בכבודו ובעצמו והיותו עומד עליהם לשמש הי' לברות למו כי הוא באמת מאכלם הטבעי להם והנה עם זה הי' דומה ממש אכילה של משה לאכילתם וז"ש ר"מ עלית בקרתא הלוך בנמוסא למעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה ונתדמה להם שנ' ויהי שם עם ד' לחם לא אכל ומים לא שתה אבל למטה שיש אכילה ושתיה נאמר ויאכלו כי משה נראה שלא אכל שם בהר אבל באמת כיון שהוא ניזן מכח האכילה שאכל מתחלה שהיתה מתברכת במעיו כענין שנ' באליהו ז"ל הרי הוא ניזן ואוכל ולזה אמר עלה משה ונדמה להם שאינו אוכל אבל אכל הוא עד"ה וכן המלאכים אם שנראה שאין דרכם לאכול כאן אמר הכתוב ויאכלו שאכלו מה שדרכן לאכול למעלה וי"ל בזה הכתוב הנ"ל ובא להשמיענו מה שהי' אכילת המלאכים לא שהמזון והאכילה שלהם הי' החמאה והחלב שנתן לפניהם כאכילת ב"ו רק העמידה בעצמה שהי' עומד עליהם תחת העץ לשמשם בעצמו ובכבודו וראו רוב זריזותו למצות הי' להם למאכל ולמזון כי הוא המאכל הטבעי שלהם וז"כ רש"י והוא עומד עליהם לשמשם ויאכלו זה הי' להם למאכל והנה בזה יש להבין ההבחן בין אברהם אע"ה שאכלו המלאכים אצלו ואצל מנוח לא רצה המלאך לאכול כדכתי' בשופטים י"ג ויאמר מלאך ד' אל מנוח אם תעצרני לא אוכל בלחמך ואם תעשה עולה לד' תעלנה כי יש לדייק בלשון הכ' אם תעצרני דמשמע שהוא לשון תנאי שאם לא יעצרהו יאכל אצלו ועוד יש לדייק שהי' לו לומר מלחמך ולא בלחמך וגם מיותר לגמריה האי בלחמך והו"ל לכתב סתם לא אוכל אמנם לפי דברי הנ"ל בא הכל בדיוק נכון כי זה הוא דרך נדיבי לב בהכניסו אורחים לביתו ורואה שהוא ירט לדרך ואינו דכוונתו היתה ליתן להם פת שיסעדו לבם ג"כ אחר שיעבורו דהיינו בשאר ימי פסח]. רוצה להתעכב מבקש את פניו להנות אצלו עכ"פ דבר מועט ובתוך כך הוא מביא לפניו סעודת לחם רב אשר מכינים בשבילו וגם דרכו לומר תמיד לאורחי' שאינו עושה שום הוצאה יתירה בשבילם ובהיפוך הוא בצרי עין שמכניסים אורחים לביתם לפנים לבד ולבם בל עמם ואם הוא רואה שהמתאכסן אצלו אינו יכול להתעכב גונב את דעתו ומבקשו שיעכב ויעשה לפניו זבח רב ובאמת לבו בל עמו רק דעתו ורצונו להשיבו שאל יאחר אותו כי הדרך ירט לנגדו

ואין הזמן מסכים לאחר זמן רב כזה וזה הי' ההבחן בין אאע"ה שאכלו המלאכים אצלו ובין מנוח שלא רצה המלאך לאכול אצלו שאאע"ה שהראה להם נדבת לבו וזריזותו הגדול בהכנסת אורחים ואמר מעט ועש' הרבה שלא אמר רק ואקחה פת לחם למעט הסעודה ואחר תעבורו ואין ברצוני לעכב אותם זמן רב כי על כן עברתם על עבדכם וראיתי מזה כי אתם נחפזים לדרככם מאחר שלא אביתם לבא בעיר או לבית מושב כדרך ההולכים בחפזון ונזדרו למעט העכבה במהירו' ועשה לפניהם סעודה גדולה וע"כ אכלו אצלו והיינו מה שהוא באמת מאכל הטבעי של המלאכים שנהנו מהזירוז ומהעבודה הנכונה אשר הי' להם למאכלם הטבעי מעין של מעלה אבל מנוח הי' נוהג עם המלאך כצר עין ואמר לו נעצרה נא אותך שבזה רמז לו שצריך להתעכב כאן עד הכינו לפניו וגם באמרו ונעשה לפניך גדי עזים כדי להראות שעוש' כל ההוצאה רק בשבילו לבד והשיב לו המלאך לפי דרכו אם תעצרני לא אוכל בלחמך ואם תעשה עולה לד' תעלנה כי לא ידע מנוח כי מלאך ד' הוא ר"ל לפי שלא ידע מנוח כי מלאך ד' הוא לכך השיבו בלשון זה כאדם המשיב לחברו אם תעצרני שאני צריך לעכב אותו עד שתכין הסעודה אין לי שהות כ"כ עד שתכין לפני הגדי עיזים למאכל ואם תעשה עולה לד' תעלנה שהוא נעשה מהר בהעלא' בעלמא ואמתין בכאן זמן מועט וזה המשמעות שטחות לשונו אבל באמת רמז לו בדיבורו שאינו מוצאי אצלו שום דבר להיות מאכל הטבעי שלו ולכך אמר לו אם תעצרני ואתה נוהג עמי כצר עין ולכך אמרת נעצרה נא אותך ואין אני רואה זהירות ועבודה נכונה בסעודה זו וא"כ אין לי כאן שום מזון ומאכל וע"כ אמר לו לא אוכל בלחמך ורמז לו במה שאמר לו בלחמך ולא אמר סתם לא אוכל או מלחמך שאין מאכלו ומזונו בלחם שהוא נתן ממנו שהיא אכילת מזון הגשמיים של בשר ודם רק כל מאכלו ומזונו הוא הזירוז במצות ובעבודה נכונה בנפש חפצה דוגמת אכילת המזבח שאוא הקרבת הקרבן וע"כ אמר לו ואם תעש' עולה שאם כוונתך ליתן לי מאכל ומזון שהוא עשיית עולה להנות משבע רצון והיא האכילה שלי לד' תעלנה בכוונה רצויה ובנפש חפצה וזאת יהי' לי למזון הטבעי שלי, *)

איתא במסורה ג' פעמים לבכם וכו' וסעדו לבכם, שיתו לבכם לחילה, וראיתם ושש לבכם ונ"ל ב"ה לפרש בהקדים פסוק במשלי מאור עינים שמח לבו ושמועה טובה תדשן עצם ע"ש ויובן לענ"ד דאז"ל עינא ולבא תרי סרסורי דחטא' נינהו עין רואה והלב חומד וגם קשורים הם זה בזה כאז"ל עין סכנות כל הגוף אף דאבר אחד הוא מחללין עליו את השבת לפי דשורייקא דעינא בלב' תליה *) [**א**"**ה** מחידוש' א"ז הג' ר' עזרא צורף זצוק"ל עיין בס' לב אריה חולין ר"פ כל הבשר שפי' הפ' והוא עומד עליהם ומיושב בזה

דקדוק של א"ז הג' זצ"ל וע' בס' שערי שמחה ממו"ר הגאון דפרעסבורג זצ"ל לפ' וירא על פ' הנ"ל). ע"כ דינו כסכנת כל הגוף ולא כסכנת אבר א' בלבד נ"ל הפי' מפ' פקודי ד' ישרים משמחי לב כי מצינו הבדל בין דורות הראשונים לדורות האחרונים כאחז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו' והיינו לענין השגות התורה ולכן בלשון הזוהר שזכה להשגה גדולה בחוש הראי' בעינו ובשכלו איתא בכל מקום תא חזי דייקא אבל בדורות האמוראים כלשון הש"ס בכל מקום תא שמע שלא השיגו לראות בחוש הראי' לחקור מעצמם כל כך כי אם מפי השמועה מה שקבלו איש מפי איש ופי' בזה בהקדמת ספר המקנה מאחז"ל בפרק אבות דע מה למעלה ממך ר"ל כמה מדרגות כעת מדורות ראשונים שהיו למעלה ממך, מתחילה השיגו בעצמם אור התורה שהי' עין רואה ואח"כ נתמעט ההשגה ולא ראו אור כי אם אוזן שומעת קבלו מפי השמועה תורה שבע"פ ועתה אחר שראו שע"י הצרות משתכחת התורה שבע"פ התירו לכתבה וכל מעשיך בספר נכתבים ולא סגי מפי השמועה בלבד יעי"ש וזש"ה פקודי ד' ישרים משמחי לב לפי שמצות ה' ברה דייקא מאירת עינים ר"ל כראי' עינים בתורה שבכתב ראו אור והשיגו במצות ה' כל התורה שבע"פ דליכא מידי דלא רמיז באורייתא לכן פקודי ד' ישרים אצלם או משמחי לב כי שורייקא דעינא בלבא תלי' ופועל ראיית העין על הלב לשמחו בפקודי ד' כי הלב מבין ישרותם ואמתתם, וכן לעתיד מבקשים אנחנו כן יראו עינינו וישמח לבנו וכו' וזש"ה מאור עינים ישמח לב כך היה בתחילה שזכו להשיג בראי' הנבואה, אח"כ שמועה טובה תא שמע שפסקה נבואה לראות במראות העין רק ששמעו בבת קול הי' ההשגה מועטת ולא שמח לב הפנימי כי אם שמועה טובה תדשן עצם לבד וז"ש הכתוב הנ"ל במסורה וראיתם אז ושש לבכם יראו עינים וישמח לבנו גם אית' בש"ע התענית קשה לחולה עינים י"ל ג"כ מה"ט דכתיב ואקחה פת לחם וסעדו לבכם בכל מקום מצינו פתא סעדת' דלבא ושורייקא דעינא בלבא פלי' קשורים זה בזה ופועל זה על זה וז"ש הכא במסורה הנ"ל וסעדו לבכם כפת לחם עי"ז וראיתם וש לבכם וראיתם ושש דייקא ראיי' העינים פועל על שמחת הלב ושמחת הלב פועל על ראיי' העינים כנ"ל ובפ"ק דסוטה אחז"ל אריב"ל כל השם ארחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך אראנו בישע אלקים ונ"ל הכוונה מי שיש בידו לשמוח א"ע ומשים על לבו תמיד צער גלות השכינה ומסתפק עי"ז במיעוט רק לחם לאכל היינו השם ארחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה היא השכינה כי לישועתו קוינו כל היום וזש"ה המסורה וסעדו לבכם רק בפת לחם לבד מטעם שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב היא השכינה כי

חולת אהבה אני מצער על גלותה עי"ז תזכו וראיתם ושש לבכם בישועתה כמ"ש ושם דרך אראנו בישע אלקים כנ"ל

עוד. נר' לענ"ד כוונת המסורה עפ"י שראיתי בס' עולת החדש דף צ"ז דחקר שהלב מתרעם על מקומו שקבע לו הקב"ה בשמאל האדם, ולחשיבות הלב משכן הרוח ראוי יותר לכבודו להיות בימין. אמנם התירוץ לזה כיון דהשכינה כנגדו מכוון הלב כנגד ימין השכינה היינו חשיבות דלב, ונ"ל לפי"ז זש"ה הנ"ל במשלי מאור עינים ישמח לב דכתיב אני בצדק אחזה פניך ר"ל דשכינה כנגדו שויתי ד' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כי הרואה שכינה כנגדו ובו יתן לימין השכינה היינו לב חכם לימינו לכן מאור עינים שרואה השכינה כנגדו ישמח לב ר"ל שישמח על מקומו שהוא נתן לקבוע בשמאל האדם שהוא ימין השכינה וז"ש המסורה הנ"ל וסעדו לבכם ר"ל להטותו לב חכם לימינו וא"ת א"כ על מה זה ולמה אתה הסיבת את לבם אחורנית שקבעת מקומו בשמאל וטוב הי' יותר להיות לימין ולזה תירץ שיתו לבכם לחילה ופי' בזוה"ק לחילה היא השכינה חולת אהבה ור"ל שויתי ד' לנגדי תמיד נמצא ניתן הלב בימין השכינה, ע"כ וראיתם ושש לבכם דייקא כנ"ל ולפי"ז יובן ההמשך הקרא בפרשת ציצית סוף פ' שלח וראיתם אותו וכו' ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' ואחז"ל פ"ק דברכות עינ' ולבא תרי סרסורי דעבירה וכו' ונ"ל להיות קמי' שמי' גלי' טבע האדם כמ"ש היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובאופן זה ברא הקב"ה אותו בטבע זה שהלב חומד ולכן קבע הקב"ה מקום הלב בשמאל האדם שצד שמאל הוא כהה והחליש החמדה וגם להיות לו עזר כנגדו ר"ל במה שיחשוב האדם שהשכינה כנגדו שויתי ד' לנגדי תמיד נמצא נתן לה מצד ימין השכינה יטה לבו יותר לטוב לעבודת ד' ית', אבל אם הלב הי' נתן לימין האדם בטבע היצירה היה מתגבר החמדה ביותר בכח וגם הי' נגד שמאל דשכינה לא היה יכול לכבשו ליצה"ר וזה"ש לב חכם הוא לימינו של שכינה היינו שויתי ה' לנגדי תמיד אבל הכסיל לא יבין את זאת דייקא הי' השכינה אין אלקים כל מזימותיו לכן לב כסיל לשמאלו הולך בשרירות לבו לב חומד וז"ש הכתוב ע"י וראיתם אותו הפתיל תכלת דומה לכסא כבוד וכו' רומז עי"ז יראה השכינה כנגדו ולבו נגד ימין השכינה זה יועיל לכם ולא תתורו אחרי לבבכם כנ"ל **והנה** מצינו הלחם שהוא מזון ההכרחי מיוחס אל אבר הלב ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וכתב ולחם לבב אנוש יסעד ואחז"ל מזה פתא סעדת' דלבא, אמנם המותרות הוא מיוחס אל אבר העינים משוטטים בחוץ ועיני האדם לא תשבענה, וזה נר' לענ"ד כוונת דתן ואבירם ששלחו דברים אל משה העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה וקשה מ"ט בחרו לשון זה ונ"ל דזה נמשך למעלה שאמרו אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הבאתנו

ותתן לנו נחלת שדה וכרם וא"ת אלה הם מותרות והם באים מן הארץ מקום אפילה והלא טוב לנו אם נספיק במן לחיותינו ההכרחי הוא מזון לחם מן השמים מקום אורה לכן סיימו דבריהם ואמרו העיני האנשים ההם תנקר ר"ל הרי עינים מבקשים מותרות ואז"ל ספ"ק דסוטה שמשון הלך אחר עיניו נקרו אותם וכו' וזהו שכוונו במאמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ר"ל שבצורכו עניני עוה"ז לגופו ויתפלל ויבקש רק על ההכרחי ולא יבקש תענוגי המותרות בדעתו כי כל המותרות שעיניו מבקשות הם באים מלמטה מן הארץ מקום אפילה ע"כ צריך ליתן עיניו למטה במיתרות ולבו למעלה ר"ל מזון ההכרחי שמשביע ומסעד את לבו לחם מן השמים ראו למעלה מקים אורה וכן מצינו ביעקב אע"ה שלא ביקש כי אם ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וכו' וזה כוונ' הכ' וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים וקשה כאשר שאל מי אלה לך הוי כולל בין אנשים ובין הילדים וא"כ למה השיב יעקב הילדים אשר חנן אלהים ולא השיב לו על הנשים אך נראה שזה אינו מדרך הצדיקים להיות לו הרבה נשים ורבוי תאות המשגל חרפה היא לאדם צדיק וזה שייך לעשיו וא"כ היה ראוי ליעקב רק אשה אחת ולא יותר וכוונת יעקב ח"ו לא היה בעבור תענוגי הגוף ועוה"ז רק בעבור להעמיד שבטי יה אשר לא היה באפשרי רק ע"י הנשים הללו כדאית' במדרש וז"ש שעשיו שאל מי אלה לך ר"ל לאדם כמותך אינו נאה להרבות נשים ולכך השיב לו שפיר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך הוצרכתי לנשים הללו כדי להעמיד ילדים הללו ודוק וכן שלמה הע"ה אמר בס' משלי ריש ועושר אל תתן לי הטריפנו לחם חקי ולא מותרות, ואולי יש לכוון זה גם במ"ש בס' קהלת ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל ופי' עם המשך ב' פסוקים אח"ז הכל הולך אל מקום אחד הכל היה מן העפר וכו' מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה וכו' וכמעט סותרים אלו ב' פסוקים שהחליט תחילה שאין מותר לאדם מן הבהמה, ושוב אמר היתרון הוא השארת הנפש, אמנם כבר ביארו הקדמונים טעם שהעלימה תורה לכתוב בפירש שכר עוה"ב על שמירת התורה ומצותיה לפי שענין שכר עוה"ב רוחני אי אפשר להשיגו ולצייר בו שום דמיון וערך לו בעולם הזה, ובתנחומא ר"פ תזריע אית' וז"ל אחור וקדם צרתני במי הכתוב מדבר באדם הראשון ארי"ו כתיב בו באדם הראשון ב' יצירות שני יודי"ן וייצר ה' אלהים את האדם יצירה אחת בעוה"ז ואחת לעולם הבא אבל הבהמה והחיה העוף יצירה אחת כתיב בהן ביו"ד אחת כדכתיב ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה לפיכך הוא אומר אחור וקדם צרתני, קדם מרמז על עוה"ז שבאה לו בראשונה ואחור בעולם הבא שבא' לו לאדם באחרונה וכו' עכ"ל וא"כ ומותר האדם מן הבהמה אין פי' זה היצירה שנקרא אחור היינו עוה"ב ישנו

בנמצא אלא שאינו לפניו ואינו מושג כלל, ע"כ עולם הבא נקרא "אין הוא היתרון לאדם, דבהמה יצירה אחת כתיב בה כי הכל הבל פי' כי עוה"ז גדול ורחב ידים שנראה לפנינו ראוי' לכנותו בשם הבל ואין בו יתרון לאדם נגד הבהמה כי הכל הולך אל מקום אחד הכל הי' מן העפר וכו' ומקרה אחד להם כמות זה וכו' אבל היתרון להאדם הוא ה"אין היינו עוה"ב שאינו מושג בעולם הזה ומכונה "אין והיינו שסיים רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח וכו' היינו השארת הנפש שכר הרוחני לעולם הבא כנ"ל.

ובפשוט י"ל כוונת ומותר אדם דייקא מן הבהמה הם הגוף חלק האדמה שע"כ קרא שמו אדם שנוצר עפר מן האדמה "אין כי הגוף כלה בקבר הכל הולך אל מקום א' הכל הי' מן העפר והכל שב אל האדמה כגוף הבהמה אבל מי יודע רוח בני אדם רוח דייקא העולה וכו' השארת הנפש היא ודאי יתרון לאדם וכו' אמנם על פי' יפרוש עוד ומותר האדם אחר שהקדים כי מקרה בני האדם פי' מה שמבקש האדם מותרות והוא מן הבהמה ר"ל להינות ולאכול מבשר הבהמה עצמה ואינו מסתפק כהכרחי לבד לחם לאכול "אין פי' יש למנוע מבקשות המותרות כי הכל הבל כנ"ל והנה לא כן נוהגים המון עם להיות שטופים המה במדות פחותות והקנאה והתאוה והכבוד והמה מוציאין את האדם מן העולם הידוע דהיינו עוה"ב כי כל א' וא' רוצה לעלות ברום המעלות ולהרבות כבוד ביתו במלבושי רקמה ובנימוסי האוה"ע אשר להם ניתנה העולם הזה והכתוב צווח בחוקתיה' לא תלכו וגם קנאת איש מרעהו דהמון ישראל עצמם גורמי' במסחר ע"י שכל אחד מקנא את חבירו מבקש כל ארד גדולה במלבושי כבוד וכיו"ב וזה נ"ל טעם המשך מכ' שאמר שלמה הע"ה במשלי ריש ועושר אל תתן לי לפי שעוני ועושר מביאין את האדם לידי עבירה שבין אדם לחבירו כ"ש שאל יבוזו לגנב כי יגנוב למלאות נפשו כי ירעב ועושר רב מביא לעבור עבירה שבין אדם למקום כמו שכתב וישמן ישורון ויבעט ויטוש אלקי' עושיהו לכן הטריפני לחם חקי וכן אחז"ל דקדוקי עניות מעבירין את האדים על דעתו וע"ד המקוים לכן גם יעקב אע"ה ביקש כן לחם לאכל ובגד ללבוש וכו' לא פחות ולא יותר אז אלך בטח והיינו ושבתי בשלום אל בית אבי כפירש"י בלא חטא והיה ה' לי לאלקים בין אדם למקום וגם בין אדם לחבירו וכבר התרעם בספר התיקונים על המתפללים רק על צרכי גופם צווחים ככלבים הב הב מזונא ולזה כוונו חז"ל המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה ר"ל יחשוב בדעתו כי אם יבקש מותרות זה שעיניו רואות זה העושר מושכו למטה לבעוט כנ"ר ואם יבקש מה שלבו יספיק בו בלחם לאכול זה מושכו למעלה שנא' נשא לבבינו אל אל שבשמים דייקא.

וכן מצינו בקין ובהבל שחלקו הקרקעות והמטלטלין כנודע ממדרש שקין לקח קרקעות והבל מטלטלין ונר' שחלקו הצלחות העוה"ז והעוה"ב כמו יעקב ועשיו והצלחות עוה"ז נרמז בקרקעות כי כמו מי שנסע ליריד וקנה שם בצרור כספו קרקעות כי זה לא יוכל לטלטל סחורתו וילך בעל כרחו ריקם מכל בדרך זה נמשלו הצלחות העוה"ז לקרקעות שאין האדם יכול לטלטלן עמו לעוה"ב וקניית החכמה והתורה נמשלו למטלטלין שיכול האדם לטלטלן עמו לבית עולמו וחילוק זה היה בין קין להבל לפיכך וישע ה' אל הבל ואל מנחתו כי הוא בחר במטלטלין אמנם קין שהי' עובד אדמה לא שעה אל מנחתו, זה שאמרו רז"ל מפני מה נברא האדם בערב שבת כדי שיכנס למצוה מיד רצה בזה לפי שהעוה"ז דומה לערב שבת כמו שאמרו מי שלא טרח בערב שבת מה יאכל בשבת ולפיכך ברא הקב"ה את האדם בע"ש לגלות את אזניו שאפילו מיום הולדו אינו בטוח שמא יום המחרת הוא יום שכולו שבת שהמשכיל צריך לספק בכל יום שמא יום המחרת הוא סוף ימי חלדו ובסיבה זו אם תבא מצוה לידו יעשנה היום ואל ידחה אותה ליום המחרת כי יכול להיות שהיום הוא כאן ומחר בקבר וז"ש כדי שיכנס למצוה מיד שהערה זו ילמוד האדם מתחילת יצירתו שאם תבא מצוה לידו באיזה זמן אזי יעשה אותה מיד ואל ידחה ליום המחרת כמו שאמר אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום וכמו שאמר שש אנכי על אמרותך כמוצא שלל רב כמו השלל שמדרכו לחוטפו פן יקדימנו אחר ופתאום איננו כי. לקח אותו אחר כך המצוה צריך אדם לחטוף ולעשות בזריזות כי פתאום איננו כי לקח אותו אלקים ועבר זמנו ובטל קרבנו כמ"ש ג"כ אצל אברהם וימהר הוא לעשותו מיד כי הוא מיהר לעשות את שלו וכן כתב וילכו שניהם יחדיו בזריזות ויפה פי' גדול א' את הפסוק ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו וכו' וילכו שניהם יחדיו ויאמר יצחק וכו' הנה האש והעצים ואיה השה לעולה ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני וילכו שניהם יחדיו וקשה מאי אשמעינן קרא זה פעמים וילכו שניהם יחדיו אמנם דאית' בגמ' דכתובות דף ס"ב ההוא ישראל ועכו"ם דאזלי באורח' לא אימצי' עכו"ם לסגויי בהדי' א"ל לא אמריתו אנחה שוברי חצי גופו של אדם א"ל ה"מ מלתא חדתא אבל הא דשינן בה וכו' ויובן שפיר בתחילה ידע אברהם שיצחק בנו יהיה לעולה ויצחק לא ידע כלום וכתב קרא וילכו שניהם יחדיו שאברהם הלך בזריזות כיצחק לקיים דברי ה' ואח"כ אמר אברהם ליצחק אלקים יראה לו השה לעולה בני הוה גבי יצחק מילתא חדתא וגבי אברהם מילת' ישינה ואעפי"כ כתב בקרא וילכו שניהם יחדיו שיצחק הלך בזריזות במצות ד' ית'.

במס' יבמות ק"ה איתא דרבי חייא ור' שמעון בר רבי הוי יתבי פתח חד מנייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנא' והי' עיני ולבי שם כל הימים פירש"י עיניו למטה כלפי ארץ ישראל משום דשכינה התם קיימו כדכתיב והי' עיני ולבי שם וחד אמר עיניו למעלה שנאמר נשא לבבינו אל כפים אדהכי אתי ר' ישמעאל בר יוסי לגבייהו וכו' א"ל כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו שני מקראות הללו עכ"ל ונ"ל לפרש כוונתם היות דעיקר התפלה צריך שלא יהי' על צורכי עוה"ז כי אם שיתן לנו הקב"ה לב טהור לעבודתו ולהגדיל כבודו ית' וזהו שרמז בלשון קצרה כי כן הוא העין רואה בחוש בפומבי עסקי ותענוגי עוה"ז הוא מתאוה להם ביותר כמ"ש במשלי שאול ואבדון נגדו ועיני האדם לא תשבענ' אבל הלב יושב בסתר בו משכן רוח החיוני והנשמה חומד ומתאוה לעניני רוחני' וזש"ה שהמע"ה אני ישנה ולבי ער אני ישנה פי' בזמן שאיני רואה בחוץ לתענוגי עוה"ז ועוצם עיני בשינה מראות ברע אז לכי ער מתחזק ברוחניות, אבל בזמן שעין רואה הלב חומד ג"כ ומה"ט קיי"ל בש"ע או"ח שצריך להעצים עיניו ונסגור אותם בשעת התפלה בתפלת י"ח כי הפיזור בראיית עיניו היא מבטל הכוונה מן הלב וזהו הכוונה בפשוט המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ר"ל שיסגור עיניו מלהסתכל בשום צד ועי"ז יכול לכוון יותר לבו לאביו שבשמים לבו למעלם כנ"ר גם יובן נוסח התפלה עצמה צריך שיתן עיניו למטה היינו עניני צרכי הגוף הנראה לעין שאילת צרכיו לגופו יתן למטה פי' לטפל ולבו הפנימי צרכי ועניני הנפש למעלה היינו לעיקר שיטהר לבנו לעבדתו באמת זהו עבודה שבלב דייקא זו תפלה שאחז"ל ריש מסכ' תענית ובספרי ס"פ עקב ולעבדו וכו' ר"ל זו עיקר התפלה עניני הלב פנימי ולא עניני העין רואה בחוץ תאות עוה"ז אלא עיניו למטה כנ"ל גם יובן עפ"י מ"ש הכלי יקר בפ' ויחי על פ' בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד ולערב יחלק שלל צריך עיון מה זה ענין מראה הערב והבוקר ולמה קראו פעם שלל ופעם עד וכאן נאמר לשון יאכל ואח"כ יחלק, וזה כי מהידוע שכל דבר שהאדם שואל כהוגן ניתן לו בפנים מאירות דהיינו בבוקר וכל דבר שהאדם שואל שלא כהוגן ניתן לו בערב בפנים חשוכות כמו שפרש"י על פסוק בתת ה' לכם בשר בערב לאכל ולחם בבוקר נשבוע וכל דבר שהוא הכרחי לאדם דהיינו כדי אכילתו להבי' שבר רעבון ביתו הוא הדבר הניתן בפנים מאירות ולא יחסר לחמו לעד ולנצח אמנם לערב היינו המותרות שהאדם שואל שלא כהוגן ניתן לו בערב בפנים חשוכות והוא הדבר אשר יחלק לזולתו ועזב לאחרים חילו והוא יהי' משולל ומרוחק מקנינו כהוראת לשון שלל ועוד שלא ניתן לו הדבר כ"א לפי שעה כמו השליו שלא הי' ניתן כ"א לפי שעה כי לא לנצח תאות רשעים יתן ה' כי אם היום יתן להם לסלק תלונתם

מעליו מחר מתאוה נפשו ואין ומטעם זה ירד המן מן השמים מקום האורה ותעל השליו מן הארץ מקום האפילה כי כל א' בא ממקורו כפי מה שהוא לכך נאמר ובוקר וראיתם כבוד ה' והיינו פנים מאירות כי נראה להם ה' עין בעין ע"כ ניתן המן בבוקר בהטיבם לשאול כהוגן אבל השליו היה מאכל גס וחומרי על כן ניתן בערב ואמר הכ' ערב וידעתם את כבוד, ה' ידיעה פחותה מראיה כמלך שנותן לאיזו אדם בקשותיו ופני המלך לא ראה אע"פ שיודע שנתינה זו מאת המלך הוא מ"מ זה אשר מלך ביופיו תחזנה עיניו ודאי טוב ממנו לכך נאמר ג"כ בפ' ויחי בבוקר יאכל דהיינו בבוקר דבר הנותן לו בפנים מאירות זהו דבר אשר יאכל כי כדי אכילתו לבד ניתן לו בפנים מאירות ולערב יחלק שלל היינו ולערב מה שניתן לו בפנים חשוכות הוא הדבר אפר יחלק לאחרים המה המותרות כי כל המותרות שהאדם שואל יותר מכדי אכילתו לסוף יעזוב לאחרים חילו ויחלק לאחרים ואולי לנושא אלמנתו וז"ש המתפלל יתן עיניו למטה ולבו למעלה זה המתפלל בענייני עוה"ז דהיינו כל הצלחות הגופניות בעושר וכבוד יסתכל במי שהוא למטה ממנו ובסיבה זו ישמח בחלקו בראותו כי יש לו רב יותר מן הרבה אנשים, ולבו למעלה זה התתפלל על צרכי הנפש הבט למעלה ממך כי עי"ז ידמה בנפשו כי הוא חסר מן שלימות ולא הגיע למדרגת חבירו ויוסף על שלימות חכמתו ודו"ק.

וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם ויאמר אדוני אם נא מצאתי חן בעיניך פירש"י אדוני הוא קודש והוא אמר לד' שימתין עליו עד שיכניס את האורחים ואעפ"י שכתב אחר הפסוק וירץ לקראתם ונר' לפרש וגם מתורץ למה נאמר שני פעמים וירא, דהנה אית' בגמ' וירא וירץ לקראתם מכאן שגדול הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה והנה לכאורה ק' דאם נימא דמה דאמר אברהם אדוני הוא קודש היאך מוכח מכאן דגדול הכנסת אורחים יותר וגו' הא אמר להקב"ה שימתין עליו ונראה כנטל רשות, וצ"ל מפני שלא המתין אברהם על התשובה לכן נר' דכוונת הפסוק כך הוא וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו ותיכף כשראה אותם וירץ לקראתם וזהו וירא וירץ לקראתם לכן צריך לכתב שני פעמים וירא ואח"כ כאשר רץ לקראתם אמר לד' שימתין עליו אבל לא המתין על התשובה א"כ שפיר מוכח דגדול הכנסות אורחים וכו'

ויקח חמאה וחלב ובן בקר אשר עשה וכו' ויאמר אליו איה שרה אשתך וקשה ע"ז למה לא שאלו תיכף בבואם שמה איה שרה אשתך ולמה המתינו כל כך עד ששם לפניהם לאכול ונראה לתרץ דאית' ביו"ד סי' פ"ח אסור להעלות בשר וחלב על שולחן אחד שמא ישכח ויאכל ואית' במשנה במסכת שבת לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה פירש"י מכ"ש מי שאינו זב והא דנקט זב לרבותא דאפי' זב דתשמיש קשה לו אפי"ה

חיישינן שמא ישכח וישמש ובזה יהי' מתורץ שפיר דהמלאכים הי' יודעים דשרה אמנו פרסה נדה היתה כמו שפירש"י שלחם לא הביא וכו' ועל כן לא שאלו בבואם שמה איה שרה אשתך מפני שהמה סברו שאברהם אע"ה אינו מיחד עמה שמא ישכח וישמש מה שאין כן עכשיו שראו המלאכים שהיה מעלה בשר וחלב על שלחן אחד א"כ משמע מני' דאת סובר כאידך מ"ד בגמרא דאמר בשר וחלב עולה על שלחן אחד ואינו נאכל ולא חיישינן להרגל עבירה אם כן גם באשתו נדה מותר להתייחד ולא חיישינן להרגל עבירה ולכך שאלו דוקא עכשיו איה שרה אשתך ודו"ק, **ותצחק** שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן ויאמר אליו ד' למה זה צחקה שרה האף אמנם אלד ואני זקנתי פירש"י ששינה מפני דרכי שלום ונר' דאית' בגמ' שאל האי מינא האיך שומעין ליצר טוב הלא היצה"ר זקן ממנו שהיצה"ר בא מיד בצאתו מרחם אמו והיצר טוב בא רק לי"ג שנה והשיבו שהקב"ה זקן ממנו, ועוד שאל האיך הקב"ה מחי' מתים הלא בקבר הגוף יכלה והשיבו מאי דלא הוי הוי מה דהוה על אחת כמה וכמה והנה אית' בזוה"ק ששם שרה מורה ומרמז על הגוף ושם אברהם על הנשמה, ואמרה שרה אחרי בלותי היתה לי עדנה ר"ל אחרי שנקבר בקבר וכלה הגוף האיך יכול להחיות עוד ועוד תמה שרה האיך יכולין לשמוע לעצת יצר טוב הא היצה"ר זקן ממנו וז"ש ואדוני זקן והשיב לה הקב"ה למה זה צחקה פי' הגוף שמכונה בשם שרה הלא אף אמנם אלד פי' שאוכל להוציא יש מאין ומאי דלא הוי הוי מכ"ש מאי דהוה ועל קושי' השניה שהאיך שומעין ליצר טוב הלא היצה"ר זקן ממנו ע"ז השיב ואני זקנתי שאני זקן ממנו כתי' הגמ'.

וה' פקד את שרה כאשר אמר פירש"י בהריון, ויעש ד' לשרה כאשר דבר וע"ז פירש"י בלידה, ונראה לפרש שמוכרח רש"י לפרש כן ע"פ דאית' במס' תענית ג' מפתחות ביד הקב"ה א' מהן יולדו' ואית' במדרש וה' הוא ובית דינו ולכן אמר וד' פקד בהריון זהו גם בצירוף מלאכים אכן ויעש ד' לבדו בלידה והבן וסעדו לבכם וכו' ויאמרו כן תעשה כאשר דברת וירץ ויקח בן בקר וכו' וקשה מעיקרא מה סבר ולבסוף מה סבר מעיקר' אמר ואקחה פת לחם ולבסוף ויקח בן בקר ונ"ל בדרך הלצה כי ידוע בזמן שבא איש לחבירו לבקר בהיכלו כדרך משני אוהבים אין דרך הוא לכבדו בלחם לבד עאכ"ו כאן שבאו מלאכים לאברהם וכבד' עם פת לחם פת חריבה הלא דבר הוא ונר' כי לכאורה קשה הלשון כן תעשה אבל ה"פ אברהם אמר ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וכו' ויאמרו לו אנו באנו לבקר אותך ואתה תכבד אותנו בפת ובמים לבד כן תעשה כאשר דברת לעצמך תעשה כן אבל לא לנו כששמע זאת מיד וירץ והביא לה בן בקר ומעדנים ועשה

להם מאכלים טובים אבל יש לחפש זכות לאברהם אע"ה במאמר חז"ל אמור מעט ועשה הרבה כנ"ר.

חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והי' כצדיק כרשע חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט וקשה והי' צדיק כרשע הי' לו לכתב ולא בכ"ף הדמיון וגם התשובה של הקב"ה שאמר אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר והוא כשפת יתר די כשאמר בסדום מאי בתוך העיר פשיטא בסדום הוא בתוך העיר ונר' לאדמו"ר הגאון מ' מרדכי בנעט זצוק"ל דהנה מצינו ג' מדריגות בצדיקים אחד מי שהוא צדיק גמור דהיינו שעשה מצות בפועל וגם מצינו צדיק שלא עשה בפועל כגון ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה וגם מצינו שאפי' רשע נקרא צדיק כמו גבי לוט שאמר למלאך לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני הרעה ומתי ופירש"י כל זמן שהייתי אצל אנשי סדום הי' הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי הייתי נראה צדיק וכשאבא אצל אברהם אני כרשע ונמצא אף שהי' לוט רשע כפירש"י כל זמן שהרשע לוט עמו הי' הדיבור פורש מ"מ בסדום הי' נחשב לצדיק נגד אנשי סדום ושפיר יובן תחילה הי' אברהם מתפלל חלילה לך להמית צדיק עם רשע דהיינו צדיק גמור ואח"כ הי' מתפלל ואמר והיה כצדיק ר"ל אף שלא יהי' צדיק גמור בפועל רק שהוא כצדיק שישב ולא עבר עבירה ונמצא שנחשב ג"כ כצדיק ואח"כ היה מתפלל שרשע ר"ל שהוא נרשע ואעפי"כ נקרא צדיק נגד אנשי עירו כמו גבי לוט המשחית את העיר ויאמר ה' אם אמצא בסדום חמשים צדיקים בתוך העיר ר"ל אף שחוץ לעיר לא יהי' נחשבים לצדיקים רק בתוך העיר סדום נחשבים לצדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם והשיב לו הקב"ה דרך לא זו אף זו ודפח"ח.

בפסוק ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח וצ"ב הלשון מאחריו דהול"ל מאחרי' ועי' ברש"י ונ"ל בהקדם לפרש הקרא אחור וקדם צרתני דהנה בענייני גשמיות החוב מוטלת על האדם שאל יראה בעשרות חבירו ויעשה קנאה ברכוש אחרים רק ישמח בחלקו ויביט מלאחריו אשר יש עוד עניים יותר ממנו' אמנם לא כן בענייני רוחניות היינו בתורה ומע"ט צריך האדם להתבונן ולראות מה שלמעלה ממנו היינו באנשים כשרים ממנו באלו הצדיקים אשר מסגלים כל ימיהם במצות ומע"ט וללמוד ממעשיהם הטובים וזש"ה אחור וקדם צרתני היינו בענייני גשמיות להביט לאחריו ובענייני רוחניות להביט מלפניו והנה אית' בגמ' כאשר באו המלאכים אל לוט ונתן לפניהם לחם ומים בקשו מאשתו שתתן להם גם מלח ואמרה לא די שניתנה לכם לחם ומים ועוד אתם מבקשים מלח הלא אנשי סדום אינם נותנים אפי' לינה אחת לעוברי דרך לא לחם ומים ובעלי הוא

צדיק גדול נגד אנשי סדום ונתן לכם לחם ומים וע"כ נענשה ותהי נציב מלח וזש"ה ותבט אשתו מאחריו היינו מאחריו של לוט שהביטה באנשי סדום שהיו רשעים יותר מלוט ולא עשתה כן להביט בענייני רוחניות מה שלמעלה וכהנ"ל וע"כ ותהי נציב מלח וק"ל: **ועתה** השב אשת האיש כי נביא הוא במכות מקשה הגמ' נביא הוא דתהדר דלאו נביא לא תהדר בתמי' ותירץ מורי זצוק"ל דאית' בגמ' דיבמות שרה איילונית היתה שנא' אין לה ולד אפי' בית ולד לא הי' לה ואיתא ביבמות דף ס"ד המקדש איילונית אין קדושין תופסין בה וה"מ דלא ידע שהי' איילונית אבל ידע הוא סבר וקיבל וז"ש השב אשת איש וכ"ת לאו אשת איש היא דקדושין לא תופסין שהיא איילונית לזה אמר כי נביא הוא סבר וקיבל והבן. *)

ויאמר. יצחק וכו' הנה האש והעצים ואיה השה לעולה, ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני פירש"י כלומר יראה ויבחר לו השה ואם אין שה לעולה בני וכו' יל"פ דאית' כגמ' דפסחים דף ס"ו מי שפסחו טלה תוחב הסכין בין קרניו והא קעביד עבודה בקדשים ומשני דעביד כהלל דמקדיש אח"כ, והנה יצחק כשראה שאביו לקח את עצי העולה וישם אותם על יצחק מזה ידע יצחק שלא נבחר הוא לקרבן דאל"כ איך הניח אברהם העצים על יצחק בנו והא קעביד עבודה בקדשים כקושי' הגמ' הנ"ל ע"כ שאל יצחק היטיב הנה האש והעצים על שכמי וע"כ שאין אני קרבן לד' וא"כ איה השה לעולה ועל זה השיב אברהם התירוץ הגמרא אלקים יראה לו השה להקריב ואם לא יזמין שה אז אקדיש בני לעולה אח"ב ועדיין לא קדשתי אותך ממילא אין כאן עבודה בקדשים. **)

אל תשלח ידך וכו' איתא במדרש שהיה אברהם תמיה אתמול אמרת וכו' קח נא את בנך וכו' ועכשיו ואת א"ל אל תשלח ידך א"ל הקב"ה לאברהם לא אשנה מוצא שפתי כשאמרתי לך קח נא וכו' לא אמרתי שחטהו אלא והעלהו לשם חיבה אמרתי לך אסיקתיה וקיימת דברי ועתה אחתיניה וכו' עכ"ל איתי' בגמ' דתענית דף ד' שלשה שאלו שלא כהוגן וכו' יפתח וכו' אשר יצא מדלתי ביתי וכו' יכול אפילו דבר טמא וכו' וקשה דטפי הל"ל מני' וכו' יכול אפי' בתו ושאר כל אדם דשלא כהוגן הוא כמ"ש שהשיבו לו שלא כהוגן שנזדמנה לו בתו וכו', הנה כבר עמד ע"ז המרש"א במג"א שלו ע"ש, ולענ"ד נ"ל לתרץ כפשוט שהרי סיפר הכתוב שופטים י"א והנה בתו יוצאת לקראתו וכו' ורק היא יחידה אין לו ממנו בן או בת ופי' האברבנאל שבני אשתו לא היו אצלו רק בתו היתה יחידה ממנו אצלו והרי קיי"ל עולה זכר הוא דוקא, א"כ כיון שאמר והעליתיהו *) [**אמר** המסדר אני שמעתי לפרש היטב דהוו' אמינא בהיות דאברהם הי' נביא א"כ ידע

שלא נגע אבימלך בה וה' שומרה וא"כ לא יצטרך למהר ולשלחה אליו לז"א ועתה השב אשת האיש תיכף ומיד אע"ג כי נביא הוא וידע שלא נגעת בה אפילו הכי צריך אתה למהר להשיבה אליו].

) [א"ה** ול"נ לפרש כוונת הפסוק שיצחק שאל איה השה לעולה שאי אפשר שאני אבחר לקרבן כי אין קדושת קרבן חל על האדם כמו שאינ' חל על בהמה טמאה והשיב אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני הוראות שעה הי' כמו באליהו בהר הכרמל]. עולה לא חשש על בתו נקיבה שאינה ראוי לעולה, ואיש אחר הרי לא נמצא בביתו רק היא בתו יחידה לכן לא אמר הש"ס דשאל שלא כהוגן יכול אפי' בתו כו' אלא יכול אפי' דבר טמא אם יהי' זכר כנ"ל.

עוד נ"ל דתוס' חולין ו' כ"ב ע"ב ד"ה והביא, בחד תי' כתבו כיון שהביא קרבנו ליד כהן יצא ידי נדרו וקצת ראי' לדין זה נ"ל ממדרש חז"ל ברבה פ' וירא שהיה אברהם תמיה אתמול אמרת כו' קח נא את בנך כו' ועכשיו זאת א"ל אל תשלח ידך א"ל הקב"ה אברהם לא אשנה מוצא שפתי כשאמרתי לך קח נא כו' לא אמרתי שחטהו אלא והעלהו לשם חיבה אמרתי לך אסיקתיה וקיימתי דברי ועתה אחתיניה כו' עכ"ל, ה"נ באמר הרי עלי עולה כיון שהביאו ליד כהן יצא ידי נדרו שלא קיבל יותר עליו כ"א להביאו ולא אמר הרי עלי לשחוט או להקריב עולה אלא להביא עולה וקיים כן א"כ קשה מנ"ל דשאני יפתח שלא כהוגן דיכול אפי' דבר טמא, הא ניהו דאסור להקריב טמא הא מ"מ קדוש הוא לדמיו מידי דהוי אדיקלא בעלמא ה"נ מקדיש בע"מ מעיקרו למזבח, א"כ שפיר קאמר והעליתיהו עולה ר"ל להביאו ליד כהן אם יהיה טהור יקריבו הכהן ואם יהי' טמא יקח הכהן בדמיו עולה טהורה, עכ"פ בהבאתו ליד כהן גם דבר טמא יהיה יוצא ידי נדרו, ונ"ל כיון דעכ"פ צריך שיביאו לתוך העזרה וליתנו ליד כהן כמ"ש רש"י במס' מעילה ריש דף י"ט לר"ש א"כ שאל מ"מ שלא כהוגן דהרי דבר טמא אסור להכניסו לעזרה, משא"כ אם יהי' בתו אף שא"א להקריבה מ"מ איהו יצא ידי נדרו בהביאו אותה בעזרה ליד כהן כנ"ל כמו באברהם ויצחק לא אמרתי לשחטו אלא והעלהו אסיקתי וקיימת דבר אחתיני' ועי' תשו' מקום שמואל סימן ל"ו מה שתי' על קו' מרש"א זו עש"ה שהעמיק בחקירה לפי דרז"ל בש"ס ומדרשים דיפתח העלה את בתו באמת לעולה ואמאי הרי בתמורה כ"ז איתא במשנה אמר של בהמה טמאה וכיו"ב מאיסורי קרבן שאין קדושה חלה עליהם הרי אלו עולה לא אמר כלום וכן פי' הרמב"ם פ' ט"ו ממעה"ק דין וי"ו וגם אדם בכלל וכו'

ולענ"ד נ"ל המשנה והרמב"ם דייקו אמר על בהמה טמאה וכו' הרי היא עולה כו' ורמב"ם הוסיף בלשונו מאיסורי קרבן שאין קדושה חלה עליהם הרי אלו עולה דייקא הרי זה עולה שהוא נדבה לבד לא אמר כלום ודאי ואפי' דמים אינו צריך, אבל באמר הרי עלי הרי אכתפי' דגברא מוטל עליו להביא את זה שקיבל עלי' עכ"פ וימכרנו הכהן ויקח בדמיו טהורה או הנודר חייב בדמיו, וא"כ יפתח תרתי אמר והי' היוצא אשר יצא מדלתי ביתי כו' והיה לד' הנה הר"י ז"ו והעליתיהו עולה, הנה הר"י על"י, אבל קשה א"כ מתני' אין בין נדרים לנדבות אלא וכו' והא איכא גם הא בינייהו וצ"ע.

ועוד נ"ל לתרץ קו' מהרש"א עפ"י דתמה בתשוב' מקום שמואל הנ"ל סי' ל"ו על מעשה דיפתח הרי לא חל הקדשו כלל על אדם כמו על בהמה טמאה, ותי' דעם הארץ היה וטעה שסבר חל הקדשו על אדם וגם על טמא ובע"מ, והרמב"ן ס"פ בחקתי הסביר טעותו היה שסבר כמו דחל החרם של המושל בעם להמית אדם על ידו חל נמי הקדשו להקריב אדם לד' עש"ה ולענ"ד נ"ל טעותו היה ממעשה העקידה שאמר הקב"ה לאברהם קח את בנך יחידך והעלהו שם לעולה וכו' אף שטמאה נאסר לקרבן גם לבני נח דלכך ציוה ד' לנח להחיות אתו בתיבה ממין הטהורה שבעה, ודאי מין אדם שהוא בצלם אלקים מבחר הברואים חביב לד' וכשר לקרבן לד' לעולה ואינו בכלל בהמה טמאה ובעל מום לכן העלה יפתח את בתו לעולה, וא"כ לפי טעותו שפיר לא מני נקט גמר' דשאל שלא כהוגן משום שיכול אפי' בתו דזה כהוגן היה אצלו וכמו שבאמת כן עשה והקריבה עולה, אבל בדבר טמא גם לבני נח נאסר לקרבן לכן שאל בזה שלא כהוגן וזה שרמז הפסוק במ"ש והנה בת"ו יוצאת וכו' רק היא י"ח"ד"ה אין לו ממנו בן או בת ר"ל ובאופן זה כבר בחר ד' להקריב ב"ן יחי"ד לפניו לעולה במ"ש קח בנך את יחידך כנ"ל ודו"ק ולכאורה קשה מאי שלא כהוגן שאל בזה יכול אפי' דבר טמא והרי ממנ"פ על בהמה טמאה אין הקדשו ונדרו חל כלל ולא יקריבנו אלא יתן דמיו לד', א"נ יפטר לגמרי, ונ"ל כאן שאמר יהי לד', ואם יהי' טמא כיון דלא אמר כלום. א"כ למפרע חטא שהוציא ש"ש לבטלה, היינו שאל שלא כהוגן וזה"ש הפסוק ויאמר אהה בתי אשר פציתי פי אל ד' דייקא ולא אוכל לשוב ר"ל הודה אשר חטא בזה ששאל שלא כהוגן יכול אפי' דבר טמא אף דלא יחול הקדשו עלי' הנה הזכרתי את ד' למפרע לבטלה וזהו מעוות שאינו יכול לתקן, ולכן אירע לי כן עם בתי כנ"ל ואנכי פציתי פי אל ד' שאינו חל על טמא כנ"ל ודו"ק, וזהו המשך הקרא דדרש הש"ס אשר לא צויתי ולא דברתי וכו' הגירסא שלפנינו ולא דברתי זה יפתח ומה שלמד כן ממעשה העקידה ולא עלתה על לבי זה יצחק כן אאע"ה.

והנה לפי תירוצי הראשון הנ"ל לקושי' מרש"א דלא אמר ששאל שלא כהוגן יכול אפי' בתו משום דהרי אמר והעליתיהו עולה ועולה זכר בעי' דוקא לכאורה תמוה למה באמת הקריבה יפתח לעולה הרי עולה בעי' זכר ולא נקבה וכמ"ש והעליתהו דייקא עולה, ונ"ל באמת לא היה בדעתו להקריבה מצד נדרו אחר שראה שלא חל נדרו כלל דאין הנקיבה בא עולה, אבל הי' דוה לבו עלי' על שלמפרע הוציא ש"ש לבטלה באמרו והיה לד' וזה"ש הפסוק ויהי כראותו אותה ויקרע את בגדיו כדין השומע מפי אחר הזכרת שם שמים לבטלה חייב לקרוע ויאמר אהה בתי וכו' ואת הייתי בעכרי לפי ואנכי פציתי פי אל ד' ולא אוכל לשוב ר"ל כיון שהנקיבה אינ' ראוי לעולה איני אוכל לתקן העוות שהוצאתי ש"ש לבטלה למפרע ותאמר אליו אבי פציתה את פיך אל ה' ר"ל אחר שהזכרת את ד' שלא יהי' לבטלה עשה לי כאשר יצא מפיך א"כ קיבלה על עצמה והקדישה גופה להקריבה עולה אף שהיא נקיב' לכן ויעש לה כן ולפי"ז מתורץ מה שתמהתי עוד הא קיי"ל לכ"ע נודר בעת צרה אין לו היתר והרי נודר בעת נרה הי' אז ואין לו התרה ולפמ"ש לא מצד נדרו לבד היה מקריבה שהיתה נקיבה ועולה בעי' זכר אלא מצד נדרה דידה וזה לא היה בעת צרה שפיר יכול היה להתיר ע"י פנחס הצרי אין בגלעד וא"ש, איברא עי' תשו' עבוד' הגרשוני סי' י' הרבה גוונ' דמתירין גם לנודר בעת צרה עש"ה.

אבל תמוה לי לשון רש"י דפי' אפי' דבר טמא כלב או חזיר, מלבד דתמוה מ"ש הני תרי דנקט רש"י עוד זאת הרי אסור לגדל חזירים בתוך ביתו ודאי לא היה ליפתח בביתו אף שאז בימי יפתח לא הי' עדיין גזירת ארור המגדל חזירים עי' בב"ק דף פ"ב ע"ב מ"מ כיון שאין עומדים למלאכה רק לאכילה ואסור לעשות סחורה בהם מדאו' כמתני' פ"ז דשביעית וסתמא לא היו מצויים חזירים בבית יפתח כ"א כלבים לצורך שמירה מהגנבים, וצ"ל שהיו לו בנזדמנו בו ע"י פרעון חובות וכיו"ב וכה"ג פרשתי גם בפסחים ע"ו סוגי' דריח' מלת' גבי עבד לוי עובדא ריש גלותא בגדי ודבר אחר ועי' מהרש"א בחולין דף ק"ו מים ראשונים וכו' מ"מ טפי הו"ל לרש"י לפרש דבר טמא סוס או חמור או גמל ואולי כיון שאמר והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי מביתו שדר בו קאמר ולא מרפת בקר וארוות סוסים שאינם נכללים בשם בית סתם לכן נקיט בהמות דקות טמאות כלב או חזיר שדרים עמו בבית, וגם י"ל שגדלם למשוח עורות בשומן דשרי כמו למלאכה לתי' א' בתוס' פסחים כ"ג ובב"ק פ"ב, וגם נראה שם שהעלו להם חזיר להקרבה אולי דרך יוונים היה להקריבו היותו מובחר בשומנו משאר כל הבע"ח כאז"ל לית עניא מכלבא ולית עתיר מחזירא, שוב ראיתי במד' תנחומא ס"פ בחקתי וז"ל וידר יפתח וכו' באותה שעה הי' עלי' כעס מהקב"ה אמר אלו יצא מביתו כלב אי חזיר או גמל היה מקריב אותו

לפני לכך זימן לו בתו וכו' ע"ש ובמ"ר פ' ח"ש איתי' חמור או כלב או חתול ע"ש וא"כ רש"י פי' כלשון המדרש הנ"ל והה"ד גמל וע"כ היה כוונת יפתח בלשון מדלתי ביתי על רפת בקר במשמע בית סתם ולא בית דירת בני אדם אנשי ביתו כנ"ל.

וקושייתי הנ"ל למה הקריבה יפתח אח בתו הא עולה נדר ובעי' זכר דוקא, נ"ל לתרץ דקיי"ל תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות ה"ל אין תמות וזכרות במין אדם לקרבן, אבל הא קשי' לי דרז"ל בפ' נח שציוה הקב"ה להכניס בתיבה מבהמות ועופות טהורים שבעה שבעה זכר ונקיבה כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו והרי עולות הקריב לבסוף ובעופות ניחא זכר ונקיבה שוים אבל בהמות אין עולה בא מנקיבה א"כ למה הוצרך שבעה שבעה איש ואשתו ואולי הנקיבות למאכל אדם הוצרכו וצ"ע.

[**אמר** המסדר עיין בשו"ת מהרי"א אה"ע סי' רמ"ט וא"ז הגאון מו"ה אהרן שמואל זצ"ל כתב שם וז"ל, המרש"א תי' לקושייתו הנ"ל בגם בתו בכלל דבר טמא להקריבה, ולענ"ד הא תלי' בפלוגת' הראשונים אי בשר אדם מותר מה"ת שפיר הוי ממשקה ישראל מן המותר לישראל, משא"כ דבר טמא פסול לקרבן שאינו ממשקה ישראל איברא גם לב"נ וקודם מתן תורה עדיין בהמה טמאה מותרת להם גם לישראל וטמאה נאסר להקרבה כנ"ל מ"מ י"ל לפי שסופו ליאסר משא"כ בשר אדם דמותר מדאו' כנ"ל גם כתב א"ז הג' הנ"ל ומה שהקשה מר"ן אבי הג' זצ"ל הא נודר בעת צרה היה וכו' נ"ל בזה לפרש הפ' שם דהנה בסיומא דהא אמר הגמ' והיינו דאמר לי' נביא לישראל הצרי אין בגלעד ופירש"י שפנחס הי' שם שיוכל להתיר נדרו וכו' וקש' קושי' מרן אבי זצ"ל הא נודר בעת צרה הי' אז וכו' ולי עוד קשה טובא למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו התרה והרי כל ישראל היו שם באותו מעמד כשנדר וא"א להתיר נדרו ועוד להג"א בפ' הדיינים ובמרדכי שם הנשבע או נודר בשם אין לו התרה והרי יפתח ג"כ נדר בשם שאמר והי' לד', ונ"ל שזהו פי' הפסוק ויקרע בגדיו ויאמר אהה בתי לפי ואנכי פציתי את פי לה' דייקא ר"ל שהזכרתי השם בנדרי לכן ולא אוכל לשוב ר"ל גם ע"י היתר חכם אי אפשר כה"ג ומשום שלא יהי' למפרע מוציא ש"ש לבטלה וכמ"ש מרן אבי ז"ל, ועכ"פ תרתי בהדדי נודר בשם עת צרה לכ"ע לית ליה התרה וז"ש ותאמר לו אבי פציתה פיך אל ד' שנדרת בד' עשה יצא מפיך דא"א בהתרה מה"ט שאמרת היות הנדר בשם, ועוד זאת אחרי אשר עשה לך ד' נקמות מאויביך וכו' ונודר בעת צרה היית אין לו היתר כנ"ל איברא לצורך גדול וגם יש ספק בעיקר הנדר אי חל לכ"ע מתירין גם בנדר בעת צרה עיין תשו' עבוה"ג הנ"ל סי' יו"ד עכ"ל (ולי המסדר נלענ"ד מה שהקשה קדושת א"ז זי"ע שלמה הוצרך גבי נח שבעה איש ואשתו הא בבהמות אין עולה בא מנקיבה נר' דאית' בע"ז דף כ"ד מנין לעולה נקיבה

שהיא כשרה בבמת יחיד שנא' ויקח שמואל טלה חלב חלב אחד וכו' ומיושב קושי' הנ"ל עיין בפנים יפות. נח ומה שהביא א"ז הג' זצ"ל קושי' על מעשה דיפתח הרי לא חל הקדשו כלל על אדם כמו על בהמה טמאה ונר' דאית' ביו"ד סי' רל"ו דנדר או שבועה אינו חל על דבר מצוה כגון שלא אוכל מצה בליל פסח אבל אם נשבע שלא אוכל מצה כל השנה אז חל השבועה גם על מצות דליל פסח דע"י זה חל על זה וזהו איסור כולל וה"ה כאן נוכל לומר אעפ"י שהנדר אינו חל על נפשות מ"מ חל הוא ע"י כולל שנכללו הנפשות בתוך שארי הדברים שהרי סתם אמר כל היוצא מדלתי ביתי כל דייקא וכלל בקר וצאן ונפשות הכלל ביחד ומתוך דנדר חל על שאר הדברים חל נמי על נפשות .

וירא והנה איל אחר נאחז בסבך פירש"י מוכן הי' לכך ששת ימי בראשית וק' דמה כוונת רש"י בזה להשמיענו א"ז ונר' דאית' בגמ' מקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט ופריך והא אין מקדישין ביו"ט תנן ומשני בחובות שקבוע להם זמן כמו פסח וחגיגה אותן מותר להקדישו אבל מה שאינ' קבוע להם זמן לא ופריך והתנן הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו ולוקח ממנו שה ומשני כיון דרגיל אצלו אקדושי מקדש ליה מעיקרא פירש"י הרועה יודע שהוא סומך עליו ומקדישו הרועה מערב שבת וגם אית' שעקידת יצחק הי' ביוה"כ וא"כ הוי דומה כקרבן שאינה קבוע להם זמן ואינו רשאי להקדישו ביו"כ וזה היה ג"כ השאלה מיצחק ואיה השה לעולה מפני שאין כאן שום שה לקרבן מוכרח אתה להקדישו את הקרבן היום ביו"כ מה שאתה רוצה להקריב בשלמ' אם היית לוקח שה מביתך הי' יוכל לומר שהוקדש עוד מערב יו"ט אבל מאחר שאין כאן שה איה השה לעולה אין מותר לך להקדישו ע"ז השיב אברהם אלקים יראה לו השה לעולה ר"ל כמו שפירש"י שמוכן היה לכך משת ימי הבראשית וא"כ כבר מקודש הוה כמו גבי רועה (א"ה קו' הנ"ל נר' לתרץ כמו שהקשה א"ז הג' זצוק"ל האיך מל אברהם את עצמו ביו"כ למ"ד דביו"כ נימול הא מילה שלא בזמנו לא דחי יו"כ ותי' א"ז הג' ז"ל לעיל פ' לך כיון דלא נצטוה מקודם על המילה הו"ל אז מילה בזמנו כמו כן ג"כ כאן כיון שהקב"ה אמר לו והעלהו לעולה הו' כקרבן שקבוע להם זמן.)

בהפטרה ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי מה יש לכי בבית ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן ויש לדקדק דמילת בבית מיותר ועו"ק וכי תעלה על דעתך שלא היה בבית רק אסוך שמן ולא לחם או קמח ונר' לפרש דשלשה מצות מצוי' בנשים נ"דה, ח"לה, ה"דלקת הנ"ר וסימן ח"נ"ה וכתבו המפורשים למה דוקא הנשים מצווים על חנ"ה ולא האנשים ותי' כיון שהם מצוים ביותר בבית מהאנשים והנה אם הקב"ה רוצה לעשות אתה נס צריך להיות משום איזה זכות וזהו ששאל אותה אלישע הגידה

מה יש לך בבי"ת כי אשה הנ"ל אלמנה היתה ולא הי' באפשרי לקיימ' רק ב' מצות חלה והדלקה ע"כ מה יש לך בבי"ת באיזה מצוה משני מצות אתה אדוק שיהיה באפשרי לעשות לך נס וע"ז אמרה שאין אני יכול לקיים ב' מצות אלה רק מצוה א' והיינו הדלקה אין לשפחתך כל בבי"ת כי אם אסוך שמן ובאמת גם קמח הי' רק לא הי' שיעור חלה ודו"ק מאדמו"ר הגאון מהר"ם בנעט זצוק"ל ודפח"ח.

וירע הדבר מאד על אודות בנו ויאמר ד' אל אברהם שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע ופירש"י ולא כל יצחק והדקדוק מבואר מה שייך כאן משום כי ביצחק וכו' ע"כ שמע בקולה ונר' דהנה כ' כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם דהיינו שלא ילמדו ממעשיהם הרעים אולם מצינו ביעקב אע"ה שנתחבר עם עשו ועם לבן ואעפי"כ לא למד ממעשיהם ובחר בדרך הטוב ומאס בדרך הרע והיינו משום שהיה צדיק גמור אבל צדיק שאינו גמור אל יתחבר עמהם כמו שמצינו גבי נח את אלקים התהלך נח ויש דורשים לגנאי דהיינו את אלקים התהלך נח ר"ל שלא היה בחבורת דורו כי היה ירא לנפשו שלא ילמד ממעשיהם הרעים משו"ה מוכח שלא הי' צדיק גמור אבל עכ"פ יש צדיק אעפ"י שהוא צדיק גמור מ"מ אל יתחבר והוא אם יצא ממנו זרע שאינו הגון הניצוץ הטומאה שיש בו יכול לגרום שילמד ממעשיהם הרעים וזו נר' להני שדורשים את נח לשבח שהוא צדיק גמור ואעפי"כ היה ירא לנפשו ולא התחבר עם בני דורו כיון שהיה לו זרע שאינו הגון דהוא חם דאינו הגון היה וזה פי' הכ' אלה תולדות נח דהיינו שם חם האמורים למטה ומשו"ה שהיה לו ג"כ זרע שאינו הגון אעפי"כ נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו משו"ה את אלקים התהלך נח ולא התחבר עם אנשי דורו משום בנו שאינו הגון דהיינו חם, והנה יעקב היתה מטתו שלימה ולא היה פסול בזרעו ולא היה ירא שילמד ממעשיהם הרשעים וז"ש כי לא ינוח שבט הרשע על גורל צדיקים דהיינו שלא יהי' פסול בזרעם למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם שלא ילמדו ממעשיהם והנה שרה כשראתה שישמעאל מצחק דהיינו ע"ז וג"ע היתה פוחדות אולי יתחבר אצלו יצחק וילמד ממעשיו הרעים ע"כ גרשה שרה את בן הגר וע"ז אמר ד' שמע בקולה שאינה צריך מטעם זה לדאוג משום דיצחק ח"ו אינו צדיק גמור וז"ש הכ' וירע הדבר לאברהם על אודות בנו דהיינו אודות יצחק שסבר אברהם דשרה חושדו את יצחק שאינו צדיק גמור משו"ה אמרה שיגרש את ישמעאל ע"ז אמר ד' שמע בקולה שאינה פוחדת משום דיצחק אינו צדיק גמור אלא משום כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק דהיינו שעתיד לצאת ממנו זרע שאינו כשר ע"כ יכול ללמוד ממעשיו הרעים משו"ה גרש את בן האמה עוד נ"ל לפרש על אודות בנו שזה הוא מיותר, וי"ל

דאית' בגמ' ותרא שרה את בן הגר מצחק שהיה עובד ע"ז ולפי"ז קשה מדוע היה רע בעיני אברהם לגרשו את ישמעאל שלא יירש עם יצחק דהא שפיר אמרה שרה שלא יירש עם יצחק ונ"ל דאית' בגמ' ב"ב שאם יש לאב בן א' שהוא רשע לא יעביר נחלה ממנו דאף אם הוא רשע מ"מ אולי יצא ממנו בנים וזרע טובים וישאר הממון לזרע ברך א"כ אעפ"י שישמעאל הי' רשע מ"מ לא היה רוצה אברהם להעביר נחלה מן ישמעאל אולי יצא ממנו זרע כשר וא"ש וירע הדבר מאוד בעיני אברהם על אודות בנו דהיינו בנו של ישמעאל שיהיה צדיק וישאר רכושו לבנים הטובים.

דרוש לחינוך ספר תורה

איתא במסכת' בבא בתרא דף ט"ו אר"ו גדול הנאמר באיוב יותר ממה של' באברהם דבאברהם כתיב ידעתי כי ירא אלקים אתה וכו' ואלו באיוב כתיב איש תם וישר וירא אלקים וסר מרע והקשה תוס' על התורה וכן הק' המרש"א בחא"ג הא אמרינן בעירובין דף ח"י אומרים מקצת שבחו של אדם בפניו א"כ מנ"ל הוכיח דגדול הנאמר באיוב הא גבי אברהם הי' בפניו, ונ"ל לתרץ דהא אז"ל במס' מגילה על פסוק ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל ממך ליראה וכו' אטו יראה מלת' זוטרת' הי' אין לגבי משה מלת' זוטרת' הי' ונ"ל הכוונה כי יראת ד' הוא דבר קשה לשמוע שיהיה אדם ירא מדבר ממה שאינו רואה אותו אבל המאמין המשכיל שהתבונן כבר בנפלאות ד' ובפעולתו, הוא יודע גדולתו של יוצר בראשית, ונכנס בלבו לירא מפני יראת הרוממות אחרי ידיעות אלקים כי מן הנמנע הוא זה להשיג את הבורא בחוש הראות, ולכן ודאי משה שהשיג באמתות ומציאת ד' יותר מכל אדם וכמ"ש אשר ידעו פא"פ וכו' אצלו היה היראה מלת' זוטרת' לפי גודל השגתו והבנתו דעת לנבון את ד' וגודל החיוב לו יותר משאר אנשים לירא את ד' וכן כל מי שהשגתו יותר גדולה ומכיר את בוראו הוא ירא מאד את ד' מפני פחד וגאונו וכבר העיר בעל החובת הלבבות שהאדם מחויב להאמין בד' ובמציאתו ואחדותו ויכלתו ונצחיותו ית' עפ"י החקירה כמ"ש ודע את אלקי אביך ועבדהו, אבל מי שאין שכלו מגעת לחקור והוא חושש שלא יכשל ח"ו עפ"י איזה דעת מוטעת בחקירתו ולכן הוא מונע מחקירה אבל הוא מאמין בתמימות ויראה את ד', יראה זו הי' יותר גדולה וחביבה לפני ד' להיותה קשה ומתנגד לשכל, והנה אברהם אע"ה עמד על החקירה אמיתיות מי הוא בעל הבירה כי א"א לעולם בלא מנהיג הוא מחיוב המציאות והכיר את הבורא והשיג הרבה באמיתות מציאותו ית' ג"כ הי' אצלו יראת ד' מלתי זוטרת' וכמו גבי משה, אבל גבי איוב איש תם וישר כתיב בי' לא חקר על מציאות ד' ית' רק הי' מאמין וכמ"ש תמים תהיה עם ד"א והיינו דארי"ו גדול הנאמר באיוב יותר ממ"ש באברהם דהתם כתיב

כי ירא אלקים אתה דייקא אתה לגודל השגתך באמיתת מציאותי נקל לך להיות ירא אלקים כי אתה מכיר את גדולתי אבל באיוב כתיב איש תם וישר ירא אלקים וקשה איפכא הול"ל יראת אלקים, ואח"כ תם וישר לבסוף וגם למה חסר וי"ו העיטוף הול"ל וירא אלקים בוי"ו ולמה כתיב ירא אלקים בלא וי"ו העיטוף אבל ע"כ הכי פי' ויאמר ד' וגו' עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ איש תם וישר ולא חוקר ועכ"ז ירא אלקים וגו' היינו יותר גדול מאברהם, ומה"ט ניחא נמי דלא מייתי רי"ו טפי מקרא המוקדם דכתיב גבי איוב והיה האיש ההוא תם וכו' וירא אלקים, משום דהתם כתיב בוי"ו העיטוף וירא אלקים. אין ראי' דלרבות' כיוון לתוארו וממילא אף דגבי אברהם היה זה מקצת שבחו בפניו עכ"ז גדול הנאמר באיוב מהאי קרא ומה"ט ומעתה אף אנו נוכל לומר בשבח זה בכל דור אם לפעמים ת"ח או רב גדול או עשיר גדול הוא עושה אחת ממצות שיש בה דררא דממונא אין כ"כ רבותא דהת"ח לגודל הכרתו ורב ידיעתו בתורה ובהשגות מצותיה אהבתה אליו ית' לעשות רצונו בלב ונפש ומאוד אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה ועיין במג"א או"ח סימן תר"ג במצות ל"ת יתן כל ממונו שלא יעבור עיין בתשו' הרשב"א סי' שפ"ז, וכל נגיד ועשיר ות"ח גדול אין להפליא כ"כ אם הוציא ממון רב על קיום מצות ד' כדמצינו במס' סוכה מ"א דר"ג קנה לו פעם אחת אתרוג באלף זוז וה"ה עשיר גדול שאינו ת"ח אבל אין כסף נחשב אצלו לכלום לענין מילי דרשות בודאי נקל לו לבזבז הרבה גם במצות ד', אבל איש כפרי שאינו עשיר גדול ומבזבז ממון הרבה במצות ד' כהיום אשר הקציץ הנכבד כ"ה ליבש קורט נר"ו שהוא בעה"ב בינינו לא עשיר כ"כ ואעפי"כ נדבה רוחו אותו לקיימו מ"ע ועתה כתבו לכם וכתב ס"ת לעצמו והרבה ממון הוציא עליה וטרח הרבה עד שגמרו בעהי"ת, גם עליו נאמר שבחו גדול הנאמר באיוב איש תם ולא ת"ח וישר, ולא עשיר, ולא חסיד, ועכ"ז ירא אלקים, כי לא ידע מה שכר משלם לו ית' על מצוה זו ולא ע"מ לקבל שכר עשאה רק למצות הי"ת לכבוד התורה כבד את ד' מהונך ודחז"ל ממה שחננך ועיין רבינו בחיי ר"פ תבא שפי' כבד את ד' מהונך ומראשית כל תבואתך וימלאו אסמך שבע ותירוש יקביך יפרוצו, משלי ג' י' שלמה המלך ע"ה מזהיר אותנו בכאן על מידות הבטחון ובא להודיע שיכבד האדם מהונו להקב"ה ולא תרע עינו בו כי יפזר ויתן לאביונים אבל יבטח בשי"ת כי בגלל הדבר הזה יברכהו בכל מעשה ידיו ואין לו לחשוב שבסיבות הפזור הזה יחסר הונו כי כן אמר שלמה שם כ"ח כ"ז נותן לרש אין מחסור אך יש לו להאמין באמת כי השי"ת יוסיף עליו כי כן אמר שם י"א יש מפזר ונוסף עוד ועוד אמר שם י"ב לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות יאמר כי יתרון ההון המקובץ כן הגזל והחמס לא יועיל והחסרון שיחסר לצדקה יועיל לו

כי תצילנו מן המות וזה"ש ז"ל מלח ממון חסור ואמרו לה חסד, וכיון שכן ראוי לו לאדם שיחסור ממונו לכל דבר מצוה וקניני המעלות ובפרט במצות הצדקה כי הנותן צדקה לעני להקב"ה נותנה וכן הנותן להקב"ה משלו הוא נותן לו וכן אמר דוד ע"ה ד"ה כ"ט כי ממך הכל ומידך נתנו לך ועל כן אמר שלמה בכאן כבד את ד' מהונך ולשון הון כולל כל המינים שאוצרים באוצרות והוא מלשון כעל כל הון משלי ל' ועוד אמר כבד את ד' מהונך ממה דהנייך כלומר מכל מה שהוא מהנה אותך ונתן לך יתרון וכל שאר בני אדם יש לך להודות לפניו ולתת כבוד לשמו כגון מי שראה בעצמו שיש לו קול ערב בבאו אל הקדש ובלבד שיכוין בקולו לכבוד הש"י לא לכבוד עצמו שישבחוהו בני אדם שאם עשה לכבוד השי"ת עליו הכתוב אומר [שיר ב' י"ג] השמיעני את קולך ואם לכבוד עצמו עליו הכתוב אומר [ירמי' י"ב] נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה וכן אם היה סופר ראוי לו שיכתב ספרים לכבוד השי"ת ואם זכה לכתב ספר תורה בידו הנה שכרו עד שמים יגיע שכבר אמרו רז"ל כתבו מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני וכן אם היה יודע לאמן את ידו במצות מילה ראוי לו שיתמיד במצוה הנכבדת הזה שנכרתו עליה י"ג כריתות וכן בכיוצא באלה שכלן הן פעולות נבחרות ולכבוד השי"ת חן ותפארת לעושיהן ולא זו אף זו קיים בעה"ב זה ג"כ לכבדו את ד' בשמחה שכן הוא שמח בשמחה של מצוה זו שקיים כעל כל הון וזהו עיקר העבודה הרצויה ומכובדת לפני ד' ית' כמ"ש תחת אשר לא עבדת את ד' בשמחה, וגם מצוה גוררת מצוה לפי"ז ג"כ צדקה עשה לנצחיית בעת גמר המצוה וגם לגבאי וקופ' הצדקה הנה בס' טל אורות שער ראשון סוף ענף ז' דף כ"א פירש מאז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה עכ"ל שר"ל שהאדם בתחילת ימיו יקבל ממנו השם גם המעשים שלא לשמה כי מההרגל יבא הקניין אבל בשעת פטירתו של אדם אמרו שאין מלוין לו לאדם אלא מעש"ט בלבד, ורגיל אני להמליץ בדבריהם שיהי' מדוקדק בדבריהם מלת בלבד שמאחר שכבר מלת אלא אמרו נר' שמלת בלבד הוא מיותר ותוספת שלילה על שלילה אבל ר"ל שיש מין מהתורה ומע"ט שיש להם שם עוד אחר זולת שם תורה ומע"ט והוא כשלא יעשה אותו לשמה אלא להגיע על ידם אל קנין ממון ונשים וכדומה שאז יש בהם צד לקרותם עסקי מסחר ע"ש התכלית שמקווה לסחור ולהרויח בהם לכן באו חכז"ל לשלול שמעלות כאלו אין מלוין לו לאדם שכיון שכבר הגיע לעת פטירתו ולא הגיע לשיעור השלימות לעשותם לשמו ית' מתי יגיע ? ולזה אמר בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לאדם אלא מעש"ט בלבד ר"ל מעשים שהם נקראים מעש"ט בלבד ואין להם שם אחר בשום צד עכ"ל ועפי"ז נ"ל כוונת ריו"ו משום ר' בנאי בע"ז פ"א דף ה' ע"ב מאי דכתיב אשריכם זורעי על כל

מים משלחי רגל השור והחמור אשריכם ישראל שבזמן שהן עוסקים בתורה ובג"ח יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם שנא' אשריכם וכו' ואין זריעה אלא צדקה שנא' זרעו לכם וכו' ואין מים אלא תורה שנא' הוי כל צמא לכו למים, וצריך להבין מה נשתנה ב' מצות אשר עליהם זוכה האדם שימסור יצרו בידו יותר מבזולת, ונ"ל דידוע מאז"ל גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתו אבל אחז"ל ג"כ מיעוטן בעריות נכשלין ורוב בגזל וכולן בלה"ר חזינן דשני אלו גזל ולה"ר הם יותר רגילים בהם ויצרם תוקפי' ואחז"ל בעירוכין בעלי לה"ר התקנה לו יעסוק בתורה שנאמר מרפה לשון עץ חיים והעוסק בג"ח ומרבה צדקה ודאי אינו נכשל ליטול וליתן עין במה שאינו שלו וה"ט דר"א בזמן שהם ישראל עוסקים בתורה ובג"ח יצרם דתקוף עליהם ורגילים בלה"ר ובגזל מסור בידם כי בודאי לא נכשלו וכן היקר ר' ליבש זה שעסק במצוה כתיבת ס"ת וגם בג"ח בפועל כאמור וגם במצוה זו דכתיבה ס"ת גופא עסק בג"ח שמזכה בו את הרבים שאין ביכולתם לקיים מצוה זו בעצמם וכל ישראל ערבים זה בזה, וזהו שרמזה תורה ג"כ בלשון ועתה כתבו לכם דייקא לזכות את הרבים להיות א"א לכ"א לקיים בפני עצמו מצוה זו, וגם הוא בכלל הפ' אשריכם זורעי על כל דייקא זורעים לצדקה ועוסקים בג"ח וע"י מים שעוסקי' בתורה בכתיבת ס"ת ומזכים את הרבים זכות הרבים תלוי' בם ולכן יצרם מסור בידם ואין חטא בא ע"י, כי רק לש"ש עשה המצוה ע"כ ייטיב ד' עמו ויזכה למצות כן ייטיב ד' עמנו עד בוא משיח צדקינו בב"א [אמר המסדר נרא' לתרץ קושי' המרש"א הנ"ל דלמא שאני גבי אברהם דאין אומרים כולו שבחו של אדם בפניו וכאן הי' בפניו ע"כ כתיב רק ירא אלקים אבל גבי איוב שהיה שלא בפניו כתיב גבי' תם וישר וירא אלקים ונרא' דידוע מדכתב זרע אברהם אוהבי שהיה אברהם עבד את הקב"ה באהבה ואעפי"כ קרא לו המלאך את אברהם ירא אלקים שהיה ירא ממידת הדין והול"ל ירא ד' וע"כ צ"ל משום דאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וא"כ לפי"ז קשה הול"ל גבי אברהם תם וישר ג"כ ואי משום מקצת שבחו הרי הוי מקצת שבחו במה שקראו ירא אלקים וע"כ מוכח דגדול הנאמר באיוב.

לפרשת חיי שרה

ויהיו חיי שרה וכו' שני חיי שרה ויש לדקדק למה כתב עוד הפעם שני חיי שרה הלא כבר נאמר ויהיו חיי שרה, ורש"י ז"ל תירץ שכולן שוין לטובה ונרא' לאדמו"ר הגאון מהר"ם בענעטה זצוק"ל ע"ש מה שכתב ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים פירש"י צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו ולפי"ז

גם גבי שרה אפשר לומר שלכך לא חיתה שרה רק קכ"ז שנים כמו גבי חנוך שהיתה בדעתה להרשיע כמו שכתב הן בקדושיו לא יאמין לכך כתיב שני חיי שרה להורות שזו היה אצלה שני קבועות כפי מה שנפסקה לה מן השמים ולא משום הן בקדושיו לא יאמין והבן וי"ל עוד עפ"י דאית' בגמ' דר"ה דף ט"ז דשרה היתה מוסר דין לשמים ולכך נענשה תחילה כדכתיב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה בפירש"י הוא קבר אותה מפני שאמרה אל אברהם חמסי עליך לכן היא מתה תחילה והנה איתא במדרש ויהיו חיי שרה זש"ה יודע ד' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהי' כשם שהם תמימים כך שנותיהן תמימים בת ק' כבת כ' לחטא ובת כ' כבת ז' לייפי והנה מדברי מדרש הנ"ל משמע שמתה בזמנה, ובעונתה ומהגמרא לעיל משמע שמתה שלא בזמנה ויתורץ עפ"י דאיתא בגמרא אותן שנים מהאנשים שמתו שלא בזמנן מאי עביד בהו הקב"ה ותירצו שניתן לאותן שעברו על מידותיהן נמצא מזה כי הצדיק אשר הוא מעביר על מידותיו הוא חי עוד יותר מהשנים הקצובים לו והנה שרה מצינו שלא עברה על מידותיה שהרי אמרה לאברהם חמסי עליך ולפיכך לא זכתה להוסיף לה שנים ולא חייתה רק אותן שנים הקצובים לה ולכך שפיר אמרו חכז"ל בגמרא המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה ואם לא הי' מסרה דין לשמים היתה חיה עוד שנים רבות אבל באמת שנים הקצובים לה ודאי חייתה ושפיר אמרו במדרש יודע ד' ימי תמימים כשם שהם תמימים כך שנותיהן תמימים כי לא מתה קודם זמנה ולפי"ז מיושב שפיר הפסוק ויהיו חיי שרה מאה שנים וכו' שני חיי שרה פי' שהם רק שני חיי שרה שהיו קצובין לה ולא יותר כי לא נתן לה הקב"ה שנים מאיש אחר הואיל ולא עברה על מידותיה.

ויהיו חיי שרה וכו' איתא במדרש ז"ש יודע ד' ימי תמימים כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים ונראה לבאר כוונת המדרש בהקדים דברי רש"י ז"ל למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שע"י הבשורה שנזדמן בנה לשחוטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה והנה בפ' וירא איתא ברש"י על פסוק ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם יש מרבותינו אומרים במסכ' סנהדרין דף פ"ט אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אלו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב, ויש אומרי' אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני אלו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב ולכאורה קשה כיון דמסתמא השטן קיטרוג מיד בשעת הסעודה למה המתין הקב"ה כמה שנים ל"ז שנים עד שניסהו לאברהם בניסיון העקידה הו"ל לנסהו

מיד ולהשיב להשטן על קיטרוגו ונראה לפי שהקב"ה היה יודע שמכח העקידה תמות שרה ולפיכך המתין עד שהגיע זמן מיתתה וז"ש רש"י למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק פי' למה המתין הקב"ה בנסיון העקידה עד זמן מיתת שרה כיון שהשטן וישמעאל טענתם היה מקודם כמה שנים על זה כתב רש"י ז"ל לפי שע"י הבשורה שנזדמן בנה לשחיטה מתה שרה וכו' פי' לפי שתלוים זה בזה שמתה שרה ע"י הבשורה, וזהו ג"כ דברי המדרש שהוקשה לו קושי' זו למה המתין הקב"ה בנסיון העקידה עד זמן מיתתה כיון שהטענות השטן הי' זמן רב מקודם ע"ז תירץ יודע ד' ימי תמימים כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים והוצרך הקב"ה להמתין ולהשלים שנותיה של שרה וק"ל

ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה כ' זעירא כתב בדרוש שמואל דאיכא למ"ד דגם בתו של אברהם הנקר' בכל מתה אז לכן כ' זעירא כאלו לא נכתבה ונשאר ולבתה ועוד י"ל כי לכאורה קשה כי ג' ימים לבכי וז' להספד ולמה כאן כולל הכל בא' ועו"ק שמשנה הסדר לספוד תחילה אח"כ לבכותה איפכא הול"ל י"ל דאיתא בזוהר עקידה היתה ביוה"כ ומיתת שרה מיד אח"כ סמוך לסוכת והרגל ביטל אבלות כולו היה זמן קצר לכן כ' זעירא, ועוד י"ל שיש לדקדק למה מפסיק בתיבת לשרה בין לספוד ולבכותה הול"ל לספוד ולבכות לשרה או לשרה לספדה ולבכותה ונראה דאיתא ביו"ד סי' שצ"ד בב' מתים הוציאו הראשון וקברוהו אין עומדין עליו בשורה ולא תנחומין אבלים עד יקברו גם השני, וכן הפי' כאן דאיתא במ"ר ויבא אברהם מקבורתו של תרח בא ע"כ וודאי בכה עליו מיד בשעת קבורה כדינא וההספד רצה לעשות בכבוד כשיבא לביתו, וכשבא תכף עליו גם אבילות של שרה ולא רשאי לעשות הספד אביו עד יקבר שרה תחילה וזהו פי' הפסוק ויבא אברהם לספוד לשניהם לאפוקי לבכות ל"ה רק לשרה דבכי אביו עבר, ועוד דאיתא במדרש אין מתקשין על מת יותר מדאי והמתקשה על מת אחר הוא בוכה ומסתמא אברהם על מיתת תרח בכה הרבה בפרט למ"ד תרח עשה תשובה וכשבא ומצא שרה שמתה סבר שהוא גרם מת אחר מחמת רבוי בכי' ראשונה לכן כתב כ' זעירא שלא בכה הרבה על שרה ודו"ק [א"ה על הדיקדוק למה הקדים הכתוב הספד לבכי' הלא בכי' היא קידם נ"ל עפ"ד הבעה"ט בפרשתינו הא דכתיב כ' זעירא על לבכותה מפני שהיתה זקינה וע"כ היה מתמעט בבכיה עכ"ד וכל הרואה ישתומם למה עשה כן אאע"ה על אשתו היא שרה הצדיקית שהי' נר דולק בביתה מע"ש לע"ש ונ"ל דהנה החילוק בין פטירת איש צעיר לימים ובין פטירת איש זקן ושבע ימים מובן מאליו כי הבכי' על איש צעיר נשגבה יען כי נקטף בדמי ימיו וע"כ כל השומע תדמענה עיניו על האבידה הלזו משא"כ על איש זקן כשנפטר ח"ו אינם מתעוררים בבכי' כ"כ השומעים וע"כ מי

שרוצה לעורר את העם בבכי' גם על איש זקן עליו לספר בשבחו של הנפטר ולהציע לפני השומעים מעשיו ופעולותיו בחייו למען ידעו ויכירו הכל איך נאבד מעמהם אבידה יקרה וזהו כוונת הבעה"ט יען ששרה זקנה היתה וממילא לא היו השומעים נתעוררו כ"כ בבכי' וע"כ למען יבינו הכל גודל האבידה הי' מקדים אאע"ה לספוד אותה דהיינו לספר בשבחה וגודל צדקתה ואז היו מתעוררים בבכי' כנ"ל.]

ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה איתא במדרש מהיכן בא מהר המוריה וק' והלא כמה פעמים כתיב בתורה ויבא ולא קשי' לן מהיכן בא ומאי שנא הכא דקשיא ליה ונרא' דקשה דקאמר ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה דיש לדקדק איפכא מבעי' ליה דדרך העולם לבכות תחלה ואח"כ לספוד כדאמרינן ג' לבכי ח' להספד ונרא' דהנה ידוע דמקום עקידה היה רחוק מבאר שבע מהלך תלת יומין כדכתיב ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עניו וירא את המקום מרחוק וא"כ בחזירתו ג"כ היה צריך לעכב ג' ימים וכבר אמרו ג' ימים ראשונים לבכי וז' להספד והשתא א"ש דהקשה מהיכן בא משום דקשי' דקאמר ויבא אברהם לספוד לשרה והדר לבכותה והא איפכא מבעי' לעשות לבכות תחילה והדר לספוד ולזה קאמר המדרש מהר המוריה בא ומהלך הר המוריה עד בואו לביתו היה מוכרח לעכב ג' ימים וא"כ כבר עברו וחלפו ימי הבכי' של שרה ע"כ בא אברהם להספידה וממילא ע"י ההספד נתעוררו העם לבכיה לכך כתב תחלה לספוד לשרה ואח"כ לבכותה ודו"ק.

הספד על התורני המופלג ירא ה' השלם
במעלות ובמדות טובות כש"ת מהו' שמעון טאטיס זצ"ל.

ויהיו חיי שרה וכו' איתא במדרש יודע ד' ימי תמימים כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים נרא' לפרש דאיתא במדרש רבה קהלת ע"פ מתוקה שנת העובד, כד דמך ר' סימון בר זביד עאל ר' אילאי ואפטיר עלוי הלין קרייה והחכמה מאין תמצא לא ידע אנוש ערכה ונעלמה מעיני כל חי וכו' [איוב כ"ח] וא"כ ת"ח שמת מאין אנו מוצאין תמורתו, ארבעה דברים שהם תשמישו של עולם כולם אם אבדו יש חליפין ואלו הן כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו ברזל מעפר יוקח וכו' [שם] אבל ת"ח אם מת מי מביא לנו תמורתו אנו אבדנו את רבי סימון מי מביא לנו את תמורתי, א"ר לוי שבטים מציאה מצאו ותמהו ויצא לבם שנאמר ויצא לבם ויחרדו אנו שאבדנו את ר' סימון בר זביד עאכ"ו וצריך להבין מאי הוסיף ר' לוי על ר' אלאי ונ"ל דהקשו הרי אחז"ל ע"פ וזרח השמש ובא השמש שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק אחר כמותו כמ"ש עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע עד שלא שקעה שמשו של

עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי ויש נחמה אמנם נראה עפמ"ש מ"ו הגאון מ' אהרן סודיץ זצלה"ה לפרש קינת דוד הע"ה על אבנר בן נר הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל, כי מי שיש לו ג"כ זכות אבות מזה נהנים הדור כל ימי חיותו גם זכות שניהם, ובהעדרו מגיע ההספד להדור בכפל ואביו שכבר נעדר נעשה שר למעלה אבל הנעדר עתה לא נקרא עוד שר ביום מיתתו כמ"ש ויקרבו ימי דוד למות ולא כתיב מלך דוד כי אין שלטון ביום המות לזה אמר כי שר וגדול נפל היום וכו' שר וגדול דייקא ב' צדיקים כדי להודיעם גודל ההפסד במיתת אבנר בן נר גם זכות עצמו וזכות אביו ודפח"ח א"כ נ"ל הן הן דברי ר' לוי דקשי' לי' על דברי ר' אלאי שאמר על פסוק והחכמה מאין תמצא לא ידע אנוש ערכה וכו' אני אבדתי את ר' סימון מי מביא לנו תמורתו והוקש' לר' לוי והרי וזרח השמש ובא השמש כתיב ובודאי יביא הקב"ה לנו תמורתו וכמ"ש תחת אבותיך יהיו בניך לכן הוסיף ר' לוי והזכיר גם שם אביו ואמר אני אבדתי את ר' סימון בר זביד עאכ"ו דייקא אין דומה זכות של א' לזכות שנים, צדיק בן צדיק וכן אנחנו אומרים עתה על ידידינו זה המנוח התורני המופלג ירא ד' מנעוריו שלם במעלות ובמדות טובות כש"ת שמעון הצדיק זלה"ה קורא אני עליו הדין קרא והחכמה מאין תמצא אני אבדתי את ר' שמעון מי מביא לנו תמורתו הנה סופו ג"כ הוכיח על חכמתו שמת מתוך השחוק סימן יפה לו שהי' בדעתו ושכלו כמ"ש ותשחק ליום אחרון ועוד זאת גם מאמר ר' לוי אנו שאבדנו את ר' שמעון בן הגאון ר' יוסף קוטנא זצ"ל שהיה צדיק בן צדיק, הנה אז"ל איזהו בן עוה"ב כל שכנגד זקיניו כבוד הוא היה מכובד ומכבד את הבריות כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו כל ימיו שימש בקודש קבע עתים לתורה ושימש את הציבור החברא קדישא בבהמ"ד דפה הי' ש"ץ והרבה ג"ח וביקור חולים עשה כידוע לכל באי שער עירנו וקיים מצות בין אדם למקוה והיה מדקדק במצות והיה נזהר מלאכול כל דבר הצריך בדיקה ע"ז אמר ישעי' נ"ו הצדיק אבד ואין איש שם על לב קראו בשם אבידה פי' הקול יעקב דאף שיקר בעיני ד' המותה לחסדיו עכ"ז מתנחם הוא על מיתת הצדיק בעבור שפועל יראה ומוסר לרבים שעושים תשובה ומוסיפים עבודה לד' ואוחזים במצות ד' ונמשיל את הענין לאב. שהלביש את בניו במין בגד אשר הובא מארץ רחוקה מאד ומאותו מין לא נמצא בארצו, לימים נקרעו בגדי בניו ההם ולא היה בידו מאותו המין סחורה לתקן את בגדיהם מה עשה לקח בגד אחד מהם וקרעו לגזרים ונתן לכל יתר בניו לתיקון בגדיהם הנה אם אמנם הענין רע בעיני הבן בהפשיטו בגדו לתתו לאחיו ולהשאר ערום למען יתוקנו בגדי אחיו מ"מ יתנחם קצת בראותו בגדי אחיו בשלימות לאמר אף שהרע אבי לעצמי מ"מ הטיב' ברעתי ליתר אחי אולם אם אחיו לא

יתנו לב לתקן בגדיהם בגזרי בגדו אז בלי ספק ירע לזה רעה גדולה באין מנחם באבדו מלבושו חנם, הנמשל הקב"ה מפשיט בגדי הצדיק הן הן ימיו ושנותיו היקרים ומסלקו מן העולם קודם זמנו כדי שיתר העם יתקנו את מעשיהם ויחזרו בתשובה ע"י ואם העם לא יתנו לב לשוב הנה ימיו של הצדיק אבודים חנם, וזהו הצדיק אבד מחמת שאין איש שם על לב ולכן לא אמר לשון אחר כ"א קראו בשם אבידה שאינה חוזרת וזה"ש הכתוב יודע ד' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה הנה מצינו יודע מלשון חיבה כמ"ש כי ידעתיו פירש"י אהבתיו וכו' ונ"ל הפי' יודע ד' ימי תמימים הגם שהקב"ה אוהב את הצדיקים אעפי"כ ונחלתם לעולם תהיה כדי שיתר העם יתקנו את מעשיהם ויחזרו בתשובה, ע"י ואם העם ח"ו לא יתנו לב לשוב הנה ימיו של הצדיק אבודים חנם, בראות הקב"ה דור עני בדעת וחסר כח מלסבול התוכחה על עון הראוי להם ואין לאל ידם לשלם חובתם די ועי"ז בראות הדור מיתת הצדיק מתפחדים ויראים לנפשם ועושים תשובה ומטיבים מעשיהם והנה זאת ידוע כי המזכה את הרבים זכות רבים תלוי בו ונמצא הצדיק נוטל אח"כ חלק ממעשי החיים הטובים מסיבת מיתתו וז"פ הגמרא ברכות פ' הרואה שאמרו מלאכי השרת על ר"ע כשהרג אותו מלך אכזרי זו תורה וזו שכרה והשיב להם הקב"ה חלקם בחיים וז"פ חלקם בחיים כלומר שיש להם חלק בין החיים שמזכין אותם במעשיהם הטובים שמסגלין ע"י בעוה"ז והם נוטלין חלק מעמהם לעוה"ב כמשפט המזכה את הרבים וזה פי' הכתוב ראיתי דמעת העשוקים ואין להם מנחם וכו' מוסב על המתים בעון הדור ונעשקים בחטאת אחרים אשר אין להם מנחם כי גם העליונים מתאבלים על המת קודם זמנו וסיים ואמר שם הכתוב ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה כלומר רק זהו תרופה מצאתי לנחמו במה שזיכה את החיים דהיינו באם שמסיבת מיתתו מתפחדים וחוזרין בתשובה ומטיבין מעשיהם אז פעל במיתתו יותר מבחייו והקב"ה כ"י מתנחם על מיתתו והוא בדמיון מי שמשבר כלי יקר מכסף או זהב ועושה ממנה מטבעות צוריות שמתפרנסין בהם בני אדם נמצא שיצא הפסדו בשכרו כן הוא מנהגו של הקב"ה שאף שיקר מאד בעיניו המותה לחסידיו עכ"ז מתנחם בעבור שפועל יראה ומוסר לרבים וכמאמר המדרש אנכי מגן לך מעמיד אני ממך מגינים של צדיקים.

הנה האדם גופא ברגע שהוא עובד בה להש"י אז נקרא חי וחי כי על התורה ומצות נאמר כי היא חייך וכו' אבל ברגע שאינו עובד בה נקרא מת רשעים בחייהם קרוין מתים כי בשעה שהאדם אינו תחת רשות הקב"ה שהוא חי וקיים הרי הוא תיכף תחת רשות הס"א פירש צד אחר שאינו לד' והם נקראים מתים, ועל שני הדברים הללו בא הכתוב

להגיד בשבח שרה ואמר ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים וכו' כלומר שכל השנים הללו כולם היו חיי שרה ששרה חיתה בהם ולא היה בהם אף רגע אחד לשום מחשבה קלה כל ימי חייה ושנותיה היו בלתי לד' לבדו עי"כ כולם היו שני חיי שרה ששרה החייתה כל אותן השנים בבחינת החיים והטוב ע"ז אמר המדרש וז"ש הכתוב יודע ד' ימי תמימים שכל ימיה יודעי ד' המה שאין בהם רגע להיות ח"ו בכלל נזורו אחור רק תמיד וחי בהם שהתמימים חיים בהם, ע"כ בהסתלק הצדיק ח"ו הקב"ה אין לו על מי להשגיח בעולמו ואז אנכי הסתר אסתיר פני ומצאוהו רעות רבות וצרות ח"ו וע"כ צריך האדם בעצמו לעשות תשובה לעובדו בכל לבבו שלא ימצאוהו אותן הצרות וע"ז אמר דהע"ה במיתת שאול שמואל ב' א' ללמד בני יהודה קשת וכו' כלומר כי עתה צריכים בני יהודה בעצמם ללמד לעצמם תשובה ומעשים טובים ללחום ביצרן תמיד כי נסתלק הצדיק מהעולם ועל מי ישגיח הקב"ה בעולמו וצריך להתעורר בתשובה וזה הוא יקרא דחיי כלומר טובת החיים ויקרתם שיעורו בתשובה עיין במ"ח וזהו ג"כ כוונת הק"ו שדן ר' לוי במדרש הנ"ל שבטים מציאה מצאו ותמהו ויצא לבם נתנו לב וחרדו מהעתיד כי אין זה אלא בהשגחת אלקים שהושם להתעולל עליהם מה זאת עשה אלקים לנו להתגולל ולהתנפל עלינו כיש אנו שאבדנו את ר' **שמעון טוטיס** שראוי לחוש ולומר כי יד ד' נגעה בנו ולא מקרה היה לנו כ"א לשוב מעונ' והאלקים עשה שיראו מלפניו לשוב מעון ובכן כאו"א ממכיריו יאחז בידיו מדותיו הטובות שלא לחרחר ריב שלא להתכבד בקלון חבירו ומשנאת חנם וכיו"ב ובפרטות בניו יקיימי מילי דאבות ויקוים בהם מקרא הולך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו והנני מבקש מטו מכבודו גם בשבילנו גם בשביל כל הבחורים בני הישיבה יחי' ויקוים בלע המות לנצח וכו' והלך לפניך צדקך וכו' ואחז"ל כי הוי רי"ו מסיים ספרא דאיוב הוי אמר סוף אדם למות וכו' והכל למיתה הם עומדים אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם עליו אמר שלמה טוב שם משמן טוב וכו' וקיים זה מאמר שמעון הצדיק בפ"א דאבות על שלשה דברים העולם עומד על התורה על עבודה ועל גמ"ח.

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם פירש"י אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת וגו' ויש להבין הלא המריבה שהי' בין רועי לוט עם רועי אברם כפירש"י שם בפ' לך לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין וא"כ האיך טען אברהם בעצמו

שאם לא יתנו לו ברצון הטוב יטלנה מן הדין ונראה דאיתא במדרש פ' וירא על הכתוב ויאמר אבימלך לאברם מה הנה שבע הכבשות אמר לו הקב"ה לאברהם אתה נתת שבע כבשות חייך שאני משהה בשמחת בניך שבע דורות, עוד איתא במדרש פ' ויצא מבאר שבע ר' יודן אמר מבארה של שבועה אמר שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבעה לי כשם שנשבע לי זקינך נמצאתי משהה בשמחת בני שבעה דורות והנה מדברי המדרשים הללו נראה שאם לא היה אברהם נשבע לאבימלך היה יכול להחזיק מיד בארץ כנען ואיתא בה' נדרים שנים שנשבעו להטיב זה לזה אם אחד מהם עובר השבועה נתבטל השבועה גם מחבירו ואינו צריך לקיימו וזה הי' טענות אברהם אם תרצו ואתם מקיימין את הברית להטיב עמדי הריני מוכרח לקבל עלי הגרות ובאם לאו יתבטל הברית וא"כ ממילא הריני אז כתושב ואטלנה מן הדין מהבטחת הקב"ה לך ולזרעך אתן את הארץ (א"ה דבר זה שמעתי מאבי מורי הצדיק מו"ה יהושע גאלדשטיין זצ"ל בשם אביו זי"ע הג' רבי עזרא צורף זצוק"ל.)

לא אדוני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתחיה לעיני בני עמי נתתיה וכו' ויל"ד למה לי מילת לא דהו' מיותר ועו"ק זה שאמר לעיני בני עמי הא ידענו שהיה בפני עיני כל העיר בשער העיר תוך בני עמו ונ"ל דהנה אדם חשוב אם הוא בעל עין רע ולא יתן שום דבר צדקה צריך לכסות זה החסרון ולא יכול להראות עצמו במדות רעות לפני העם אלא צריך להיות נדיב בעיניהם והנה אף עפרון שהיה שופט וחשוב היה רוצה להיות בעיני עמו ישר ונדיב כי הם כבר אמרו נשיא אלקים וכו' איש ממנו וכו' גם הוא לא היה רוצה לגרוע מהם, ובאמת חשק מאד ליקח דמים יקרים מאברהם אע"ה אבל היה ירא אם יאמר עתה בלשון מתנה א"כ לא יתן לו אח"כ מעות, ע"כ אמר בלשון דמשתמע לתרתי שלא ידע אם נותנה לו במתנה או במכר וזה ביאורו, לא אדוני שמעני השדה נתתי לך וכו' דהיינו שלא תשמע ותבין מדברי שנתתי לך השדה במתנה, לעיני בני עמי נתתיה לך וכו' היינו רק לעיניהם ומה שאמרתי שאתן לך במתנה רק כדי להראות עצמי נדיב אבל באמת אני חפץ שתתן לי מעות ודו"ק.

וה' ברך את אברהם בכל איתא בגמרא דבבא בתרא דף ט"ז וה' ברך את אברהם בכל מאי בכל ר' מאיר אומר שלא היה לו בת ר' יהודה אומר שהיה לו בת ואחרים אומרים בת היה לאברהם ובכל שמה והובא גמרא הנ"ל ג"כ בבבא בתרא דף קמ"א והקשה שם בתוספות למ"ד בת היתה לו וא"ת ולמה לא השיאה ליצחק למ"ד דגוי מותר באחותו וי"ל דשמא קטנה היתה ולא רצה עדיין להשיאה ליצחק ומקשים העולם מאי תירוץ הוא זה בשביל שהיתה קטנה הא גם רבקה קטנה היתה כפירוש רש"י בחומש שהמתין לה ג' שנים עד

שתהא ראוי' לביאה ונראה שהתוספות אינם מקשין קושי' על יצחק למה לא נשא יצחק אותה אלא שהם מקשין על אברהם למה לא השיאה ליצחק וע"ז תירצו תוספות דקטנה היתה משום דאיתא בגמרא דאסור להשיא בתו כשהיא קטנה וגבי יצחק אין זה קושי' דיש לומר דלא הוי איסור רק לאביה להשיאה ודוק.

אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו וכו' ויל"ד למה כופל ענין אחד במילות שונות הול"ל רק עבדו המושל בכל אשר בביתו ונ"ל דהנה לכאורה קשה החיך יכול העבד לקדש בשליחות הא עבדים לא הוין בכלל גיטין וקדושין ואליעזר נמי עבד היה והאיך יכול הוא להיות שליח וע"כ צ"ל דשחרר אברהם את אליעזר תחילה והיה אצל אברהם רק בתורת עבד עברי וא"כ א"ש דהנה בעבד כנעני מה שקנה עבד קנה רבו אבל כשמשחרר אותו אז יכול לקנות דבר לעצמו ולא קנה רבו כי השיחרור מפקיע את העבד משיעבוד אז מה שקנה עבד קנה לעצמו ואין לרבו אח"כ כלום מנכסי העבד וז"ש הכתוב אל עבדו זקן ביתו ואל תקשה לך קושי' האיך יכול העבד לקדש בשליחות ע"ז אמר המושל בכל אשר לו דייקא שאליעזר מושל על מה שהיה לו וכל הנכסים אשר היה לו הוא בעצמו קנה ולא אברהם ודו"ק ועוד על דיקדוק הנ"ל מאי אתא קרא לאשמעינן המושל בכל אשר לו מאי נפקא מיניה אם מושל בכל אשר לו וי"ל דאיתא במפורשים דלכאורה קשה מה ששלח אברהם את עבדו אליעזר להשיא לבנו אשה והלא יוליך את האשה עמו וידוע דעבדים נחשדים על העריות והאיך שלחו אחרי אשה וידוע לדברי רז"ל מה שאמרו רובם בגזל ומעוט בעריות ממילא הסברא נוטה להיות נחשד על הגזל יותר מן העריות ואם אינו נחשד על הגזל כ"ש שאינו נחשד על העריות דמעוטין בעריות והשתא ניחא דקאמר בכל אשר לו דלא יקשה לך האיך שלח אברהם עבד אחרי אשה שסתם עבדים נחשדין על העריות לכן אמר המושל בכל אשר לו ואם אברהם האמין את אליעזר לענין ממון ממילא אינו נחשד על הגזל ק"ו שאינו נחשד על העריות ובזה מתורץ הפסוק במה שהשיב יוסף לאשת פוטיפר הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר לו נתן בידי ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת ופי' כך הוא כאשר אמרנו דאם אינו נחשד על הגזל כ"ש שאינו נחשד על העריות ואם אדם נחשד על הגזל אינו נחשב לחטא גדול כמו מי שנחשד על העריות דהא אם רובם בגזל אין עונשין כ"כ לכך אמר יוסף הן אדוני כל אשר לו נתן בידי א"כ מוכח שאין אני נחשד על הגזל אפי' רובם בגזל וא"כ איך אעשה הרעה הגדולה הזאת לשכב עמך שהיא עבירה גדולה שרק מיעוט בעריות אם אין אני נחשד במה שרוב העולם עושים איך אני אעשה מה שרק מעוט עושין איתא במתני' דקדושין האיש מקדש בו ובשלוחו והקשה העולם הא כבר אמרו בגמרא דאסור לאדם

לקדש את האשה עד שיראנה ודעת הפוסקים דאפי' באיסור רבנן קיי"ל אי עביד לא מהני וא"כ איך מהני השליחות אם עשה שליח לקדש את האשה ויש להקשות דאמאי לא הקשה העולם גם אמתני' דהאומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת בדרך דאסור בכל נשים שבעולם דחזקה דשליח עושה שליחות ובודאי קידוש וחיישינן שמא קידש השליח את אחותה והו' ערוה וגם כאן קשה אמאי אסור בכל נשים הלא עבר על איסור דרבנן דאסור לקדש עד שיראנה ואי עביד לא מהני וי"ל בדרך דרוש הנה כ' שאברהם אמר לשרה כי אשה יפת מראה את פירש"י שלא ראה אברהם ולא הכיר אותה רק ע"י מעשה שעבר בנהר וכו' הנה לכאורה קשה על אברהם שנשא אשה ולא ראה אותה הלא אסור לקדש אשה עד שיראנה ותירצו דל"ק דכל הטעם שאסור לקדש עד שיראנה איתא בגמרא שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו הא תינח אם רוצה אח"כ לראות אותה חיישינן שמא תתגנה עליו אח"כ אבל אברהם לא ראה אותה אף לאחר קדושין ולא שייך אצלו איסור דאסור לקדש עד שיראנה, ולכאורה ק' דאברהם שלח את אליעזר לקדש אשה ליצחק הא אסור לקדש עד שיראנה והאיך קידש את רבקה ליצחק קודם שראה אותה יצחק וי"ל דגם יצחק היה במדריגת אברהם שלא להסתכל בה אפי' לאחר קידושין ולא שייך האיסור אצלו, לכאורה קשה איך שלח אברהם את אליעזר לקדש אשה הלא אמרינן דאין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין וצ"ל דאליעזר לא היה לו דין עבד דהיה בן משק ביתו דולה ומשקה מתורת רבו, הנה כתב ואומר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי פירש"י דאלי כתיב בת הי' לאליעזר ובקש להשיאה לו ואמר אברהם דבני ברוך וכנען ארור וכו' ולכאורה קשה מפני מה לא היה עלה בדעת אליעזר לשדך עם אברהם עוד קודם זמן זה עד אשר עשה אברהם את אליעזר לשליח רק י"ל דמקודם לא אמר לאברהם את זאת דדימה בדעתו מאחר שהוא עבד לא ירצה אברהם לשדך עמו דעבד אין לו יחוס אבל אח"כ כשראה אליעזר שאמר לו אברהם ליילך לקדש ליצחק אשה אמר בנפשו דאין לו דין עבד דאל"כ האיך יוכל להיות שליח לקדש הא עבד אין יוכל להיות שליח אלא ודאי שאין לו דין עבד ע"כ אמר רק עכשיו אלי לא תלך וכו' בת הי' לאליעזר ובקש להשיאה לו' כתיב מצא אשה מצא טוב ומוצא אני את האשה מר ממות וי"ל דהנה האדם צריך ליקח לו אשה לשם שמים לקיים מצות פרי' ורבי' ולא שיאמר רק אותה אשה הידוע דוקא רוצה לישא רק סתם לשם שמים וז"ש הכ' מצא אשה מצא טוב פי' סתם אשה רק לשם שמים אז מצא טוב אבל אם מוצא אני את האשה פי' דאינו רוצה רק האשה הידוע ואינו לשם שמים אז מר ממות, ועתה מיושב קושי' דלעיל דאמאי לא הקשו העולם על המתני' האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה וכו'

דאסור בכל נשים שבעולם ואמאי הא אסור לקדש עד שיראנה ואי עביד לא מהני די"ל דשם לא קשה קושי' זו דטעם דאסור לקדש עד שיראנה הוא שמא תתגנה עליו דשם במתני' כתיב האומר לשלוח צא וקדש לי אשה סתם וכיון דאמר לו סתם אשה יכול לקדש לו אפי' מנוולת ומוכת שחין דמסתם הו' בדעתו שלא יראה אותה אח"כ וכיון דלא יראה אותה גם לאחר נשואין ליכא איסור לקדש קודם שיראנה כי אין חשש שמא תתגנה עליו כמו גבי אברהם אבל בפ"ב דתני האיש מקדש בו ובשלוחו מיירי בין אשה זו ובין אשה סתם ולפי"ז קשי' שפיר האיך יוכל לעשות שליח הא אסור לקדש עד שיראנה ודו"ק עוד מה עלתה בדעת של אליעזר להשיאה בתו ליצחק, הנה ידוע הדרש עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית וא"כ ממילא יוכל לומר שדעת אליעזר הי' דארור כנען כתיב ודרשינן ולא כנענית כמו גבי עמון ומואב וא"כ בתו אינה בכלל ארור כנען וזה שאמר הכתוב ואומר אל אדני אלי לא תלך וכו' אלי רמז שיפנה אלי רק לאליעזר משום לא תלך אשה אחרי דייקא דאין האשה בכלל ארור כמוהו דאינה דינה כמו גבי זכר דאינה הולכת אחר אליעזר דכנען ולא כנענית אמרינן ודו"ק קידושין דף ב' תוספות ד"ה אי תני קונה ה"א בע"כ והקשה אמאי בפ"ב האיש מקדש ע"ש ונר' דלכאורה קשה דלתירוץ הגמרא אי תני קונה ה"א בע"כ והיכא ס"ד למימר הכי הא כתיב בקרא דבתואל אמר נשאלה לנערה א"כ מוכח דמדעתה אין ושלא מדעתה לא ונראה דהנה הנוב"י הקשה האיך יוכל השליח לקדש אשה הא הוי תופס לבע"ח במקום שחל"א ולא קנה ותי' המר"ם מינץ היכא אמרינן תופס לבע"ח וכו' לא קנה דוקא גבי חפץ אבל גבי אשה יכולה היה לומר דוקא לפלוני אני רוצה א"כ מוכח דאם א' מקדש ע"י שליח צריך להיות מדעת האשה שתאמר לפלוני אני רוצה וא"כ שפיר מתרץ הגמרא אי תני קונה ה"א בע"כ וא"ת הא גבי בתואל כתיב נשאלה לנערה י"ל דהתם היה ע"י שליח וצריך להיות מדעתה שלא יהי' תופס לבע"ח אבל כאן מיירי שהוא בעצמו מקדש וא"כ ה"א אפי' בע"כ ושפיר מתורץ קושי' תוס' אמאי תני התה האיש מקדש דהא היה מקום לטעות אפי' בע"כ, זה אינו דבמתני' דפ"ב תני האיש מקדש בו ובשלוחו ובשליח לא הי' מקום לטעות אפי בע"כ ושם צריך דוקא מדעתה ודו"ק.

[**אמר** המסדר קושי' האיך יוכל לקדש קודם שיראנה מזה דברו כבר גדולי אחרונים ז"ל אמאי תפסו הקידושין הא אין שליח לדבר עבירה אלא י"ל לרבינא דוקא היכא דהשליח בר חיובא הוא דאין שלד"ע א"כ הכא כיון דאין השליח בר חיובא הוא כי הוא יראה את האשה אז יש שליחות גם הקושי' מפני מה לא הקשו העולם על מתני' האומר לשליח צא וקדש לי אשה אסור בכל נשים שבעולם אמאי הא אי עביד לא מהני והא עביד איסורא

ועשה שליח לקידושין מקודם שראה אותה נ"ל דל"ק על מתני' דשם כי האחרונים הקשו לפי מה דאיתא בחו"מ סי' ר"ח דמקח שנעשה באיסור בטל משום דקיי"ל כרבא א"כ ה"ה לא יהי' מהני קידושי השליח כיון שנעשו הקידושין באיסור דרבנן דאסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה א"כ י"ל גם אימא באור חדש דבאיסור דרבנן קנסוהו דלא אהני מעשיו לטובתו והמקח בטל אבל לעקור הקידושין אי אפשר כיון שמן התורה שפיר היא מקודשת א"כ י"ל דמשו"ה קתני בפ"ק האשה נקנית ובפ"ב תני לישנא דרבנן דאסר לה אכ"ע כהקדש כדמשני ד"ב ע"ב ה"ט משום דבעי למתני ובשלוחו דלא מהני קידושין הללו רק לאסרה אכ"ע שתהיה אשת איש אבל להיות קנוי' לו כיון דעביד איסורא לא אהני ליה מעשיו ובשביל כך שנה רבי בפ"ק לישנא דאורייתא ובפ"ב הואיל וקתני ובשלוחו תני לישנא דרבנן דלא מהני קידושין רק לאסור ולא לקנותה ומיושב קושי' הנ"ל כי שם תני האומר לשליח צא וכו' אסור בכל נשים ול"ק מ"מ אסור הא אי עביד לא מהני זה אינו דלאסור מהני ודו"ק אולי לא תלך האשה אחרי איתא ברש"י ז"ל אלי חסר כתיב בת הי' לאליעזר וכו' מקשים ולמה לא כתיב רש"י ז"ל לעיל שאמר לאברהם ג"כ אולי לא תאבה וכו' ונראה לתרץ דאיתא במסכ' גיטין דף מ"ג המוכר עבדו לחו"ל יצא בן חורין וכו' בעי ר' ירמי' בן בבל שנשא בא"י והכניסה לו עבדים ושפחות ודעתו לחזור אם יצא עבדו לחירות או לא וכו' ולפי"ז מיושב דאיתא במדרש שטר מתנה נתן אברהם ליצחק והיה ביד אליעזר שהראה להם וכו' א"כ אם נתן הכל ליצחק גם העבד בכלל מתנה ואי נשאר יצחק בחו"ל היה אליעזר יצא לחירות כמו בן בבל שנשא אשה בא"י כי אברהם היה דר בא"י ואם יצחק ילך לחו"ל אז יצא אליעזר לחירות כמשמע בגמרא הנ"ל לכן אמר אליעזר שפיר אלי לא תלך האשה וכו' א"כ יהיה יצחק בחו"ל ואז יצא לחירות לכן אמר אלי וכו' כלומר שיהיה מזה לי טובה שאצא לחירות, אבל בשעת אמירות אליעזר לאברהם עדיין לא נתן שטר מתנה ליצחק ואז הוי עבד לאברהם ולא יצא לחירות ע"כ לא עלה בדעתו לשדך עם אברהם כי עבד אין לו יחוס רק אח"כ כתיב וכל טוב אדוניו בידו וכו' פירש"י ז"ל שטר מתנה וכו' ודו"ק.]

והנה רבקה יצאת וכו' וכדה על שכמה, הלשון והנה קשה להבין ונר' דאיתא במדרש שבתואל היה מלך במקומו והי' עשיר והי' לו עבדים ושפחות ולא הי' צריכה לרבקה לצאת לשאוב מים והפסוק אמר לשון והנה שהוא מורה על דבר פליאה וחידוש היה מה שיצאה עתה וכדה על שכמה ולא כמנהג בנות העשירים שאחת מנערותיה ישאו את הכד ע"כ מן השמים הי' שתצא והוא בעצמה לקחה הכד על שכמה להיות בת זווגו של יצחק.

לא אכל עד אם דברתי דברי וכו' וישביעני אדני לא תקח אשה מבנות כנעני וקשה למה לא רצה לאכול קודם שדבר, ונר' דידוע שלבן היה רוצה להמית את אליעזר כדאיתא ברש"י ויש ליתן טעם לזה דאיתא בגמרא האומר לשליח לקדש אשה סתם ומת השליח ואינו ידוע למי קידש אסור בכל הנשים שבעולם דחיישינן דלמא קידש השליח אחותה או שאר ערוה ובאמת אליעזר היה שליח דיצחק ע"כ היה רוצה לבן להמיתו כדי שיצחק יהיה אסור בכל הנשים שבעולם גם ידע לבן שאברהם נתן את כל אשר לו ליצחק וכיון שיצחק אסור לישא אשה לא יהיה לו יורש ולבן שהוא קרובו יהיה יורשו אבל היכן אמרינן דאם מת השליח אסור בכל הנשים אם אמר לשליח לקדש לו אשה סתם אבל אם אמר לו דוקא אשה זו או ממשפחה זו תקדש לי אשה ליכא למיחש דלמא קידש אחותה דהא התנה בפירוש שלא יקדש אלא ממשפחה פלונית, ועתה יובן דאליעזר ידע שרוצה ליתן סם המות במאכלו מטעם האמור ע"כ אמר לא אוכל עד אם דברתי דברי וסיפר שאברהם השביעו שלא תקח אשה לבני מבנות כנען רק אל משפחתי תלך כדי שיבין לבן שאין לו שום תועלת גם אם ימית אותו ודו"ק

אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי שלחוני ואלכה אל אדוני וצריך להבין מה טעם נתן לדבריו משו"ה אל תאחרו אותי כיון שהצליח ה' דרכי מה ראיה הי' לו בעבור זה שישלחו אותו לאדוניו ונרא' לאדמו"ר הגאון מהר"מ בנעט זצוק"ל בהקדים מאמר הגמרא דכתובות שהאיש יכול לכוף את האשה אם הוא מארץ ישראל שהיא תלך נמי לא"י לכן אמר אליעזר כיון שמד' יצא הדבר שרבקה תהיה הזיווג של יצחק יכולין לכוף אותה שתלך אחריו לא"י שאליעזר סבר שארם נהרים חו"ל, אמנם בזה איכא פלוגתא בגמרא אי ארם נהרים מא"י או מחו"ל ועוד אמרו חכז"ל שאין מוציאין פירות מא"י לחו"ל ורש"י ז"ל פירש ומגדנות נתן שנתן לה פירות מא"י ולפי"ז מוכח דאליעזר סובר שארם נהרים הוא מא"י כיון שהוציא שם פירות מא"י דאל"כ האיך הוציא פירות מא"י לחו"ל ושפיר אמר לבן תשב הנערה אתנו שאין יכולין לכופה שגם ארם נהרים מא"י, אמנם זה אינו דאליעזר היה סובר שארם נהרים הוא חו"ל וא"ת הא הוציא פירות א"י לשם ע"ז יש לומר דהנה איתא ברש"י ז"ל ע"פ היום יצאתי וכו' שקפץ לו הדרך וא"כ אליעזר הי' לקח עמו פירות לאכול בדרך ולא יותר אבל שכיון קפץ לו הארץ נשארין לו הפירות והי' נותרים בידו ואלו הפירות הנותרים נתן לה ושפיר אמר אליעזר אל תאחרו אותי כיון שאדם נהרים חו"ל א"כ אני יכול לכופה לבוא לא"י ואם תאמרו כיון שאני הוצאתי פירות לכאן מזה מוכח שארם נהרים מא"י ע"כ אין אני יכול לכופה, זה אינו ראיה והשיב שפיר וד' הצליח דרכי פי' שקפץ לו הארץ שכוונתו היה ליקח פירות רק

על הדרך לאכול אבל ד' הצליח דרכי שקפצה לו הארץ וא"כ נשארין הפירות לי אבל באמת ארם נהרים הוי חו"ל ע"כ אל תאחרו אותי ודפח"ח וש"י.
ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וכו' ונר' לפרש דאית' בין איש לאשה שכינה ביניהם דהיינו היו"ד מאיש וה"א מאשה שהיא שם י"ה, ובכתובה שנותן איש לאשה מרומז השם ו"ה דאותיות כתובה הו' כתב ו"ה ע"כ נמצא בין איש לאשה מרומז השם הו"י ב"ה כולה, אבל לא כן אצל פלגש שהיא בלא כתובה ע"כ אינ' מרומז בין איש ופלגשו רק חצי השם שהיא אצלו בלי כתובה ואינ' נמצא ביניהם השם ו"ה שמרומז בכתוב"ה והיינו הפלגשים ר"ל פלג שם שאין כאן רק חצי השם כנ"ל אציג כאן מדרש פליאה שהובא בס' ישמח משה בפתיחה, שאלו תלמידיו את רבי כמה שמותיו של הקב"ה, א"ל רחמנא לבא בעי והחכם עיניו בראשו, א"ל מפני מה תלת ישר וחד מהופך א"ל חותמו של הקב"ה אמת עיי"ש, ונ"ל כי שמות הקדושים דהיינו שם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כולל בגימטר' מספר כולם במנין רל"ב, והתלמידים שואלים כמה שמותיו של הקב"ה והשיב ברמז שמספר כולם ר"חמנא ל"בא ב"עי והחכם עיניו בראשו בראשי תיבות של ר"חמנא ל"בא ב"עי שהמה ר"ל"ב ומרומז שמותיו של הקב"ה, ואח"כ שאלו מפני מה תלת ישר וחד מהופך ר"ל בשלשה כתיב מספר הגדול בראש דהיינו ע"ב ס"ג מ"ה, ולא כן גבי שם ב"ן מהופך שמספר קטן בראש ולא נאמר נ"ב, ע"ז השיב יען חותמו של הקב"ה אמת ונרא' דהנה שמות הללו במספר קטן בגימטר' ט' דהיינו השמות ע"ב מ"ה ס"ג וחותם של הקב"ה אמ"ת במספר קטן ג"כ תשעה וכן ע"ב, ס"ג, מ"ה כולם במספר קטן תשעה ואם נאמר נ"ב יהי' רק שבעה ע"כ נאמר ב"ן ונו"ן בסוף מספר שבעה כמאמר חכז"ל במגילה מנצפ"ך צופים אומרים וידוע הוא שאותיות מנצפ"ך באים במספר אחר התי"ו של אל"ף בי"ת דהיינו תי"ו היא ד' מאות ואח"כ אותיות מנצפ"ך, ך' היא ה' מאות, ס' היא ו' מאות, ן' ז' מאות, ץ' היא ח' מאות ך' היא ט' מאות ע"כ נאמר ב"ן נו"ן בסוף שהיא ז' כנ"ל עם ב' עולה ג"כ תשעה כמו שארי שמות ב"ה ע"כ נאמר ב"ן שעולה כחותמו של הקב"ה אמ"ת אבל נ"ב אינ' עולה רק שבעה כי נו"ן בתחילה בגימטר' רק הי' אבל נו"ן בסוף עולה שבעה,עם ב' עולה ט"ז ונכון.

דרוש לנשואין

מאבי זקיני מורי הגאון מ' אהרן שמואל זצ"ל בן המחבר ז"ל

אחותינו את היי לאלפי רבבה וק' הול"ל רק אחותינו היי לאלפי וכו' ונ"ל שברכו אותה כך אחותינו אתה תהיה אצל בעלך האלפים והרבבות ממון שלא ישים מגמתו להאלפים רק חת היי בעיניו במקום האלפים

עונ"ל ע"פ הלצה לבן ירא שחשכחה בו כי וישמן ויבעט ולכן אמר את היי לאלפי לאלפים רבים אבל תזכר תמיד רב"ב"ה שר"ת ריב"ב"ה ר"בקה ב"ת ב"תואל ה"ארמי תזכר שאת רבקה בת בתואל הרמאי,

מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מד' וקשה מאי מצא טוב הא אשה עיניה צרה באורחים ונ"ל דאיתא זכה נעשית לו עזר וכו' נ"ל ע"ד אז"ל אוקירו לנשייכו כי היכא דתתעתרו ומצוה לכבדה יותר מגופו ופי' מרן אבי הג' ז"ל פסוק הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, הון ועושר בביתו פי' בשביל ביתו זו אשתו כמ"ש כי היכא דתתעתרו וצדקתו עומדת לעד זכות הצדקה נשאר לו קיים לחיי עוה"ב והיינו זכה עזר כי היא עוזרת לו שנשאר לו זכות הצדקה לעוה"ב וממילא אין צרה עיניה כיון שאין לה לחוב והיינו אשת חיל מי ימצא ירא' שתעזור לבעלה מי ימצא רחוק מפנינים מכרה אין נותנת עיניה בממון וראיה בטח בה לב בעלה גמלתהו טוב וכו' דייקא כי נתעשר על ידה והבן.

עונ"ל דאיתא הנושא לשם ממון הו"ל בנים שאינם מהוגנים ובתענית איתא משפחות יוצא' ביו"כ וט"ו באב ואומר' לא תתנו עיניכם בממון תנו עיניכם במשפחה ואיתא לעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם והיינו אשת חיל מי ימצא רחוק מפנינים מכרה יראה שמרחיק עצמו מפנינים ולא יתן עיניו בממון ואל ייירא מן עניות משום שנושא בלי ממון הרבה לזה אמר בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר כי אדרבה אם בטח ויכבדה כראוי זהו סיבה שיתעשר אך אם נותן עיניו בממון אדרבה יאבד ממונו ודו"ק.

טעם למנהגינו ביום החופה שהלך הרב עם ב"ד ושאר חשובים לקיים מצות הכנסת כלה ומברכין אותה ברכת אחותינו את וכו' וצ"ב למה מברכי' הברכה שאמר לבן לרבקה ולא ברכת יברכך וכו' או ישימך אלקים ונ"ל כי מאי טעמא ברכה לבן לאחותו בברכה זו ה"ט כי חשבה לרעה דאיתא הנושא אשה יבדוק באחיה דרוב בנים דומין לאחי האם וזה כוונתו באמרו באשר שאחותינו את וידע כי רוב בנים דומין אחר אחי אם ע"כ תהיה לאלפי רבבה וכולן יהיו דומין לו ברמאות כמו לבן הרמאי, ע"כ אנחנו חשבנו ברכה זו לטובה כי אולי אותו הנושא אשה ל"ה בודק באחיה ובספר חסידים שע"ח אמר אדם שיכול ליקח אשה שאחיה צדיקים ולקח אשה שאחיה רשעים יביאו אותו לדין שגורם לעצמו שבניו דומין לאחי האם ע"כ אומרים הרב והחשובים אחותינו את היי לאלפי רבבה כמוני עוסקים בתורה.

שמח תשמח רעים אהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם נ"ל דאיתא במדרש בעוה"ז הזכר מסבב אחר הנקיבה ולע"ל הנקיבה תסבב אחר הזכר שנאמר נקיבה תסובב זכר ונ"ל דלכאורה קשה אהא דאז"ל בנדה דלכך האיש מסבב אחר אשה דדרך בעל אבידה

לחזור אחר אבידתו, ומהטבע היה ראוי להיות איפכא שהנקיבה שהיא המקבלת השפע מהבעל תחזור אחר האיש המשפיע כדרך המקבל שהולך אחר הנותן, אך הענין הוא מעת אשר חטאה האשה בעץ הדעת ונתקללה בקללת והוא ימשול כך אינה מסבבת אחריו כי אינה רוצה לקבל עליה מושל וכן באותו חטא גרמה ג"כ מיעוט הירח, והירח מקבל השפע מהחמה אינה רוצה ג"כ לקבל עליה מושל ואמרי אי אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד לכן נתמעטה וצריכה לקבל השפע מהחמה כאשה מבעלה אבל לעתיד יהיה הכל כמו קודם החטא ואיש ואשה יהיו שווים בממשלה, וגם אור הלבנה יהיה כאור החמה אז מצד הטבע תהיה הנקיבה תסבב אחר זכר וזהו שאנו מתפללים שישמח ד' את ציון ויהיה עולם כמו קודם החטא ואז ממילא שמח תשמח רעים אהובים היינו החתן וכלה שמחה כפולה וכל א' לעצמו יהי' שמח כשמחך יצירך בגן עדן שהיה קודם החטא והיו שווים בממשלה

עו"נ דבעוה"ז אין שמחה שלימה כי כשיזכיר אדם יום המיתה ערבה לו כל שמחה כי לרשע לא טוב יום המיתה משום עונש המגיע לו ולצדיק לא טוב משום שיהיה חפשי ממצות וא"י לעשות נחת רוח ליוצרו ולכ"א בהלולא בריה דרבינא ווי לן דמיתנא וכו' יראה ואיך אשיר ואשמח שמחה שלימה, אך לעתיד לבא שיבולע המות לנצח שמחת עולם ושמחה תמידית יהיה וכן היה כששימח הקב"ה לאדם וחוה ביום חתונתם היתה השמחה גדולה מאד והקב"ה בירך לחתן וכלה כמו חזן, והמלאכים היו ה שוררים ומרקדים, וזו היתה שמחה בשלימות כי לא היה עוד מיתה נגזרה וזהו שמתפללים שוש תשיש וכו' שירים ד' קרן ישראל ואזי שמח תשמח רעים אהובים הם החתן וכלה כשמחך יצירך בג"ע שתהי' שמחה בשלימות כמאז.

עונ"ל, דכ' אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקינים יחדיו והפכתי אבלם לששון וניחמתי ושימחתי מיגונם, וצ"ב דנראה כעת אי אפשר שבחורים ישמחו יחד עם זקנים ונ"ל דהנה כמעט א"א שחתן צעיר לימים אם יזכור ימים הבאים מי יודע מה יולד יום אם יצלח בזיווגו, ואם ישים ללבו כעת לא הי' לו לדאוג להביא טרף לביתו ועתה רחיים בצוארו אז יכאב לבו, וזקינים הגם שעברו כמעט שנות חייהם ומה להם לדאוג עודן אך גם בעת שגלי חדוה בקרב לבו דמוע תדמע עיניו אם הוא זוכר הנשכחות צרות שעברו אבות וקרובים שהלכו ממנו ולא יתערבו בשמחתו, ועי"ז ערבה שמחתו א"כ אי אפשר שנערים וזקינים ישמחו יחדיו והסיבה הוא הנערים מפחד על עתיד וזקינים על מה שעבר, אבל אז לע"ל תהיה השמחה לכולם בחורים וזקינים יחדיו הזקינים לא יתעצבו כי הפכתי אבלם לששון ובחורים לא ידאגו כי נחמתים מיגונם והנה כל הסיבות ל"ה באדם

וחוה והיה שמחת עולם על ראשם, והיינו שמח תשמח וכו' כשמחך יצירך בג"ע וכו' גם יובן כי גדול כח אשת חיל שבחכמה תוכל לפעול עלי' להטיב דרכו כמ"ש במדרש דרשע לקח אשה צנועה ונעשה צדיק, וצדיק לקח אשה רעה ונעשה רשע, והנה רק אם אהבה וריעות בינו לבינה תמיד כיום חופתו כמשוש חתן על כלה אז תוכל האשה לעשות חיל אבל אם רפתה האהבה וריעות לא יועילו דבריה ורק אם ברית אהבה ושלום ביניהם ואם שניהם יאמינו שגורלם בנעימים כך נגזר משמים כמ"ש דכרוז יצא בת פלוני לפלוני ול"ה אפשר הוא או היא ליקח אחר אזי יתאחדו ולא יתפרדו, אמנם אם הוא אמר שהיה בידו לבחור אחרת והיא אומרת שהיה בידה לבחור באחר ועל ידי כך נתחרחר ריב והנה אדם הראשון וחוה התאחדו כי לא הי' בחירה בידם ליקח אחר היינו שמח תשמח וכו' כשמחך יצירך בג"ע מקדם.

הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, היינו המקור מחצבתה אם אמה יראת ד' בלבה והולכת בצניעות ואם היא צדקת או מיוחסת וטובת לב, ולא כאותן אשר בחרו רק ביופי וחן ובעושר ובית והון, ואיתא דמכרזין בת פלוני לפלוני ולא בן פלוני יען כי באשה צריך לראות בת מי היא, יותר מבאיש, וכן איתא מי שמשיא בתו לת"ח, ובאשה איתא בת ת"ח ולא בת ע"ה, ולא ימתין מלישא מדאגה יום מחר שיהיה עול על צוארו רק יבטח בד' ובישועתו וזה כוונת מסורה קחו נשים והולידו בנים ירמי' כ"ט, קחו מוסרי ואל כסף משלי ח' יראה קחו נשים לא משום יופי או ממון רק להוליד בנים יראה שיהיה לו בנים הגונים בנים טובים ולא בנים משחיתים, ואל תדאג ליום מחר מדאגת פרנסה וטרף לביתך לכן תרצה ליתן עינך בממון לבדו ולא במשפחה ולא ביראה לזה אמר קחו מוסרי יראה שתיקח אשה רק משום יראה ומוסר, אך לא כסף יראה לא בשביל ממון וכסף גם שתיקח אשה רק בעלת מוסר ויראת ד' ולא תדאג עבור ממון וכסף.

בגמרא איתא האי עלמא כבי הלולא דמיא נ"ל דהנה תכלית בריאת האדם הוא בשביל תועלת נשמה לבד שלא תהנה לעוה"ב מנהמא דכסופא ומשום זה נברא שיהיה נהנה מיניע כפו בתורה והוא גם סגולה להצליח במשא ומתן כמ"ש העוסק בתורה נכסיו מצליחין הרי דהנשמה עיקר וגוף טפל, והנה אנו רואין בשמחת נשואין שחתן וכלה עצמם שעיקר השמחה בא בשבילם, א"ל פנים של שמחה, ועיקר שמחת החתונה היא אצל אנשים אחרים המסובין, וכ"ה בבריאת האדם בעוה"ז עיקר תכלית הבריאה הוא משום תועלת נשמה, שלא תהנה לעוה"ב נהמא דכסופא ובריאת הגוף הוא טפל, ובכל זה אנו רואין כמה אנשים שעוסקים רק במו"מ ובהנאת עוה"ז רק לשמחת והנאת הגוף שהוא טפל ובעסק הנשמה שהוא תורה ומצות שהיא עיקר תכלית הבריאה הם נמנעים

ועושין רק טפל, והיינו האי עלמא כבי הלולא דמיא דהיינו אנשים אחרים השייכים לנשואין עיקר השמחה היא אצלם אף שהם טפילים לחתן וכלה שהשמחה בא מצדם וחתן וכלה עצמם שעיקר השמחה בא בשבילם אין להם פנים של שמחה.

עוד יובן דאיתא כל העולם ניזן בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין ואיתא ליכא כתובה דלא רמי בה תגרא, ועפ"י הרוב המחותנים עצמם אין להם שמחה רק אנשים של בי הלולא הם שותים ושמחים והוי כמו העולם ניזון בשביל הצדיק והוא עצמו אין לו הנאה כלל בעוה"ז, גם יובן כי יש ב' מיני אנשים יש הולכים לסעודת חתן רק לאכול ולשתות ויש הולכים לעשות גמ"ח לשמוח חתן וכלה והנה צד הא' כשאין המאכל ערב להם מהגין ומצפצפין ותוהין על הליכתן, אבל צד הב' אין עושין ממש בזה, כן הו' בבא עולם יש שכוונתו בעוה"ז רק לאכול ולשתות ולשמוח להגוף ואם אין לו כל צרכו כל כך שיוכל לילך אחר תאוות לבו תוהה על עיקר ביאתו לעוה"ז ומקלל יום הלידה אבל הצדיקים עיקר תכליתם הוא הנשמה ודו"ק עכ"ל א"ז הג' בן המחבר ז"ל.

דרוש לסיום מסכת כריתות

שנת תר"ב ביום טו"ב מרחשון אור ליום ג' לס' חיי שרה

נלענ"ד לנעוץ סופה בתחילתה שפותחת שלשים ושש כריתות, בתורה, וחותמת שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו, כ"ף רבתי היינו במלואו כ"ף עולה ק' זה שמו של הקב"ה ו"כ' זעירי כמשמעו כ' ולפי שהיתה שרה בת ק' כבת כ' לחטא בכה על המצות דאזיל מיניה לכן כ' זעירי, בחיי פ' בחקותי כתב טעם על כפל "כ' כערכך מפני שהכסא כבוד כצורות אות כ"ף זקוף, ואיתא שעמד כ"ף לפני הקב"ה ואמר לפני הקב"ה רבש"ע רצוני שבי תיברא העולם שבי קוראין כ"סאך, וידוע כי שורש הנפש השכליות בכסא הכבוד וכשאמר כבערכך נפשות לד' ביחוד מלך כבערכך ובערך כ"ף כי הנפשות אשר לד' הם בערך כ"סא הכבוד וכ"תר רחמים וכ"ף זעירי כתר לו זעיר כתיב מיעוט רחמים הוא ורז"ה בהקדמה שלו כתב הנפש נקרא כבוד שנאמר עורה כבודי וכו' וזה מכוון לפי' הבחיי הנפשות תחת כסא כבוד הם ולכן אמר שפתח ב"כ' כריתות הנפש וסיים בכבוד רבו כבוד הוא הנפש היא תחת כסא הכבוד מרבה להקב"ה כבוד שמים וכתר מלכות ועטרותיהן בראשיהן וכו' כנ"ל ובספר הון עשיר העיר שפתח המסכ' בש"ין וסיים בוי"ו ואינו יודע רמז דבר ונ"ל עפמ"ש וד' הוא וב"ד לפי שאות וי"ו מהשם הוא רחמים ואין רבוי אחר רבוי וכו' א"כ ג"כ שלשים ושש הוא שני פעמים ח"י וכן וי"ו פי' ושש ג"כ אות חיים א"כ שלשים ושש הוא רבוי אחר רבוי חיים והוא למעט היינו כריתות מיעוט חיים

ולכן מסיים בוי"ו שהוא אות חיים ולא כרת וכן וי"ו פעמים שיין בגימטר' ח"י מאות ולא כרת ונעץ סופה בתחילתה לטוב ולחיים ולשלום אמן.

עונ"ל לנעוץ סופה בתחילתה שפותחת שלשים ושש כריתות בתורה וחותמת שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו ויש לדקדק תיבה בתורה דהל"ל רק ל"ו כריתות הן א"נ רק ל"ו כריתות הבא וכו' הנה כתיב על התורה ע"פ הדברים האלה כרתי אתך ברית נ"ל לבאר הכוונה אז"ל במנחות נ"ג יבא טוב זה משה ויקבל טוב זו תורה מטוב זה הקב"ה וכו' וכ"ה בפרקי אבות אין טוב אלא תורה ונ"ל לבאר נמי מאז"ל לית עלמא פחות מל"ו צדיקים שנאמר אשרי כל חוכי לו וצריך טעם על מספר ל"ו הנה כל התורה תרי"ג מצות כאז"ל תורה בגימט' תרי"א צוה לנו משה אנכי ולא יהיה וכו' מפי הגבורה שמענו ולדעת כה"ג אין לחשוב אנכי ד' וכו' בכלל המצות כי זה הוא היסוד ועיקר אמונת ד' והוא יתברך המצוה ונותן התורה והמצות תרי"ב הן ברית התורה ואם נחלק מספר ברי"ת ול"ו חלקים עולה כל חלק טו"ב במספר שוה לטובה ל"ו פעמים טו"ב עולה ברי"ת וכתי' אמרו צדיק כי טו"ב הרי כל צדיק נקרא טו"ב ובמדרש שיר רבה אז"ל ע"פ ויגד לכם את בריתי עשרת הדברים בריתי מלשון בריא"תו את העולם רק בשביל התורה וכדרש בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ועיין רמב"ן עה"ת וכיון שברית התורה כולל ל"ו פעם טו"ב לכן לית עלמא קאים אלא על ל"ו צדיקים שכל א' נקרא טו"ב ול"ו פעם טו"ב הוא ברי"ת התורה שבשבילה נברא העולם והיא קיומו כנ"ל וזהו שאמרו אין טוב אלא תורה יבא טו"ב ויקבל טו"ב וכו' כי ברי"ת התורה ל"ו פעמים טו"ב הוא ובזה מובן דיש לחקור כיון דכרת הנפש הוא אבדון כענף הנכרת מן האילן עיין רמב"ן פ' אחרי א"כ מי שעבר על כמה חיובי כריתות או על כל הל"ו כריתות מה עונשו יותר על מי שעבר רק על. א' מח"כ בתרי קטלי לא אפשר למקטלי' אמנם להיות כי כל איש מישראל יש לו אחיזה בתורה כר"ת יש"רי"אל י"ש שישים ריבוא איותיות ל"תורה ועל ידו יש לכ"א אחיזה בכל ל"ו חלקי הטו"ב שבה ובעברו על כרת א' נכרת נפשו מטו"ב א' מחלקי התורה וכן בכל כרת נכרת ובעברו כל הל"ו כריתות הנה הוא נכרת מכל הטו"ב בר"ת התור"ה וא"כ ה"פ שלשים ושש כריתות בתורה ר"ל במספר תורה תרי"א ועם עיקר אמונה אנכי ולא יהיה לך וכו' תרי"ב ברי"ת ואם נחלק לשלשים ושש חליקות כריתות דייקא טו"ב הוא כל חלק מהם.

והנה בקדושין דף ל"ג ע"ב א"ר אלעזר כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מפני האלקים וכו' ופי' רש"י וטוב לא יהיה וכו' אין טוב אלא תורה וכו'

תלמודו משתכח וכו' וכתב בספר עין יעקב כיון דכבוד רבו עדיף מכבוד אביו שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו ובכבוד אב כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך א"כ ק"ו בכבוד רבו ח"ו פסקה טובה ואריכות ימיו. ורמב"ן ביאר ג' מיני כריתות יש לגוף לבד בלא הנפש ויש לנפש לבד בלא הגוף ויש לגוף ולנפש, א"כ נ"ל אריכות ימים הוא לגוף בעוה"ז שלילת כרת הגוף זה הטובה הוא לנפש בעוה"ב יום שכולו טוב שלילת הכרת להנפש ולפמ"ש לעיל חלק ל"ו ממספר תור"ה הוא טו"ב וכ"א מל"ו מחייבי כריתות טו"ב לא יהיה לו לרשע ר"ל שנכרת נפשו מעוה"ב שכולו טוב, ולא יאריך ימים כצל וכו' הוא כרת לגוף וא"כ לפי שפתח המסכ' שלשי"ם וש"ש כריתו"ת בתור"ה היינו שלשי"ם וש"ש פעמים טו"ב בחלוקת תורה שעליה נכר"ת ברי"ת וטו"ב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כרת לנפש ולגוף כנ"ל, לכן סיים המסכתא בהיפוכו שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו שבזה ק"ו הוא מכבוד אביו שיזכה לטו"ב זו תור"ה היא עץ חיים לנפש ואורך ימים לגוף ור"ת ו"אביו ח"ייבים ב"כבוד ר"בו וחב"ר ר"ל אפילו שהוא תלמיד חבר לרבו נמי חייבים בכבודו, ונועץ סופו בתחילתה באופן זה אשריך כריתות שנכנסת בטומאה שכן טומאה כתיב ברוב הכריתות ונטמתם בם אל תטמאו בכל אלה ויצאת בטהרה וטובה וחיים ע"י כבוד רבו כנ"ל.

ובזה מובן ג"כ סיום בגמרא מס' זו אר"א ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכו' דרמב"ן פ' אחרי פי' כרת מקרב עמה שהם בשלום ר"ל עולם הנשמות ונשמת שדי תבינם לכן סיים המס' בשלום סוף המשנה חייב בכבוד רבו כי הרב שלום נקרא דכל נתיבותיה שלום והתלמיד נקרא בנו להרב כדאיתא במדרש לכן סיים המס' סוף הגמרא וכל בני"ך למודי ד' היינו התלמידים שנוהגים כבוד ברבם כמורא שמים ור"ב שלו"ם בניך נקרא ולא כריתות ופירוד אלא שלו"ם וטו"ב החיי"ם והשלו"ם לגוף ולנפש והיינו דיליף מיניה תלמיד"י חכמי"ם ר"ל התלמי"ד והר"ב כי הרב נקרא חכם והתלמיד נקרא תלמיד חכם מרבים שלום בעולם הנשמות מרבים דייקא שלום לגוף שלום לנפש וכמ"ש או יחזיק במעוזי יעשה שלום שלום יעשה כנ"ל אמר המסדר עיין בשו"ת מהרי"א או"ח ר"ט]

פרשת תולדות

במדרש ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק הה"ד עטרת זקנים בני בנים ועטרת בנים אבותם ונראה דהנה אם האב הוא צדיק ובנו אינו צדיק אז אינו מיחס אחריו אבל אם בנו צדיק אז מיחס אחריו וז"ש אלה תולדות יצחק בן אברהם דהיינו שמיחס עם אביו אברהם אברהם הוליד את יצחק שמיחס עם בנו עם יצחק וז"ש עטרת זקנים בני בנים.

ואלה תולדות יצחק וכו' אברהם הוליד את יצחק פירש"י לפי שליצני הדור היו אומרים מאבימלך נתעברה שרה מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם ומעידים כולם שאברהם הוליד את יצחק ודברי רש"י ז"ל צריכין ביאור דהנה איתא בגמרא אשה נואפת שרצתה שלא ידע בעלה שזינתה תחתיו חושבת בשעת תשמיש עם הנואף צורת בעלה ועי"כ פני הולד דומה לבעלה ולפי"ז אם גם קלסתר פניו של יצחק היה דומה לאברהם דלמא מאבימלך נתעברה שרה ח"ו אכן בשעת תשמיש הי' צורת בעלה אברהם נגד עיניה משו"ה הי' צורתו של יצחק דומה לצורת אברהם, אמנם זה אינו דהנה איתא בגמרא דממזר אינו מוליד ואם מאבימלך נתעברה שרה היה יצחק ח"ו ממזר וממזר אינו מוליד לא היה יכול יצחק להוליד את יעקב ועשו וזהו פי' הפסוק ואלה תולדות יצחק דהיינו מזה שיצחק היה לו תולדות ראיה מהימנא אברהם הוליד את יצחק שאברהם הוא אביו של יצחק ולא אבימלך ודו"ק אמר המסדר ונ"ל ליישב קושי' מרן א"ז הג' זי"ע דוקא בנואף דעלמא אבל כשהמלך הוא הנואף האשה אינה מתפחדת ואינה מהרהרת בבעלה).

ואלה תולדות וכו' אברהם הוליד את יצחק נ"ל לפרש כפילות הלשון דאיתא בב"ר פ' ל"ט ואעשך לגוי גדול אמר לו ומנח לא העמדת ע' אומות אמר לו אותה אומה שכתוב בה כי מי גוי גדול אני מעמיד ממך, א"ר ברכי' אתנך ואשימך אין כתיב כאן אלא ואעשך משאני עושה אותך בריה חדשה את פרה ורבה, וקשה מאי נ"מ לאברהם באיזה אופן יוליד אם בהיותו בריה חדשה או גם זולת זה ונר' דא"ל הקב"ה לאברהם ואעשך לבריה חדשה ורק אז אתה מוליד ומזה חבה יתירה נודעת לו לאברהם יותר מנח כי אותה אומה הנקראת גוי גדול נקראת על שם אברהם לבד ולא על שם נח באשר לא הוליד עד שנעשה בריה חדשה ולא היה כח לאברהם להוליד מצד הגוף שבא לו מזרע נח ולכך אנו מכונים בשם בני אברהם ולא בשם בני נח וכדאיתא פ"ג דנדרים האומר קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור בעכו"ם, והנה לפי דברי המ"ד במס' יבמות שיצחק אבינו ג"כ עקר היה וא"כ גם הוא נעשה בריה חדשה ולא היה ראוי להוליד מהגוף שבא מכח אברהם והאיך נתייחס האומה הישראלית לאברהם אמנם לפי מה שדרשו חז"ל ויעתר לו ד' לו ולא לה אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו' א"כ שפיר נתייחס זרעו אחר אברהם כיון שלא היה ראוי להוליד אם לא היה בנו של אברהם וזהו כוונת הכתוב אלה תולדת יצחק בן אברהם ואם תקשה לך האיך ראוי להתייחס זרעו של יצחק לאברהם כיון דמכח תולדתו לא היה ראוי להוליד ע"ז אמר אברהם הוליד את יצחק כלומר שאברהם היה סיבה שהוכן יצחק להוליד תולדות וזהו כוונת המדרש יצחק נקרא אברהם שנאמר

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם כלומר שיצחק ותולדותיו ראויים להתייחס אחר אברהם ולהקרא בשמו (אמר המסדר מחידושי תורה א"ז הגאון רבי עזרא צורף זצוק"ל עיין בזכרון טוב שלו ח"א דף ל"ח).

ואלה תולדות יצחק וכו' אברהם הוליד את יצחק, ונראה לפרש דאיתא יצחק צדיק בן צדיק מכחו נולד יעקב צדיק ולהיפך מרבקה בת רשע וז"ש ואלה תולדות יצחק האמורים בפרשה א' צדיק וא' רשע ואם יצחק מאבימלך היה ג"כ בן רשע מזה ראיה שאברהם הוליד את יצחק.

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק וכו' כתב רש"י יעקב ועשו האמורים בפרשה יבואר עפ"י שכתב בעל עשרה מאמרות ז"ל תולדת חסר כתיב קאי על עשו, הוליד מלא קאי על יעקב עכ"ל וזה פירש"י דקשה לרש"י ז"ל אמאי כתיב תולדת חסר והוליד מלא לזה פירש יעקב ועשו האמורים בפרשה, האמורים בפרשה דייקא דתחילה נאמר בפרשה לידת עשו לכך כתוב בתחילה תולדת חסר דקאי על עשו הנאמר בפרשה תחילה ואח"כ אמר הוליד מלא דקאי על יעקב שנאמר אסר לידת עשו בפרשה וק"ל.

ויעתר יצחק לנוכח אשתו פירש"י מלמד זה עומד בזוית זו, וזו בזוית זו ומתפללים קשה מנלן זוית דלמא באמצע החדר ולמה לשון תפלה ולא צעקה או שאר לשונות של תפלה ונראה דאיתא כי בי"ה ד' צור עולמים, בשעת בריאה הי' עולם במספר ט"ו מנין י"ה אח"כ נעשה ת"ק, וכן אדם עולם קטן כשמתפלל בכוונה בונה עולם צריך להיות במספר עולם ט"ו גם ת"ק גימטרי' תפלה, ויצחק ורבקה שהיו עקרים לא יכלו לבנות עולם נתחברו במספר שמותם יחד להתפלל, התחלת אות יצחק י' וסוף אות רבקה ה' היינו שם י"ה וזה שאמר זויות דכל אחד אחז בקצה שמו נשאר צחק רבק עולה ת"ק יחד גימטרי' תפלה ומתפללים ודו"ק.

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ונ"ל דהנה יש הריון לז' חדשים ויש נמי לט' חדשים פרץ וזרח נולדו לז' חדשים וגם משה נולד לז' חדשים עיין רש"י ע"פ ולא יכלה עוד הצפינו וקשה למה כל הצדיקים נולדו לז' חדשים וי"ל משום שאמהותם צדקניות היו ולכן נולדו קודם הזמן שלא יהיה להם צער עיבור כ"כ ולפי"ז קשה הא רש"י פי' כאן שרבקה ילדה לט' חדשים הא גם רבקה היתה צדיקת ולמה היתה צריכה להמתין ט' חדשים וצ"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא שיצה"ר בא לאדם מיד כשיצא ממעי אמו כדכתיב לפתח חטאת רובץ וע"כ צריכה אמו של רשע להמתין עד ט' חדשים כדי שיבא היצה"ר מאוחר עם ב' חדשים משו"ה גבי פרץ וזרח שהיו בנים צדיקים יכולין

לילד לז' אבל הכא גבי רבקה שהיה א' צדיק וא' רשע היתה צריכה להמתין ט' חדשים, והנה רש"י פי' כאן על ויתרוצצו וכו' כשהיתה עוברת על פתחי בהמ"ד יעקב מפרכס לצאת וכשהיתה עוברת על פתח ע"ז עשו מפרכס לצאת וא"כ משמע אף במעי אמו שלט היצה"ר וא"כ קשה למה היתה צריכה להמתין ט' חדשים וכ"ת כדי שיצה"ר יבא מאוחר זה אינו דהא מכאן משמע שכבר במעי אמו בא לו היצה"ר וא"ש דזהו שאמרה רבקה ויתרוצצו הבנים בקרבה כשהיתה עוברת ע"פ ע"ז עשו מפר"ל א"כ מוכח שיש יצה"ר במעי אמו ושפיר קאמרה א"כ למה זה אנכי צריכה להמתין כ"כ וק"ל [א"ה לפי מ"ש א"ז הג' זצוק"ל שרבקה יולדת לט' חדשים מפני עשו נ"ל לפרש הפסוק וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה המילת תמם חסר כתיב רמז שהלידה היתה חסרה מפני עשו הרשע וז"כ הכתוב וימלאו ימיה ר"ל שמלאו ימיה שהיתה יולדת לט' חדשים לא כמו שהיתה בתמר והטעם והנה תמם בשטנה חסרה היתה הלידה לפי שא' הי' רשע לכך וימלאו ימיה].

ועוד נראה עפ"י דאיתא בסנהדרין דף צ"א ע"ב אמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה אמר ליה משעת יצירה א"ל א"כ בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת יציאה א"ר דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר לפתח חטאת רובץ ועוד איתא במס' נדה דף ל' ע"ב דרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי אמו לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו וכו' ונר דולק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם עד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך וכו' ואיתא בפסקי התוס' ונר דולק על ראשו זה יצר טוב שנתון בולד במעי אמו עד שיצא לאויר עולם והמפורשים כתבו דמצות עשה מזונותיו של יצר טוב ומצות ל"ת מזונותיו של יצה"ר והנה עשרת הדברי' מתחילין במ"ע דהיינו אנכי ד"א וכו' וזה ניחא לפי פסקי התוס' דיצ"ט הוא במעי אמו קודם ליצה"ר דנר דולק על ראשו קאי על יצ"ט א"כ יצ"ט הוא קודם ליצה"ר שהרי היצה"ר אינו בא אלא לאחר שיצא לאויר העולם שנאמר לפתח חטאת רובץ אמנם לפי הס"ד דגמרא סנהדרין הנ"ל שיצה"ר שלט משעת יצירה ויצ"ט אינו בא אלא עד י"ג שנים וא"כ יצה"ר הוא קודם א"כ שורת הדין נותן להתחיל היו"ד דברות במל"ת לא יהיה לך וכו' דהם נגד יצה"ר דהם מזונותיו וכבר כתבתי דאם יצה"ר הוא קודם יבעט במעי אמו וא"ש ויתרוצצו הבנים בקרבה א"כ היתה רבקה דנה בעצמה מאחר שיש לי צער גדול מחמת רציצת הבנים א"כ מוכח שיצה"ר נתון במעי אמו ואם יצה"ר קודם א"כ שורת הדין נותן להתחיל הדברות בל"ת ולא להתחיל באנכי וכו' ולכך אמרה א"כ למה זה אנכי והבן.

ויאמר לה ד' שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו ולאום מלאום יאמץ ורב יעבד צעיר הנה כתיב ויתרו' הבנים בקרבה ותאמר א"כ למה זה אנכי כתב לי גדול א' פי' ע"ז דאברהם ציוה לאליעזר שילך לפדן ארם ליקח משם אשה לבנו והיינו מטעם דידע ברוה"ק שמכל בנות הארץ לא יהי' יכול יצחק להוליד מהם זרע כשר וצדיק רק ממשפחתו ידע שמהם יכול להוליד זרע צדיק וע"כ גם רבקה ידעה זאת ע"כ כשראתה שהתרוצצו הבנים והיינו כשהלכה לפני ע"ז עשו מפרכס לצאת וא"כ ראתה רבקה שמצדה נולד זרע רשע וא"כ היה קשה לה א"כ למה הוצרך יצחק לישא אשה דוקא את רבקה אם גם ממנה נולד רשע א"כ היה יכול לישא אשה מבנות כנען וג"כ יהיה כן וז"ש אם כן למה זה אנכי דוקא ע"כ ותלך לדרוש את ד' ויאמר לה שני גוים בבטנך ואיתא ברש"י אלו אנטונינוס ורבי כלומר אף שעשו היה רשע אעפי"כ עתיד לצאת ממנו צדיק אבל אם היה נושא אשה מבנות כנען היה דור שכולם רשעים עד עולם ודפח"ח עכ"ל הג' הנ"ל [א"ה דבר זה נדפס בספר אמרי שפרק.]

והנה. איתא בגמרא שאל האי מינא הא אנן רובא הווין ואתין הוין מיעוטא ובתורה כתיב אחרי רבים להטות ואתון בטלין במנהון והמפורשים תי' עפ"מ דכתב המרדכי על הא דאמרינן יבמה שרקקה דם וכו' והקשה ליבטל ברובא ותירץ הואיל והתערובות נתהוו משעת הלידה לא שייך ביטול ברוב והנה גם אצל ישראל י"ל הכי דמשו"ה אינם בטלין הואיל ומשעת לידה היה תערובות ומאז הי' נפרדין מהאומות לא שייך אצלם ביטול ברוב והנה יצחק בברכתו ליעקב אמר לו הוה גביר לאחיך אמנם כאשר בא עשו ובירך גם אותו אמר לו כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך ופירשו המפורשים כאשר יעברו ישראל על המצות אז ופרקת עלו והנה לכאורה זה תלי' אי אמרינן דישראל אינם מוכרחין לבטל ברוב בתוך האומות וכסברת המרדכי או לא דהנה אי הם מוכרחין לבטל ברוב כשאלת המין א"כ מה הועיל ברכת יצחק ליעקב הוה גביר לאחיך וכו' הא ע"כ מוכרחין לעבור על מצוותיהן מכח ביטול ברוב וצריך לומר באמת כסברת המרדכי דאינן צריכין לבטל ברוב האומות מטעם שהם נפרדים מלידה וליכא למימר ביטול ברוב אלא בדבר שהי' ניכר בפ"ע תחלה ואח"כ נתערב אבל בדבר שתחילת ביאתו לעולם מעורב ליכא למימר דבטל, ושפיר יכולים ישראלים לעבוד את ד' וא"כ יקוים בהם ברכת יצחק והם מושלים על עשו, וזש"ה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעיך יפרדו כלומר שמלידתם הם נפרדים והתערובות נתהוו משעת הלידה ולא הי' ניכר בפ"ע תחלה וא"כ אין נבטלים ברוב ולזה אעפ"י שלאום מלאום יאמץ פי' שעשו יהא מרובים מיעקב אעפי"כ ורב יעבד

צעיר כלומר יכול להתקיים ברכת יעקב שיהא גביר לאחיו משום שנפרד מלידה וכסברת המרדכי דבכה"ג לא שייך ביטול ברוב ודו"ק.

ויקראו שמו עשו פירש"י שנעשה ונגמר כולו, והוא שהיצה"ר נגמר מיד בצאתו מרחם אמו שנאמר לפתח חטאת רובץ וכן הוא אומר זורו רשעים מרחם שמיד בצאתם מרחם זורו רשעים תעו מבטן דוברי כזב כלומר מיד בצאתם מבטן כן פי' העיר גבורים. ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשיו רמז שידיו דהיינו ממשלתו של היצ"ט תהיה בעקב הרמז לעולם הבא עקב רב טוב הצפון לצדיקים וכתיב ובשמרם עקב רב כי העולם הבא נקרא עקב לפי שהוא אחד מן הדברים שהאדם דש בעקביו לקוצר השגתו כי עין לא ראתה וכו' ואין השכל האנושי משיגו גם ידו אוחזת בעקב עשו רמז שגבול יעקב מתחיל בסוף גבול עשי עשי כי ממשלתו של עשו בעולם הזה וסוף העולם הזה דהיינו בהתחלת העולם הבא שם מתחיל גבול יעקב ויקרא שמו יעקב כי הוא הזוכה לעקב רב טוב הצפון.

ויקרא שמו יעקב ופירש"י הקב"ה קרא שמו יעקב ואיתא במדרש מכאן שיעקב אבינו לא מת ותמוה האיך מוכח מכאן שיעקב לא מת ונראה דהנה איתא בגמרא אדם קרא שמות לכל הבהמות אמר לו הקב"ה מה יהא שמיך אמר אדם יהא שמי והקשו למה לא קרא לו הקב"ה שם ותי' דאם היה הקב"ה קורא לו שם היה צריך האדם להתקיים ולחיות לעולם כיון דמעשיו של השי"ת לא בטל לעולם וא"כ יובן שפיר כיון דרש"י פי' שהקב"ה קרא שמו יעקב ממילא מוכח שפיר דלא מת וכנ"ל.

ויאהב יצחק את עשו כי ציד ורבקה אוהבת את יעקב ותמוה שינה לשון ויאהב דמשמע רק לשעבר ואוהבת משמע גם על העתיד,ונ"ל עפ"י דאיתא בפרק אבות כל אהבה שתלויה בדבר בדבר בטל דבר, בטלה אהבה, שאינה תלויה בדבר אינה בטילה לעולם וא"כ יצחק אהב את עשיו באהבה שתלויה בדבר לפי שהביא לו ציד אבל רבקה אוהבת את יעקב באהבה שאינה תלויה בדבר וז"ש הכתוב ויאהב יצחק את עשיו אבל רק לשעבר כמשמע הלשון ויאהב וע"ז אמר נתינת טעם כי ציד בפיו ר"ל רק אז אהב את עשיו אם הביא לו ציד והי' אהבה רק על לשעב ר מה שטרח בשביל יצחק אבל רבקה אוהבת את יעקב אף על העתיד כי אהבתה אינה תלויה בדבר ודו"ק.

ויקם וילך ויבז עשיו את הבכורה וקשה למה דוקא במה שקם והלך ביזה את הבכורה ונ"ל דאיתא בגמרא שאחזו בולמוס לעשיו והיה צריך לאכול משו"ה מכר הבכורה וא"כ קשה למה כתב ויבז עשיו את הבכורה הא מחמת סכנת חליו מכרה וי"ל דהדין הוא בגמרא דנתינת שכיב מרע אם קם מחליו יכול לחזור והנה גם עשיו היה יכול לחזור מיד כשקם ואפי"ה לא חזר בו משו"ה עליו הכתוב אומר ויקם וילך ויבז עשיו את הבכורה.

הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשיו אחיך לאמור וגו' הך לאמור אין לו הבנה ונראה שכוונתו של יצחק באוהבו את עשיו לא יעלה על דעתינו אשר היה בלבו לברך את עשיו בברכת אברהם אשר ברכו ה' כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק ואשר הוא יהיה זרע המיוחד ומוכן לקבל שפע אלקי וזרעו יהיו בעלי ברית לאלוקים מהברית אשר כרת את אברהם ואשר עליו נאמר ואקים את בריתי את יצחק כי זה מן הנמנע בכל התדמותו לעשיו בפני יצחק אביו כצדיק במעשיו שלא ראה יצחק בעין בחינתו אשר יעקב וזרעו אחריו הוא מוכן יותר לחול עליו ברכת אברהם והוא הזרע המיוחד להיות קדש לה' רק כוונת יצחק אע"ה בהניחו לברך את יעקב ורצונו היה לברך את עשיו ועכ"פ היה לו לברך גם כן את יעקב אמנם זה היה רואה יצחק בעין בחינתו אשר יעקב הוא הזרע קדש אשר בחר לו י"ה ואשר עליו נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע הוא המיוחד לחול עליו ברכת אברהם, ויצחק באהבתו את עשיו בטבע אהבת האב לבנו בכורו וגם שהיה כצדיק במעשיו היה רצונו של יצחק אבינו לזכותו לעשיו בכורו בברכתו שהוא דרך תפלה שיברכהו ה' בשפע ממעל ולעשותו טפל ועזר ליעקב אשר יעקב וזרעו אחריו המיוחדים לחול עליהם ברכת אברהם יהיו מובדלים ומופרשים לעבודת ה' ועשו וזרעו אחריו יהיו תמיד מוכנים לעסוק בצרכיהם מכל עניני עוה"ז וללחום מלחמתם ולצאת ולבא לפניהם כדי שיהיה זרעו של יעקב פנויים לתורה ולעבודה ולהיות ממלכת כהנים וגוי קדוש ובזה יזכו עשו וזרעו לחיי עוה"ב אבל אמנו רבקה הצדקת שהכירה במעשיו הרעים וברשעותו של עשו הרשע לבל למד צדק וכדי שהרשע לא יוחן בברכתו של יצחק שלא כדין ושלא להעציב נפש של יצחק בהודיעה לו מרשעתו של עשו ושאין לו חלק ונחלה בה' ושארית בישראל סבבה הדבר שיכנס תחתיו יעקב וילבש צדיק גם בברכתו של יצחק שיברכהו בשבע רצון ומטוב לב נוסף על מה שמיוחד לו ברכת אברהם והנה כדי שישמע יעקב לדבריה ולא יאמר האיך אעשה הרעה הזאת לגזול את ברכת אחי ויהיה עינו רעה בשל אחרים ע"כ הטעימה לו בדבריה שהוא נכנס בדין ליטל הברכות תחת עשו אחיו כי כל כוונת אביך בברכתו לעשו לזכהו בברכתו במה שיהיה לך לעזר ולהועיל בענייני העולם ועיקר כוונת הברכות הם בעבורך וכמו שהוא מתדמה לפני אביו שמלאכתו מלאכת שמים לקיים בו כבוד אב כן רצונו לברכהו בברכת שפע ממעל כדי לזכהו לחיי עוה"ב על ידך וכיוון שבאמת אין כוונתו לשמים והוא איש דמים ומרמה ע"כ ראוים לך הברכות ואתה נוטל את שלך, וזהו שאמרה הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר וגו' הכוונה במה שאמרה שמעתי מדבר לא שמיעת אוזן רק שמיעה והבנה בלב שדבורו שדבר אביך אל עשו על אודות הברכות הוא לפי שבאמירתו ובמחשבתו הוא אחיך

ויהיה לך לעזר ולהועיל וזה ששינתה ג"כ ואמרה ואברככה לפני ה' לפני מותי ויצחק אמר בעבור תברככה נפשי לפני מותי ולא אמר לפני ה' כדי לזרז את יעקב שהוא נוטל מן הדין את הברכות כיון שכל כוונת אביך בברכתו את עשו לזכהו במה שיהיה לך לעזר ולסעד ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך וגו' מלבד שראוים לך הברכות מן הדין ואתה זוכה בשלך ואין אתה זוכה בחלקו של עשו עוד נוסף עתה לך המצוה הזו שתשמע בקולי ותקיים מצות כבוד אם ובזה יבואר מילת ועתה שאין לו מובן ויאמר יעקב וכו' עד והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה כי אבי יחזיקני כמהתל וכמשחק בברכותיו וכמשקר ועי"ז אני גורם לי מפאת אבי קללה תחת ברכה וכפל ואמר ולא ברכה לומר שבעון זה אף הברכה שמיוחדת לי מאברהם אבי אבא אני מפסיד ותאמר לו עלי קללתך בני אך שמע בקולי ולך בטוח אני שגם אם אביך ירגיש בדבר לא יתלה הקללה בך כי יודע מתמימותך ואמתתך רק יתלה בי ויאמר שבודאי אמך שמלומדת ברמאות כלבן אחיה היא השיאך לדבר זה אך שמע בקולי ולך וגו' וזכות מצוה זו שכוונתך לשמוע בקולי יגן עליך ותקבל ברכה (א"ה דבר זה מא"ז הגאון רבי עזרא צורף זצ"ל עיין המשך בזכרון טוב דף מ"ב ח"א ותמצא נחת בדברי א"ז הג' זי"ע פירשתי כוונת הפסוק הקול קול יעקב וידים ידי עשו, שיצחק אע"ה היה רוצה לחבר את יעקב עם עשו שבעינין קול שבאה מן הגרון לעסוק בתורה ובתפלה יהיה יעקב העיקר, אבל והידים בעינין ידים לעסוק בצרכי עולם הזה שצריך לידים להחזיק את יעקב שיעסוק בתורה ובמצות בלי דאגה להיות בידים שלו לעזר ליעקב יהיה עשו העיקר).

אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע וכו' ותאמר לו אמו עלי קללתך בני וכו' המפורשים ז"ל פי' כי קללה לשון חסרון ואמרה רבקה מחלק רושתך שתפסיד ע"י כעס אביך יהיה עלי שאתן לך מכתובתי, ול"נ אם נפרש קללתך לשון חסרון י"ל מאחר שרבקה תלבש את יעקב עורות גדיי עזים ויהיה ניכר ליצחק ע"י המישמוש שהוא עשו יבורר ליצחק אח"כ שטעה בטביעות עינא דקלא שהרי היה סבר שהוא עשו, ועל ידי זה אסור לו לסמוך עוד על טביעות עינא דקלא ויהיה אסור באשתו וע"כ יפרוש יצחק מאשתו מכאן ואילך ובגמרא אמרינן האיך סומא מותר באשתו אלא בטביעות עינא דקלא אבל יצחק שהיה טעה בטביעות עינא דקלא נמצא שאשתו אסורה לו נמצא החסרון מגיע לה בעצם והיינו דאמרה עלי קללתך בני ודו"ק.

ולכה איפה מה אעשה בני פירש"י איה איפה אבקש מה לעשות לך ויתבארו דברי רש"י ז"ל עם המשך הפסוק עפ"מ דאמרו חכז"ל בגיטין בשנת בצורות יכול העבד לומר לרבו פרנסיני או שחררני וזה שאמר רש"י ז"ל איה איפה אבקש מה לעשות לך רצונו בזה אם

אברכך ברכה אחרת מיוחדת לך מה תועלת יש לו בזה הלא גביר שמתיו לך נמצא כל מה שקנה עבד קנה רבו ואם יעלה על דעתך שיש לך זמן לצאת מרשותו כשיהיה שנת בצורות ותאמר לו פרנסיני או שחררני ואז תוכל לחול עליך הברכה שניה מה שאתה רוצה שאברכך גם זה אינו שהרי דגן ותירוש סמכתיו ולא יהיה לו בצורות אם כן מה אעשה לך בני להפטר ממנו.

למה אשכול גם שניכם ביום אחד פירש"י אם יעמוד עליך עשו ואתה תהרגהו יעמדו בניו ויהרגו גם אותך, וקשה מדוע פירש"י דוקא בזה אופן שיהרוג יעקב את עשו ויעמדו בניו של עשו ויהרגו את יעקב, ולא בהיפך שמא יהרוג עשו את יעקב ויעמדו בני יעקב ויהרגו את עשו ונמצא שהם ימותו ביום אחד, אלא כוונת רש"י הוא מאחר שכ"כ היה צער של רבקה על שימותו שניהם ביום א' כמ"ש למה אשכול שניכם ביום א' וזה אי אפשר רק אם כשיעקב יהרוג את עשו תחילה ויעמדו בני עשו כגואל הדם ויהרגו את יעקב בו ביום ויהיו נשכלים שניהם ביום אחד, משא"כ בהיפך כשעשו יהרוג את יעקב תחילה אז אף יקומו בני יעקב כגואל הדם מ"מ לא יהרגו את עשו בו ביום כי בני יעקב משמרים התורה היו אף קודם נתינתה ודינו לבוקר משפט כדאיתא בגמרא נמצא לא יהיו נשכלים ביום א' לפיכך פירש"י אם כדברי רבקה שאמרה למה אשכול שניכם ביום א' לא תמצא בשום אופן כי אם כשיעקב יהרוג את עשו תחילה ויעמדו בני עשו בו ביום ויהרגו את יעקב שלא כדין ושלא כדת של תורה ודו"ק.

הספד על התורני מה"ו אלי' ע"ה
י"ב שבט תקצ"ו לפ"ק.

איתא במ"ר וילך מי גבר יחיה ולא יראה מות, מי גבר כיצחק שפשט צוארו על המזבח ואח"כ אמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי, איתא בגמ' דחגיגה ה' ר' יוחנן כי מטי להאי קרא בכי הן בקדושיו לא יאמין אי בקדושיו לא יאמין במאן יאמין יומא חד הוי אזיל באורחא חזייה להההוא גברא דהוי מנקיט תאיני שביק הנך דמטו ושקיל הנך דלא מטו אמר ליה לאו הני מעליא טפי הני לאורחא בעינן להו הני נטרון והנך לא נטרון אמר היינו דכתיב הן בקידושיו לא יאמין ע"כ והקשה היד יוסף דאם הי' בוכה ר"י שלא היה מאמין בקדושיו קשה מאד במה נתקרר דעתו במעשה דהאי גברא דנקיט תאיני כ"ש שבמעשה ההוא נראה שנתחזקה הקושיא ביותר שהרי האיש ההוא לא היה נוגע בתאנים שלמים וכמו כן לא היה ראוי שהקב"ה נוגע בשלימים ע"כ ונ"ל דשלמה המע"ה אמר בקהלת סי' ז' את הכל ראיתי בימי הבלי יש צדיק אובד בצדקו ויש רשע מאריך ברעתו ומפרש התרגום דאית גבר זכאי אבד בצדקותיה בעלמא הדין זכותיה מנטרא ליה

לעלמא דאתי ואית גבר חייב דמאריך יומין בחובו' וחושבן עובדוהי בושיא נטרין ליה לעלמא דאתי לאתפרע מיניה ביום דינא רבא והנה פי' זה עולה יפה בפסוק אבל תמוה דהוי תרתי לרעותא למה מקצר שנות הצדיק ולא יוכל להוסיף עוד על צדקתו ולמה יאריך הרשע ימיו להוסיף עוד על רשעתו אתמהה לכן נ"ל דבין לצדיק ובין לרשע הוי טיבותא לגבייהו דכבר אמר דוד הע"ה ד' צדיק יבחן נמצא דהשי"ת מנסה את הצדיק בכמה אופנים הן בעשירות והן בעניות כי גם העשירות הוא נסיון גדול אם השי"ת חונן לאדם בכסף וזהב ואעפי"כ אינו מש מדרך הישר הוא נסיון גדול כי רוב השפע מביא את האדם לרוממות הלב כמו שנאמר ורם לבבך וכן אמר הכתוב וכסף הרבית להם וזהב עשו לבעל וזה היה ג"כ כוונת הכתוב כשאמר הקב"ה לאברהם לך לך מארצך וכו' ואברכך וכתב רש"י בממון ולכאורה זה תמוה וכי היה נחשב בעיני אברהם כל כסף וזהב שבעולם רק באמת דגם זה היה בכלל הנסיון דיתן לו ממון הרבה ואראה אם תהיה לבבך שלם לפני וכן העניות הוא נסיון ביותר המביא את האדם לכמה עבירות כמו שאמרו חכז"ל עניות מעביר על דעת קונו וא"כ כשהקב"ה מנסה את הצדיק ועומד בנסיונו אז כבר השלים שנותיו במדריגה היותר גבוה מה עושה הקב"ה מסלקו אז מן העולם אפי' צעיר לימים הנהו או לא הגיע לימי אבותיו, ועוד יש טעם אחר שהשם יתברך מסלק את הצדיק קודם זמנו אם הקב"ה רואה שהוא קל בדעתו וירא אולי יחטא כמו שפירש"י ז"ל גבי חנוך הצדיק דכתיב כי לקח אותו אלקים. אבל גבי רשע הוא להיפך שאינו מסלקו קודם זמנו כי מצפה על תשובתו כמו שאמרו עד יום מותו תחכה לו וז"ש קהלת יש צדיק אובד בצדקו בשביל שהוא צדיק גמור או שניסהו הקב"ה או שמא יחטא באחריתו והקב"ה חס עליו לכן מסלקו אפי' קודם זמנו, וכן יש רשע מאריך ברעתו דהיינו ג"כ בשביל רעתו והקב"ה מאריך ימיו אולי ישוב מחטאו וזה הי' כוונת ר"י שבתחלה בכה על מה שראה שכתב הן בקדושיו לא יאמין כי סבר שמסלקו אולי יחטא אח"כ ולכן אמר במי יאמין אבל כיון שראה את המעשה מהאי גברא דהיה מנסה איזה תאינה דלא מטו ואיזה דמטו שפיר התנחם דהאי בקדושיו לא יאמין היינו נמי הקדושים שמנסהו הקב"ה ועמדו בנסיונם ולכן מסלקם, והנה גם אנחנו ראינו כמה פעמים שמנסהו הקב"ה את האיש הזה ר' אלי' שהיה בתחלת ימיו עשיר גדול ואעפי"כ הלך בתורת ד' ולא גבה לבו ואחר שירד מנכסיו ג"כ לא עזב דרך ד', ובטח בכל לבבו על ד' ומקבל מאהבה ושמחה מאת השי"ת והיה שמח בעניותו כמו בעשירות וכמה פעמים שמעתי ממנו כמה מדרשים נחמדים אשר הי' מישב עפ"י רוב שכלו הרחבה, והגאון בעל הפלא"ה ז"ל פירש הכ' הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי עפ"י דאיתא בגמ' דברכות אם פגע

בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד אי אזל מוטב ואם לאו יקרא ק"ש ואם לא יזכיר לו יום המיתה וא"כ לפי"ז הזכרת יום המיתה הוא התיקון האחרון אם היצה"ר אינו זז ממנו, אבל יצחק אע"ה הי' במדרגה זו שלא הוצרך לתיקון האחרון הלז כי היה נדחה ממנו מיד בתיקון הראשון במשכהו לביהמ"ד וז"ש הנה נא זקנתי ואפי"ה לא ידעתי יום מותי שלא הוצרכתי להזכיר יום המיתה וז"כ המדרש מי גבר יחיה זה יצחק שפשט צוארו על המזבח ולא יראה מות פי' שלא היה צריך לו להזכיר יום המיתה כנגד היצה"ר כי היה לו יראת הרוממות על זאת צריכים אנו להוריד דמעות כנחל כי אנחנו מתפללים בר"ה באין מליץ יושר מול מגיד פשע, מי לנו מליץ יושר גדול מן השופר שהוא מעלה זכרונותיו לפני המלך הגדול והנורא להפוך מדה"ד למדה"ר והאיש הזה אשר תקע לנו זה יותר מארבעים שנה ביראה ובמורא כי אימת מות נפלה עליו בשעה שעומד לתקוע הביטו וראו אם יש לנו עתה איש שלם כמוהו אשר ילך לפנינו ביום הדין ועוד מעלה יתירה ראיתי בו כי היו ידיו רב לו הן במקרא הן במשנה הן בתלמוד ואעפי"כ לא רצה להנות מן התורה ולא עשאה עטרה להתגדל בה, ואכל מיגיע כפו ובו מקויים מקרא שכ' יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב אמן כי"ר.

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ונ"ל דבר"ת בפסוק זה מרומז מה שפירש רש"י ז"ל דלכך לא הביא יעקב עמו כסף וזהב דאליפז הרשע נטל הכל ממנו ועני חשוב כמת, ומרומז בר"ת מאמר חז"ל כשיצא יעקב מ"ד ב"א א"ליפז ר"שע ש"הוא ב"ן ע"שו ו"יתן י"עקב ל"ו כ"ל ח"ילו ר"ק נ"שאר ה"מקל ודו"ק.

ויצא יעקב וכו' וקשה שידוע שיצחק שלח את יעקב בנו ללבן לקחת משם אשה ואיך עבר על ציוו אביו ולא הלך מיד לשם רק נטמן במדרשו של שם ועבר י"ד שנה ונראה דאיתא בגמרא דקדושין ספ"ק פלוגתא חד אמר ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה וחד אמר ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה ומסיק דלא פליגי הא לן והא להו ותי' תוס' בני ארץ ישראל עשירים היו ופרנסתם מצויה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה אבל בני בבל עניים היו ילמוד תחלה ואח"כ ישא דרחיים על צוארו ואיך יעסוק בתורה, ואתי שפיר דבתחילה היה דעתו של יעקב ללכת מיד לחרן לישא אשה כי היה לו ממון אבל אח"כ שבא אליפז ולקח לו הכל ונעשה עני מוכרח היה לילך תחלה בבית המדרש של שם ללמוד תורה מקודם ואח"כ לישא אשה.

ויצא יעקב וכו' איתא במדרש רבה ר' פנחס פתח אז תלך לבטח זה יעקב דכתיב ויצא יעקב אם תשכב לא תפחד מעשו ומלבן ושכבת וערבה שנתך שנאמר וישכב במקום

ההוא, אפשר לומר בכוונת המדרש מה צורך להזכיר יציאתו והובא ברש"י למה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת הצדיק עושה רושם וכו' וכאן מגיד לנו המדרש שבמה שמזכיר הכתוב יציאתו השמיענו כמה גדלה מדרגתו של יעקב אע"ה יותר ממדרגת אבותינו הקדושים אברהם ויצחק במה מהבטיחו הקב"ה במראה הסולם והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך שהוא במעלה יתירה מאבותיו שהם היו צריכים לזכות ארץ הקדושה לכך אמר לאברהם לך לך מאר' וכו' וליצחק גור בארץ הזאת לא כן מדתו של יעקב שהוא מכבד את מקומו וכל מקום שהוא גולה שכינה עמו והוא סימן לו שממנו ומזרעו אחריו יתפשט הקדושה בכל הארצות וימלא כל הארץ כבודו ב"ה וזהו שהשמיענו הכתוב ויצא יעקב מבאר שבע שהוא מקום קדוש ומבית אבותיו הקדושים וילך חרנה לארץ טמאה ולבית לבן הרשע שזה נותן הוראה על גדולתו של יעקב אע"ה וזהו כוונת המדרש אז תלך לבטח זה יעקב כלומר שגדלה מעלתו שבכל מקום שהוא הולך הוא לבטח בלי זכותא דא"י דכתיב ויצא יעקב וכל המקומות שוים אצלו אם תשכב לא תפחד מעשו ולבן הכוונה שאף בעת גלותו לא יהיה לו פחד נגד עיניו משונאיו וכמ"ש הנה אנכי עמך והוא רמז לבניו שבארצות גלותם יהיה שכינה עמהם ושכבת וערבה שנתך וישכב במקום ההוא שנתבשר על קבוץ גליות במ"ש והשיבותך אל האדמה יה"ר שיהי' בב"י.

והנה בזה יש לפרש הכתובים בפ' וישלח ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואטיבה עמך קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדיך כי במקלי וגו' ופירש"י כך אמר יעקב לפני הקב"ה שני הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע שאמרת לי אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו שנאמר ויאמר ד' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' בשתי הבטחות אלו אני בא לפניך ונתקשו המפרשים מה היה לו לירא ליעקב שהוא קטן מכל החסדים הלא מאז שהובטח בבית לבן לא נעשה לשתי מחנות ולא נעשה עמו חסדים ותי' לפי שניצל מיד לכן ולדברינו הכוונה הוא שמשני הבטחות האלו שהבטחני אני רואה שקטנתי וגו' וכמו שפירש"י ז"ל ששם בבאר שבע אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך מזה היה נשמע כי אין צריך זכותא דא"י וזכות עצמי יעמוד לי בכל מקום ובבית לבן אמרת לי שוב לארצך ולמולדתך ואהיה עמך דמזה הלשון נשמע שבארץ הקדושה תהיה עמי ולא בחו"ל וצריך אני לזכותא דא"י והנה מזה אני רואה שקטנתי וגו' עוד זאת שבצאתי מבאר שבע הבטיחני בשם אלקים שהורה

שע"פ שורת הדין היה ראוי להטיב עמי ובבית לבן לא נגלית אלי אלא בשם המיוחד לבד שזה נותן הוראה אשר קטנתי ואינו ראוי להטיב עמדי רק במדה"ר עכ"ל מרן א"ז הג"ה רבי עזרא צורף זללה"ה.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכו' פירש"י יצא ללכת לחרן ובפ' וישלח ע"פ ארצה שעיר פירש"י כמו לארץ כל תיבה שצריכה למד בתחילתה הוטל ה' בסופה, וקשה אמאי לא פירש"י בזה הסדר שהוא מוקדם בתורה הוה לפרש חרנה כמו לחרן כל שצריכה למד וכו' ונראה דאיתא בגמרא דחולין בשעת יציאת יעקב קפצה לו הארץ לפי"ז ליכא למיכתב וילך לחרן דהא לא הלך כלל לחרן לזה קאמר הכתוב ויצא יעקב מבאר שבע ר"ל תיכף בשעת יציאת יעקב מבאר שבע וילך חרנה ר"ל שתיכף היה בחרן ושפיר כתיב וילך חרנה, ע"כ לא הוצרך רש"י לפרש כאן כל מקום שצריכה למד בתחלתה וכו' לפי דבלא זה נמי מתורץ שפיר ודוק עיין בט"מ,

ויפגע במקום ההוא וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישכב במקום ההוא ופירש"י ויפגע לשון תפלה וכן הוא אומר אל תפגע בי למדנו שתיקן תפלת ערבית וישכב במקום ההוא כתב רש"י ז"ל במקום ההוא שכב אבל כל י"ד שנים שהיה בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה ותמוה למה רימז הכתוב כאן שלא שכב בבית עבר בלילה, ויותר היה מקומו אצל ויעקב איש תם יושב אוהלים, אמנם כשנדייק למה באמת שינה הכתוב כאן וכתב ויפגע ולא כתב והתפלל ונראה וקצת מזה איתא במפורשים שיש הפרש בין תפלה לפגיעה למשל אחד שואל מחבירו דבר ולא מפציר בו למאוד וגם אם לא ימלא בקשתו ורצונו יניחו מהפצרתו זה הוא בקשה אמנם אם מסרב בחבירו ואינו מניחו אם לא ימלא רצונו וחפצו זה נקרא פגיעה כי על הרוב הפגיעות והפצרות שייך לומר פגיעה והנה הכתוב אמר כאן כי בא השמש ששקעה עליו החמה שלא בעונתה ועי"ז עבר זמן מנחה והנה הדין מי שלא התפלל מנחה צריך להתפלל ערבית שתים ולכן אמר ויפגע במקום כי הרבה להתפלל ערבית שתים הראשונה לשם חובה והשנייה לתשלומין, אך קשה למה המתין מלתקן ערבית עד עתה ולא תיקן כשהיה במדרשו של שם ועבר, י"ל הא דאמרינן בגמרא מי שתורתו אומנתו פטור מתפלה א"כ כ"ז שהיה בבית שם ועבר שעסק בתורה ואפילו בלילה לא שכב ועסק בתורה יומם ולילה ולפי"ז היה פטור מתפלה, אמנם בהיותו על הדרך דכתיב וישכב במקום ההוא ולא היה אז תורתו אומנתו א"כ הוא מחוייב להתפלל לכן תיקן אז תפלת ערבית, ועתה אתי שפיר ההמשך מהפסוקים ויפגע במקום פי' שהרבה להתפלל וע"ז אמר הטעם כי בא השמש עליו פתאום ולא הי' עדיין מתפלל תפלת מנחה לכן התפלל אז שתים שתיקן אז ערבית

ואל יקשה לך למה באמת לא תיקן מקודם תפלת ערבית ע"ז אמר וישכב במקום ההוא ורק אז לא היה תורתו אומנתו אבל כל זמן ששימש במדרשו של שם ועבר הי' תורתו אומנתו ופטור היה מתפלה ודו"ק.

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא, וקשה וישכב עליהם הול"ל, ועו"ק כפשוטו פי' וישם מראשותיו שהניח ראשו עליו א"כ למה כתב הארץ אשר אתה שוכב עליה וכו' הול"ל האבן אשר שוכב עליו, ועוד צריך להבין מאי ויקח מאבני וכו' ולקמן כתיב ויקח את האבן וכו' וישם אותה מציבה משמע שלקחו בידיו ועקרו מחיבור ממקום מושבו והניח במקום האחר, ולמה עשה כן לטלטלו ממקום למקום ? לכן נראה לי דרש"י פירש עשאן כמין מרזב סביב לראשו מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו את זו זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וכו' משמע שחשש רק לשמור ראשו לבד ותמוה הא ודאי גם כל גופו היה צריך לשמרו, ועוד צ"ע כפי הפשט שהניח את ראשו על האבן ומה שמירה יש בזה מפני החיות, אלא נ"ל שלקח הרבה אבנים בע"כ ועשאן כמין מרזב סביב לראשו ור"ל ויקח אותן ממקום מושבם ונשאר מקום הראשון חלול ושם הניח את ראשו על הארץ עצמו, וזה"ש ויקח מאבני המקום והקיפם מראשותיו למעלה בראשו ומצדדיו וישכב במקום ההוא דייקא ר"ל במקום ההוא שהיה תחילה האבנים היה שכב ולא על האבנים, ולדברי חכז"ל דאתי לשלול הזמן הקודם שלא שכב עדיין קשה הול"ל וישכב בלילה ההוא מאי במקום, ולפירושי ניחא לכן שפיר א"ל הקב"ה הארץ אשר אתה שוכב עליה הארץ דייקא ושוב וישכב וכו' ויקח דייקא את האבן אשר שם מראשותיו חזר ונטלו משם וישם אותה מציבה פי' טלטלו והחזירו למקומו הראשון והניחו שם שהוא אבן שתיה, ואין סתירה לזה מלשון רש"י והמדרש ז"א עלי יניח וכו' דהא ודאי עשה יעקב שמירה זו ע"י מרזב האבנים סבב כל גופו כל קומתו ולהיות הראש הוא מלך על כל הגוף והנשמה במוח, ומצינו כשהבדיל הקב"ה ברקיע, בין מים עליונים לתחתונים מים התחתונים בכו על שלא זכו למיקם קמא מלכא כן התחילו האבנים מריבות אותן שסידר כמרזב סביב לשטח כל גופו כל א' מהם ביקש לזכות יותר ולהיות אבן הראשה ז"א עלי וכו' ראשו ולא את גופו ואין ר"ל עלי ממש אלא על בסמוך ר"ל סביב יהיה מונח ראשו, וזאת אומרת ודו"ק [אמר המסדר על הדיקדוק של קדושת א"ז הג' זי"ע נ"ל לפי הת"ח במסכ' חולין שפי' הגמ' א"ר יצחק מלמד שקפלה הקב"ה לכל א"י וכו' כדי שתהא נוחה לכבוש לבניו ופירש"י ז"ל כד' אמות דקיי"ל הקונה בית או שדה והציע בהן מצעות ושכב עליהן קנה ולכך קפלה כל א"י תחתיו כדי שיקנה בשכיבתו את כולה שלא יהא מקום לקטרג ולומר שלא קנה בשכיבתו אלא מקצתן כגון ארץ הכנעני לחוד ולא כל ארץ

ז' עכו"ם והיינו דנקט הכא לישנא שתהא נוח ליכבוש לבניו לפי"ז מיושב הקושיא מאי ויקח וכו' כי מאחר שכל התכלית השכיבה היה שיקנה יעקב בחזקה ושכיבתו עליה הוי חזקה ואצל הקנין שייך למימר לשון קיחה כדמצינו בש"ס קיחה קיחה משדה עפרון, ואיתא שקרקע נקנה בכסף בשטר בחזקה וקנין, ואיתא גדר או פרץ כל שהוא קנה ע"כ ויקח מאבני המקום, ובספר באר יצחק הובא קושיא נאה על הת"ח הנ"ל דקשה למה היה צריך הקב"ה לקפל לו כל א"י דהיינו ז' עממין דהא קיי"ל בחו"מ סי' קצ"ב במוכר לחבירו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולם וה"ה במתנה יע"ש וא"כ כיון שהיה יעקב מחזיק בא' קנה כולם, ואפילו לי"א שם דבמתנה לא קנה כולם ה"ט כמ"ש בסמ"ע שם ס"ק כ"ד דכיון שלא קיבל ממנו כלום מסתמא דעת הנותן שיוכל לחזור בו אם ירצה, וכ"ז לא שייך לגבי הש"ית כי ההוא אמר ולא יעשה ח"ו ורש"י ז"ל פירש במ"ש באברהם נתתי את הארץ הזאת כי באמירתו של הש"ת הוא כאלו כבר נתונה בידו]

וישכב במקום ההוא וקשה דטפי הול"ל ויישן ונ"ל דחז"ל דרשו על פסוק וישכב במקום ההוא מיעוט הוא דוקא באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה' ע"כ ניחא דע"כ ל"ל שלא היה ישן כל י"ד שנה כלל דזה מן הנמנע כי קיי"ל באומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותי ויישן, אלא צ"ל שלא ישן שינת קבע, רק כמתנמנם היה ישן, והנה ידוע דשינת שאינו קבע גם כשהוא יושב מתנמנם אבל שינת קבע דרכו דוקא בשכיבה וזה"ש וישכב דייקא במקום ההוא כדי לישן שינת קבע אבל מקודם לכן כל י"ד שנה לא שכב דייקא בלילה רק הי' ישן שינת שאינו קבע ובישיבה ולא בשכיבה ודו"ק.

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכו', ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ותמוה וכי יעקב ח"ו מסופק היה שד' איננו במקום ההוא, הלא כל הארץ מלא כבודו. ונ"ל דאיתא בגמרא דשאל אלכסנדר את רבי מה יעשה האדם וחי והשיב לו ימית עצמו ותשובתו אין להבין ונראה דהנה יש ב' מיני צדיקים יש שפורשים עצמם מכל תענוגי עולם הזה ועי"כ מגברין את היצה"ר, ויש כת אשר אוכלים ושותים ועכ"ז שומרים א"ע שלא יבא לידם שום חטא, והנה לסברא החיצונה הכת הראשונה יותר להתפאר כיון שהוא בטוח שלא יבא לידי מכשול אבל באמת לא כן הוא דהנה על דרך משל דיש מלך שמנצח המלחמה ע"י שנותן ממון הרבה למלך אחר ויש מלך שמנצח המלחמה בתקפו ובגבורתו והנה לאיזה מלך ראוי לו יותר להתפאר בודאי יותר משובח זה אשר גבר אותו ונצח המלחמה בגבורתו וא"כ גם אותן

הצדיקים שמנצחים היצה"ר בודאי ראוי להתפאר יותר כי אותן צדיקים שפורשים א"ע מכל תענוגי עוה"ז אין חידוש אם כובשים את יצרם כי לא בכחו עשה זאת רק ע"י פרישתו אבל זה שעסק בתענוגי עוה"ז ומ"מ הוא מנצח היצה"ר זה הוא חידוש יותר כמו דאמרינן בפרק אבות איזהו גבור הכובש את יצרו ר"ל אם הלחם עמו וזה כוונת הגמרא אלכסנדר שאל מה יעשה האדם וחי פי' כיון דעיקר החיות הוא רק בעוה"ב וא"כ איזה בחינה יותר טוב והשיב לו ימית א"ע ר"ל ילחום עם יצרו והנה יעקב אע"ה מיום הולדו היה פרוש מכל תענוגי עוה"ז כמו שמעיד עליו הכתוב ויעקב איש תם יושב אוהלים ולא היה ממהלכי אחר תענוגי עוה"ז אבל עכשיו כששכב כאן הראה לו הקב"ה בחינה אחרת דהיינו שכל האדם יוכל לילך אחר תענוגי עוה"ז ימ"מ יכיל להיות נקי מעבירה והנה סולם מוצב ארצ' ר"ל השלמות הנפש יכול להיות גם אם מוצב ארצ' דהיינו אעפ"י שהולך אחר ארציות וגשמיות ומ"מ וראשו מגיע השמימה יוכל להשיג בחינה גדולה עד השמים, ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה כלומר ע"י בחינה זו ג"כ יכולין לעבוד את ה' ואנכי לא ידעתי כלומר עד הנה לא ידעתי זאת וק"ל.

ויחלום והנה סולם מו"א וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, ונראה דאיתא בגמרא כל העולם נברא בשביל ישראל ואם ישראל עושים רצונו של מקום אז גם המלאכים במדריגה גדולה. כי גם המלאכים לא נבראו רק בשביל ישראל אבל אם ישראל ח"ו אין עושים רש"מ אז גם המלאכים אינם במדריגה גדולה וז"ש הכתוב והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו שפעמים עולים אם ישראל צדיקים אבל אם ישראל אינם צדיקים אז גם המלאכים יורדים, ע"כ כתיב "בו" שבאדם תלוי הדבר ודו"ק.

והנה סולם מוצב ארצ' וכו' ונראה לפרש שהראו ליעקב סולם ארצ' שהוא בית המקדש של מטה ואח"כ וראשו מגיע השמימה ביהמ"ק של מעלה רמז שכמו שהסולם בתחלה צריך לעלות מלמטה למעלה כך הראה הקב"ה ליעקב שזה ביהמ"ק של מטה סולם לעלות בו לביהמ"ק של מעלה ורצה לרמוז ליעקב כי לא יבא הוא ית' בהיות ביהמ"ק של מטה חרב לביהמ"ק של מעלה וז"כ והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים רמז לו שאף המלאכים פעמים עולים במעלה ופעמים יורדים בסבת ביהמ"ק וזהו "בו" פירש בסיבתו כי ע"י שנחרב ביהמ"ק של מטה אף מלה"ש הגיע להם היזק כמו דאיתא דבחורבן ביהמ"ק אפי' מלה"ש בכו לפי שכל זמן בית המקדש של מטה חרב אף הקב"ה לא בא למקדש של מעלה וגם מלה"ש אינם משמשים לפניו בעבודת ביהמ"ק במרום במקדש של מעלה.

והנה. מלאכי אלקים עולים ויורדים בו פירש"י יורדים הול"ל תחילה וכו' ונראה ליישב דהנה לקמן כתיב והנה ד' נצב עליו פירש"י שהשכינה היתה כאן אצל יעקב לשמרו עיין בגמרא דחולין ופירש"י שם כאדם המניף על בנו וכתיב השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם ע"כ נקרא השמים מעלה כי שם יושב הקב"ה על כסאו הכבוד ע"כ נקרא השמים מלמעלה כמו שבני אדם אומרים במקום שיושב הבעל בית נקרא ראש מלמעלה אבל אם הקב"ה שהוא כביכול הבעל בית מכל העולם ירד על הארץ אז נקרא הארץ הראש מלמעלה ושמים נקרא מטה וז"כ הכתוב והנה מלאכי אלקים עולים תחלה ואח"כ יורדים ואל תקשה הלא המלאכים מן השמים יורדים תחלה יורדים הו"ל לכתוב מקודם כקושי' רש"י ז"ל על זה אמר הכתוב והנה ד' נצב עליו הקב"ה בכבודו ובעצמו היה כאן על הארץ אצל יעקב ע"כ ירידה זו מהמלאכים עלי' היתה כי השכינה הבעה"ב מכל העולם כולו הי' כאן על הארץ ודו"ק.

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה וכו' ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וקשה למה כתיב תרתי, ויירא ויאמר ונראה דאיתא בגמרא דברכות אם אדם קם ממשכבו ואמר פסוק אחד זו נבואה קטנה והכא ביעקב כשהעיר ממשנתו יצא מפיו הפסוק זה אכן יש ד' במקום הזה וכו' ע"כ עלה בדעתו ובלבו שמקום הזה מקום קדוש הוא וז"ש הפסוק וייקץ יעקב משנתו ויאמר דייקא אכן יש ד' במקום הזה ע"כ ויירא מפני ויאמר דייקא שאמר מה נורא המקום הזה מזה מוכח שאין זה כי אם בית אלקים.

ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה, וצ"ע מאי נ"מ היכי דקרין ליה בראשונה, על כן נראה לי מכאן ראיה להלכה לשיטה שאם כותבין גט במקום א' צריכין לכתב שם המקום, אבל אם נשתנה השם צריכין לכתב גם שם הראשון ולהכי נכתב נמי כאן ואולם לוז שם העיר לראשונה לאשמעינן שצריך לכתב גם שם העיר הראשונה וק"ל כי כאן כתיב ויקרא שם המקום בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה וק"ל דהתם אהדריה קרא בפ' וישלח כתיב ויבא יעקב לוזה אשר בארץ כנען היא בית אל וכו' הרי דלא נעקר ממנה שם הראשון לוז גם אחר כ' שנים מאז שקבע לה יעקב שם חדש ואולי לפי שאנשי העיר ההוא לוז לא הסכימו לשינוי השם יעקב, ואולי גם יעקב עצמו לא כוון לעקור שמה הראשון לגמרי אלא הוסיף לה עוד וקראה גם בשם חדש בית אל ושתי השמות יקראו לה ואפשר שזהו פי' הפסוק הנ"ל ואולם לוז שם העיר לראשונה לשון ואולם הוא קושי ההבנה וגם מיותר הוא וגם תיבה לראשונה הוא תמוה דטפי הל"ל ויותר יתכן לשון מקדם או מתחילה, אבל ה"פ ויקרא יעקב את שם המקום ההוא בית אל

ומפרש שוב שלא לעקור שמה הראשון שהיה לה מקדם לז"א ואולם פירוש בתנאי זה לוז שם העיר עדיין שמה לוז עליה לראשונה פי' להזכירה תחילה עדיין קודם שם החדש וקראה יעקב בשם לוז בית אל ומלתא אגב אורחא קמ"ל דבית אל אינו קדש כשמות הקב"ה שאינו נמחק דא"כ מפני כבוד ד' הו"ל לקראה בשם זה החדש תחילה בית אל לוז, אלא שווים שניהם חול ונכתב תיבה אחת בית אל וכמ"ש במסכת' סופרים עכ"פ לא שינה שם העיר אלא הוסיף עליה עוד שם אחד לשון נופל שם על המאורע לו שם וכמ"ש ויבא יעקב לוזה וכו' הוא בית אל וכו' כנ"ל [אמר המסדר עיין בשו"ת מהרי"א אה"ע סי' ק"ז]

וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלקים ויל"ד לכאורה בפשט הפסוק על יעקב אע"ה דמשמע דאם לא יתן לו אלקים לחם וכו' אז לא יהיה לו ח"ו ד' לאלקים ותמוה דיעקב יהיה במדריגה כעבד המשמש את הרב על מנת לקבל פרס, ונ"ל דהנה אם יש להאדם כל טוב ולא יחסר לו כל מחמד נפשו ויוכל להתענג בכל תענוגי עולם השפל הזה כמעט שיוכל לבעוט וינטה רגלו ממעגלי יושר כמ"ש וישמן ישורון ויבעט ואז מורא לא יעלה על ראשו מפני בוראו ית' ולא יאמין בו כי יאמר בלבבו הלא כחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה, אבל אם לא יוכל לשבוע נפשו מכל תענוגי עוה"ז ואין לו רק דברים ההכרחיים דהיינו רק בגד ללבוש ולחם לאכול להחיות נפשו ואין לו שום מותרות אז יכנע לבו ולא ירום לבבו כ"כ לחטא נגד יוצרו וזה הי' מתפלל יעקב שלא יתן לו הקב"ה כי אם רק הנצרך כדי להחיותו ואז ידע שד' יהי' לו לאלקים תמיד ויאמין בו ודו"ק.

אם יהיה אלקים עמדי וכו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וק' מה רבותא אמר יעקב אע"ה כאן, והא כל העולם וכל מה שיש בו הוא להקב"ה וא"כ אמאי אמר עשר אעשרנו לך ועו"ק האיך מביאים אנו קרבן משלנו הלא הכל הוא להקב"ה, ונ"ל דאיתא בגמרא בחד פסוק כתיב לד' הארץ ומלואה וכתיב והשמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם ותירץ כאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה ועוד תירץ כאן בעושין רצונו וכאן בשאע"ר, מזה ראינו בעושין רש"מ כתיב הארץ נתן לבני אדם, וא"כ בכי האי גונא יכולין אנו להביא קרבן משלנו אם אנו עושין רש"מ ואז כל הארץ ומלואה שלנו הוא ונתן לבני האדם, וא"ש וכך אמר יעקב אע"ה אם יהיה אלקים עמדי ר"ל שאני אעשה רש"מ והיה ד' לי לאלקים אז יהיה כל אשר חתן לי כמ"ש בעושין רצונו והארץ נתן לבני אדם ושפיר אמר עשר אעשרנו לך כי אז הארץ ומלואה שלי הוא וק"ל.

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם ונ"ל עפ"י דאיתא במדרש חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך בכל יום ויום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך לבית פלוני אני הולך והיו רגלי מביאין איתי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ונ"ל כי במקום שהרגלים רגילים ללכת שמה מוליכין אותו אף כי כעת רוצה לילך אל מקום אחר והנה יעקב אע"ה מעולם לא הלך אלא מביהמ"ד של שם לביהמ"ד של עבר ע"כ רגיל היה ללכת רק לשם וגם רגליו לא רצו לילך לשאר מקומות ועכשיו מוכרח היה לילך למקום רחוק בפרט ללבן למקום טומאה ע"כ רגליו של יעקב לא רצו לילך לשם ועי"כ היה מוכרח יעקב בעל כרחו ונגד רצונו לישא את רגליו ללכת ללבן גם נגד רצון של רגליו וז"ש וישא יעקב רגליו ודו"ק, והגאון בעל הפלתי ז"ל פי' כי לכאורה יש להקשות מ"ש וישא יעקב רגליו וכו' כי למעלה כתיב וילך חרנה ולא כתיב וישא את רגליו וכאן כתיב וישא רגליו מורה כי למעלה לא הלך ברגליו כי קפצה לו הארץ אבל כאן לא קפצ' לו הארץ ומוכרח היה לילך ברגליו ע"כ כתיב וישא יעקב רגליו אמנם איתא במדרש ע"פ וישא יעקב רגליו וילך ארצ' בני קדם שהיה פורח ונשא רגליו למעלה בלי הולך כלל משמע דהיה לו גם עכשיו קפיצ' הארץ והטעם הוא כי הקשו התוס' במס' ברכות דכ"ו אהא דאמרינן דיעקב תיקן תפלת ערבית הא אמרינן במסכת' חולין וילך חרנה כי מטי לחרן בעי למהדר אמר אפשר שעברתי במקום שהתפללו שם אבותי וקפצ' לו הארץ ובעי אח"כ למהדר ושקעה חמה כדי שילין שם א"כ מוכח שכבר התפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והיה דעתו למהדר הא תפלת ערבית דוקא אחר צאת הכוכבים עיי"ש בתוס' ותירץ הג' מו"ר ז"ל קושי' התוס' דהנה התוס' במסכ' ראש השנה דייקא מהגמרא דס"ל דהא דאמרינן בפסח נולד יצחק היינו ראשון של פסח והקשו דמנ"ל להגמרא דנולד בראשון אמנם יובן במה דאמרה רבקה ליעקב קח שני גדיי עזים ופירש"י א' לפסח וא' לחגיגה ואם נולד יצחק באחד מסוף ימי הפסח כקושיית התוס' איך אמר יצחק בערב פסח לא ידעתי יום מותי הא הקב"ה ממלא שנותיהם של הצדיקים מיום ליום וע"כ דבראשון של פסח נולד יצחק ושפיר מתיירא בערב פסח שאולי הגיע קצו למחר והנה יעקב ברח מחמת שפחד מעשיו שלא יהרגהו רק עשו אמר יקרבו ימי אבל אבי כי בחיי אביו לא רצה לשלוח יד אבל מי יודע עת מיתת יצחק באיזה שנה שימות רק קודם פסח אין כאן פחד כהנ"ל דהקב"ה ממלא שנותיו של צדיק ויצחק נולד בפסח ולכך כל השנה הי' יעקב שרוי בלא פחד רק בע"פ הוצרך לברוח אולי בלילה ימות יצחק ויהרגנו עשו תיכף ולכך ברח בע"פ ואז קפצה לו הארץ והגיע קודם שקיעת החמה להר המוריה והתפלל שם מעריב מבעו"י כמ"ש המג"א דמודים כל הגאונים אף דהלכה כחכמים דתפלת מעריב

מצאת הכוכבים מ"מ גם החכמים מודים דבערב שבת וערב יו"ט מקדימים להתפלל ערבית מבעו"י והטעם נראה כי אעפ"י שאבות תקנוהו מ"מ הי' נגד תמידין וכו' וחלבי חול אין קריבין ביו"ט. ומתורץ קושית התוס' דהשתא מוכח שיעקב תיקן תפלת ערבית אבל ביו"ט מותר להתפלל אף מבעו"י ולכך בלילה נאמר לי' אל תירא ושמרתיך בכל אשר תלך סימן לבנים שיהיה ליל שמורים וביום למחרתו הלך ולא רצה לילך חוץ לתחום אמנם אמרינן אין תחומין למעלה מעשרה נ"מ להולך ע"י קפיצה ולכך הלך ע"י קפיצ' ארצה בני קדם ודו"ק.

ויספר ללבן א"ת כ"ל הדב"רים הא"לה, לא נזכר בפסוק הדברים שסיפר לו ונ"ל שמרומז בר"ת של פסוק זה ויספר ללבן את כל וכו' א"ל ת"תמה כ"י ל"א ה"באתי ד"בר ב"רכוש ר"ב י"צאתי מ"שם ה"לך א"ליפז ל"קח ה"כל.

אעבדך שבע שנים ברחל פירש"י הן ימים אחדים שאמרה לו רבקה וישבת עמו ימים אחדים וכתיב ג"כ ויהיו בעיניו כימים אחדים, וק' האיך מרומז באמירת ימים אחדים ז' שנים דוקא ונראה דאיתא בגמרא דשנה נקרא ימים כמ"ש ימים תהי' גאולתו, ואיתא דשבת אמרה לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג עד שאמר הקב"ה שישראל יהי' זוגך ושמיטה נקראת שבת דכתיב ושבתה הארץ שבת לד', נמצאת דשמיטה כמו שבת בלי זוג ע"כ נקרא שנת שמיטה ימים אחדים ר"ל שהם אחדים ומשונים משאר שנים כמו שבת משאר ימי החול בלי זוג ע"כ ידע יעקב דימים אחדים שאמרה רבקה מרמזים על ז' שנים ודו"ק.

ויאמר לבן טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר ונראה לבאר הנה תיבת תת"י בגימט' במספר קטן ט', ותיבת מתת"י בגימט' במספר קטן י"ג לאה ג"כ בגימט' במספר קטן ט', רחל בגימט' במס"ק י"ג וז"ש לבן ליעקב במרמה לאמר טוב תת"י שבגימט' לאה היא אותה לך כלומר לאה אתן לך, מתת"י שבגימט' רחל אותה דהיינו רחל לאיש אחר אתן לאיש אחר ולקמן התנצל לבן באמרו לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה.

ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ד' בעניי כי עתה יאהבני אישי ותהר עוד ותלד בן וכו' כי שמע ד' כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון ונ"ל לפרש המקראות הללו דהנה יש ב' גווני שונאים א' ששונאו שנאה גמורה, וא' שאינו שונא גמור רק שאינו אוהב אותו והנה הראשון השונא גמור אם עושה לו טובה אינו שונאו עוד שנאת גמורה בשביל הטובה שעשה עמו נחה השנאה מלבו, אבל עכ"פ עוד אינו אוהב אותו רק שאינו שונאו, אבל אם מעיקרא לא היה לו שונא גמור ואח"כ

עושה עמו איזה טובה אז אפשר שמכאן ולהבא יהיה לו אוהב ויאהב לו אהבה גמורה והנה לאה היתה מסופקת בזה אם יעקב שונא לה או שרק אינו אוהבה, אם מעיקרא היה לאה במדריגה אצל יעקב רק שאינו אוהבה אז מוכרח הי' ליעקב בילד ראשון לאהב את לאה אהבה גמורה כאמור ע"כ אמרה בילד ראשון כי סברה שהיתה בבחינת מתחילה רק שאינו אוהבה אבל עתה ראה ד' בעניי כי עתה יאהבני אישי, אבל כאשר ראתה שגם אח"כ אינו אוהב אותה שפיר אמרה בילד השני שעתה אדע כי שנואה אנכי מעיקרא ועתה אקוה שאבוא לבחינת שיעקב לא יהיה לי עוד שונא הגם שאינו אוהב אותי ע"כ ותקרא שמו שמעון ודו"ק ועוד נראה עפ"י דאיתא בגמרא ע"פ ותקרא שמו ראובן א"ר אלעזר אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי וכו' מקשים והא כתיב הטעם בקרא כי אמרה כי עתה יאהבני אישי וכו' ואם שקשה דכתיב כי אמרה וכו' משמע לאחרים אמרה טעם זה דכתיב בקרא, ובאמת היה לה טעם אחר קשה למה אמרה טעם אחר גם קשה בשאר השבטים כתיב מתחילה הטעם ואחר כך השם והכא גבי ראובן כתיב שמו תחילה ואח"כ הטעם ונראה להקדמונים ז"ל דאיתא גבי רחל ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלקים את חרפתי ותקרא שמו יוסף לאמר יוסיף ה' לי בן אחר וכו' וקשה ג"כ למה אמרה שני טעמים על קריאת שם יוסף גם קשה דכתיב לאמר יוסיף ה' לי וכו' משמע בפני עצמה היה לה טעם ראשון אסף אלקים וכו' רק בפני אחרים אמרה טעם השני יוסיף ד' וכו' וקשה ג"כ למה היה זה שינוי הטעמים ונראה דאיתא במדרש הובא בתוס' מסכ' ב"ב דף קכ"ג דתאומה נולדה עם כל השבטים וכו' אך רחל היתה סבורה דמעוברת היא בשני זכרים בפעם אחד כדי להשוות עם השפחות כדאיתא בגמרא למה נקרא שמה דינה שדן לאה וכו' שלא תהיה אחותי כאחת מהשפחות לכן קודם הלידה היה בדעתה לקרות שניהם קרוב לשם אחד היינו אחד אסף ואחד יוסף והכל טעם אחד שאסף אלקים את חרפתה שהושווה לשפחות אבל אח"כ שילדה רק זכר אחד ואז עדיין לא אסף את חרפתה שלא הושווה עדיין לשפחות לכן אמרה יוסיף ד' לי בן אחר, ועפי"ז מיושב גם כן גבי ראובן באשר גבי ראובן היה תחילת הריון סברה לאה שיהיה שניהם זכרים ואז היה בדעתה לקרות שניהם קרוב לשם אחד בשם ראובן רק קצת שינוי ביניהם כמו גבי יוסף ואסף רק אח"כ היה רק זכר אחד ואמרה טעם זה דכתיב בקרא כי עתה יאהבני אישי לכן כתיב כי אמרה בפני אחרים אך היה לה טעם אחר שאמרה ראו מה בין בני וכו' באשר שסברה שיהיה שניהם זכרים כנ"ל אופן ב' נראה דאיתא במדרש כיון שנפקדה רחל ביקש יעקב. לגרש את לאה שרימתה אותו אך אמר לאמן של אלו אני מגרש וכו' וכתיב בקרא וירא ד' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה ואם היה

יודע יעקב שתהיה לרחל בנים אח"כ אז היה מגרש את לאה מיד קודם שהיה לה בנים ממנו לכן כתיב כי אמרה כי עתה יאהבני אישי טעם זה אמרה משמע שהיה לה טעם אחר וקשה למה לא אמרה טעם אחר מה שהיה לה לכן אמר ר' אליעזר ראובן ראו מה בין בני לבן חמי וכו' והיתה יודעת ברוח הקודש שתהיה לרחל בנים ויתן הבכורה ליוסף וכו' ואם אמרה הטעם זה ליעקב אז היה יודע יעקב שתהיה לרחל בנים ויגרש אותה מיד לכן אמרה טעם אחר כי עתה יאהבני אישי וכו' ודו"ק, עוד נראה על מאמר ראובן א"ר אליעזר אמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי וכו' לכאורה תמוה דהא בקרא מפורש טעם אחר לקריאת שם ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעניי ואם נאמר דר"א הוסיף דהיה לה עוד טעם קשה מנא ליה להוסיף על הטעם המפורש בתורה, וי"ל דר"א הוכיח כן מן המקרא דכתיב ותקרא שמו ראובן כי אמרה וכו' ראה ה' בעניי ולכאורה קשה דבשמעון ולוי נאמר בתחילה הטעם שאמרה בקריאת השם ואח"כ כתיב קריאת השם וכאן היפוך הסדר וגם כאן הו"ל למכתב ותאמר כי ראה ה' בעניי ותקרא שמו ראובן ומזה הוכיח ר"א דבאמת עיקר הטעם דקריאת שם ראובן הוא מטעם ראו מה בין בני לבן חמי אך טעם זה לא רצתה לפרסם וע"ד גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאי באפיה אבל אמירתה היה כי ראה ד' בעניי וז"ש ותקרא שמו ראובן ומטעם ראו מה בין בני וכו' כי אמרה לפני אחרים כי ראה ה' בעניי ר"ל טעם זה אמרה בפני העולם אבל באמת היה ללאה עוד טעם אחר, ודו"ק [אמר המסדר עיין בפני יהושע ברכות דף ו' ושמן רוקח].

ותקנא רחל באחותה פירש"י קנאה במעשיה הטובים אמרה לולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים וקשה למה לא קנאה רחל ללאה עד בן רביעי ונראה ע"ד דאיתא במסכ' יבמות דף ס"ד מפני מה אמותינו עקרות היו משום שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים וידוע שאמותינו נביאות היו וידעו שיעקב יעמוד י"ב שבטים שבטי יה ובפשוטה החלוקה מגיע לכל אחת מהן ג' בנים ובזה יובן על שילדה לאה ג' בנים לא קנאה רחל ללאה במעשים כי אמרה אדרבה אני צדקה ממנה דאלו ללאה נתן הקב"ה הילדים כפי חלקה שמגיע לה ולא כן אני שהקב"ה מתאוה לתפילתי אבל עכשיו שילדה בן רביעי וזהו יתר מחלק המגיע לה ואם כן בודאי זה מכח מעשים טובים שלה אז ותקנא רחל באחותה וק"ל.

הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי ונ"ל לפרש דאיתא בגמרא אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד אם נצחו מוטב וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה והנה קיי"ל דאשה פטורה מתלמיד תורה דכתיב ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם וכן מק"ש נמי פטורה דהיא מ"ע שהזמן גרמה דנשים פטורות וא"כ אם תרצה להבריח ממנה יצה"ר אין לה דרך אחרת

רק זכירת יום המיתה וזהו לכאורה אינו טוב לה כי אין השכינה שרויה אלא מתוך דבר שמחה ולא מתוך עצבות ובהזכרת יום המיתה יש עצבות אבל י"ל דגם לאשה נתנו חכמינו ז"ל דרך אחד שיקיימו תלמיד תורה דאיתא בגמרא הני נשי במאי קזכיין, ע"י דמגדלות בנים לתלמוד תורה מעלה עליהם הכתוב כאילו הם עוסקים בתורה וא"כ גם להבריח ממנה היצה"ר תוכלו לקיים בת"ת ע"י שמגדלות בניהם לת"ת, אבל אשה שאין לה בנים בודאי אינה יכולה להבריח ממנה יצה"ר אלא ע"י הזכרת יום המיתה וז"ש הבה לי בנים ר"ל שלמען שאוכל להבריח ממני היצה"ר דע"י שאגדלם לת"ת ועי"ז אנצח את יצה"ר ואם אין מתה אנכי ר"ל אין לי בחינה אחרת כי אם זכירת יום המיתה ואז יש עצבות ואין השכינה יכולה לשרות עלי ודו"ק.

וז"ש ג"כ בקהלת כסיל בחשך הולך והחכם עיניו בראשו ונראה לי לבאר דאיתא בגמרא אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה והנה התורה קרוי ראש מפני שצריך הלימוד עיון ושכל וידוע שלכסיל אין תקוה אחרת כדי לסלק ממנו היצה"ר אלא הזכרת יום המיתה מפני שאין לו שכל והבנה ללמוד תורה או לקרא ק"ש וזה כוונת הקרא החכם ר"ל החכם בחכמת התורה אם רוצה לסלק מעצמו היצה"ר עיניו בראשו דהיינו בתורה שנקראת ראש וכסיל שאינו יכול לעסוק בתורה אם רוצה לסלק מעצמו היצה"ר בחשך הולך ר"ל שצריך להזכיר לו יום המיתה שקרוי חשך וזה ג"כ כוונת הפסוק בקהלת טובים השנים מן האחד באשר יש להם שכר טוב בעמלם וכו' והחוט המשולש לא במהרה ינתק ונראה לי לבאר פסוק זה דאמרו חכז"ל במס' ברכות לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק"ש שנאמר ועל משכבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה והנה אלו הג' דברים טובים לזכרם בשעה שבא לידו חטא אז בודאי לא יחטא והנה החילוק בין ג' דברים האלו השנים הראשונים צריכין מעשה דהיינו או ללמוד תורה או ליקרא ק"ש וגם טעונין ברכה לפניהם אבל האחרון אין צריך מעשה רק ידמה בלבבו יום המיתה א"כ קשה למה צוו חכז"ל הני תרי ראשונים הא די אם יזכיר לו יום המיתה ואז בודאי ילך ממנו היצה"ר אבל נ"ל דמ"מ יותר טוב לעסוק בשנים הראשונים כיון שאעפ"י שלא נצחו מ"מ מצוה יש בידו ומקבל שכר על עמלו אבל אם יזכיר יום המיתה אז אין מצוה בידו וזה נ"ל גם פי' הפסוק במשלי זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב חכם לב יקח מצוה ואויל שפתים ילבט לפי האמור שטוב לאחוז שנים הראשונים דמ"מ שכר מצוה יש לו כיון שטעונן ברכה אבל הרשע מזכיר

מיד יום המיתה כיון שהוא עצל לנענע שפתותיו וזה שאמר זכר צדיק לברכה ר"ל אם הצדיק רוצה לכבוש את יצרו בברכה הוא מזכיר, ושם רשעים ירקב דהיינו שמזכיר מיד יום המיתה והטעם חכם לב יקח מצות לכך זכר צדיק לברכה משום שיקח לו בזה מצות אבל ואויל שפתים ילבט מן המצוה מפני שהוא עצל לנענע שפתותיו עוד יש חילוק בין הני ג' דבשנים הראשונים אינו יכול לעסוק רק ת"ח שיוכל ללמוד או לקרות ק"ש אבל יום המיתה יוכל כל אדם להזכיר ועוד יש נ"מ אם יזכיר יום המיתה אז הוא עצב אבל בשנים הראשונים יש לו שמחה פקודי ד' ישרים משמחי לב וזה נ"ל נמי כוונת הפסוק ואתם הדבקים בד' אלקיכם ר"ל מי שדבק בהקב"ה ובתורתו ממילא לא צריך להזכיר יום המיתה חיים כולכם היום לזה יש לו חיים שאין צריך להזכיר יום המיתה אבל אם יעסוק בשלשתן דהיינו בלמוד בק"ש והזכרת יום המיתה אז בודאי יותר טוב וזה היה כוונת שלמה המלך טובים השנים דהיינו לימוד תורה וק"ש מן האחד דהיינו הזכרת יום המיתה באשר יש להם שכר בעמלם דהיינו שיש להם שכר על עשיית המצוה אבל וחוט המשולש לא במהרה ינתק ר"ל אם עוסק בשלשתן ודאי יותר טוב.

וימצא דודאים בשדה וכו' וקשה על מ"ש המג"א סי' ר"מ בני חצופה שתובעת בפה והרי היא כזונה ואסור לקיימה וכו' מה יענה למעשה ביעקב גבי דודאים שתבעתו בפה וח"ו לומר על אמהות כן וצ"ע, ונ"ל כי זה דרכו של הבעל מג"א לקצר במקום שהיה לו להאריך, והנה לא מלבו בדה פירושו זה אבל כן הוא לשון הטור שם סי' ר"ם וסיים הטור בזה וז"ל אבל מי שאשתו מרצה אותו בדברי ריצוי ומקשטת עצמה לפניו כדי שיתן דעתו עליה על זו אמרו רבותינו שיוצאין ממנה חכמים ונבונים כלאה שיצאה ממנה יששכר עכ"ל הטור, וכן כתב בטור אה"ע סימן כ"ג והוא לשון הראב"ד בספר בעל הנפש וגמרא ערוכה בנדרים כ' ע"ב ובעירובין כ' ע"ב קושי' גמרא הוא על הא דבני חצופה מקרא זו דלאה ותי' הכא ארצויי' ארציה ופי' הר"ן דלא אמרה לאה ליעקב אלא שיכנס לאהלה ולא תבעתו בפה וכו' וכוונתו מלשון אלי תבא ר"ל לביתי שהרי יצאה לקראתו ותדע עוד מדחז"ל על וישכב עמה בלילה הוא ולא כתיב בלילה ההוא אלא הוא שמו של הקב"ה סייעו ויצא יששכר יודעי בינה וכו' ותבעתו בפה היינו כמאמר החצופה זונה אשת פוטיפר שכבה עמי אבל לאה אמנו לא זו שלא הזכירה לשון שכיבה כלל אלא גם בלשון ביאה שמרה פיה פתחה בחכמה ותאמר "אלי תבא" ולא אמרה "עלי תבא" כמ"ש יבמה יבא עלי"ה וגם לא הקדימה ביאה ר"ל לא אמרה תבא אלי אלא איפכא אלי תבא ע"כ פירושו לאהלי, וגם נ"ל אין ר"ל בלשון צווי בע"כ תעשה כן אלא כלשון מגיד העתיד ידעתי שכן תעשה, אלי תבא היינו דברי רצוי לבד ועיין רבינו בחיי פ' ויצא

פירש שם בזה על אמרה כן שלא היה כוונתן רדיפת התאוה ח"ו כי אם כוונת המצוה בלבד פעולתיהן נמשכו אחר השכל שידעו בנבואה וברוה"ק להוליד י"ב שבטים וכו' עש"ה ובתשובה בית אפרים חא"ח סי' קי"ב כתב וז"ל ולפי מה שראיתי ברשב"ם בפי' החומש כתב דלכך קראה אותו יששכר ע"ש ב' שכרים שכר דודאים ושכר כי נתתי שפחתי ולפי"ז יש ליתן טעם שקוראים רק בחד שי"ן ישכר כיון שהיא היתה מתביישת בשכירות הדודאים ולא אמרה רק טעם כי נתתי שפחתי וכמ"ש המפורשים ולכך אנן לא קרינן רק בחד שי"ן וכו' ע"ש הרי דגם דיבורה וכוונתה כהוגן ורצויה היתה ארציה קמיה על כל זה מתביישת היתה הצדקת מלפרש שוב טעם זה כנ"ל אמר המסדר עיין בשו"ת מהרי"א או"ח סי' נ"ה, ול"נ ליישב הקושי' מה שהביא מרן א"ז זצוק"ל שלאה אמרה נתן אלקים שכרי בשביל תדודאים כי הוא יודע ועד שנתכוונתי לש"ש כדי להעמיד שבטים ולא לשום הנאת הגוף וראיה לזה אמרה כי נתתי את שפחתי לאישי הרי שלא הקפדתי על מיעוט תשמיש שלי שהרי הכנסתי צרתי לביתי וימעט בזה משכובתי מכאן ראיה שכוונתי רק לשם שמים להרבות שבטי יה ולא לשם פריצות].

ותקרא שמו יששכר, הטעם על שם יששכר י"ל דאיתא דכל צדיק מגיע תר"כ עולמות כמנין כת"ר דהיינו תרי"ג מצות מן התורה וז' דרבנן אבל רק אלו צדיקים שאין נהנים מאחרים אלו קבלו שכרם משלם אבל הצדיקים שנהנין משל אחרים מוכרחים הם ליתן מחצית שכרן להמחזיקים ולא נשאר להם רק ש"י עולמות ע"כ ביששכר שעשה שותפות עם זבולון לא נשאר לו רק ש"י עולמות כי ש"י עולמות שנשאר מכת"ר שייך לזבולון ולכך קיבל שם זה יש"שכר היינו יש לו שכר רק ש"י עולמות כי מחצית השנית שייך לזבולון **ויזכר** אלקים את רחל וכו' ויפתח את רחמה וכו' איתא בגמרא דתענית ג' מפתחות הן בידו של הקב"ה וכו' של חיה שנאמר ויזכר אלקים את רחל וכו' ויפתח את רחמה וכו' ותמוה לי טפי הו"ל להביא מן המוקדם בקרא וירא ד' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה, שוב מצאתי במהרש"א בחדא"ג הקשה כן ותי' יפה לפי שסמך את השם לפתיחה וישמע אליה אלקים ויפתח וכו' וכן בכולהו יפתח ד' לך וכו' ודפח"ח אבל עדיפא קשה לי דמן הקודם טפי הו"ל להביא דשם העצם ב"ה כתיב ביה וירא ד' כי שנואה לאה ויפתח וכו' כמו באינך כולהו יפתח ד' לך וכו' אני ד' בפתחי את וכו' ועוד הא מפקידת רחל אין ראיה כ"כ לשאר יולדות די"ל כיון דרחל עקרה, והוצרך לשנות טבעה דרך נס מפתח זה הוא ביד הקב"ה משא"כ כל היולדות בדרך הטבע י"ל ביד שליח הוא מפתח הלידה אבל מלאה מוכח שפיר טפי וצ"ע והנה ראיתי במדרש רבה פ' ויצא הביא האי מימרא ג"כ על פסוק ויזכור אלקים את רחל וכו' כמו הא בגמרן, אבל בילקוט שמעוני שם הביאו

באמת על פסוק ויפתח את רחמה הקודם אצל לאה יע"ש והוא נכון כנ"ל מתלת טעמי. שוב מצאתי בילקוט ראובני ע"פ הקודם ויפתח ד' את רחמה ורחל עקרה וכו' ויפתח ד' וכו' פי' הוא בעצמו עשה וכו' ושוב העתיק דיבור התוס' דהכ' ריש מס' תענית על הא דג' מפתחות וכו' ושוב כתב ז"ל [הגה"ה דבור תוס' זה שייך לקמן עה"פ האמור ברחל וישמע אליה אלקים ויפתח את רחמה ולא על ויפתח האמור בלאה וצריך להתיישב למה באמת שתוס' אמרו דבר זה על פתיחת רחם של רחל ולמעלה פתיחת רחמה של לאה מוקדם בקרא ע"כ] עכ"ל, והנה לא על תוס' תלונתו כ"א על הש"ס וכמו שהקשה המרש"א, והגה"ה הקשה על המחבר ילקוט ראובני שהעתיק הא גבי לאה דלא כגמרן דמייתי מקרא, המאוחר וכבר הראיתי לדעת דכן בילקוט שמעוני ציין דרש"ה זו בקרא דלאה המוקדם והנה בילקוט ראובני ציין ויפתח ד' את רחמה ולא כן כתיב אלא וירא ד' כי שנואה לאה ויפתח וכו' והרי מהרש"א תי' באמת מה"ט אין ראיה מקרא זה דלא סמך ד' לויפתח וכו' י"ל ע"י שליח, איברא חי' מהרש"א אינו ברור דכן מצינו ויאמר ד' לה ר"פ תולדת ופירש"י ע"י שליח והרבה פעמים קרא הכתוב למלאך בשם ד' לטעם דשלוחו כמותו כמו בשופטים וי"ו ויפן אליו ד' וכו' ויאמר אליו ד' וכו' ויעי' בספר העיקרים מאמר ב' פכ"ח [וצ"ע דה"ל להביא מקרא מן התורה בפ' לך לך וימצאה מלאך ד' וכו' ותקרא שם ד' הדובר אליה וכו' ועוד הרבה] א"כ גם הני קראי יפתח ד' לך וכו' שפיר י"ל ע"י שליח לכן נ"ל גם תחי' ודאי ניחא אני ד' בפתחי וכו' שולל השליח בתיבת אני ד' וכמו שדרשו במכילתא בהגדה אני ד' אני הוא ולא אחר ה"נ מה"ט מייתי ש"ס כוליה קרא ויזכור אלקים את רחל וישמע אליה אלקים ויפתח וכו' מכפל השם אלקים ע"כ אתי קרא לשלול השליח, וכן יפתח ד' לך את אוצרו מתיבת אוצרו וי"ו היחס אוצרו קניינו מורה על ד' עצמו ויפתח כי האוצר אינו קניינו של שלוחו כנ"ל ודו"ק א"כ מתורץ יפה קושי' המרש"א דה"ט דש"ס מקרא דלאה המוקדם שפיר י"ל ע"י שליח שאין הכרח בפסוק שע"י ד' עצמו ויפתח וכו' כנ"ל.

וטעמא דמילתא בשלשה אלו דוקא לא מסר הקב"ה המפתח ביד שליח נ"ל להורות על וידעת היום כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, לכן יפתח ד' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו הנה ד' הוא האלקים בשמים ממעל, וכן אני ד' בפתחי את קברותיכם עמי הנה ד' הוא האלקים על הארץ מתחת, וכן ויזכר אלקים ויפתח את רחמה, הנה ד' הוא האלקים ואין עוד מלבדו גם בחללו של עולם כנ"ל [אמר המסדר עיין בשו"ת מהרי"א א"ע סי' רל"ח, הלשון מגמרא תענית הנ"ל כ"ה אר"י ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן של חיה ושל גשמים

ושל תחיית המתים וכו' במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה וכו' והכלי יקר פ' מקץ כ' ע"ז רמז נאה ד' מפתחות ביד הקב"ה וסימנם בר"ת מ"פ"ת"ח מ"טר פרנסה ת"חיה ח"יה ועיין לעיל בפ' לך לך על הכ' ותאמר שרה וכו' בא נא אל שפחתי וכו' מה שפי' שם א"ז הג' זי"ע בדפח"ח ולי קשה דלפי' א"ז זצ"ל למה אמרה רחל הבה לי בנים ואם אין וכו' מפני מה לא עשתה ערמה כחנה הא רחל ידעה שהמניעה ממנה ולא מיעקב כי ליעקב היה בנים משאר נשים והיתה רחל יכולה להסתר והיה לה בנים ויש לישב אצל רחל לא מהני ערמה זו דאיתא בגמרא דאם הבעל אינו מנוקה מעון אז לא בדקו המים, ורחל היתה אצל יעקב באיסור ב' אחיות ע"כ אין המים בודקין אותה וז"כ הכתוב ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב שהמניעה היה מצדו ע"כ לא תוכל לעשות ערמה כנ"ל ותאמר ליעקב הבה לי בנים שאין אצלי שום תקנה רק תפילתך, ועפי"ז פי' גמ' ברכות ל"א שאמרה חנה אלכה ואסתרה בפני אלקנה בעלי ואין אתה עושה תורתך פלסתר וכו' וקשה הלשון בפני אלקנה בעלי הלא הסתירה היא בסתר ונ"ל דא"ש דהסתירה יהיה באמת בהסתר אך אצל כל העולם לא יהיה תורתך פלסתר כי יתלו באלקנה בעלי שהוא אינו מנוקה אבל הוא בעצמו יודע שמנוקה מעון]

איתא במסורה ב' פעמים ביום מחר, אל תתהלל ביום מחר משלי כ"ז ועניתה בי צדקתי ביום מחר בפרשתינו וראיתי בסתר בינת ישששכר שפי' דיש מונע מליתן צדקה ולהחזיק ת"ח אף שיש לו אינו רוצה בטענה שעדיין הוא רך בשנים ומי יודע מה יולד יום אולי יהיה מטופל בבנים וב"ב ויהיה די לו להפקיע אותם כדי להשיאם בכבוד וכי יזקין אז יקיים מצוה זו, אמנם סברתו נסתר מדברי עצמו כמו שאינו יודע מה יולד יום כך אינו יודע אם יזקין, ונהפוך הוא ראוי להקדים במצוה כאז"ל מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה וכבר רמזו ע"פ סוף ואתחנן היום לעשותם כלומר שלא יחמוץ המצוה למחר, ואחז"ל במסכ' שבת עשה עד שאתה מוציא ומצויה לך שכן שלמה אמר בחכמתו זכור את בוראך וכו' עד שלא יבואו ימי הרעה אלו ימי זקנה וגו' ולי נראת להוסיף נופך דגם בתשובה תפלה וצדקה כן הוא כאז"ל א"ל ר"א שוב יום אחד לפני מיתתך א"ל תלמידיו אין אדם יודע איזה יום ימות, א"ל אדרבה ישוב היום שמא ימות למחר וכו' וכן בתפלה כנגד קרבנות תקנום, וכמו בעבר זמנו בטל קרבנו כן עבר תפלה היום הו"ל מעוות שאינו יכול לתקן, וכן בצדקה כנ"ל ובכולהו ה"ט דשמא ימות קודם, וזה פי' המסורה אל תתהלל ביום מחר פי' עם יום מחר, כמו בכל לבי דרשתיך בי"ת שימושו עם, לומר ועניתה בי צדקתי ביום מחר ברבות הימים אראה לעשות תשובה וצדקה והיום אלך אחר צרכי כי לא תדע מה יולד יום וכו'.

ונ"ל עוד לפרש עפ"י מ"ש הנביא ירמי' ט' כה אמר ד' אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ד' עושה חסד וגו' ונראה טעמא לפי שכל אלו שלשה הצלחות זמניות הנה, כי אינו בטוח באלה שיתקיימו בידו גם בעודנו חי על הארץ, העשיר אולי יעני כי יאבד הונו ורכושו כרגע באופנים שונים, הגבור אולי יחלה ויחלש כחו ע"י יסורים וכיו"ב, החכם אולי תטרף דעתו וחכמתו ע"י חולי ר"ל, ובתוכחה כתיב יככה ד' בשגעון והיית משוגע ות"א בטפשות לבא ותהא משתייאו ע"ד מאחז"ל כל הכועס וכל המתגאה אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, ואף כי אחרי מותו האדם לא יקח מאתו מאומה מכל עשרו לא ירד אחריו כבודו ואתו תמות חכמה ונשתה גבורתו וגופו כלה ישוב לעפר, אבל לזכר עולם יהיה צדיק חלק הנשמה מה שמשיג האדם בעצמיות אמתיות ד' אור עולם בגוף הגשמי בעולם הזה הוא קיימת ונתוסף עוד כמש"כ תוסף רוחם וכו' כי בשובה אל האלקים מקום חוצבה עולם הנשמות לאור אין סוף ב"ה לחזות בנועם ד' השגתה במציאות ד' יותר ויותר באין חומר וגשם מעכב אחר הפרדה מעולם הזה הגשמי, והן הן דברי הפסוק אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו ועשיר בעשרו להיותם הצלחות זמניות גם עודו בחיים בעוה"ז אין בטוח בכל אלה שיתקיימו בידו כנ"ל אולי יעני ויחלוש ותטרוף דעתו וחכמתו, ואף כי אחרי מותו יש להם הפסק כי המות מפרידם כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל ויודע אותי דייקא לידע ולהשיג במצותיו בזה יתהלל כי זה יתקיים בידו גם לעוה"ב להשיג במצותיו יותר ומפרש ע"ז כי אני ד' אוהב חסד משפט וצדקה בארץ פי' שצריך להשכיל ולידע מידות אלו שהן הן הפירות ותולדות משלשה אבות, הצלחות הנ"ל וז"ש כי אני ד' אוהב חסד היינו על ידי חכמה כמ"ש אשרי משכיל אל דל וכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וכו' והחכמה תחיה את בעליה, אוהב משפט אני ד' היינו ע"י גבורה לרדות ולכוף את המחויבים בדין כמשפט, וצדקה בארץ אני ד' היינו ע"י עושר והמשכיל ויודע אותי כי שלשה אלה שחננתי אותם בעוה"ז כמ"ש כי ד' יתן חכמה מפיו וכו' לך ד' הגדולה וגבורה והעושר והכבוד מלפניך וכו' ד' עוז לעמו יתן וכו' רק לתכלית זה הם שיעשו פירות בהם חסד ע"י החכמה, משפט ע"י גבורה, צדקה ע"י עושר כי באלה חפצתי נאם ד' ולתכלית זה נתתי להם ואם ישכילו וכן יעשו אז בזה יתהלל המתהלל כי אלו המעשים טובים קיימים נצחיים וצדקתו עומדת לעד ולזכר עולם יהיה צדיק וגם מזה יבא להשכיל ולידע מציאותו וזה יתקיים בידו גם בעולם הבא יותר ויותר, וזה נ"ל פי' המסורה הנ"ל אל יתהלל ביום מחר פי' במה שהוא רק זמנה הצלחיות עוה"ז הן שלשה אלה חכמה גבורה ועושר וכמ"ש אל יתהלל בהם והטעם כי

לא תדע מה יולד יום אולי לא יתקיים בידך גם היום בעודך עוה"ז, כי אם בזאת תוכל להתהלל ולומר וענתה בי צדקתי ביום מחר היינו השכל וידוע אותי זהו קיום נצחיית ביום מחר בעוה"ב.

עוד יובן פסוק שאמר הנביא אל יתהלל וכו' בהקדים כוונת נוסח התפלה במוסף ר"ה אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך וגו' דאיתא במדרש רבה חזות בש' סמכוני באשישות וגו' בשתי אשות באש של מעלה ובאש של מטה וכו' נ"ל פי' מהיות האדם מורכב נשמה רוחני בגוף גשמי והנשמה היא ניצוץ אלקי ממעל כמ"ש חלקי ד' אמרה נפש' אש רוחני הוא כמ"ש משרתיו אש לוהט ראוי' לכנות הנשמה בשם אש של מעלה, והגוף הוא נוטה לתאוה ע"י חום הבשר והדם הוא אש זרה וכאז"ל על תגבורות התאוה נוראה ביה עמרם חסידא כאש לנעורת וע"כ יש לכנות הגוף בשם אש של מטה ולהיות אש של מעלה טבעו אש אוכלה אש הוא לכן ראוי שהאדם יכבוש את האש שלמטה חום היצה"ר בגופו שמתאוה ע"י אש של מעלה היינו הנשמה חלק אלקי אשר אש אוכלה אש הוא וזהו כוונת מאחז"ל את זה לעומת זה עשה וכו' בראתי יצר הרע בראתי תבלין היא התורה ר"ל כמו התבלין חריף הוא ומתקן וממתיק את האוכל הפגום ואבד חורפי' ומחלי' לשבח, כן התורה דת אש היא נקראת אוכלה אש, היא מבטלת את חום האש של יצה"ר כאז"ל אם אבן הוא נמוח וכו' שנאמר הלא כה דברי כאש וגו' נמוח דייקא נתבטל לגמרי כי נאכל ע"י האש של מעלה אש רוחני של מעלה אוכלה אש גשמי של מטה היינו חום התאוה שע"י והחומר היינו לכבוש את היצה"ר מלחטוא בפועל ולעבור א' ממצות לא תעשה, אבל צריך לשמש באש חום התאוה לקיים המצות עשה בפועל בזריזות והתלהבות בשמחה וזהו שכוונו חז"ל סמכוני באשישות בשתי אשות באש של מעלה ובאש של מטה מבקשת כנסת ישראל עזר וסעד לקיום תרי"ג מצות בשתי אשות הללו, עיין בספר תפלה למשה דף יו"ד בפי' פמלי' של מעלה ופמלי' של מטה, ובספר תולדות יצחק פ' ויקרא, ולהיות האדם בימי בחרותו טבעו נוטה יותר אל התאוה אש זרה אש של מטה, ובימי זקנותו טבעו נוטה יותר אל האש של מעלה לעסוק בעבודת ד' ובמושכלות לזה יסדו בתפלה אשרי איש דייקא כשהוא איש בגבורתו בנערותו בתוקף אש התאוה אשריו שלא ישכחך עכ"פ אם גם לא יתאמץ בך ואשרי בן אדם דהיינו בזקנותו ושחה לעפר נפשו אדם להבל דמה ר"ת א"ד"ם א"סר ד"ם מ"רה אז יתאמץ בך ביותר אבל בנערותו שכיח שכחה ג"כ כמ"ש ורם לבבך ושכחת, ועיין בספר עולת החודש סי' צ"ח שפי' דברי הראשונים בזכרונות אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם כלומר גם אלו שכבר היו לעולמים מי לא נפקד כיום הזה, כי זכר כל היצור

לפניך בא ר"ל אלו שכבר מתו וזה שיסדו היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים כלם עוברים לפניך את אשר ישנו פה עמנו ואת אשר איננו פה החיים והמתים הנה בגלגול ראשון נקרא בשם איש ולכן אמרו ז"ל אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש, ובגלגול השני בשם בן אדם שהוא בן מאדם הראשון וע"כ יסדו, אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך הנה בפעם השנית צריך התאמצות רב לתקן א"ע מפעם א' וגם בפעם ב' לבחור בחיים ודו"ק.

והנה מצינו שהאדם נקרא בארבע שמות איש גבר אדם אנוש ונראה לי שמרומז על ארבע חילוקי זמן הוי' האדם, שכבר ביארו הקדמונים כל שנותיו של אדם הם שלשה זמנים חלוקים ימי עליה בבחרותו, ימי עמידה באמצע שליש ב' וימי ירידה בסוף שליש ג', לפי"ז נראה בימי עליה שליש ראשון ראוי' לכנותו בשם איש שגובר ביסוד אש חום התאוה וכאחז"ל אשרי איש כשהוא איש בבחרותו, בימי עמידה שליש שני ראוי לכנותו בשם גבר וכאז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו שנ' טוב וכו' ומושל ברוחו וכו' ובן שלשים לכח הוא גבור, ובימי הירידה שליש השלישי של חיי האדם ראוי לכנותו בשם אדם כאמור כי הילך אדם אל בית עולמו, ואז"ל פ"ק דסוטה אדם ר"ת א"פר ד"ם מ"רה וכתיב כתפארת אדם לשבת בית היינו בימי זקנה וזהו ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמנים שנה אבל ורהבם נראה פי' יותר מזה השיעור הוא עמל בהם ימים אשר אין לו בהם חפץ לכן משמונים ואילך ראוי לכנותו בשם אנוש אנוש מכל כחציר ימיו כציץ השדה כאז"ל בן תשעים לשוח בן מאה כאלו מת ועבר וכו' וכן נ"ל לכוון ארבעה אלו שמות האדם לפי החילוק שנותיו ארבעה זמנים הם מכוונים נגד ארבעה יסודות שהוא מורכב מהם שהם על הסדר א"ר"מ"ע אש רוח מים עפר כי בימי עליה גובר בו יסוד אש העולה מעלה וטבעו חם ביותר בכל ענייני האדם האדם כעסן ורתחן ולהוט אחר התאוה לכן נקרא אז בשם איש מלשון אש, בימי עמידה גובר בו יסוד רוח, רוח עצה וגבורה בן שלשים לכח ולכן נקרא אז בשם גבר ע"ש איזה גבור הכובש את יצרו בכח וגבורה ומושל ברוחו טוב ארך וכו' וג' בימי ירידה גובר בו יסוד המים הנגרים ארצה ולכן נקרא אז בשם אדם כי מן האדם לוקח אפר דם מרה הוא מים, בימי מיתה משבעים ושמונים ואילך גובר יסוד עפר כי בן תשעים לשוח בן מאה כאלו מת וכו' כמ"ש כי שחה לעפר נפשו וגו' ואל עפר תשוב ולכן נקרא אז בשם אנוש אנוש הוא כחציר יבש, וכן נראה איכותם של ארבע יסודות מכוונים ג"כ נגד ד' זמנים אלו שהם ח"ס ל"ח ק"ר וביו"ש בימי עליה הוא אש חם בטבעו מיסוד אש, בימי עמידה הוא גבור איש לח בטבעו

מיסוד רוח, בימי ירידה הוא אדם קר מיסוד מים. בימי מיתה הוא אנוש יבש כחציר ימיו מיסוד עפר כנ"ל:

אמנם על הרוב ימי שנותינו שבעים שנה וכו' והם שלשה חלוקות ימי עליה עמידה ירידה ומצינו ג"כ תיקונים לאדם בכל זמניו לכבוש את יצר הרע כאז"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו' ויעסוק בתורה וכו' יקרא ק"ש וכו' יזכיר לו יום המיתה והן הנה נגד שלשה דברים שהעולם עומד עליהם על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח, והן הנה שלשה דברים שאז"ל מקרעין גז",ד של אדם וכו' תשובה תפלה וצדקה כי עיקר התשובה הוא עסק התורה, ותפלה זו עבודה שבלב במקום הקרבנות, וצדקה זו גמילת חסדים על הסדר וכן סדר שמות של האדם לפי סדר זמנו מכוונים לשלשה שלימיות אלו בימי עליה הזמן היותר מוכשר וראוי לעסוק בתורה כמ"ש אשרי איש ירא את ד' ואז"ל לרבות הת"ח וכן דחז"ל ואת יראי ד' יכבד על הת"ח וכתיב ויעקב איש תם יושב אוהלים כי אז הוא פנוי משאר עסקים בימי עמידה הזמן היותר מוכשר לעבודה זו ק"ש ותפלה במקום קרבן וגם אר עבודות מצות ד' כמ"ש לכו נא הגברים ועבדו את ד' כי אותה אתם מבקשים הראוי' בימי עליה לעבוד בכ"מ על הסדר תחילה ושמרתם זו משנה אח"כ ועשיתם וכפירש"י ואתחנן כמשמעו ובפ' ראה וגו' שמור ושמעת וגו' שאינו בכלל משנה אינו בכלל מעשה ע"ש וז"ל העקידה ר"פ מסעי בכוונת רש"י ואתחנן הנ"ל ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו אמר כי כשישכילו המעשים אשר יעשון ויחבוננו על בכל בחינותיו אז יקרא מעשה כמשמעו כי על זה הענין נקראו העליונים עושים כמ"ש עושי דברי לשמוע בקול דברו וכן אמר בסוף פ' תבא ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון והכל כדי שיקרא מעשה על דרך האמת כי העושה בזולת זה אעפ"י שיעשה הוא במקרה וגו' עכ"ל וזה נראה כוונת רש"י בפ' ראה הנ"ל שמור זו משנה שאתה צריך לשמרה שלא תשכח וכו' ר"ל להכי קרי למשנה בלשון שמירה ואם שנית אפשר שתשמע ותקיים הא כל שאינו בכלל משנה אינו בכלל מעשה עכ"ל כוונתו כדברי העקידה הנ"ל ואעפ"י שיעשה הוא במקרה ולא יקרא מעשה א"כ בהכרח להקדים תחילה בימי עלי' להיות איש יושב אהל משנה בדת אש לעסוק ע"מ לעשות אח"כ בימי עמידה עומד העולם על העבודה שבלב זו ק"ש ותפלה וכתי' ועשיתם עולה וכו' בכח גבר מושל ברוחו זבחי אלקים רוח נשברה זובח יצרו בעבודה שבלב, בימי ירידה אז עולה בזכרונו תמיד יום המיתה הוא התיקון השלישי ועמוד השלישי הוא צדקה וגמ"ח בזה קונה לעצמו שינוי' שם אדם ע"ש אדם כי ימות באהל אדם דייקא יסודו מעפר וסופו לעפר מן האדמה כי בזכרו יום המיתה ולא במותו יקח הכל וכו' הוא

פותח יד ליתן צדקה ג"ח כי צדקה תציל ממות ועוד אוחז אז במדתו של הקב"ה שהוא רחום וחנון גומל חסדים טובים, וע"ז כך נקרא אדם מלשון אדמה לעליון וכתיב במרכבה דמות כמראה אדם עליון מלמעלה כנ"ל

ובזה מובן כוונת חז"ל בדרשתם ואתם צאן מרעיתי אדם אתם קרואים אדם ולא או"ה קרואים אדם ר"ל עפ"י מאמר חכז"ל צדקה תרומם גוי אלו ישראל וחסד לאומים חטאת אלו אוה"ע, טעמא נ"ל דאז"ל ביבמות שלשה סימנים יש בישראל רחמנים גומלי חסדים וכוי משא"כ אוה"ע אכזרים הם ואם גם לפעמים עושים צדקה לא על צד רחמנות עושים אלא להנאות עצמם או להתגדל ולהתייהר או כדי שתמשוך מלכותא משא"כ בישראל ירושה היא מאבותינו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את ביתו אחריו וכתיב ונתן לך רחמים, ורחמך וכו' עושים כן לקיים מצות ד' ולהדבק בדרכיו מה הוא רחום וכו' משא"כ אוה"ע אין מרחמים ואין מדמים עצמם לבוראם אין קרוים אדם כנ"ל, ולפימ"ש למעלה תרתי משמע בשם אדם בימי ירידה ע"ש שזוכר ביום המיתה אדם כי ימות וכו' ואל עפר ישוב אוחז בידו מדת צדקה או להצילו ממות או בזכרו כי לא ירד אחריו כבוד עשרו מדבק במדותיו של הקב"ה אדמה לעליון לרחם על הבריות ולפי"ז השלשה שמות אלו איש גבר אדם מיוחסים לשלשה חלקי הנשמה והן נפש רוח נשמה שם איש מיוחס בימי עלי' על בחינת נפש, שם גבר מיוחס בימי עמידה על בחינת רוח שם אדם מיוחס בימי ירידה על בחינת נשמה כי בזקנותו אוחז בצדקה להדמות לבוראו בצלם אלקים עשה את האדם מה הוא רחום וכו' ולכן תורת ד' תמימה משיבת נפש דייקא זמן היותר ראוי' לעסוק בה כשהוא איש היינו התורה היא משיבת נפש להוט אחר תאות נפש כמ"ש כי תאוה נפשך לזה בראתי תבלין היינו התורה היא משיבת נפש, וזש"ה אל יתהלל חכם בחכמתו ר"ל מה שלמד תורה בימי עלי' גבור בגבורתו ר"ל מה שעסק בעבודה בימי עמידה ועשיר בעשרו ר"ל מה שעסק בצדקה וגמ"ח בימי ירידה בזקנותו אם גם עשה שלשתן בכל שנותיו אל יתהלל כ"א בזאת יתהלל וכו' השכל וידוע אותי בכוונה זו להדמות אלי ולדבק בי נפשו רוחו ונשמתו כי אני ד' עושה כן כאז"ל רפ"ק דע"ז שלש שעות ראשונות הקב"ה עוסק בתורה, שניות דן, שלישיות מפרנס ודן עש"ה וברפ"ק דברכות אמרו מניין שהקב"ה מתפלל שנאמר והביאותם וכו' מאי מצלי יה"ר שיכבשו רחמי את כעסי וכו' והנה אחת מי"ג מידות הרחמים הוא חנון כמ"ש וחנותי את אשר אחון וכו' ובמשלי רבתי פ' י"א אז"ל שוחר טוב יבקש רצון אם ראות אדם שהוא מדבר טוב על חבריו אף מה"ש מדברים עליה זכות טוב לפני הקב"ה הה"ד וחנותי את אשר

אחון, ודורשי רעה תבואני אם ראות אדם שהוא מדבר רעה על חבירו אף מלאכי השרת מדברין עליו רעה לפני הקב"ה כמ"ש ישיב עמלו בראשו וכו' ודו"ק.

ויגנוב יעקב את לב לבן על בלי הגיד לו כי בורח הוא ונ"ל דהנה בפ' בשלח כתיב ויוגד לפרעה כי ברח העם וקשה הא פרעה בעצמו שלחם מדעתו והאיך אמר כי ברח העם ונראה דהנה יש חילוק בין נס לבורח, נס הוא שנס ולא יבא עוד על מקומו ובורח הוא שאין יודע להיכן יברח ולאחר זמן יבוא על מושבו, ופרעה היה יודע שישראל לא יבאו עוד אליו כיון שהיו יוצאים ביד חזקה אמנם כששמע שהם נבוכים במדבר ידע שיהיה צריכים לבא אליו והיה רוצה שיבואו אליו לאלתר ע"כ וירדוף ואתי שפיר ויוגד למלך מצרים כי ברח העם דהיינו הם כבורח שיבאו עוד בחזרה ע"כ וירדוף אחריהם והנה יעקב הלך אל לבן על דעת כשוך חמת אחיו ילך לחזרה אל בית אבותיו והנה אם יעקב היה אמר ללבן כשבא אצלו שהוא רק בורח היה נשמר ונזהר שלא ילך מעמו אמנם לבן היה סבר שיעקב נס ולא היה משגיח על יעקב שילך מאתו וא"ש ויגנוב יעקב את לב לבן על בלי הגיד לו כי בורח הוא דהיינו כשבא אליו לא הגיד יעקב ללבן שבורח הוא מאחיו ודעתו לחזור לילך וסבר לבן שהוא נס.

השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע וגו' וקשה מטוב אמאי לא ונראה דאיתא בגמרא מפני מה אמותינו עקרות שלא יאמרו ברכותיהן עושה פירות וא"ש השמר לך מדבר מטוב ועד רע ר"ל דמזה הטוב יגיע רע כנ"ל ועוד נראה שידע לבן שהיה יעקב גבור כי גם נגד עשו הכין עצמו אל המלחמה לכן אף אם ירצה לבן לעשות עם יעקב רעה הנה יעמוד הוא גם נגדו במלחמה אבל פן יעשה עצמו לבן כאוהב את יעקב ועי"ז לא ישמור עצמו יעקב ממנו ומתוך כך יהרגהו כמו שעשה יואב לאבנר לזה בא ד' ואמר לו השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע ר"ל שאל ידבר עמו דברים טובים ויפים ומזה יצא רע כנ"ל על זה דוקא הזהירו אבל רע לבד היה מותר לו לדבר כי אז יעקב יכין עצמו נגדו למלחמה וגם טוב לבד הותר לו גם כן לדבר עמו רק מרע ועד טוב הזהירו.

רחליך ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי וכו' ותמוה מאי שבחיה דיעקב בזה שלא שכלו הרחלים הא זה הענין טבעי בידי שמים הוא ויעקב מה פעל בזה דלמא מזליה דהאי גברא לבן גרים וצ"ע ועי' בספורני ונ"ל דרש"י פי' ואילי צאנך לא אכלתי אבל כבשים אכל אתמהה א"כ גזלן הוא אלא הכי קאמר איל בן יומי קרוי איל וכו' וכן הוא בש"ס ב"ק דף ס"ה ע"ב ותמיה לי לפי הסוגיא דר"ה דף ז' בע"מ מי מצי אכל ליה דתוך ח' מדאורייתא אסור משום סמוך מיעוטא המצוי דנפלים לחזקת אינו זבוח כמ"ש הנוב"י והרי אבות קיימו כל התורה וגם בחו"ל הרי בני יעקב נזהרו בשחיטה גם במצרים כמ"ש

וטבוח טבח והכן פרע להם ביה"ש וביצחק כתיב שא נא כליך וכו' א"כ מאי אמר ואילי צאנך לא אכלתי והא איל בן יומו גם מצאנו של עצמו לא אכל משום ספק נפל ונבילה הוא דלא מהני זביחה, ונ"ל דמה"ט הקדים ואמר רחליך ועזיך לא שכלו ר"ל בשום פעם וא"כ הוחזקו כבר להוליד בני קיימא שכלו להם חדשיהם ואוקי חזקה להדי חזקה ומהני רוב מדאורייתא א"כ שפיר קאמר יעקב שוב ואילי צאנך לא אכלתי אבל של עצמו גם איל בן יומו אכל ודו"ק [אמר המסדר עיין בשו"ת מהרי"א אה"ע סי' קמ"ו.

דרוש לער"ח אדר תרי"ז למב"י מענינא דסדר' ויצא

במסכת בבא בתרא דף ע"ג ע"ב איתא ואמר רבב"ח זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא ואיתלוי בהדין ההוא טייעא דהוה שקיל עפרא ומורח ליה ואמר הא אורחא לדוכתא פלן והא אורחא לדוכתא פלן אמרינן ליה כמה מרחקינן ממיא ואמר לן הבו לי עפרא יהבינן ליה ואמר לן תמני פרסי תנינן ויהבינן ליה אמר לן דמרחקינן תלתא פרסי אפכית ליה ולא יכילית ליה עכ"ל המאמר סתום וחתום ונ"ל לפרש כוונתם:

הנה טעם מנהג קהלתינו הקדושה מאז לדרוש על בית עלמון בער"ח אדר נראה להרבה סיבות כאשר נבאר, בסוף ס' טעמי המצות לר' מנחם הבבלי כ' וז"ל ויק"ץ יעק"ב משנת"ו ויאמ"ר סופי תיבות ציבור וכתב אכן יש ד' במקום הזה הודיע שבמקום שיש צבור שכינה שורה שם וכו' עכ"ל וצריך תבלין לזה למה בא רמז זה כאן בתורה בפסוק זה, ועוד הרי באותו מעשה לא היה שם צבור רק יעקב לבדו וגם בקרא יש לדקדק במה שסיים ואנכי לא ידעתי הול"ל ואני לא ידעתי, ונראה הנה שמעתי מהרב המנוח המאוה"ג צדיק וחסיד כש"ת מו"ה אהרן הלוי זצ"ל אבדק"ק באטערקעס אשר מנוחתו כבוד שוכן פה בבית עלמון הוא אמר פי' הפסוק זה ויאמר אכן יש ד' וכו' וירא ויאמר מה נורא וכו' תרתי ויאמר תמוה אבל אחז"ל שלהי מסכת ברכות השכים ונפל פסוק לתוך פיו הרי נבואה קטנה לפי"ז כך היה מעשה ביעקב וזהו פי' הפסוק ויקץ יעקב משנתו ויאמר פי' לא בכוונה אלא מיד בהקיצו נפל לתוך פיו אמירה זו אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי ובאמרו כן מעצמו בלתי מחשבה מקודם הבין שהוא נבואה קטנה לכן וירא ויאמר מה נורא וכו' מראות נבואה היא זו אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים ודפח"ח ושפחותיו דובבות בקבר ובספר אפיקי יהוד' ביאור ההבדל בין תיבת אני לתיבת אנכי זהו אם נפש המדברת על עסקי עצמה ר"ל עניני צרכי הנשמה ושלימותה בעבודת ד' מדברת בלשון הדבור על עסקי הגוף וצרכיו זו אומרת בלשון אנכי פי' יו"ד הקנין כמו כספי עבדי כן אנכי שלי כי הגוף נקרא אנך כמ"ש וכבודו אלך על חומות אנך איך היותו הגוף דומה לאותו כדור הבדיל או עופרת והפתיל שקשורה בו דוגמת

נשמה שמושכה למעלה והנה בפי' הפסוק והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו נתקשו המפורשים איפכא מבעי ליה לפי שפירשו מלאכים ממש וגם למאי נ"מ הראה ד' ליעקב עליי' וירידה זו דמלאכים ולענ"ד נראה הנשמות נקראים גם הם בשם מלאכי אלקים עד"ה עושה מלאכיו רוחות וכו' וכתיב נותן נשמה לעם עלייה ורוח להולכים בה ולפי"ז נראה שפתרון חלומו זה שראה יעקב מלאכי אלקים עולים ויורדים בו דקשה לדרש חז"ל מלאכי א"י עלו ומלאכי חו"ל ירדו ללוותו טפי הול"ל עלו וירדו בו וכן יסד הפייטן הקליר בשחרית דר"ה וזה לשונו ללן במקום עלו וירדו בו מלאכי מלך, אבל לדעתי רמז לו הקב"ה בזה עיקר גדול אמונה תחיית המתים ולהיות מקום הסולם היא שער השמים דרך שם הנשמות יורדים ובאים לעולם וגם דרך שם חוזרות למקום א"כ תרתי משמע קרא והנה סולם מוצב וכו' והנה מלאכי אלקים הם הנשמות עולים ויורדים בו לשון הוה ר"ל שתמיד עולים ויורדים הנשמות כדאיתא במדרש חזית בכל יום ויום מתים ס' רבוא ובכל יום נולדים ס' רבוא וכמ"ש דור הולך ודור בא על הסדר עולים תחילה ואח"כ יורדים ואין דור פחות מס' רבוא וזהו בהוה תמיד ולזה אמר עולים ויורדים בו לשון הוה ורמז עוד כי הילודים למות והמתים להחיות לכן אמר תחלה עולים ואח"כ יורדים ואצ"ל שני כתות מלאכים או לשמות קאמר אלא ה"ק וה"פ והנה מלאכי אלקים עולים וכו' הנשמות הם עולים למעלה כמ"ש רוח בני אדם העולה היא למעלה, ויורדים בו אותן הנשמות עצמם שעולים סוף יורדים בו לעת שיחיה המתים לפי"ז נכון שרמז כאן שבמקום שיש צבור שכינה שורה שם שראה צבור מלאכי אלקים ב' פעמים ס' רבוא נשמות עולים ויורדים וז"ש ויק"ץ יעק"ב משנת"ו ויאמ"ר ס"ת צבור אכ"ן י"ש ד' במקו"ם הז"ה ס"ת נשמה וד' באמצע ר"ל צבור נשמה שם ד' באמצעותם השכינה שורה ואנכי לא ידעתי פי' אנכי גופי אנך שלי לא ידעתי אבל נפשי יודעת מאד הרגישה מאד במקום שכל הנשמות חברותיה פורחת שם דמצא מין את מינו ועתה שגם גופו הרגיש וידע ע"כ וירא ויאמר מה נורא וכו' וזה שער השמים וכו' השמים בגימטרי' נשמה וזה שער הנשמות והן הן דברי הקב"ה שאמר ליעקב בחלומו הארץ אשר אתה שוכב וכו' פי' לו המראה שראות מלאכים עולים תחלה ואח"כ יורדים זה פתרונו של תחיית המתים כי הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך תחלה וגם יהיה זרעך כעפר הארץ ר"ל גם אחר שישובו לעפר במותם ואח"כ ופרצת ימה וקדמה ויהיה תחיית המתים ואז יהיה עולם התיקון ונברכו בך בל משפחות האדמה כנ"ל ולתכלית זה המנהג פה בקהלתינו לדרוש פה בבית הקברות לחזק עי"ז אמונת תחיית המתים בלב כטעם עולים ויורדים וכן הנעדרים תוך יב"ח נשמתן עולה ויורדת עדיין לפקוד את הגוף ולזמן התחייה כל העוסקים בתורה

לומדיה ומחזיקיה טל תורה מחייה אותם והיינו טעמא דקבע פה דרשה לקבוע בלב כי יחיה מתיך ע"י טל תורה שהרביצו הת"ח רבנים גאונים הטמונים פה זי"ע.

עוד נ"ל טעם למנהגינו בהקדים הפסוק בקהלת בסוף סי' ז' לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבנות רבים, פסוק זה משולל הבנה ונ"ל לפרש דאיתא בילקוט איוב ק"ח וז"ל לעשות לרוח משקול ומים תיכן במידה וכו' האדם הזה משוקל חציו מים וחציו דם בשעה שהוא בוכה לא המים רבים על הדם ולא הדם רבה על המים ובזמן שהוא חוטא פעמים שהמים רבים על הדם ונעשה אדרופוקוס פעמים שהדם רבה על המים ונעשה מצורע אדם אודם כי יהיה בעור וכו' עכ"ל והרמב"ם פ"ד מהל' יסודי התורה ביאור שכל הנמצאים בעולם מחוברים מד' יסודות ארמ"ע א"ש ר"וח מ"ים ע"פר ודרך האש והרוח נקבע בטבעם להיות מהלכים מלמטה למעלה כלפי הרקיע ודרך המים ועפר להיות מהלכים למטה וכל המחובר מארבע יסודות אלו הוא נפרד בסוף וכו' שוב כתב ז"ל הואיל וכל הנפסד יפרוד לאילו היסודות למה נאמר לאדם ואל עפר תשוב לפי שרוב בניינו מן העפר וכו' עכ"ל ונראה למדרש הילקוט הנ"ר כי אל דעות ד' מזגם במשקל שוה א"כ דוקא בכמות כתב הרמב"ם כי עפר אתה ר"ל שחלק היותר גדול באדם הוא עפר אבל באיכות ע"כ שוה פעולו במדה ובמשקל לשאר יסודות רק לפי גסות חומריות יסוד העפר והוא דומם אינה כשאר ג' יסודות צריך יותר כמות ממנו לפעול פעולתו בשוה עם שארי היסודות כנ"ל ולפי"ז יש לפרש פסוק בתהלים זכור כי עפר אנחנו ר"ל תירוץ על החטא היינו שאור שבעיסה יסוד העפר שגיבל והרכיב בנו גדול והרבה מאד זהו שאור שבעיסה מעכב הוא בעוכרינו והכביד אותנו למטה וכפי' הרמב"ם הנ"ל, אמנם תי' זה נסתר כנ"ר דבאיכות שלה בשוה הוא ההרכבה וזש"ה קהלת ראה זה מצאתי אשר עשה האלקים את האדם ישר ר"ל את האדם דייקא עפר מן האדמה ע"י הרכבה מד' יסודות ארמ"ע עשאו ותיקנו ישר דייקא שוה בשוה בנטייתו שנים נוטים למעלה אש ורוח ושנים נוטים ופונים למטה מים ועפר ואף דבכמות רוב בנינו מן העפר אבל באיכות מזגם אבל דעות ד' במזג שוה מחצה על מחצה ממש יש דייקא והמה בקשו חשבנות רבים ר"ל רוצים להתנצל בטענה ששנים אלו מים ועפר הם רבים וגדולים יותר כפי' הרמב"ם ובאמת שווים הם בפעולתם כנ"ל והנה באמת גם לפי הכמות שרוב בנינו של אדם מן העפר אין מובן תירוצו דגם בהמות וצמחים ודוממים רוב בנינם מן העפר הן הרבה מן הנמנים אמנם לענ"ד בלא"ה ניחא דז"ל תנא דבי אלי' רבא בסופו ואל עפר תשוב ואל עפר תלך לא נאמר אלא ואל עפר תשוב מכאן רמז לתחיית

המתים מן התורה לכך נאמר ואל עפר תשוב ופי' תשוב משמע תחזור לעפר חי כמו שאתה עכשיו, ובשם רש"י ז"ל מ"כ חשוב משמע אעפ"י שתלך לעפר אעפי"כ תשוב. ר"פ וזאת הברכה אשר וכו' איש האלקים את בנ"י לפני מותו ובילקוט שם אית' ז"ל איש האלקים אם איש למה אלקים ואם אלקי' למה איש וכו' כשעלה למעלה נקרא איש משה בשר ודם, כשירד נקרא אלקי' ויראו מגשת אליו, ד"א כשעלה לא אכל ולא שתה נקרא אלקי' וכשירד אכל ושתה כאיש ממחצית ולמעלה היה אלקי' וממחצית ולמטה איש עכ"ל, ונ"ל לבאר כוונתם עפמ"ש בפתיחת שו"ת הגאון מרן בעל חתם סופר זצ"ל ליו"ד עמד לחקור וז"ל מי לנו גדול מחנוך אשר מעוצם תשוקתו ודביקתו בד' נתפרדה החבילה חברת ארבע יסודות חדל מהיות אדם ונתעלה להיות כאחד מצבא מרום במרום העומדים את פני המלך לשרתו ואיננו כי לקח אותו אלקי' ולא מצינו באברהם אע"ה שנזדכך עפרוריותו כל כך אך לא מצד פחיתות וחסרון נפשו לא הגיע אל המעלה הזו, לא, כי אם אאע"ה הי' עושה כאשר עשה חנוך להתבודד עצמו מחברת בני אדם התעלה גם הוא להיות ממלאכי אל, ואשר לא עשה כן הוא כי התבונן בחכמתו כי לא באלה חפץ ד' שישלים האדם את נפשו לבד ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים ומכעיסי ד' כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו למען רבות כבוד ה' למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו גם אהרן נתפאר במידה זו אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ויען כי הכהנים המה הנגשים להורות עם ד' כדכתיב יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לכן בא עליהם הציווי והאזהרה לאחוז במידת התחברות מרומז בקרא ויקרא ז' ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן וכו' הכוונה ע"ד שכתב באריחת עמי הארץ וישיבתם ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משה"ד, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם עד שימצא הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו הרי זה קידש את ד' ועליו הכתוב אומר עבדי אתה ישראל אשר בך יתפאר עכ"ל, רצונו כי מדת הבדידות באמת תועלת גדול לזיכוך הנפש ומדה זו היא עצמיית להחכם השלם, אך חפץ הבריאה תתחייב להתלבש מדה זו ולכסותה במדת ההתחברות בחברת בני אדם בסבר פנים יפות שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו כי עי"ז יוכל ליקח נפשות בחכמתו להטיב דרכם ולהשיבם אל ד' וזהו ולבש הכהן מדו בדו הכוונה כי מדתו מצד עצמו שהיא בד להיות בדוד, אותו המדה יתלבש באופן שמבחוץ לא יתרחק ולא ישתומם:

אך יהיה דעתו מעורב בין הבריות להתחבר חבורות ולכנס הבדודים, וזהו שאמר ומכנסי בד הכוונה מידות כינוס הבדודים ילבש על בשרו מבחוץ שתהיה צהלתו בפניו וקבל כל אדם בסבר פנים יפות יאהוב את הבריות ויקרבן לתורה, וז"ש והרים את הדשן וכו' ושמו אצל מזבח, הדשן תואר לפחותי הדעת ועובי החומר שהם בערך השלם כמו הדשן בערך העולה קדש לד' וע"י מידת ההתחברות עם הבריות אשר ילבש על בשרו מבחוץ בנקל יוכל להעלות גם פחותי הערך אל מעלה הנכונה ושמו אצל המזבח מקום מוקטר מוגש לה' יעש"ה שהאריך בזה ודפח"ח ממנו נקח טעם גם על מיתת משה שהיה נבחר היצורים אדון הנביאים ולא קם נביא עוד כמשה וכו' למה לא העלה גם הוא כמו חנוך שנעשה בשרו לפיד אש ויהיה כאחד מצבא מרום, אבל הוא הדבר שחנוך התבודד מחברת אנשים ופירש מכל עניני עוה"ז כמשמעות הכתוב ויתהלך חנוך את האלקי' כל עסקיו היה דביקת בד' לכן ואיננו כי לקח אותו וכו' ותרגום אונקלוס ארי לא ימות יתיה ד' משא"כ משה שעסק תמיד עם הבריות מנהיג אח ישראל וקרבם לאביהם שבשמי' ולמדם תמיד וכאז"ל במגילה, לכן אף שזיכך חומרו גם הוא מ"מ בחברת אנשים תמיד היה ומסר נפשו על ישראל לכן נשאר בעוה"ז ומת בנשיקה על שי ד' וזה"ש וזאת הברכה וכו' איש האלקי' ממחצית ולמטה איש ממחצית ולמעלה אלקי' כוונתם ז"ל בזה על הרכבתו ד' יסודות שבו מחצה ב' מהם לטייתם למעלה אש רוח הם אלקי' כמ"ש עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט ומחצה ב' מהם למטה נוטים מים עפר הם אישים ואם כי משה זיכך חומרו עד ששימש בשניהם כא' כשעלה לא אכל ולא שתה נקרא אלקי' כמלאך מ"מ כשירד אכל ושתה כאיש לא פירש מתענוגי עוה"ז מכל וכל להתבודד בפ"ע אלא נהג מנהג בנ"א וכאז"ל אזלת לקרתא הלך בנימוסה ומפרש הטעם אף שהיה משה אלקי' בחייו בהשגתו וזיכוך גופו מ"מ נשאר את איש בני ישראל דייקא ר"ל היותו עמהם בחברתם מנהיגם ומלמדם להועיל הוכרח להיות איש לפני מותו ודאי לכן לא נעשה בשרו כולו לפיד אש ומלאך כמו חנוך אבל נשאר פה עמנו כנ"ל

ואיתא בתמיד דף ל"ב ע"ב אלכסנדר המוקדם כי חזר ממדינת אפריקא עד דמטי לפתחי דג"ע רמי קלי' פתחו ליה בבא א"ל זה השער לד' וכו' א"ל אנא נמי מלכא אנא מחשב חשיבנא הבו לי מידי ויהיבו לי גולגולתא חדא אתי' תקלא לכולא דהבא וכספא דיליה בהדיה לא הויא מתקלא א"ל לרבנן מאי האי אמר' גולגולתא דעינא דבשרא ודמא דלא קא שבע א"ל ממאי דהכי הוא שקלי קלילי עפרא וכסוי' לאלתר תקלא דכתיב שאול ואבדון לא תשבענה וכו' עכ"ל פירש"י שאול ואבדון נגד עיני האדם לא תשבענה לפיכך משקלה כ"כ שכל כסף וזהב הוא מושכה אליה עד שכיסוה במעט עפר שלא תוכל

הגלגולת לראות ואז תשבע ולא יכלה לימשך אליה שום דבר ומצאו משקלה הרי דקנאת איש מרעהו תעשה זאת אוהב כסף לא ישבע כסף מתירים לעצמם להשיג איש גבול רעהו מבלי משים על לב כי מזונותיו של אדם קצובים מר"ה ואין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו ולתכלית זה נהגו פה לילך לבית עלמין בכל שנה ושנה להשביע עיני האדם בהעלותם על לב כי בכסוי' עפר לגלגולת והאדמה על ראשו יהיה שבע ממילא, יספיק כל אחד במתן ד' יום יום אם מעט וכו' ולא ישיג גבול רעהו כי שיקפח את פרנסת חבירו מלבד שעושה לאדם יקבע את קובעיהם נפש כי דמים תרתי משמע גם ממון, עוד זאת שמטריח הוא כלפי מעלה שהקב"ה מזמן מ"מ פרנסתם ממקום אחר.

והנה להיות לפנינו שני דרכים כמאמר ריב"ז לתלמידיו אחד לג"ע ואחד לגיהנם והרכבתו של אדם בד' יסודותיו שנים מהם אש ורוח מוליכי' ומושכי' אותו למעלה לג"ע העליון ושנים יורדים מהם מים ועפר ניגרים ארצה מושכי' אותו למטה לגיהנם שאול ואבדון אחורי הרי חושך עי"ז נמצאו כת אנשים שנזרו עצמם מכל תענוגי עוה"ז פרושי' ונזירי' היו פורשי' מחברת בנ"א ומתבודדי' ביערים ומדבריות וכמו שהשיבו במס' תמיד הנ"ל זקני הנגב לאלכסנדר מוקדון מה יעבוד אינש ויחי' ימות א"ע וכו' פי' בסיגוף את גופו להחלישו עי"ז יגבר במושכלות אבל באמת רצון ד' הוא ובחרת בחיים גם בעוה"ז גם בעוה"ב והיינו ע"ד בכל דרכיך דעהו ר"ל גם בדרכי עוה"ז תעשה הכל לש"ש גם יסוד המים ועפר שבך תתן להם חלקם באכילה ושתיה בכוונה לש"ש ותחיה גם בעוה"ז גם בעוה"ב וזה שאמר דוד הע"ה דבקה לעפר נפשי חייני כדבריך כי כן רצונך בהתקשרות רוחני בגשמי היינו הוא החיים כרצונך ובחרת בחיים וכאז"ל אברהם השלים עמו וכתיב אם רעב שונאך האכילהו לחם היינו מעט צורך הכרחי לחיי הנפש וחי בהם לעבודת ד' ית' ועפי"ז יבואר המאמר בפתח דברינו להנ"ר מאמר רבב"ח זימנא חדא אזלינ' במדברא שהיה רוצה להתבודד ולפרוש מכל תענוגי עוה"ז וגם מכלל חברת אנשים או שעשה כן בפועל ממש או שחשב לעשות כן בפועל דמיונו ולעסוק ולאהב במושכלות לבד במקום שאין אנשי' דייקא במדבר לא עבר בה איש מופנה שם מכל הטרדות לכן השתדל הוא להיות איש שלום, ואיתלוי בהדן ההוא טייעא דהוה שקל עפרא ומורח ליה פי' הוא האיר לנו עיניים ורמוז לנו כי לא טוב היות האדם לבדו ר"ל לכבוש לגמרי ולהשליך ממנו חלק החומריי הוא יסוד העפר העיקר ולדמות לעליון הרוחני ממש כי שה אדם ע"ש עפר מן האדמה חלק הגוף ע"ש הפ' האדמה לעליון חלק הנשמה ובחיי האדם לא טוב היות האדם לבדו ר"ל להפריד נשמה מהגוף בסיגופי' ופרישות יותר מדאי כמ"ש רמב"ן וראב"ע במ' נזיר ובפ' קדושים, שקל עפרא ולקח בידו אצלו גם חלק העפר שבו

החומר והחומר ומורח ליה רמז שצריך להנות גם מזה עכ"פ לרוח היינו הנאה מועטת בצמצום לכן נקטי בלשון ומורח ורוח זה שהנשמה נהנית בו ואמר הא אורחא לדוכתא פלן והא אורחא לדוכתא פלן, פי' הסביר לן טעמא להיות הרכבת האדם מד' יסודות שנים מהם פונים דרכם למעלה הם אש ורוח וזהו שאמר הא אורחא לדוכתא פלן ושנים מהם פונים דרכם למטה הם מים ועפר וז"ש והא אורחא לדוכתא פלן זה לג"ע וזה לגיהנ' א"כ בע"כ למשקל עפרא ולהריח בה מעט הנאות גשמיות וגם מזה אל תנח ידך לקיום הרכבתך למען חייך.

ואיתא בסוף ספר טעמי המצות לר' מנחם הבבלי וז"ל למה שמונה חוטין בציצית שהם באים לכפר על ח' אברים שאדם חוטא בהם תמיד עין אוזן אף ופה יד רגל לב וגויה עכ"ל ואז"ל התשורה נמשלה למים שנאמר שפכי כמים לבך וכן אז"ל כל שבים טהור כי המים מקוה טהרה הם וזה"ש אמרי' לי' וכמה מרחקינן ממיא פי' אם לא נכבוש לגמרי חלק עפר החומרי יש לחוש שלא נוכל לטהר במים ע"י שמרוחקי' מהם וא"ל תמני פרסי פי' רק בשמונה חלקי הגוף ראשי אברים שאדם חוטא בהם תמיד אתם מרוחקים ולא יותר ור"ל וצריך האדם לשמור א"ע בשמונה אלו שלא יחטא, תנינן ויהבינן ליה אמר לן דמרחקינן תלתא פרסי וכו' יובן דהנה הסדר לקנין השלימות הנפש הוא כמ"ש דוד הע"ה סור מרע ועשה טוב וכו' דייקא דאלו עוד שהאדם מלא עון אין מעשה הטוב שלו כלום כי הוא מצוה הבאה בעבירה כאז"ל לולב הגזול פסול וכיו"ב עושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי כמ"ש הרמב"ם בפ"ז מהל' תשובה ה"ז עש"ה וז"ל הא"ע פ' יתרו ר"פ עשרת הדברות וכל המצות על ג' דברים האחת מצות הלב והב' מצות הלשון, והג' מצות עשה וכו' עכ"ל הא"ע ולפענ"ד הכתוב עצמם פורטם בפ' נצבים כי המצוה הזאת וכו' פי' הרמב"ן כל מצות התורה קאמר וסיים כי קרוב אליך וכו' בפיך ובלבבך לעשותו הן ג' כוללים הפה והלב והעשייה וזהו שהשיב להם שנית דמרחקינן תלתא פרסי ר"ל קרא כדכתיב לא רחוקה היא וכו' קרוב אליך וכו' בשלשה אלו החילוקים מרחקינן בעשיית הטוב תלתא פרסי והיינו לא רחוקה, אפכית ליה ולא יכילית ליה פי' אבל להפוך הסדר תחלה עשה טוב ואח"כ סור מרע לא יכולים ליה כי הוא כטובל ושרץ בידו וטורפין המצות בפניו אלא בעינן קרא כדכתיב על הסדר כנ"יר.

גם נ"ל כסגנון זה ובהיפוך מהנ"ר דרבב"ח משתעי דרך המוסר זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא פי' חשב והלך במחשבתו מעיין לעיין במדברא היינו פועל דמיונו להיות עייר פרא למוד מדבר, בתאוה נפשה שאפה רוח ר"ל לילך בשרירות לבו שובב כבן חורין והפקר במדבר ואתלוי בהדן ההוא טייעא דהוה שקיל עפרא ומורח ליה פי' הורה לנו

לאחוז במידת ענוה ר"ל לחשוב תמיד ואנכי עפר ואפר, עפר אני בחיי ק"ו במיתתי כמ"ש ואל עפר תשוב בזה לימד לנו דעת הא אורחא לדוכתא פלן דרך זה מוליך את האדם לג"ע בחשבו תמיד כן והא אורחא בהיפוך בגאוה ובוז לדוכתא פלן מוליך לגיהנם וא"ל כמה מרחקינן ממיא אין מים אלא תורה להשיגה וא"ל תמני פרסי וכו' פי' דאיתא בתנא דבי אלי' רבא פי"ג אומרים לו לאדם עד שאתה מבקש רחמים שיכנסו דברי תורה בתוך מעיך תבקש רחמים על עבירות שעברת שימחול לך עליהן והזהר אח"כ מעשות שלא כהוגן ומתוך כך יהא אדם שומע וזוכרה וכו' עכ"ל וזה"ש על שאלתו כמה מרחקינן ממיא זו תורה שנאמר הוי כל צמא וכו' ואמר לן תמני פרסי תחלה צריך לבקש רחמים על מחילת עונות שנעשים בשמונה חלקי הגוף ראשי אברים ואח"כ יכנסו דברי תורה במעיך, ושוב אמר לן דמרחקינן תלתא פרסי שאפשר לפסוע בפסיעה אחת כמ"ש לא רחוקה היא וכו' לא בשמים היא ולא מעבר לים היא וכו' הן הן התלתא פרסי שלשה מרחקים אלו וכוונת מקרא קודש אלו נראה לענ"ד לפרש עפמ"ש הרמב"ם בס' המורה דשלשה הסיבות מונעים ההשגה במושכלות, א' קוצר המשיג, ב' עומק המושגי ג' אורך ההוצאות ושלא יחשוב האדם שהוא מן הנמנע אצלו השגת התורה מפאת אלו שלשה סיבות ועי"ז יסוג אחור מלהתעסק בתורה כל עיקר לכן אמר כי המצוה הזאת ר"ל כל התורה כפי' הרמב"ן הנ"ל לא נפלאת היא ממך דייקא פירש מצדך קוצר המשיג, ולא רחוקה היא מלהשיגה וגם לא בשמים היא מצד עומק המושג לאמר מי יעלה לנו השמימה דייקא היינו שמים לרום בגבהי מרום כדאיתא בירושלמי הוא ברשב"א יבמות י"ג ע"ב שובו רשעים לשאולה לדיוטה התחתונה ה"נ השמימה וגם לא מעבר לים היא מצד אורך ההוצאות ריחוק שלוחיו בארץ לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים יאריך הזמן וההוצאות וההקדמות מרובות שצריך להשגחה זה אינו כי קרוב אליך הדבר מאד ומפרש הקרא כיצד ומה שנוגע בקוצר המשיג הנה קרוב אליך בפיך דייקא ודאי מחשבה מועלת אפי' לד"ת כאז"ל במסכ' סנהדרין פרק זה בורר אבל חיים הם למוצאיהם למוציאים אותם בפה דברים בלשון כי הן הדברים הנקנין בעריכת שפתים וכדאית' בפ"א במ"ח מעלות לקנין התורה להשיג אותם כי ברית התורה כרותה לשפתים כמ"ש כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ומה שנוגע בעומק המושג הנה קרוב אליך בלבבך תקנה אותם בבינת הלב והגית בו יומם ולילה והרי כתיב שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר ר"ל מאן מלכי רבנן שיורדים בהבנת דליבא לחדרי מרכבה עליונה עמוק החכמה בלב חכם תנוח חכמה עמוקה בלב איש ומה שנוגע לאורך ההוצאות הנה קרוב אליך לעשות מה שבידך לעשות לקבץ על יד ולא עליך המלאכה לגמור ולא אתה ב"ח וכו'

פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו וכו' ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו וכו' והנה מילת לפניו קשה להבין וגם מה שאמר לאמר נראה כמיותר דהא אמר אח"כ כה תאמרון לאדוני וכו' וביותר קשה מה שאמר לאדוני לעשו ולא לאדוני עשו ועל כולם מה שהקשה הרמב"ן ז"ל איך קרא יעקב לאותו רשע אדון ונראה שכמו שיש אנשים צדיקים אשר אם יביטו בצורות אדם יודעים אם הוא צדיק או רשע כמו כן בודאי המלאכים יודעים בפרצוף הפנים אם צדיק או רשע הוא והנה לקמן בפרשה כתיב ויירא יעקב מאד ויצר לו ואיתא שהיראה שלו היתה מפני שני דברי' האחד מפני שיצא מארץ לחו"ל והשני בשביל שאותן הימים שהיה אצל לבן לא קיים מצות כיבד אב ואם ואם היה עשו רוצה היה מגיע בימים מועטי' לתכלית אשר השיג יעקב אצל לבן בשנים רבות כי עשו היה בארץ הקדושה ואוירא דארץ מחכים והבא לטהר מסייעין אותו לא כן יעקב שהיה חסר משני מצות אלו ובשביל זה היה ירא לנפשו והנה אם היה עשו צדיק באותן הימים שישב באה"ק ודאי היה צדיק יותר מיעקב שדר בחו"ל והיה יעקב באמת צריך לקרוא לעשו אדון אך אם עשו נשאו ברשעו בודאי לא יתכן לקרוא לעשו בשם אדון כ"א עשו שמו, ויעקב היה מסופק בזה לפיכך וישלח יעקב מלאכים ממש להביט בפניו להכיר בפרצופו אם עשו הוא צדיק וצריך לקראותו אדון או אם הוא רשע לקראותם סתם עשו וז"ש הכתוב לפניו אל עשו אחיו לאמר פי' לאמר ע"י פניו אם הוא צדיק אז תאמרון לאדוני ואם לאו אז תאמרון לעשו ובזה מבואר ג"כ המדרש דאיתא ויהי לי שור וחמור שור זה יוסף וחמור זה יששכר ולכאורה קשה למה ליה להודיע לעשו שיש לו בנים הגונים וצדיקים אמנם לפמ"ש א"ש דכך אמר להם אם תראו שהוא צדיק תאמרון לו שיש לי ג"כ בנים צדיקים ואם תראו שהוא רשע אז הכוונה סתם שיש לי שור וחמיר ואדמו"ר הגאון מ' מרדכי בנעט זצוק"ל פירש בזה הפסוק וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ולכאורה שפת יתר שאמר עוד בארץ כנען אבל רוצה הכתוב לרמז בזה שרצה יעקב לתקן שני מצות אחת מגורי אביו לקיים מצות כיבוד אב ושני' בארץ כנען לקיים מצות ישוב ארץ ישראל וזה שפירש"י ביקש יעקב לישב בשלוה ר"ל דהשתא היה סבור יעקב שאינו צריך לירא מפני עשו כיון שהוא ג"כ יקיים ב' מצות אלו אמנם בזה אינו משלם החוב שעבר על מצות כיבוד אב ואם כבר כיון דמצוה תמידיות אין לה השלמה וזה ג"כ הכוונה הצילנו נא מיד אחי מיד עשו פן יבא והכני כי הוא קיים מצות כיבוד אב ואם אבל רצה יעקב למעט זכותו של עשו והזכיר אם על בנים כי רבקה אמו נתנה לו עצה זאת ובזה קיים על כל פנים מצותה.

עם לבן גרתי וכו' פירש"י ותרי"ג מצות שמרתי וקשה איך היה יכול לומר תרי"ג מצות שמרתי הלא מצות גיד הנשה כתיב אח"כ על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה ונ"ל דהנה מצוה ראשונה דכתיב באורייתא היינו לא תאכל מעץ הדעת שצוה לאדם הראשון ולכך נגזרה המיתה מפני שעבר על מצוה זו והנה כל הנשמות תלוים באדם הראשון אף דורות אחרונים וכיון שהוא אכל מעץ הדעת גם כל העולם עמו אכלו וחטאו וגם להם נאסר עץ הדעת ואיתא בגמרא יעקב אבינו לא מת וע"כ מוכח שיעקב לא אכל מעץ הדעת והמצוה הזה לא נחשב בתרי"ג מצות כי היא מצוה ראשונה שלא קיימוה מעולם ויעקב אבינו קיים מצות לא תאכל מעץ הדעת והראיה כיון שלא מת ע"ז שפיר אמר תרי"ג מצות שמרתי אף בלי מצות גיד הנשה שכתיב אח"כ דיש לי תחתיו מצות ל"ת מעץ הדעת [א"ה להביא ראיה לדברי א"ז הגאון זצוק"ל מדברי מאור ושמש בפרשת ויחי וז"ל יעקב אבינו לא נהנה מן העוה"ז כלום רק הי דבוק באלקי' חיים והוא היה מובחר שבאבות והנה באדם יש עצם קטן הנקרא לוז שלא נהנה מעץ הדעת לפי שאין לו שום הנאה ממאכל כל ששת ימים רק מסעודת מוצאי שבת כידוע הוא חי לעולם וממנו יהיה תחיית המתים לכל הגוף לעתיד לבא ויהי' כחמירא לעיסה כדאיתא בזוה"ק והנה מי שלא נהנה מעוה"ז נקרא ג"כ לו"ז שהוא במדרגת עצם לו"ז הנ"ל ומי הוא שיכול להתפאר בכך שלא נהנה כלל כל ימיו מעוה"ז רק מצינו גבי רבינו הקדוש כן ומכ"ש יעקב אבינו ורבינו הקדוש היה רק ניצוץ ממנו ולזה כיון הכתוב כפרשתינו ויבא יעקב לוזה דהיינו שבא במדריגת לו"ז כנ"ל ע"כ אמרו חכז"ל יעקב אבינו לא מת מחמת שהוא מדריגת לוז עוד ראיה שניה לדברי קדוש הג' א"ז ז"ל ע"ד מ"ש בע"מ כל הנשמות תלוין באדם הראשון יש בראשו ויש בפיו וכו' ומשה רבינו היה במקום הקנה בפנים וכולן נהנו ע"י שאכל מעץ הדעת אבל הקנה אין בה לא אכילה ולא שתיה ומה"ט אמרו חז"ל משה רבינו לא מת מאחר שהי' בסוד הקנה וכן יעקב הי' בסוד הקנה וע"כ לא נגזר עליו מיתה].

ואשלחה להגיד לאדוני למצוא חן בעיניך ונראה דאיתא בזוה"ק על פסוק והיה המחנה הנשאר לפליטה שראה יעקב אבינו ע"ה שהשכינה שומרת בני אמהות וידע שעשו לא יוכל לעשות להם מאומה ועיקר היראה היה על בני השפחות ח"ל הזוה"ק ויאמר אם יבא עשו וגו' מה כתיב ויחץ את העם וגו' לשני מחנות אמאי לשני מחנות בגין דאמר אם יבא עשו תיח שכינתא לא אעדיאה מאהל לאה ומאהל רחל אמר יעקב ידענא דהא נטירו לון לאלין מן הקב"ה מה עבד וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה אמר אם עשו יקטיל ליה ולאלין יקטיל אבל אלין לא מסתפינא מנייהו בגין דשכינתא עמהון וע"ד

והיה המחנה הנשאר לפליטה כיון דעבד האי אתקין צלותיה עלייהו עייש"ש ע"כ שפיר אמר והיה המחנה הנשאר לפליטה כי בטוח היה שלא יזיק עשו לבני אמהות והנה בני השפחות היו ד"ן נ"פתלי ג"ד וא"שר והר"ת שלהם בגימטר' נ"ח אותיות ח"ן וזה שרמז הכ' כאן למצא ח"ן בעיניך דעיקר הכונה והבקשה הי' על בני השפחות אבל בני אמהות השכינה היתה עמהן ומשמרתן.

באופן אחר נראה לפרש מה שאמר בעיניך ולא אמר למצא חן אצלך ע"פ מאי דאיתא במדרש שבשעת קבורת יעקב אל מערת המכפלה בא עשו וערער ולא רצה להניח לקבור את יעקב שקל חושים בן דן קולפא מחייה אירשיה ונפל ראשו אל המערה כדאיתא בסוטה דף י"ג ולבאר למה זכה ראשו של אותו רשע לקבור במערה הוא עפ"י מאי דאיתא במדרש יש ששמם נאה ומעשיהם מכוערים ויש ששמם מכוערים ומעשיהם נאים עשו היה שמו נאה ומעשיו מכוערים כי שם עשו משמע שעושה רצון המקום והנה לכאורה זה סותר למאי דאיתא במדרש ויקראו שמו עשו דא שוא וא"כ משמע שגם שמו מכוער אמנם באמת עשו בלי אות עי"ן הוא שם מכוער שנקרא שוא אבל עשו בעי"ן שם נאה ומסתמא בעיניו היה קצת קדושה לכן זכה להקבר ראשו במערה בשביל הקדושה שהיה בעיניו וזו שרמז כאן למצא חן בעיניך פי' בעי"ן שלך אבל להשו"א לא היה יראה.

ויירא יעקב וכו' ויצר לו פירש"י ויירא שמא יהרוג ויצר לו שלא יהרג הוא את האחרים וקשה מפני מה ויצר לו הלא הבא להרגך השכם להרגו ונראה מאחר שכבר הובטח יעקב מפי הקב"ה שיהיה עמו וא"כ למה ויירא יעקב ונר' כי הצלת הקב"ה הו' על כמה אופנים כי היה מקום להצלה ע"י פיוס עשו ושישלים עמו או שיעשה עמו מלחמה ויפול עשו במלחמה או בדרך נס ינצל ממנו ולכן אף יעקב אם כי הובטח מהשי"ת ושמרתיך בכל אשר תלך לא ידע אופן והדרך ההצלה אם בדרך נס שלא כדרך הטבע או דרך מלחמה או בפיוס בדרך הטבע לכן עשה הכנה לשלשתן אמנם מאחר שלא ידע אופן ההצלה אם בדרך מלחמה או בדרך הנס ע"כ בא לכלל יראה כי אם הבטחת השי"ת היה ע"ד מלחמה אז אם יתעצל במלחמה ולא ישום אזור מתניו יפול ביד עשו מאחר שמתעצל בהשתדלות ההצלה איננו מובטח על הצלה אחרי שאינו ראוי להצלה בדרך אחר כי אם בצירף כח הטבעי אבל אם ההבטחה הי' בדרך הנס אז המלחמה אין צורך בה להרוג נפשות בכדי ובחנם מאחר שיוכל להנצל בדרך נס ואם יהרג את עשו ואנשיו יהיה בידו חטא ע"כ לא ידע יעקב מה לעשות וז"כ ויירא שמא יהרוג ר"ל אם יתרשל לילך כנגד עשו במלחמה אולי ההבטחה הי' לעשות עמו מלחמה דוקא רק בדרך זה ישלח ד' ישועתו ואם לא יעשה מלחמה אז יתגבר עליו עשו ויהרוג אותו ויצר לו שלא יהרג הוא את

אחרים הכוונה שמא ההבטחה הי' להציל אותו בדרך נס בלי שום מלחמה ואז אם יעשה מלחמה הי' פוגע בנפשות חנם והיה ירא עבור הנפשות מהריגת אחרים ע"כ ויחץ העם לשני מחנות ואמר אם יבא עשו אל מחנה האחת והכהו אז יתברר לו כי ההבטחה היה להנצל רק אם יעשה עמו מלחמה ואז יתעורר עוז במלחמה ובודאי ינצל בההבטחת השי"ת וז"כ רש"י ז"ל והיה המחנה הנשאר לפליטה על כרחו כי אלחם עמו מאחר שאני רואה שמחנה א' לקה מעשו אז אדע שהקב"ה רוצה שאלחם עמו וממילא והיה המחנה נשאר לפליטה (א"ה דבר זה שמעתי מאבי מורי הצדיק מו"ה יהושע גאלדשטיין ז"ל בשם אביו א"ז הג' ר' עזרא צורף זצ"ל.

קטנתי מכל החסדים וכו' כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשני מחנות הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו וכו' ונ"ל דהנה איתא במדרש כשביקש יעקב לעבור את הירדן אמר קרע לך לפני והירדן השיב אני קשישי ממך שאתה נברא בסוף כל מעשי בראשית אמר יעקב אעפי"כ קרע לך מלפני שהקב"ה לא ברא אותך אלא בשביל האדם שהיה במחשבת הקב"ה עוד קודם בריאת העולם ממילא אני קשיש ממך שהייתי במחשבה תחלה ממילא מוכח מכאן מקריעת הירדן שאזלינן בתר מחשבה וא"כ בברכת יצחק נמי היה מחשבתו לברך את עשו ולא את יעקב ממילא אינו ראוי ליעקב הברכות אשר בירך אותו יצחק כי במחשבת יצחק היה לברך את עשו לפי"ז אם אזלינן בתר מחשבה אזי הברכות אשר קיבל יעקב ינוחנו על ראש עשו אבל הברכה אשר ברך יצחק את עשו אחר שברך את יעקב אינם ראוים לעשו כי למה לברך אותו שני פעמים די והותר אפי' פעם אחת. אבל אם אזלינן בתר מעשה אז הברכה אשר ברך יצחק מראשית ליעקב נתונים כי במעשה ברך את יעקב אז הברכה השניה אשר בירך יצחק את עשו ראוי' לעשו אבל ברכה ראשונה ליעקב הוקבע וז"ש הכתוב קטנתי מכל החסדים דהיינו שמחויב אני להודות על כל החסדים אשר עשית עמדי משום כי במקלי עברתי את הירדן שמשם מוכח דאזלינן בתר מחשבה וא"כ הברכה ראשונה אינה שלי אלא לעשו ואעפי"כ הייתי לשתי מחנות ממילא חסד גדול ממך שהייתי לב' מחנות אבל באמת קשה אי אזלינן בתר מחשבה א"כ הברכה של עשו היה מפני מה היה יעקב לב' מחנות אלא ע"כ מוכרח לאמר שאזלינן בתר מעשה א"כ הברכה השניה שברך יצחק את עשו על חרבך תחיה בדין הוא של עשו משו"ה אמר והתפלל הצילני נא מיד אחי.

אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה ופירש"י בעל כרחו כי אלחם עמו וקשה מהיכן היה ידע יעקב בבירור גמור שאם ילחם עמו שהמחנה הנשאר יהיה לפליטה ונ"ל דאיתא במדרש שיעקב העמיד המחנה האחת מהאחרת רחוק דרך

יום אחד והטעם נראה שידע יעקב שהוא ועשו ימותו ביום אחד כמו שאמרה רבקה למה אשכול שניכם יום אחד עיי"ש ברש"י וא"כ אם יהרוג עשו אותו עם מחנה ראשונה עד שיבא למחנה האחרת ימות גם הוא כיון שגם הוא מוכרח למות באותו יום וא"ש אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר שרחוק הי' דרך יום אחד ממילא לפליטה כי גם הוא ימות באותו יום עוד קודם שיבא למחנה השניה.

ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה ויש לדקדק דהול"ל מעבדך יעקב מנחה וכו' ונראה דאיתא במדרש כל אותן הדרונות ששלח יעקב לעשו עתידין אומות העולם להחזירן לימות המשיח שנאמר מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו ע"כ בא יעקב לרמז לעשו כל אלה ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה ר"ל מתנה זו עתידה להחזירה לעבדך ליעקב ודו"ק.

ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו וקשה דהול"ל מעבדך יעקב וגו' ולא לעבדך ונראה שיעקב צוה לאמר לעשו שאין כוונתו במנחתו אשר שלח לו לקבל ממנו איזה טובה ושכר או תודה אדרבה יעקב שלח לו לאמר שהחשיבות של עשו נחשב אצלו כל כך אם יקבל ממנו המנחה כאלו הוא עשו נתן מתנה ליעקב וז"ש לעבדך ליעקב מנחה היא אני הוא המקבל ולא אתה כ"כ חשוב אתה בעיני ודו"ק (א"ה שמעתי מאבי מורי הצדיק מו"ה יהושע גאלדשטיין ז"ל בשם א"ז הג' רבי עזרא ז"ל)

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה ואאמ"ו הג' זעוק"ל כתב זה לשונו לפמ"ש בכסף נבחר פ' וישלח טעם איסור גיד הנשה משום שס"ה גידין נגד שס"ה ימים וגיד הנשה נגד ט' באב וה"ט שכתב בשם הזוהר ע"כ לא יאכלו בנ"י את גיד וכו' את לרבות תשעה באב רמז לד' צומות וכך פי' ג"רד ה"נ"ש"ה "ג' תשרי, "י' עשרה בטבת, גי"ד כולו י"ז בתמוז את לרבות תשעה באב. ונלענ"ד והא דנאסר דוקא ע"י נגיעת המלאך ה"ט דז"ל מדרש ילקוט ביקש ד' שיתן כל המועדים לישראל בחדש אב, ר"ל ר"ח אב ראש השנה, וי' באב יוה"כ וז"כ המדרש איכה אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה כי ביום הזה יכפר וכו' עכשיו שלא זכיתם וכו' רובה של היכל נשרף בעשרה טומאתה בשוליה וא"כ לולא ששלט המלאך על ירך יעקב היה תשעה באב ערב יוה"כ ומצוה רבה הוא לאכול, והיה מצוה נמי אכילת גיד הנשה, דגיד הנשה נגד ט' באב וכו' אך המלאך תקע כף וכו' ונדחה יוה"כ מאב ונאסר גיד הנשה ע"כ לא יאכלו את גיד והנה אז התחיל הגזירה, נגמר במרגלים שאמרו נתנת ראש ובכו בלילה ונגזר בכיה לדורות, וז"ש מכף רגל מעת שנתקע כף ירך יעקב ועד ראש שאמרו נתנה ראש אין בו מתום וזה"ש במגילת איכה ממרום שלח אש ר"ל מלאך של אש מן השמים להלחם עם יעקב פרש רשת לרגלי

דייקא שתקע כף יריכי עי"ז השיבני אחור שנדחה ונתאחר יוה"כ דינא קשיא שאז נתונני שוממה, ולהיות כי בזמן ר"ה ויוה"כ זמן תשובה הוה כמ"ש דרשו ד' בהמצאו לז"א השיב אחור ימינו הפשוטה לקבל שבים בחדש לאחור מפני אויב השטן שנגע בירך יעקב ועי"ז ויבער ביעקב כאש וכו' רוב ההיכל נשרף בי' אב ודינא קשיא הוה אז כנ"ל עכד"ק של אבי הג' זצ"ל [א"ה עכ"ל א"ז הג' רבי אהרן שמואל ז"ל על זה כתב א"ז מורי הנ"ל ז"ל וז"ל בדברי אבי מורי הג' ז"ל יובן פיוט היום הרת עולם היום יעמיד וכו' וקשה יעמיד לשון תפלה והל"ל מעמיד ונ"ל כתי' למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך יובן דהקשה סתירת הפסוקים כתיב מלפניך משפטי יצא תהלים י"ז וכתיב אל תבא במשפט את עבדך תהלים קמ"ב ונ"ל לתרץ דאיתא בילקוט ראובני ב' הזוהר דקוב"ה בעי לדון בימי תמוז ואב רק משום דינא קשיא שאין יכולין לעמוד בו שגם החורבן היה בהם וגם באלול סמוך להם ולכן העביר המועד ואיחר הזמן עד תשרי ואיתא בגיטין וישקוד ד' על הרעה כי צדיק ד' צדקה עשה הקב"ה שהקדי' החורבן קודם שנתמלא סאתם וזהו נ"ל פי' הפ' שלום שלום לרחוק ולקרוב כי לפעמים מקרב הדין ולפעמי' מאחרו ומרחיקו ואמר הכל שלום ומ"מ לטובה הוה אמר ד' ורפאתיו ואית' במד' חדש תשרי ע"ש תשרי ותישבוק לחוביהן וזה"ש אל תבא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כו' בזמן דינא קשי' דכי משמש בד' לשונות וא' מהם אם וה"ל כאלו אמר אם לא יצדק כו' ר"ל בזמן אשר לא יצדק כו' אלא מלפניך משפטי יצא בעת שעיניך תחזינה מישרים ולא דינא קשיא והיינו בתשרי לשנא דמישרים כנ"ל ובזה נ"ל פי' המסורה ב"ש כנגע נראה לי בבית, מרחוק ד' נראה לי יאמר כנגע נראה לי בבית דייקא זהו בתמוז ואב דינא קשיא שנחרב הבית ולכן מרחוק ד' נראה לי ד' הוא מדה"ר הרחיק זמן עד תשרי ותשבוק נראה לי לטובתי וז"ש למשפטיך עמדו היום דייקא בר"ה ולא מקודם ה"ט כי הכל עבדיך ואין יכולים לעמוד בדינא קשיא ואתה חס עליהם לפי שהם עבדיך וגם לא מאוחר שאם יתמלא סאתם יהי' נקראים עבדים אין עושין רצש"מ וג"כ לא יוכלו לעמוד בדין וזה"ש היום דייקא יעמיד במשפט לא מקודם ולא מאוחר אם כבנים שעדיין לא נתמלא הסאה רחמינו כרחם אב וכו' והיום יעמיד ולא מאוחר ואם כעבדים שכבר נתמלא הסאה עינינו לך תלויות עד וכו' ולא מקודם בדינא קשיא אלא היום יעמיד במשפט למשפטיך עמדו היום וזה"ש אתם נצבים היום זהו ר"ה נצב ד' לדין עמו היום דייקא ולא מקודם ולא מאוחר משום לפני ד' אלקיכם יראה קודם מלאת הסאה שמהפכין מדה"ר למדה"ד וגם אחר דינא קשיא שאין רחמים בדין אלא לפני ד"א בזמן שהוא רחמים בדין, עפי"ז נ"ל פי' פסוק מכף רגל ועד ראש א"ב מתום שאמר ישעי' ושמעתי דה"פ מכף רגל מסוף ש"ע שהוא רגל בפ"ע ועד

רא"ש זה ר"ה אין בו מתום רק באותן הימים לבד חוזרים בתשובה, ולי נראה לפמ"ש במדרש שעבר ישראל בזמן החורבן כל התו"כ תרי"ג מצות כי זה כל האדם רמ"ח עשה ושס"ה ל,ת נגד איברים וגידים וז"כ מכף רגל ועד ראש א"ב מתום כנ"ל [אמר המסדר וז"כ המדרש ויגע בכף ירכו נגע בצדיקים וכו' בנביאים ובנביאות וכו' עפ"י דברי א"ז הג' ז"ל שס"ה ימים יש בשנה וכן יש לכל אדם שס"ה גידין שמרמז נגד שס"ה ימים ולא היה לו כח ליגע באחד הימים בשנה רק ביום אחד הוא ט' באב ולכן נגע בגיד הירך שמשם יוצאי' עשרה גידי' נגד עשרה כחות טומאה ובאותו מקום ראוי' לחול הטומאה ומכח זה נגע בנביאים שאינם רואים באספקלריא המאירה מכח זוהמת ס"מ שנגע בכף ירך יעקב וביום אחד נגע הוא ט' באב שחרב הבית ומשועבדי' ע"י כך לעשו וז"כ הזוהר כל האוכל בט' באב כאילו אוכל גיד הנשה וזה מרמז הקרא על כן לא יאכלו בנ"י את גיד א"ת ר"ת א"ב ת"שעה והכוונה כי בכח זה שהיה לו שליטה ליגע בגיד הנשה היה לו כח יום אחד בשנה להחריב את ביהמ"ק, ולפי מ"ש כ"ק א"ז הג' זי"ע אלו לא שלט המלאך על ירך יעקב אז היה ר"ה בר"ח אב וי' באב יוה"כ, וט' באב ערב יוה"כ, ומצוה גדולה לאכול בערב יו"כ וגיד הנשה נגד ט' באב א"כ הוה ג"כ מצוה לאכול גיד הנשה אך המלאך תקע כף ירך יעקב וגרם לדחות יוה"כ מר"ח אב והכניס טומאה בגיד הנשה, ומה"ט נראה דקוראין כל פרשת המועדים בעתים הללו משום דהיו ראוי' להיות בהם מועדים]

וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדיך ויש לדקדק הנה עשו שאל אותו על אודות הנשים והילדים והוא השיב רק על הילדים ונ"ל דאיתא בגמרא מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין עליו בת פלוני לפלוני והנה בפ' ויצא כתיב ועיני לאה רכות ופירש"י ז"ל מפני שידעת שתהא נפלה בגורל עשו והנה איתא בגמרא דאם אדם יקח אשה שאינו זווגו אין לו בנים ממנה וז"ש הכתוב ויאמר מי א"ל"ה דהיינו תיבת א"ל"ה ג"כ אותיות ל"א"ה האיך באה לאה לך שהיא בת זוויגי כמו שפירש"י שאנשים אומרים הגדולה לגדול ע"ז אמר יעקב שפיר ויאמר הילדים אשר חנן אלקי' את עבדיך והנך רואה שיש לי ממנה ילדים מזה תראה שגם לאה ראוי לי מן השמים.

ויאמר עשו יש לי רב אחי וגו' ויאמר יעקב אם נא מצאתי חן בעיניך כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקי' וקשה עשו הרשע לא יהא מקבל מתנות אבל נראה דהנה אם מביאין איזה מתנה לאדם גדול אז אפי' עני שבעניים מהדר להיות מן המהדרין אבל לגבי השי"ת אינו כן אלא העני סגי ליה במתנה קטנה משא"כ העשיר יעדוף כמו דאמרה תורה עשיר יביא חטאת ואם דל הוא יביא מנחה וא"ש ויאמר עשו יש לי רב אחי וא"כ יען שאני

עשיר צריך אתה ליתן לי מתנה גדולה ויאמר יעקב כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקי' ולגבי הקב"ה סגי לי אפי' במתנה קטנה כי לא אזלינן אחר המקבל אלא הולכין אחר הנותן ואני עני ותערב נא מנחתי זה לפניך.

כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקי' וקשה להבין האיך היה מדמה יעקב פני עשו לפני אלקי', והנה אסור להסתכל בפני הרשע והיה יעקב דואג מה לעשות ואם לא אסתכל בו יאמר עשו שזהו סימן על השנאה שיש בלבו ונר' דאיתא בטור יו"ד תלמידי חכמים שהיו בורחים בשעת השמד שהיו עובדים עבודה זרה לאש מותר להם לומר להסרדיוטי' כשפגעו בהם עבדי דנורא אנן ופי' רש"י בגמרא שזהו הלשון הוא לשנא דמשתמע לתרי אפי שכוונתן של ת"ח הוא עבדי דנורא אנן פירוש עבדי דקב"ה אנן שהוא אש כי ד' אלקיך אש אוכלה והסרדיוטי' הבינו שהן המה עובדי ע"ז שעובדים לאש ובלישנא המשתמע לתרי אפי מותר להציל עצמו, והנה אסור להסתכל פני השכינה וגם להבדיל אסור להסתכל פני רשע אמנם איסור ראיית פני השכינה הוא מצד הקדושה אבל איסור ראיית פני רשע הוא מצד הטומאה אבל באיסור המה שוים שזה וזה אסור והי' יעקב כאן ערים ביראה והיה מקיים דברי חכמים ולא ראה פני עשו ואי משום שעשו יאמר ששנאה עוד בלבו לכך הקדים ואמר על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים כמו שאסור לי לראות פני השכינה כך אסור לי לראות פניך ועשו היה סבור שמשום רוב חשיבתו וקדושתו אינו מסתכל בו כמו שהוא נזהר מלהסתכל בשכינה ובאמת כוונתו היה שמרוב טומאתו אינו מסתכל בו נמצא היה יוצא ידי שניהם כי לשון המשתמע לתרי אפי מותר לומר.

וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמיך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם איתא ברש"י אין לנו שם קבוע משתנים שמותינו לפי מצות עבודות השליחות וקשה וכי לא ידע יעקב מזה שאין למלאך שם קבוע ולמה שאל לו לזה ונ"ל דהנה אצל מנוח כתיב ויאמר לו מלאך ד' למה זה תשאל לשמי והוא פלאי הנה כי שמות המלאכים משתנים על פי שליחותם לפי השליחות ואצל מנוח מה היה התכלית השליחות שבנו שמשון הנולד לו יהיה נזיר לד' להפליא נזיר את שמשון ובנזירות כתיב איש כי יפליא לנדור נדר נזיר וכו' ע"כ אמר לו המלאך למה זה תשאל לשמי הלא שמי משתנה לפי השליחות והוא פלאי ועכשיו שמי "פלאי" ר"ל שבאתי בשביל נזירות ותכלית היה ג"כ נזירות ע"ש כי יפליא לנדור וכו' הנה יעקב היה נסתפק אם תכלית השליחות הוא שלא יעקב יהיה שמו רק ישראל או השליחות הוא משום הברכה להודות לו על הברכות שבירך יצחק אביו לזה אמר המלאך ליעקב למה תשאל לשמי ויברך אותו שם ר"ל תכלית השליחות הוא ברכה ולהודות לך על הברכה [א"ה הגאון בעל ח"ס זצוק"ל בתורת משה פירש למה

זה תשאל לשמיי היינו שמי עתה "לשם' פירושו בשביל שם וזה שמו עתה "לשמי" ויו"ד נוסף שהוא לתפארת הלשון כגון ההפכי הצור אגם מים

וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי פירש"י ז"ל אין לנו שם קבוע וקשה על פירושו א"כ למה לא השיב כמו שהשיב המלאך למנוח למה זה תשאל לשמי והוא פלאי ונראה לתרץ כי אין הדרך לחקור על שם האיש של אדם א' רק אם אפשר שיהיה לו לצורך לעזר ולהועיל ע"כ הוא רוצה לידע את שמו כדי שיוכל לפנות אליו בשעת צרכו לעמוד על ימינו להיות לו לאחי עזר משא"כ באדם שאין ביכולתו להיות לו לעזר ולאחיסמך, מה לו לידע את שמו והנה המלאך הזה שהיה שרו של עשו נכנע לפני יעקב כמ"ש המלאך כי שרית עם האלקים ותוכל ע"כ אמר המלאך למה זה תשאל לשמי כי אין לך שום תועלת בידיעת שם שאתה גדול יותר ממני ואדרבה אני צריך לחקור אחר שמך (מא"ז הג' ר' עזרא זצוק"ל).

ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי וכו' ונ"ל דקיי"ל בשו"ע או"ח סי' רי"ח סעי' ד' הרואה מקום שנעשה לו ליחיד נס הוא עצמו מברך שעשה לי נס במקום הזה וכל יוצאי יריכו ג"כ מברכין שעשה נס לאבי במקום הזה וזה היה טעמו של יעקב שקרא שם למקום ההוא ע"ש המאורע כדי שיזכור בהגיעו שם עוד לברך על שעשה לי נס שמה ואם גם לעצמו לא היה צריך לעשות סימן להכירו כי מכיר מקומו היה בראותו אבל בשביל יוצאי חלציו ותלמידיו לעתיד בדורות אחריו שלא יכירו את המקום הוצרך לעשות זכר בה בקריאת שם זה המורה על מה שאירע לו שמה וידעו מזה בהגיעם לשם לברך את ד' על הנס שנעשה לאבינו שם שניצל מן המלאך שרו של עשו בלילה וז"ש הכתוב ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלקי' פנים אל פנים זהו טעם שם זה דוקא פניאל וגם תנצל נפשי זהו טעם על גוף קריאת השם שידעו לדורות הבאים לברך שם על הנס שנעשה לו כנ"ר.

ויבא יעקב שלם עיר שכם וגו' בבואו מפדן ארם ויחן פני העיר וקשה ההמשך עיין ספורנו ונ"ל דאיתא בגמרא אוירא דארץ ישראל מחכים ועוד איתא חד מנייהו כתרי מנן וא"כ היה לו ליעקב למהר ביאתו לארץ ישראל מה"ט אמנם יעקב לא שכח מתלמודו כלום בבית לבן כמ"ש רש"י על ויבא יעקב שלם היינו שלם בתורתו ולפי"ז לא היה צריך למהר ביאתו לארץ ישראל מה"ט, והנה עיר הראשון בגבול ארץ ישראל שהגיע היא עיר שכם ולפי"ז הכי פירושו ויבא יעקב שלם דהיינו שלם בתורתו עיר שכם בבואו מפדן ארם היינו אף שבא מפדן ארם שהוא חו"ל אעפי"כ בא שלם בתורתו שלא שכח כלום

מתורתו בבית לבן לכן ויחן את פני העיר ולא מיהר לבא לתוך העיר שהיא ארץ ישראל כ"א חנה את פני העיר ששם עוד חו"ל הוה ודו"ק.

ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וכו' והנה לכאורה קשה על שבטי יה שיהרגו העיר מאחר שמלו עצמם הרגו אותם שלא כדין ? ונ"ל דאיתא הלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר אמר מובטחני שאינו בביתי וקשה מהיכן ידע זאת ונראה כי הצדיקים אם יבא עליהן ח"ו איזה צרה מקבלים הכל באהבה והלל היה מלמד את בני ביתו שלא יתרעמו על מדותיו של מקום ולא יצעקו בצר להם ולכך כששמע קול צוחה בודאי היה ידע שאין זה בביתו והנה בכל מצוה שעושה אדם לשם שמים אז אינו מרגיש שום מכאוב אף אם יש בדבר איזה צער ויסורין והנה אם אנשי שכם מלו עצמם לשם שמים בודאי לא היה להם שום צער אבל מאחר שמלו א"ע רק שיקחו את דינה היה מצותם שלא לש"ש ע"כ היה להם צער גדול מהמילה ולזה כיון הפסוק ויהי בהיותם כואבים א"כ יען שהיה להם צער מוכח שלא מלו לש"ש ע"כ ויקחו שני בני יעקב איש את חרבו וכו' וכן איתא ברמב"ן בפרשה זו ח"ל בטעם של שבטי ד' שהרגו כל העיר וז"ל אין הברית אשר נמולו נחשב ביניהם למאומה כי היה רק להחניף לאדוניהם וכו' עכ"ל ולענ"ד היה נ"ל שמלו אותם ולא פרעו והו"ל כאלו לא מל ובני יעקב קיימו הפריעה או לפי שנצטוו עליה או כאברהם בתוס' יבמות ע"א אף שלא נצטוו ולכן לא נחשבו להם אנשי שכם לבני ברית, ורמב"ן דלא תירץ כן נ"ל טעמו מקרא כאשר הם נמולים דייקא משמע עם הפריעה כנ"ל על הרגשת הרמב"ן הנ"ל למה לא חשו בני יעקב ברית המילה מלהורגם ? דיש לתמוה בקרא להמול לכם כל זכר טפי הול"ל להמול כל זכורכם ונ"ל דהכי פירושו בהמול לכם דייקא ר"ל לא על ידינו כ"א לכם משלכם אתם תהיו המוהלים וקיי"ל מילה בנכרי פסולה והיינו במרמה דייקא וכן דייקו גם הם שכם וחמור בדברם אל אנשי עירם בהמול לנו וכו' דיוקא כדי שלא יחשדו לבני יעקב שרוצים להרגם וכן עשו ולז"א הפסוק וישמעו וכו' וימולו כל זכר כל יוצאי שער עירו ותמוה הכפל אבל נ"ל דה"פ וימולו כל זכר וסיפא מפרש מי היו המוהלים אותם לא בני יעקב אלא כל היוצאי שער עירו פי' הם עצמם היו המוהלים כל זכר מהם ודו"ק [אמר המסדר שאפשר ליישב קושי' הרמב"ן כי בפסוק נאמר אם תהיו כמונו להמול לכם כל זכר דהיינו אם תהיו כמונו להמול לכם כל זכר היינו שיהיו נימולים ע"י מי שנצטווה על המילה אבל כל שמלו עצמם אז מצותם פסולה כמו שדרשינן המול ימול וזה היה טעותם של אנשי שכם שהם חשבו כל שימולו עצמם הרי הם נימולים ולכך הותר להם להרוג את אנשי שכם כיון דלא קיימו התנאי עיין בשו"ת מהרי"א יו"ד סי' ר"ן עיין ברמב"ם

פ"ט הלכות מלכים שמפני זה נתחייבו אנשי שכם הריגה על שראו אדוניהם שכם בן חמור גזל את דינה ולא דנוהו עיין ג"כ בשו"ת חתם סופר חו"מ בליקוטים סי' י"ד ביאור הפלוגתא בזה בין הרמב"ם. והרמב"ן עיי"ש ובאו"ח בפרשה זו]

ויהרגי כל זכר וכו' ואת כל טפם ואת נשיהם שבו ויבוזו וכו' נ"ל מזה יצא לו להרמב"ם מ"ש בפ"י מה' מלכים דין ב' וז"ל ולעולם אין עונשין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצוה עכ"ל ונושאי כליו לא הראו מקומו מהיכי יצא לו כן ולענ"ד נפק"ל מהכא ועפמ"ש הרמב"ם לטעמיה בפ"ט שם שנתחייבו כולם הריגה בדין שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו ומכ"מ לא הרגו הטף הקטנים אמנם ע"כ ז"א דעכ"פ על הדינין ודאי אינו מוזהר אלא מי שיוכל לדונו והוא תקיף וגם יודע דינים אבל הקטנים לא היה סיפק ויכולת בידם לדונו לשכם ולהרגו על שגזל ותדע דגם הנשים לא הרגו ודאי דנשים חייבים ומוזהרים לקיים ז' מצות ב"נ וע"כ צ"ל דינים שאני מה"ט שאין יכולת בידם ולדידן אשה פסולה נמי היא לדין אפילו בד"מ וכ"ש לד"נ דפסולה וא"כ הה"ד קטנים דלדידן פסולים נמי הם לדין אפי' בד"מ וכ"ש לד"נ א"כ לב"נ נמי מיהת לא הוזהרו קטנים על הדינים איברא די"ל נשים לדידן שנתנה תורה אתרבו מקרא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין ולכל דינין שבתורה כמ"ש בב"ק ט"ו משא"כ לב"נ דליכא קרא ע"ז י"ל נשים פטורות מכל ז' מצות ב"נ אמנם מצוה ראשונה שנצטוה אדה"ר בלבד מע"ז הדעת לא תאכל ממנו יוכיח שגם אשה בכלל אע"ג שעדיין לא נבראת בשעת הציווי מאחר שהיא בשר מבשרו אמרה האשה בשם ד' שאמר לא תאכלו ממנו וגם קיבלה עונשה אל האשה אמר וכו' והטעם נ"ל דנפק"ל הכי מויצו ד"א על האדם לאמר וכו' לאמר לאחרים משמע בכ"מ והיינו לאשתו עכ"פ ודון מינה ומינה דהא כל שבע מצות ב"ל נפק"ל מהאי קרא ויצו ד"א על האדם לאמר וכו' בכולן הנשים מוזהרים בכלל האיש ומ"מ בני יעקב שבאו עליהם עפ"י הדין לא הרגו הנשים וע"ש משום דעל הדינים לא נצטוו נשים ומכ"ש קטנים כנ"ל אבל על שאר מצות ב"נ אין מכאן ראיה לרמב"ם לפוטרם לחש"ו וצ"ע מנ"ל ועוד עדיפא קשיא לפמ"ש הרא"ש בתשובת ריש כלל ט"ו די"ג שנה לבר מצוה הלמ"מ בכלל שיעורים הוא א"כ הרי הרמב"ם בה' מלכים פ"ט הלכה י' כתב דלא ניתנו שיעורים לב"נ דהלמ"מ הם שיעורי' א"כ מ"ש דקטן פטור ואינו בן מצות גבי ב"נ וגם לרש"י במס' נזיר דף כ"ט ד"ב דנפק"ל י"ג לבר מצוה מקרא איש חרבו וגמירי שהיו אז בני י"ג וקראן איש מ"מ בב"נ מנ"ל דבעינן איש דוקא וי"ל עריות נפק"ל מג"ש לאמר מלאמר הן ישלח איש וכו' ולמ"ד דון מינה ומינה י"ל כיון דהתם כתיב איש ממילא הה"ד בכל מצות ב"נ איש בעי' ולא קטן דמ"ש אבל תימה דרבינו בחיי פ' וישלח פרשה זו מברר החשבון

שמעון היה בן י"ג וד' חדשים ולוי בן י"ב וט' חדשים עש"ה ומ"מ קראם איש וצ"ע על רש"י דנזיר הנ"ל וגם תימה לפי האמת על הבחיי וצ"ע.

[**א"ה** עיין בשו"ת מהרי"א יו"ד סי' א' בענין הנ"ל וי"ל קושי' א"ז הג' זי"ע הא דאמר הרמב"ם דלא נאמרה שיעורא לב"נ דזה הוא כשהגיע לכלל דעת דאי לא הגיע לכלל דעת מהי"ת נימא אפי' בב"נ שיתחייב הא אנוס הוא עיין בשו"ת ח"ס יו"ד סי' קפ"ד].

בני יעקב באו על החללים ויבוזו את העיר על אשר טמאו את דינה אחותם וצריך ביאור למה שינה הכתוב כאן וכתב בני יעקב ולא לוי ושמעון והא הם הרגו ונקדים מה שהקשה הרמב"ן ז"ל היתכן שיעשו הצדיקים הנ"ל עולה גדולה כזו לשפוך דם נקי ותירץ כיון ששכם וכל ז' עממין הי' עובדין ע"ז והי' עוברי' על עריות ונתחייבו מיתה לשמים, אבל קשה למה לא הרגום גם שאר בני יעקב וי"ל דהם סברו כיון שנתגיירו דינם כישראל ושמעון ולוי סברו כיון שלא נתגיירו אלא משום כבוד שכם ולא לש"ש רק משום דינה ע"כ היו הורגים אותם אבל ק' איך נטלו את ממונם הא גזל נכרי אסור ונראה כיון שנתגיירו דינם כגר וקיי"ל נכסי גר הוי הפקר וגם שמעון ולוי הרגו אותם א"כ הוי הפקר אבל זה הי' מותר רק לשאר בני יעקב שסברו דדינם כגר היו מותרים לבוז את ממונם אבל שמעון ולוי כיון שהרגו אותם ע"כ דלא הוי דינם כגרים כיון שלא נתגיירו לש"ש הוי דינם כנכרי ולא היו מותרים לגזול את ממונם דגזל נכרי אסור וע"ז אמר הכתוב ויבואו בני יעקב לא שמעון ולוי שהרגו אותם שהם סוברים שדין נכרי להם א"כ אסורין לבוז ולכך רק בני יעקב הנותרים בבית באו על החללים ולא שמעון ולוי דשאר בני יעקב סברו שדין גר להם ואסור להורגם ולכך היו מותרים בביזה דדין גר היה להם.

הסירו את אלהי הנכר וכו' ויטמון וכו' כתב הרמב"ן ויטמון אותם בקבורה ולא בשחיקה ושריפה לפי שכבר בטלוה הנכרים בע"כ יהי' מותרים אלא לטה"ק להקריב קרבן ה' צוה כן והובא בת"ח ע"ז נ"ב ויש להבין ע"ד הרמב"ן שעמד על הע"ז שהטמין יעקב בקבורה ולא דנם בשחיקה ושריפה ה"ל להקדים לתמוה על לקיחת בניו הע"ז מתחלה ועברו על לא תביא תועבה וכו' אי לאו שכבר בטלוה הנכרים וכתירץ הרמב"ן ונ"ל די"ל כדעת הר' חיים בתוס' ע"ז דף כ"א בשם ירושלמי דלאו לא תביא תועבה אל ביתך דדייקא בא"י המיוחד לנו קאי ולא בחו"ל ע"ש וראיה לדבריו נ"ל מקושי' ר' אשי במכות כ"ב ולתני לוקה נמי מ' חורש בעצי אשירה ואזהרתיה מלא ידבק בידך וכו' ולא נקיט נמי אזהרתיה מולא תביא וכו' וכדהקשה לעיל מיניה התם ר' אחא בריה דרבא לר"א וללקי נמי בישל בעצי אשירה משום ולא תביא וכו' ע"כ דר' אשי גופי' לא חש לקושי' זו גם נעיל משום דביתך בעי בא"י דוקא ובריייתא בחו"ל קאי לכן פריך תו רק ולחשוב חורש בעצי אשירה

משום ולא ידבק בידך לבד אבל לכאורה תימה וצ"ע על הר"ח בזה מפסחים מ"ח ומכות כ"ב מאי קושי' אי בישל בעצי אשירה ללקי שש נמי מ' ולא תביא תועבה דלמא ברייתא בחו"ל קאי וצ"ע ונ"ל כי מסיק הש"ס על קו' הנ"ל אלא הבמ"ע שבשלו בעצי הקדש וכו' הא גופא קשי' לתני לוקה שש ובעצי אשירה כנ"ל ועכ"ל דבחו"ל מיירי ברייתא וליכא שש וכר"ח וא"כ פליגא בהא הס"ד ומסקנא ולפי"ז נ"ל והכנעני אז בארץ עדיין לא זכו אבותינו בא"י אז לא היו מוזהרים בזה ולא תביא תועבה לביתך ויעקב הזהירם שוב מ"מ על ולא ידבק וכו' כנ"ל אבל עדיין צ"ע עכ"פ גם הם מעצמם איך לקחו הע"ז מתחלה ולא ידבק וכו' הי' מוזהרים וגם באמת הרי כבר קנה יעקב אז מקודם חלקת השדה לאהלו במאה קשיטה וביתך מקרי בא"י והוזהרו גם בלא תביא וכו' והדק"ל דה"ל לרמב"ן להרגיש במוקדם מלקיחתם כנ"ל ועוד תימה לי תמיה' הרמב"ן על ויטמון אותם הא ע"ז של נכרי שריפה בעי הוא קוהג"מ ע"ז ד' נ"ג ואשריהם תשרפון וכו' מכדי ירושה הי' להם ואין אדם אוסר דבר שא"ש ואי משום הני דמעיקרא לכפינהו לנכרים ולבטלינהו בע"כ אלא מדפלחו לעגל גלי דעתייהו וכו' וא"כ בני יעקב ויטמון אותם וכו' ה"נ ק' למה טמנם כלל והא ירושה הי' להם וכו' ואי מ' הני דמעיקרא קודם אברהם לבטלינהו בע"כ דנכרים כנ"ל ורמב"ן תי' שכן עשו באמת שבטלום בע"כ ויעקב לטהרת הקדש צוה לבערם וא"צ לזה לתרץ הקו' כי בלא"ה רק מספק היה אסורים דלמא הני דמעיקרא קודם אברהם היו אותן הע"ז לכן הטמנה סגי להו בקבורה ואשריהם דייקא בודאי הוא דבעי שריפה וא"צ לתירץ הרמב"ן משום בטלום בע"כ איברא י"ל שעשו מעשה בגופם באותן הע"ז היו אוסרים אותם בודאי ועיין ר"ן בשם רמב"ן בע"ז נ"ב שם וצ"ע [א"ה עיין בשו"ת מהרי"א יו"ד כ"ט]

אל תיראי כי גם זה לך בן וקשה מה תנחומין הוא זה שלא תמות מפני שיהי' לה כן ונ"ל דאיתא במדרש תזריע לכך כתיב וביום השמיני ימול אצל פ' נדה לומר לך מי שמקיים מצות נדה יהיה לו בן זכר וגם איתא בפ' במה מדליקין על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן וחד מנהון נדה וא"כ מוכח שעונשה של נדה שתמות בשעת לדתה, וגם רחל בהקשותה בלדתה אמרה שמא לא קיימתי מצות נדה וא"כ אמות בשעת לידתי וזה שאמרה המילדת אל תיראי שלכך תמות מפני שלא קיימת הלכות נדה כי גם זה לך בן דייקא וא"כ מוכח שקיימת הלכת נדה וא"כ שפיר נחמה אותה (אמר המסדר כבוד קדושת א"ז זי"ע כיוון בזה לדברי כתנות אור בפ' זו).

ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם ויצב יעקב מצבה על קברתה היא מצבת קברת רחל עד היום נראה לפרש כוונת הפסוק דאיתא מ"מ לא נתקברה רחל שהי' היתה

גדולה בצדקתה יותר משאר אמהות במערת המכפלה וחי שעל פי הדיבור הי' שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן ויש להקשות ע"ז שהקב"ה היה יכול לסבב שילכו בגולה דרך מערת המכפלה ויכולים להתפלל שם ואמאי לא נתקברה שם במקום שאר אמהות ונראה דהנה צדקתה של רחל הי' יותר גדולה משאר אמהות ואם נתקברת גם היא שם לא היינו יודעים שרק תפלתה ברמה נשמע שמא תפלת שאר אמהות ואבות שנקברו שמה ע"כ היה הקב"ה מסבב שרחל תמות בדרך ובניה יהיו מוכרחים לילך שם על קבורתה ומזה ידענו שרק תפלתה נשמע מרוב זכותה והנה על המצבה נכתב המעשה של אדם ונחקק גדלו ותפארתו של איש אשר קבר שם אבל לרחל אמנו לא היה צריכה שום מצבה לספר מעשיה וצדקתה מזה עצמו אשר תקבר בדרך אפרתה ולא במערת המכפילה יכולים לידע שרחל היתה צדקת וז"כ הפסוק ותקבר בדרך וכו' היא מצבת קבורת רחל ר"ל מזה שנקברה רחל באה הדרך מזה אנו יודעין צדקתה וזהו מצבתה שעי"ז נתפרסמה ברוב צדקתה (א"ה מחידושי א"ז הג' רבי עזרא צורף זצוק"ל) **ותמנע** היתה פלגש לאליפז בן עשו וכו' ואחות לוטן תמנע וכו' נראה כי הקליפה יניקותא מאחוריים דעשר ספירות דקדושה לכן חכמה דקליפה נקרא לוטן, אותיות שאחר אותיות חכמה ודו"ק ושרו של עשו ממונה להמית ולהעני כי עני חשוב כמת לכן כששלח עשו את אליפז להמית את יעקב לקח ממנו ממונו ועני חשוב כמת כי על ב' אלה ממונה שר שלו וידוע כי המלאך נשתנה שמו לפי השליחות כאשר העיד על עצמו אותו השר בהאבקו עם יעקב מה זה תשאל לשמי ע"ש רש"י לכן כשהולך להמית ר"ל נקרא גם הוא מ"ת וכשהולך להעני נקרא עין מלשון עני וזהו אותיות תמנע וכשם שבקדושה איכא זיווג הקב"ה עם כנס"י כן בטומאה השר עם אלופי עשו אלא שזהו בקדושה בבחינת בעל עם אשתו וזהו שבטומאה בבחינת פלגש לכן ותמנ"ע היתה פלגש לאליפז בן עשו וידוע בקדושה אמור לחכמה אחותי את וחכמה בטומאה הוא לוטן וזהו אחות לוט"ן תמ"נע, בזה נ"ל לפרש הפיוט בפ' זכור שם איתא תכלית שבעים נתלה על חמשים וז"כ תכלית שבעים הוא ע' נתלה על נו"ן והי' מת שם אותיות מ"ת ע"ן תמנ"ע ובזה נכנעו עשו ואלופיו ע"י מרדכי הצדיק עוד נראה לי לפרש פיוט הנ"ל דאיתא בגמרא דעירובין יין ניתן בשבעים אותיות וסוד וכו' נכנס יין יצא סוד ותמוה וכי בשביל שמספרם שוה נכנס זה ויצא זה ויש עוד תיבות שמספרם ע' ונ"ל דאיתא בספר ק"י כיון דקבלו עכשיו מה שקבלו כבר א"כ כמו בעצרת לכ"ע בעי לכם כ"ש בפורים שהיה קבלת ברצון ליהודים היתה אורה זו תורה לכן ושמחה וכנ"ל וא"כ כיון שהי' עתה מעשה סיני לכן מצוה שמחה ביי"ן, ס"י"נ"י בר"ת נ"כנס י"ין י"צא ס"וד, וה"פ לכך נכנס יין בפורים משום

שיצא סוד התורה בעת ההוא קבלה ברצון וה"ט דחייב לבסומי והקפידו על שתיית יין בפורים לרמז על קבלת התורה ברצון חמרא וחיי לפום רבנן דייקא סוד הוא יין המשומר ותורה נמשל ליין לכן נכנס יין וכו' כנ"ל גם יין גופיה רומז כן בר"ת למפרע יין נ"כנס י"ין י"צא וכיון דלא כתיב מה יצא זהו סוד בע"כ לכן לא נכתב, עונ"ל במחיית עמלק נאמר ויקרא שמו ד' ניסי א"כ בהמן נמי היה מחיית עמלק ונס יותר גדול ודאי נקרא שמו ד' ניסי והוא ר"ת נ"כנס יי"ן י"צא ס"וד לכן הקפידו ביין לרמז זה, וי"ל ביין גופי' רומז כן כי עשרה בנים פלג גופא ברא כרע' דאבוה ובמדרש איתא עשרת אלפים ככר בסף נגד עשרה בנים וכולם נתלו על עץ חמשים וזהו יין ב' יודי"ן על נו"ן ותכלית ב' פי' י"ל סוף וי"ל תועלת וה"ק תכלית שבעים מה תועלת בשתיית יין שניתן בע' בפורים כנ"ל ותי' תכלית ע' מה תועלת בו הוא סוף יי"ן הוא נו"ן רומז ב' יודי"ן על נו"ן שהוא ובניו נתלה על נו"ן כנ"ל [א"ה עיין בהקדמה שו"ת מהרי"א אה"ע].

פרשת וישב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ז"ל אדמ"ו רשכבה"ג מ' מרדכי בנעט זצוק"ל צריך לדקדק למה כפל לומר בארץ מגורי ארץ כנען ואם לייחד הול"ל בחברון, אמנם הנה ידוע מן המדרשי' במ"ר פ' וישלח פרשה ע"ו ותרגום יב"ע ע"פ ויירא ויצר לו וכו' דלכך היה יעקב מתיירא מפני עשו מפני שני מצות שהיה עשו מקיים ויעקב לא היה יכיל לקיימם כל זמן היותו בבית לבן הן מצות כיבוד אב ואם ומצות ישיבת א"י לכן עתה שיצא מבית לבן אמר הכתוב וישב יעקב שביקש לישב בשלוה בארץ מגורי אביו בארץ כנען כלומר הבי"ת הוא במקום בשביל כלומר שהוא בארץ מגורי אביו בארץ כנען ויוכל לקיים מצות כיבוד או"א וכן בארץ כנען בשביל ארץ כנען שיוכל לקיים מצות ישיבת ארץ ישראל ולא היה עוד מתייר' מפני עשו, אמנם בהאי פחד' הוא יתיב על השנים שעברו כי המצות שחלו על האדם לקיים בתמידות אין להם השלמה לז"א אלה תולדות יעקב יוסף וכו' כלומר לכך קפץ עליו רגזו של יוסף שהיה נעלם ממנו כ"ב שנה שהם נגד כ"ב שנה שהי' בבית לבן שלא היה קיים ב' מצות הללו דכיון שאלו כ"ב שנה שהיה בצער בשביל יוסף היו מכפרים על כ"ב שנים שלא היה מקיים כיבוד או"א ודפח"ח. וישב יעקב בארץ מגרי אביו בארץ כנען וקשה על כפל הלשון דהול"ל סתם בארץ כנען למה לי ארץ מגורי אביו, ונראה דאיתא ברש"י על פסוק גבי יצחק אל תרד מצרימה לפי שאתה עולה ופסול ביוצא ואיתא בגמרא דתמורה ישראל ממירין ולא נכרים ואיתא פלוגתא אם ישראל קודם מתן תורה דין בני נח או דין ישראל יש להם וגם איתא בהמה מפרכסת לאחר שחיטה קודם שתצא נפשה שרי לישראל ואסור לבני נח משום דגבי

ישראל בשחיטה תליא מילתא וגבי בני נח במיתה תליא מילתא והובא במפורשי' הא דאמר יוסף על אחיו שחשודין על אבר מן החי היינו שראה אותם אוכלי' אחר שחיטה קודם שתצא נפשה והשתא אם נאמר דקודם מתן תורה דין ישראל להם א"כ מותרים לאכול קודם שתצא נפשה משום דגבי ישראל בשחיטה תליא מילתא ולפי"ז לא יפה עשה יוסף שהוציא דבה על אחיו שלא כדין שהרי מותר היה להם לאכול קודם שתצא נפשה כדין ישראל וראוי לעונש וז"ש הכתוב וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען קשה למה גר אביו דוקא בארץ כנען אלא ודאי משום שהוא עולה תמיד שהמיר באיל וכתיב הוא ותמורתו יהיה קודש ופסול ביוצא לחון אבל קשה האיך המיר אברהם את יצחק הא קיי"ל ישראל ממירין ולא נכרים אלא ודאי דקודם מתן תורה ג"כ דין ישראל היה להם ונמצא שבדין המיר אברהם את יצחק ולפי"ז גם להשבטי' היה מותר לאכול מבהמה המפרכסת כדין ישראל ממילא שלא כדין דיבר יוסף על אחיו וראוי לעונש וע"ז אמר הכתוב אלה תולדות יעקב יוסף וכו' ונענש בוישחטו שעיר עזים מדה כנגד מדה.

וישב יעקב איתא במדרש לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז לא שלותי מלבן ולא שקטתי מעשו ולא נחתי מרוגז ויבא רוגז מיוסף שמעתי רמז נאה כי אלה ד' רמוזים במלת ו"י"ש"ב. באות שנית מד' צרות שאירע ליעקב תמצא בו"ישב אות ו' יו"סף י' של די"נה ש' של עש"ו ב' לב"ן (א"ה הובא בנחל קדומים פרשה זו)

וישב. יעקב וכו' פירש"י ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רגזו של יוסף וכו' והנה קשה מ"מ עשה הקב"ה כן ליעקב אע"ה למובחר שבאבות ונראה עפ"י מה שנשאל הגאון בעל מחבר ספר יערת דבש מפני מה דואג כל א' מישראל כל ימיו על עוה"ב ולאוה"ע אין להם יראה ושום דאגה על מה שיהיה אחריהם והשיב הגאון ז"ל עפ"י רוח חכמתו הנה ידוע דיעקב ועשו חלקו בנחלת שני עולמות והנה בודאי אם הישראל היה יודע ובטוח שיהיה לו עוה"ב אין לך עולם הזה גדול מזה ובאמת אין לישראל חלק בעוה"ז והנה רש"י ז"ל הביא ע"פ כי ארד אל בני אבל שאולה שיעקב היה יודע בקבלה שאם לא ימות אחד מבניו בחייו בטוח הוא שאינו רואה פני גהינם וא"כ לפי זה יש ליעקב עוה"ז וגם עוה"ב לפיכך קפץ עליו רגזו של יוסף מפני שידאג כל ימיו על עוה"ב שלא יהיה לו ע"י זה עוה"ז וזה ג"כ פירוש מה שכתב רש"י ויתרוצצו הבנים וכו' מריבים ומריצים בנחלת ב' עולמות טענות עשו היה אתה יעקב יש לך ב' עולמות כי איך לא תשמח בעוה"ז בהיותך בטוח שיש לך עוה"ב אבל אני אמר עשו אין לי גם עוה"ז כי איך יערב לי עוה"ז בזכרי שאין לי שום שכר בעוה"ב.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו איתא בתרגום בר חכים הוא ליה פירש"י ע"ז כל מה שלמד משם ועבר מסר לו וקשה למה לא למד יעקב תורה גם עם שאר בניו שהוא מצוה ולמדתם את בניכם וכו', ונראה דאיתא בגמרא דשבת דף ל"א אמונת זה סדר זרעים חכמת זה סדר קדשים וגם ידוע שנתן יעקב הבכורה ליוסף ומקודם היתה עבודה בבכורים וכתיב ומלכי צדק מלך שלם וכו' והוא כהן לאל עליון פירש"י זה שם וכו' וגם עבר מצינו שהיה בכור א"כ זה הפי' בר חכים הוא ליה דהיינו שלמד עם יוסף סדר קדשים שנקר' חכמה כדאיתא בגמרא דשבת הנ"ל חכמה זה סדר קדשים שלמד יעקב משם ועבר היינו סדר עבודה אבל שאר התורה למד ג"כ עם שאר בניו ובזה היה הקנאה של אחיו על יוסף שנתן לו הבכורה אמר המסדר כ' בעה"ט כי בן זקנים הוא לו, ז"ק"נ"י"ם נוטריקון ז"רע"ם ק"דשים ל"שים יי"שועות זה נזיקין מ"יועד מפני מה לא למד יעקב עם יוסף גם סדר טהרות עיין בתורת משה מהדורא תנינא מהגאון חת"ס זצוק"ל ולענ"ד נראה לרמז שגם סדר טהרות למד יוסף שהכתוב אומר בן זקנים דלשון בן הוא מורה על בינה ודעת סדר טהרות כדאיתא בגמרא דשבת.

ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם כתב רש"י ז"ל שאכלו אבר מן החי ונראה דאיתא במפורשי' דליעקב הו"ל תירוץ על ב' אחיות דלא היו מאם אחד ואיתא בגיורת ב' אחיות מאב ולא מאם מותרים מדינא ואין איסורן רק מן גזירת הרואין וגם איתא דשבטים בראו עגלא תלתא ע"י שמות מס' יצירה דמותר לאכל חי דאין צריך שחיטה רק הבא מתולדות אב ואם ויוסף סבר דאסור משום גזירת הרואים וז"ש הכתוב ויבא יוסף את דבתם שאכלו אבר מן החי ע"ז קשה הלא בהיתר אכלו כי הם בעצמם בראו מספר יצירה אלא משום גזירת הרואין אסור ואיסור זה רעה אל אביהם דלפי זה חטא בב' אחיות,[א"ה עיין בשו"ע יו"ד סי' רס"ט הל' גרים].

לך נא וראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר וקשה למה אמר ליוסף והשיבני דבר דודאי שישיב לו תשובה על שליחתו ונראה שרש"י פירוש על פסוקי' שיוסף אמר ליעקב שאחיו קוראים לבני שפחות עבדים גם הם חשודין על אבר מן החי וחשודים על עריות וא"כ י"ל דעל ג' דברים הללו שלח אותו יעקב אם אמת הדבר שכזאת עשו וע"ז צוה ואמר לו לך נא וראה את שלום אחיך ר"ל אם יש שלום לאחיך שאין מריבין זה עם זה דהיינו עם בני שפחות וגם תראה משם את שלום הצאן פירוש אם הצאן שלימים שלא חתכו מהם אבר מן החי והשיבני דבר, ר"ל שתשוב לי תשובה על דבר פירוש עריות שמצינו שנקרא דבר דילפינן בגמרא כתיב הכא ערות דבר וכתיב התם

ע"פ שני' עדי' יקום דבר מה להלן עריות וכו' וע"ז צוה ליוסף ואמר ליה והשיבני דבר ר"ל עריות הנקרא דבר.

ונראה מה יהיו חלומותיו וישמע ראובן ויצילהו מידם איתא במדרש אילו היה יודע ראובן שקרא מעיד עליו כך על כתיפו היה מביאו אל אביו ונראה לבאר דאיתא בגמרא דתענית דף כ"א אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מלתא טובא אמרו ניק' וניזול ונעביד עיסקא הוה יתבו תותא כותלא והוה אכלי ריפתא והוי שם תרי מלאכים אמר חד לחבריה נפול עלוי' כותלא דקא מניחין חיי עוה"ב ועוסקי' בחיי שעה ור' יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר רי"ו מדשמע אנא ואילפא לא שמע שמע מיני' דלדידי קיימא לי שעתא אזל רי"ו וכו' לפי"ז נמצא כל השומע בת קול ואחרים אין שומעין הבת קול על השומע דוקא קאי ורש"י כתב ונראה מה יהיו חלומותיו רוח הקודש אומרת כן הם אומרי' נהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי **ולפי"ז** שרוח הקודש אמר ונראה מה יהיו חלומותיו וישמע ראובן ר"ל ראובן לבד שמע מה שאמר רוח הקודש והם לא שמעו אמר ראובן מדאנא שמע והם לא שמעו שמע מינה שהדבר תלוי בי ולכך ויצילהו מידם אבל מתחילה סבר ראובן שגם שאר אחיו שמעו ואעפי"כ רוצים להורגו אבל אי הוה ידע שהתורה יכתוב רק עליו וישמע ראובן דהיינו דהוא עצמו שמע הבת קול היה מוכרח להציל את יוסף דבו תלוי כמו גבי אילפא ורי"ו ואז על כתיפיו היה נושאו כך פי' אדמו"ר מ' מרדכי בנעט זצוק"ל ודפח"ח וש"י.

ועפי"ז אמר ג"כ אדמו"ר הג' הנ"ל זצ"ל מה דאיתא במסכ' שבת דרש ר"ת נר חנוכה שהניח למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכו' ועוד דרש ר"ת מאי דכתיב והבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו וקשה מה שייכות והמשך יש לשני דרשות ר"ת אהדדי אבל לפמ"ש שפיר יובן דקשה דאם היה בבור נחשים ועקרבים א"כ מה הצלה היא זו הלא איתא בגמרא ראו שנפל לבור שיש בו נחשי' ועקרבי' מעידין עליו שמת וכו' אלא ודאי מוכרח לומר דשפיר נקרא הצלה מאחר ששמע ראובן ע"י רוח הקודש ונראה דבר מי יקום מכח זה היה בטוח שינצל בבור ע"י נס אבל קשה למה אמר ראובן העצה השליכו אותו בבור לא הול"ל רק אל תשפכו דם ויתן ה' בלבבם שישמעו לדבריו הלא למעט בניסי עדיף אלא ודאי צריך לומר פרסומי ניסא עדיף וכשישליכו אותו לבור ולא יהיה ניזוק יהיה נס מפורסם ולכך דרש ג"כ ר"ת נר חנוכה שהניח למעלה מכ' אמה פסולה משום דמראובן מוכח דפרסומי ניסא עדיף כאמור וכ"כ גבי נר חנוכה צריך לפרסם הנס.

ומבואר ג"כ מדרש בפרשה זו הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים הדודאי' נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף ועל פתחינו כל מגדי' זה נר חנוכה וביאורו מכח שראובן הציל את יוסף מוכח שפרסומי ניסא עדיף ע"כ ועל פתחינו זה נר חנוכה פתחינו דייקא ר"ל בית שיש לו שני פתחים ידליק בשתיהן כדי לפרסם את הנס וגם משום זה תקנו חכמים להדליק דוקא על פתח הבית מחוץ ולא בפנים הכל משום פירסום הנס.

ויתנכלו אותו להמיתו פירש"י ז"ל אתו עמו כלומר אליו ונראה למוה"ר הירש דרשן ז"ל דאיתא במדרש שביקשו להרוג את יוסף שראו ירבעם יצא ממנו ומחטיא את הרבים וזהו הפי' אתו עמו שאמרו מחמת שיהרג הוא אז עמו יהרג גם ירבעם זה היה תירץ שלהם אבל כלומר אליו היה עיקר כוונתם, תה פירש הפסוק ויאמר האיש נסעו מזה וכו' איתא במדרש ממדותיו של מקום וכו' באשר דאיתא גבי ישמעאל באשר הוא שם דהמלאכים קטרגו ואמרו זה שעתידן בניו להמית את בניך בצמא וכו' אמר הקב"ה עכשיו הוא צדיק ואין דנין על עתיד רק באשר הוא שם וזה הכוונה נסעו מן מדותיו של מקום שהם רצו להרגו על שם סופו שירבעם יצא ממנו משא"כ מדות של הקב"ה ודו"ק.

במדרש רבה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם ונראה ליישב המדרש הנ"ל דהנה נודע דהים לא רצה לקרוע לפניהם באמרו אני נבראתי בשלישי ואתה משה נבראת בששי ובודאי טענת הים טענה היא אכן נסתר הטענה בשביל שבשעת מעשה בראשית הי' מחשבתו של הקב"ה מתחילה עוד קודם הבריאה על ישראל ולפי זה צ"ל דמחשבה נחשב כמעשה והנה לכאורה קשה על אחי יוסף ששנאו אותו שהגיד להם חלומו מה חטאו ומה פשעו שחלם לו חלום כזה אכן שנאת שבטים היה בשביל זה באשר דנו אותו לכף חובה באשר תמיד הוא חושב ומהרהר להיות מושל עליהם ולכך נטרו לו שנאה, אך קשה איך עונשין על המחשבה דמחשבה לאו למעשה יחשב אכן מצאו לתפוס את יוסף דמחשבה כמעשה דמי וזה ילפינן מקריעת ים סוף שנקרע לפני ישראל אע"ג דים נברא תחלה אלא משום דמחשבה של ישראל קדמה א"כ מוכח דמחשבה כמעשה יחשב והשתא אתי שפיר וישנאו למה שנאו את יוסף בשביל שהיה מהרהר עליהם וקשה הרי הרהר לאו למעשה יחשב לכן אמר המדרש לכך נטרו שנאה בשביל שיקרע הים לפניהם מזה מוכח דמחשבה כמעשה יחשב לכן היו שונאים אותו.

ויאמר האיש נסעו מזה איתא במדרש רבה נסעו ממדותיו של הקב"ה ונראה דאיתא בעשרה מאמרות דלפעמים הן י"ב חדשים בשנת פשוטה ולפעמי' הן י"ג חדשים בשנה מעוברת וכנגדן העמיד הקב"ה י"ב שבטים ואם שבט יוסף יחשב לשני שבטי' הן י"ג נגד י"ג חדש שנת העבור, וכנגדן הן י"ג מדות הרחמים וא"כ יובן מדרש הנ"ל דידוע

דהי"ג מדות הן ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה, וא"כ אם יוסף הוא נחלק לב' שבטי' אזי הוא נגד מדה פשע וחטאה ובנימין נגד ונקה משא"כ אם הוא נחשב לשבט אחד אזי הוא נגד מדת ופשע ובנימין נגד חטאה ולא חשבינן תיבת ונקה למדה והנה השבטי' היו בדעתן להרגו ליוסף וא"כ היו מבקשים ח"ו להעביר מדת ופשע וכשנחלק לשני שבטים אזי היו מבקשים ח"ו להעביר מדת ופשע ומדת חטאה וז"כ המדרש נסעו מזה נסעו ממדותיו של מקום ר"ל שהיו מבקשים להעביר אותן שתי מדות ופשע וחטאה ולכן נקט ממדותיו לשון רבים.

עוד נראה דאיתא גבי ישמעאל דהמלאכים קטרגו זה שעתיד בניו ימותו את בניך וכו' אמר הקב"ה עכשיו הוא צדיק ואין דנין על עתיד רק באשר הוא שם ואיתא במדרש שביקשו להרוג את יוסף שראו ירבעם יצא ממנו וז"כ נסעו מן מדותיו של מקום שהם רצו להרגו על שם סופו משא"כ מדות של הקב"ה.

מה בצע וכו' ידוע שאברהם תיקן תפלת שחרית יצחק מנחה יעקב ערבית ואותיות שניות של אבות אלו הם ב"צ"ע רמז לג' תפלות ב"קר צ"הרים ע"רב שתיקנו ג' אבות וכתב בישעיה א' גם כי תרבו תפילה אינני שומע ידיכם דמים מלאו וז"ש הכתוב מה בצ"ע ר"ל מה יועיל לנו התפלה שאנו מתפללים ב"וקר צ"הרים ע"רב אם נהרוג את אחינו (א"ה עיין בנפיצות יהודא).

ויאמר יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו לכו ונמכרנו וכו' והנה לפי פשוטו משמע דרצה יהודה לעשות לו טובה בזה שלא ימותנו אבל אדרבא בזה עביד לו רעה כיון שהוא היה רגיל כבן מלך ועתה נעשה עבד ונ"ל כוונתו של יהודה היה לטובתו ולא לטובת יוסף הצדיק דהנה רש"י ז"ל כתב על פסוק וימאן להתנחם דאין מקבלין תנחומין על החי ונראה דהנה הקב"ה נתן לאדם הטבע שישכח הרעות אשר מצאהו בחייו אבל הטובות לא ישכח וזהו אין מקבלין תנחומין על החי ובזה פירשתי כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתו הכוונה דבאמת מה שאנו מתאבלין כ"כ על חורבן בית מקדשינו אף שהיא אבילות שנה וזה זמן רב שנחרב הבית ועדיין לבינו דוה זה לאות על שיש תקוה לאחריתנו דהיינו אם הוא מתאבל ולא מקבל תנחומין ע"כ יש לו תקוה שעתיד להבנות דאל"כ היה משכח לגמרי על חורבן ביהמ"ק ומיושב ג"כ הלשון זוכה ורואה בהווה דהול"ל יזכה ויראה בעתיד אבל הוא הדבר מה שרואין שהנפש מתאבל על חורבן בית תפארתינו זהו לאות גם לעתה מיד בכל עת כי עוד ד' ירחם עלינו להשיב שבותינו כראשונה וזהו זכור תזכור ותשוח עלי נפשי זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל וכוונה דכשאנו רואין שבעת שנזכור נפשנו עלינו תשתוחח זהו

עד נאמן שיש תקוה לאחריתנו ע"כ אוחיל והנה אם האחין היו הורגין את יוסף היה יעקב מקבל תנחומין כי מת משתכח מן הלב והיה משכח לגמרי מן יוסף וממילא הי' אצלו שמחה והשכינה היה שורה עליו שאין השכינה שרוי אלא מתיך שמחה והוי ידע שאחיו הרגו אותו לכך אמר יהודה לכו ונמכרנו וא"כ יתאבל יעקב תמיד על יוסף כיון שאין מקבלין תנחומין על חי וא"כ יהיה אצלו עצבות כל ימיו ואין השכינה שרוי עליו ולא ידע יעקב שהם מכרוהו וז"ש הכתוב מה בצע כי נהרוג את אחינו ר"ל מה הועיל לנו אם נהרוג את יוסף כיון שאבינו ידע זאת כיון שישכח את יוסף והשכינה יהי' שרוי עליו וכיסינו את דמו פי' וכי יכולים אנחנו לכסות דמו שלא ידע אבינו מזה ע"כ לכו ונמכרנו וכו' שאז יהיה חי ולא יקבל אבינו תנחומין עליו ולא יהיה השכינה שורה עליו ולא ידע שאנחנו מכרנו אותו.

[**א"ה** עיין בס' ישועות יעקב או"ח סי' תק"סא ס"ק ב' פירש על כל המתאבל וכו' דומה לשל א"ז הג' זי"ע].

ויאמר יהודה לכו ונמכרנו וכו' וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרינו הוא ויש לדקדק הלא איתא בגמ' אביו נותן לובן מהם גידים ועצמות, ואמו נותן עור ובשר וא"כ יוסף שהיה מאביו היה לו לומר עצמינו הוא ונראה דאיתא בגמ' אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה דכתיב אלה בני לאה וגו' ואת דינה בתו תלה הזכרים בנקבות ונקבות בזכרים והקשה בחדא"ג דהא דינה זכר היתה ונתהפכה לנקבה כדאיתא בפרק הרואה וא"כ עיקר יצירתה זכר היה ולאה הזריעה תחלה ונתהפכה לנקבה ע"י תפלה ותירץ בשם פענח רזא דנתהפכה דינה לבת היינו שהזכר בבטן לאה ניתן בבטן רחל והנקבה בבטן רחל ניתן בבטן לאה דעיקר יצירתה של דינה נקבה ולפי"ז הוי יוסף מלאה לכך שפיר אמר יהודה אחינו בשרינו שהוא הי' מלאה ודו"ק.

ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו וקשה מדוע חשב יעקב שחיה רעה אכלתהו ולא אדם אכן דיעקב היה יודע ביוסף שהוא צדיק אך בזה שגג שדיבר סרה על אחיו וכבר אמרו חכז"ל כל המספר לשון הרע ראוי לסקלו באבנים ותנינן בגמרא דכתובות אעפ"י שד' מיתות בטלו דין ד' מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו לכן עתה חשב יעקב שנענש בעונש לשון הרע עונש סקילה ולכן אמר חיה רעה אכלתהו.

ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה וי"ל דהנה לעיל כתיב ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם פירש"י שאמר שאחיו אוכלים אבר מן החי והכוונה שהיו אוכלים בהמה מפרכסת ואיתא בגמרא בן נח חייב אם אכל מפרכסת ובמיתה תליא מילתא ולישראל

בשחיטה תליא ומפרכסת מותרת לו והנה הם אכלו מפרכסת שסברו שדין ישראל להם אבל יוסף סבר שדין ב"נ להם וראיה שאביו נשא ב' אחיות שלישראל אסור וז"ש הכתוב ויבא יוסף את דבתם רעה ר"ל שאמר שאכלו בהמה מפרכסת ובן נח חייב עליה ומנא תימרא שדין בן נח להם ע"ז אמר אל אביהם דהיינו מכח אביהם מכח שבני נח הם כיון שנשא שתי אחיות ואיתא בגמ' המדבר לשון הרע חיה רעה בא עליו דכתיב לכלב תשליכון וכו' וסמוך ליה לא תשא שמע שוא וא"כ יעקב אמר חיה רעה אכלתהו ומוכח דיוסף דיבר לה"ר על אחיו כיון שדין ישראל להם ומותר בהמה מפרכסת וא"כ יעקב חייב שנשא ב' אחיות וא"ש ארד אל בני אבל שאולה ר"ל דגם אני צריך לירד אבל שאילה על שנשאתי ב' אחיות.

[**א"ה** לפי דברי' הנ"ל יובן לנו פירש"י ויאהב יעקב את יוסף וכו' כי בן זקונים הוא לו פירש"י בר חכים, יעקב ראה לפי דברי השבטים הוא נכשל באיסור שתי אחיות ויוסף בחכמתו בחכמת תורתו היה מהפך בזכותיה דאביו שהי' לו דין ב"נ ואין כאן חטא ב' אחיות ע"כ אהב יעקב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו דייקא שהי' מהפך בזכותי' בחכמת תורתו הכריע שדינם הוא כב"נ).

ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה, ונ"ל דהנה רש"י פי' על פסוק זה שאין מקבלין תנחומין על החי וקשה הא היה יכול יעקב לידע שיוסף עוד חי דאל"כ היה מקבל תנחומין עליו וזה שלא קיבל תנחומין עד נאמן שיוסף חי ונראה עפ"י מה שכתב המדרש ע"פ כי ארד אל בני אבל שאולה סימן מסר לו הקב"ה שאם ימות אחד מבניו בחיו יראה את הגיהנם, וא"כ בניו ובנותיו שלא ידעו מסימן זה רצו לנחמו באמת בזה שלא רצה לקבל תנחומין על יוסף וזה ראיה נאמנה שעוד יוסף חי אבל יעקב אביהם אמר שבשביל זה ימאן להתנחם כיון שאמר לו הקב"ה סימן שלמעלה, וא"ש ויקומו כל בניו ובנותיו לנחמו וימאן להתנחם פי' בזה שלא רצה להתנחם היורוצים לנחמו את אביו שיוסף בודאי חי דאם תאמר שיוסף מת היה מוכרח לקבל תנחומין כי מת משתכח מן הלב אבל אתה אבינו שתמאן להתנחם תוכל אתה לידע שיוסף חי שאין מקבלין תנחומין על החי אבל יעקב השיב. להם שיוסף ודאי מת והא דלא רצה להתנחם משום שארד אל בני אבל שאולה פי' סימן מסר לו הקב"ה וכו' כנ"ל והבן.

הפטרה: על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים יש לפרש דאיתא בגמרא דיומא בפ"א מקדש ראשון מפני מה נחרב מפני ג' עבירות ע"ז וג"ע וש"ד ומקדש שני נחרב שהיה בו שנאת חנם ששקולה כג' עבירות

הנ"ל וזה פי' הפסוק על שלשה פשעי ישראל המה ע"ז ג"ע וש"ד שבעבורם נחרב מקדש הראשון ועל ארבעה לא אשיבנו בא הנביא להגיד כאן עתידות על בית שני שנחרב בשביל חטא שנאת חנם היה ובא להגיד כמה גדולה ש"ח שאחי יוסף מכח שנאה עליו מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים ואיתא בפרקי דר"א שפסוק הנ"ל קאי על יוסף שמכרוהו אחיו בעשרים כסף ולקחו בכסף זה מנעלים לרגליהם וצריך לפרש מה שקנו מכסף המכירה מנעלים דוקא דאיתא בגמרא דשבת פרק כ"ג דאמר ההוא צדוקי לר' יהושע בן קרחה דחזי דלא סיים מאניה א"ל דעל סוס מלך דעל חמור בן חורין דמנעלים ברגלוהי בר אינש ודלא דא ודלא דא דחפיר ודקביר טב מניה עכ"ל הגמרא נשמע מזה מי שיש לו מנעלים ברגליו הוה בר אינש ואם אין לו מנעלים לא נחשב לאינש רק דומה לעבד ועבד דומה לחמור וזה הי' הכוונה בקניות מנעלים שביטלו עצת יוסף שביקש גדולה וממשלה עליהם ונהפך הוא שהוא לית בר אינש כי לעבד נמכר ודומה לחמור ולהם יש מנעלים והמה עכ"פ כאדם.

והנה המרש"א מקשה שם למה לא היה לריב"ק מנעלים ברגליו ותי' שהיה ביום ט"ב או יו"כ, איתא במפורשי' דפירש"י במסכ' פסחים פי' על מ"ד שם ת"ר ז' דברים צוה ר' עקיבא את ר' יהושע בנו הוא ר' יהושע בן קרחה שר"ע קרח היה דאמרי' במסכ' סוטה כל חכמי ישראל דומין לי כקליפות השום חוץ מן הקרח הזה וזה ידוע שר"ע נהרג בחטא אחי יוסף שמכרו ליוסף והוא היה גלגול מן אחי יוסף ובנו ריב"ק רצה לתקן חטא אביו שמכר את יוסף ולקח מנעלים כרגליו ולכך הוא לא סיים מסאניי.

ועוד נראה למה דוקא לקחו מנעלים דאיתא במדרש הנה בעל החלומות הלזה בא שעתידין בניו לעשות בעלים לע"ז ועוד איתא בסנהדרין אר"נ גסות הרוח שהיה בירבעם טרדתו מהעולם שנאמר ויאמר ירבעם עתה תשיב המלוכה לבית דוד אם יעלה העם לעשות זבחים בירושלים אם יעלו לרגל וכו' ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך ממצרים וישם האחד בבית אל והא' בדן א"כ מצינו שהתחלת חטאו של ירבעם היה שהמניע את ישראל מלעלות לרגל ולכך רצו שבטי יה להרוג את יוסף בשביל ירבעם שעתיד לצאת ממנו ויגרם חורבן בית המקדש מכח שלא היה מניחם לעלות לרגל וזה הרמז שלקחו מנעלים ברגליהם על דרך מה יפו פעמיך בנעלים ובניו של זה עתידין לבטל אותם מלעלות ברגל ובדין מכרוהו ומאחר שמכרו את יוסף בעשרים כסף וחלקו המעות ביניהם כדאיתא בפרקי דר"א הגיע לכ"א שתי כסף הרמז על חגיגה שיקריבו בעלותם לראות וחגיגה שתי כסף ובניו של זה יבטלו מלהקריב.

[**א**"**ה** אפשר ליתן עוד טעם על שלקחו מנעלים בכסף ולא דבר אחר משום דבוצע בירך ניאץ ה' על דבר גזל אין הברכה נחשבת לכלום ע"כ לקחו לעצמן דבר שאינם צריכי' לעשות שום ברכה].

ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף וכתב רש"י דדינה בשריפה דוקא וכו' משום דבתו של שם היתה ובת כהן היא וכו' מכאן ראיה דאזלינן בתר רוב גם בבן נח מקרא זה משום דהא לא ידעינן שהיתה בתו של שם רק מכח רוב מוכח דגם בב"נ אזלינן בתר רוב ונראה שאין עוד מכאן ראיה ברורה דאזלינן בתר רוב גם בב"נ כי ידוע הקושיא קושי' העולם איך בת כהן דינה בשריפה דלמא לאו אביה הוא ואינה בת כהן כלל וצ"ל דאזלי' בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל אך הרי ממיתה למיתה לא אזלי' בתר רוב כדאמרינן בסנהדרין דף ע"ט נסקלין בנשרפין ידונו בסקילה הקלה וכדעת ר"ת בתוס' חולין י"א ובהיות כן קשה איך אמרה התורה דנשואה בת כהן בשריפה ניחוש דלמא לאו אביה הוא והיות נשואה בת ישראל יתדונה בחנק מאי אמרת דאזלינן בתר רובא שזה אביה קשה הא ממיתה קלה למיתה חמורה לא אזלינן בתר רובא ותירץ דמיירי כגון שהולידה וממזרת אינה מוליד א"כ מוכח בודאי שהיא בת כהן ושפיר אמרה תורה שדינה בשריפה ולפי"ז י"ל דזהו ג"כ כוונת הפסוק זנתה תמר כלתך וגם הנה היא הרה וא"כ בודאי אין היא ממזרת שהרי היא הרה וממזרת אינה מולידה א"כ אמר שפיר יהודה הוציאוה ותשרף דהשתא מגיע לה בודאי דין שריפה מחמת שהיא בודאי בתו של שם שהוא כהן ולא משום דאזלינן בתר רובא גבי ב"נ (א"ה וקושי' העולם יכול לתרץ דוקא בזה לא אזלינן בתר רובא במיתה למיתה אם לא הוחזק הרוב מעולם כמו בהאי נסקלין בנשרפין אבל אצל בת כהן הרי דחזינן שעד עתה הלכנו אחר הרוב דהא אכלה עד עכשיו בתרומה לכן גם עכשיו אזלינן בתר רובא וחייבה בשריפה כמו סברת הפלאה ז"ל ספ"ק דכתובות, עיין בס' כתנות אור, ועיין בשו"ת מהרי"א יו"ד סי' קל"ה].

ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה פירש"י להיות עמה בעוה"ב, ותמוה ויובן עפ"י דאיתא בסנהדרין פלטי כן ליש נעץ חרב בינו לבינה אעפי"כ הי' כובש את יצרו ולא עשה עבירה והוא נסיון גדול כך אמרה גם היא ליוסף רק לשכב אצלה בלי תשמיש ולכבוש את יצרו כדי שיזכה להיות עמה בעוה"ב כדאיתא ג"כ בגמרא חד אמר ניזול אפתחא דזונות ונקבל שכר אבל יוסף לא רצה שהיה ירא לנפשו פן לא יעמיד בנסיון גדול כזה.

ויאמר וכו' הן אדני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי איננו גדול בבית הזה ממני ולא חשך ממני מאומה ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים, ונראה לפרש דאיתא בפ"א אם אין אני לי מי לי דבכל איש ישראל הלב טוב וטהור

הוא ורוצה לעשות רצון בוראו ולעבדו כמו שאנו אומרי' רצוננו לעשות רצונך אבל מי הוא המעכב השאור שבעיסה והוא יצה"ר וכ' הרמב"ם בה' תשובה שיתעטף שחורים וילביש שחורים ויעשה מה שלבו חפץ והנה הלשון קשה דמשמע שילך אחר תאות לבו ותמוה ולפ"ז ניחא דודאי הלב טוב הוא אכן מי המעכב השאור שבעיסה ועי"ז שמתעטף שחורים ילך ממנו היצה"ר ואז יעשה רק מה שלבו חפץ כלומר אז יעשה ממילא רצון אביו שבשמים, והנה אם רוצה להיות מושל למלוך על העם שיהיו משועבדים אליו זה ודאי מן הראוי שיהי' צדיק וירא אלקים ויהיה מושל ביצרו, אבל הרשע נקרא עבד שהוא עבד ליצרו א"כ אם הוא בעצמו אינו מושל ביצרו ואינו יכול לכבוש המלחמה שבגופו איך ימשל על אחרים וז"כ אם אין אני לי כלומר אם אני בעצמי אינו יכול לכבוש את תאותי ועבד אני ליצה"ר איך אוכל להיות מושל על אחרים והיינו מי לי וז"ש יוסף וכל אשר יש לו נתן בידי כלומר נתן אותי למשול על ביתו ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת כלומר אם אני אלך אחר תאות לבי ואיני יכול ללחום מלחמת יצה"ר האיך אני יכול להיות מושל על אחרים ועוד וחטאתי לאלקים ר"ל שאם תאמר שבשביל כך אני ראוי להיות מושל על ביתו הגם שאלך אחר תאותי מ"מ אין אני יכול לעשות זאת למרות עיני כבודו בפניו ודו"ק.

הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר לו נתן בידי איך אעשה הרעה הגדולה הזאת נראה לפרש מה שאמרו רובם בגזל ומעוט בעריות ממילא הסברא נוטה להיות נחשד על הגזל יותר מן העריות ואם אינו נחשד על הגזל כ"ש שאינו נחשד על העריות דמעוטן בעריות וזה השיב יוסף לאשת פוטיפר הן אדוני וכו' כל אשר לו נתן בידי א"כ מוכח שאין אני נחשד על הגזל וא"כ איך אעשה הרעה הגדולה הזאת לשכב עמך שהיא עבירה גדולה יותר מגניבת ממון.

רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום מילת היא מיותר ונראה דאיתא כר"ה בשלשה אנשים העולם נידון ואלו הן הלל יוסף אליעזר הלל שלא יאמר עני הייתי ולא יכולתי לעסוק בתורה מביאין לו ראיה מהלל שעני הי' ואעפי"כ למד, יוסף שלא יאמר נאה הייתי, אליעזר שלא יאמר עשיר הייתי והוצרכתי לעסוק במו"מ וא"ש דבלאו שלשה האלו הי' לאדם התנצלות רב נגד הקב"ה לזה אמר רבות מחשבות בלב איש ר"ל יש לאדם התנצלות רב על חטא שחטא ועצת ד' הי"א תקום ר"ת ה"י"א ה"לל י"וסף א"ליעזר ע"י אלו תקום עצת ד'

הים ראה וינוס איתא במדרש מה ראה ארונו של יוסף ונראה דהנה איתא בגמ' כשבא משה אל הים אמר שר של ים אנא קשישא ממך שאני נבראתי ביום ב' ואתה ביוה וי"ו

ועוד איתא שליוסף הי' צורתו וקדושתו של מלאך גבריאל שנאמר בו יפה מראה כעין בגבריאל והיינו שטען הים אנא קשישא ממך היינו דוקא כנגד אדם אבל כנגד המלאך אינה טענה לפי שהמלאכים קשישים מהים וז"ש המדרש מה ראה וינוס ולא טען עוד הטענה אנא קשישא ממך לז"א ארונו של יוסף ראה שהיה בבחינת מלאך גבריאל ולא היה יכול השר של ים לטעון אנא קשישא כי המלאכים נבראים קודם הים,

דרוש לס' וישב

מא"ז הגאון מ' אהרן שמואל זצ"ל בן המחבר זצוק"ל:

ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו' איתא בילקיט יתרו ויאמרו כל אשר דיבר די נעשה ראוי היה להם לומר נשמע ונעשה אלא אמרו רבש"ע עד שלא שמענום קיימנום כ"מ שאתה מצווה אותנו כבר קיימו אבותינו וכו' אנכי קיים יעקב שנאמר הסירו אלהי הנכר וכו' לא תשא קיים אברהם שנאמר הרימותי ידי וכו' זכור קיים יוסף שנאמר וטבוח וכו' והכן וכו' וכבד קיים יצחק כשנעקד וכו' לא תרצח קיים יהודה מה בצע וכו לא תנאף קיים יוסף וכו' לא תגנוב קיימו השבטי' ואיך נגנוב וכו' וראיתי באוהל יעקב וירא כתב לכאורה יפלא מה ראוי להוציא מלת נעשה מהוראה הפשוטה אבל הורו לנו בזה כוונה עמוקה כי יש לשאול על עם בנ"י איך מצאו את לבבם ואיך ערבו על נפשם לדבר גדולות כאלה כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע מי לנו גדול מיעקב אבינו שנענש על אמרו ועתה בי צדקתי ביום מחר וכמאמר אל תאמין בעצמך אבל הבנת ענין הוא עם מה שידענו ממאז"ל מעשה אבות סימן לבנים ובמ"א מעשה אבות ירשו בנים והוא כי מבואר במדרש בשעה שגדרה שרה אמנו את הערוה באבימלך ממנה זכו כל בנות ישראל לגדר ערותן במצרים וכן יוסף וכל הקדושים שעמדו בנסיונות הקילו על בניהם אחריהם וכעדות החכם במשלי כ' מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו וכמאמר תהלים י"ז חלקם בחיים וכו' עד והניחו יתרם לעולליהם יראה חלקם וכח זכות מעשיהם הוא נשאר ועומד בין החיים כי על נקלה ילכו גם המה לבטח דרכיהם בנתיבות זו הלכו ובעקבותם הנודעו וע"ד שזכות אבותם מסייעתם והוא מ"ש במדרש שחורה אני במעשי ונאוה אני במעשי אבותי כלומר לא היינו נחשבים מאומה במעשינו לולא שאבותינו הקדושים שפעת אור מעשיהם מתנוצץ בנו וזורח עלינו כי המה המציאו בנו פרי דרכם בקדש ומאז דרכינו סלולה לפנינו ועל נקלה נלך פה וז"כ בילקוט אמרה כנס"י רבש"ע כ"מ שאתה מצווה אותנו כבר קיימו אבותינו יראה רצונם בזה להבינינו איך מלאו לבם להשיב כ"א דיבר ד' נעשה יען כי סמוך לבם ובטוח כי יהיה לאל ידם לקיים כל אשר ידבר ד' באמרם כ"מ

שאתה מצווה אותנו כבר קיימו אבותינו ובזאת כבשו הדרך ויסולו המסילה לפנינו כי מעשה אבות ירשו בנים וכו' ע"ש.

ובאופן זה מצאתי בכתבי קודש של אאמו"ר הגאון מהרי"א זצוק"ל לפרש מאמר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו צדיק בן רשע וכו' הכוונה דלפעמים קשה לאדם ביותר להיות צדיק והרבה מונעים אותו עד שצריך התאמצות הרבה ולפעמים נקל לאדם להלך בדרך צדיקים בלתי צער ומונע וזהו השאלה מפני מה יש לפעמים צדיק וטוב לו פי' נוחה לו להיות צדיק פשוט בלי מונע ומעכב ויש לפעמים צדיק ורע לו פי' ע"י צער גדול וסיגופים הוי צדיק כפול לזה תי' הגמרא צדיק בן צדיק טוב לו נוח לו להיות צדיק כי אוחז מעשה אבותיו בידו זכות אבותיו מסייעתו כי אביו הצדיק כבר כבש הדרך לפניו ובנקל וכמ"ש מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו אבל צדיק ורע הוא להיותו צדיק בן רשע סיג הרע כרוך הוא בכרעי דאבוה וקשה לו לפרוש ממנו וצריך לסגוף א"ע לכבוש ולצרוף סיגו ע"כ ודפח"ח וכה"ג מצינו אצל יוסף הצדיק ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממש נראתה לו דיוקנו דמות של אביו, ובס' קב הישר ראיתי רמז להנצל מעריות סגולה נפלאה יצייר לפניו דמות דיוקנו של אביו וינצל שנאמר ד"ש"א עשב מזריע זרעא ר"ת ד"ש"א ד"מות ד"יוקנו ש"ל א"ביו דש"א זה הוה עשב מזריע זרע דייקא ר"ל הוה סם רפואה להנצל מזה, ושמעתי רמז ע"ז וינס ויצ"א החוצה דכתיב גבי יוסף כי ר"ת ויי"צ"א הוא ו"רא י"וסף צ"ורת א"ביו ועי"ז הציל א"ע מחטא כמדומה ששמעתי מאאמו"ר הג' זצוק"ל, ולפי דרכינו יצא לנו מזה מוסר השכל אם זכות אבות הקדושים אשר בארץ החיים המה מועיל לבניהם אחריהם שיאחזו בדרכם הטובים שכבשו לפניהם ודמות דיוקנם מועיל להצילם מעבירות ק"ו האבות שהם בחיים אותנו פה בכל דור ודור יקחו הבנים ויאחזו במעשיהם הטובים ויפרשו מלעשות איסורים כמ"ש שמע בני מוסר אביך וכו' והנה בושה היה לכם נגד אבותיכם שלא ראיתם אותם עושים כן ומעשה אבות ירשו בנים אם תשימו תמיד בלבבכם ונגד פניכם דמות דיוקן של אבותיכם ודרכיהם כאשר קבלנו עלינו במ"ת נעשה כל אשר דיבר ד' ע"י שכבר עשו כן האבות וכמ"ש ומצות כיבוד אב על הבן גם אחר מיתה ומהו הכבוד להחזיק מעשי אבותיכם בידכם לכו בנים שמעו לי כי להיות העושר לאדם יש שמור לבעליו לרעתו הו' לו סיבה לילך בשרירות לבו גם לבנות כל א' וא' במה לעצמו מכ"ש כעת היום מבעטים במנהגי ישנים ומבקשים חדשות ולא כן עשו אבותיכם וידוע פי' האלשי"ך בפ' וזכרתי את בריתי יעקב דשייך לתוכחה כי אם הבנים אין אוחזין מעשה אבות הטובים בידם טוב יותר להם שלא לזכור עליהם שם אביהם וכן לקיים מצות כיבוד אב אחר מותו ע"כ יקיימו הבנים מילי דאבות וזהו

כבוד לאביכם בקבר וזהו רמז התורה בנים אתם לד"א בנים אתם פי' אם תרצו שתקראו בנים לאביכם ולקיים מצות כיבוד האב על הבן גם אחר מיתת אביו כן תעשו תפנו לד"א לילך בדרכי אביכם ופי' במה לא תתגודדו ואז"ל לא תעשו אגודות אגודות לבנות כל א' במה לעצמו היינו מילי דאבות כמו אבותיכם לא שינו דבר מדרכי אביו אביכם הזקן בזה תקיימו מצות כיבוד אב וגם אתם תהיו מכובדים בנים לאביכם וגם אביכם יהיה כאלו לא מת כי מי שמניח בן ממלא מקומו הו' כאלו לא מת וחי עוד בתוככם אבל אם אין אתם אוחזים מעשה אבותיכם אין שם אבותיכם יקרא עליכם ואם יעמדו הם מקברם לא יכירו אתכם ויכחישו ויאמרו שאין אתם בניהם כי יבושו ויחפרו שזה יהיה פרים ואם כי בן כך וב"כ נקראו בנים אבל נקראו בנים משחיתים בנים לא אמון בם כמ"ש בקידושין ואמר הנביא הוי גוי חוטא וכו' זרע מרעים וכו' יראה הלא אנחנו זרע וגוי קדוש בני אברהם יצחק ויעקב ואנחנו לא הלכנו בדרכיהם ומתדמים במעשינו כאלו אנחנו זרע מרעים ח"ו ונקראים אנחנו בנים משחיתים וז"ש במ"ר בשעת חורבן בא אברהם לפני קב"ה בוכה וממרט בשרו א"ל קב"ה מה לידידי בביתי א"ל מפני מה הגלית בני בין או"ה א"ל בניך חטאו וגלו יראה בניך הם והיה להם לאחוז בדרכי אבות ועכ"ז חטאו וקאמר ג"כ בלשון בתמיה בניך יראה בניך הם בתמיה אין אני מכיר אותם שהם בניך כי המה חטאו ופשעו ודו"ק והנביא מלאכי אמר בן יכבד אב אם אב אני איה כבודי ואם אדונים איה מוראי ולהנ"ל ז"כ בתהלים מ"ה תחת אבותיך יהיה בניך וכו' יראה כי זכות אבות מועיל לבנים להצילם מחטא וגם להעלותו לגדולה ג"כ כמו יוסף כששלחו אביו מעמק חברון לראות את שלום אחיו אם כי ידע יוסף שנאתם עליו כמ"ש ויתנכלו להמיתו עכ"ז הלך בזריזות עפ"י מצות אביו עליו ועומדת לו זכותו שעלה לגדולה ונעשה מושל והנה תיבת תחת תרתי משמע, א' על ענין שהוא נמוך ומוכנע תחת המושל עליו כמו מתחת לארץ, ואשה תחת בעלה היינו ברשותו, ב' על ענין במקומו כמו עין תחת עין תחת אשר קינא וה"פ אם תחת אבותיך יהי' בניך שהבנים יהיו נכנעים תחת אבותם וסרים למשמעתם כמצות כיבוד עליהן אז יקויים בהם ג"כ תחת אבותיך יהי' בניך למלאות מקומם בגדולה ויותר מזה תשיתמו לשרים בכל הארץ דייקא כמו שהגיע ליוסף עלה להיות מושל בכל א"מ שעמדה לו זכות אביו להנחילו ב' עולמות [א"ה וז"ל הכתוב במלאכי שהביא א"ז הג' זצ"ל:

בן יכבד אב ועבד אדוניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי וכו' וקשה להבין הלשון אדונים בלשון רבים המצודת ציון כ' דרך המקרא להזכיר שם אדנות בלשון רבים וכן אדני יוסף ול"ל דיש חילוק אם עובד את ד' מצד אהבה כמו בן לאב בלי פניה

לקבל שכר אז כל עבדות בנים שוה אבל לא כן הוא העבדות מעבד לאדוניו שעושה ע"מ לקבל פרס מאת אדוניו אין עבדות העבדים שוה, עבד זה מבקש שכר ופרס כזה וזה באופן אחר ע"כ כתב אדונים בלשון רבים וז"כ הכתוב בן יכבד אב מצד אהבה ועבד אדוניו לקבל פרס ואם אב אני שאתם עובדים מאהבה איה כבודי ואם אדונים אני שאינכם במדריגת אהבה רק לשם פניה ותוחלת שיש הרבה דרכים לזה איה מוראי עכ"פ צריכי' אתם להתיירא ממני שאני אדון מכל הארץ

לחנוכה

ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים ונראה הכוונה דאיתא בפרק ד' דאבות אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש כו ופי' במ"ש כי האדם בראותו כתוב בורהת ונקה לא ינקה אפשר יתייאש מן הרחמים ולא ישוב בתשובה כיון שכתוב שלא ינקה לו מעונו על כן אמר אל תסתכל בקיקן כלומר אתה אל תתייאש מן הרחמים ושוב בתשובה. כי ימינו פשוטה לקבל שבים ולכן אף אם כתיב ונקה לא ינקה אל תסתכל אתה בקנקן אלא הסתכל במה שיש בו כי שם ההוי"ה והוא שם הרחמים בתוך הקנקן שר"ת של ו"נק"ה י"נק"ה הוא יקו"ק והוא ירחם כי הוא בעל הרחמים וז"כ הזמר ומנותר קנקנים דהיינו מה שנשאר מקנקן דהיינו שם ההוי"ה ב"ה שם החסד ורחמים נעשה נס לשושנים ודו"ק.

בגמרא דשבת מאי חנוכה דת"ר בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך א' שמן שהי' מונח בחותמו של כה"ג ולא היה בו אלא להדליק יום אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה הבאה קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה, וקשה חדא על מה שפירש"י מאי חנוכה על איזה נס קבעוהו משמע שב' ניסים היה ואין אנו יודעים על איזה נס קבעוהו והלא לא היה אלא נס אחד בפך השמן ועו"ק למה הביא כל הברייתא בכ"ה בכסליו וכו' לא היה לו להביא רק שנכנסו יונים להיכל וכו' כי משם עיקר התירוץ ונ"ל רק נעיין תחלה בסדר וישב יעקב פרש"י ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף וקשה למה פי' רש"י א"ז על וישב יעקב ולא דרש על אברהם דכתיב נמי גביה וישב אברהם בבאר שבע ולא הגיע לו צער ולולי פירש"י שמפרש בפ' חיי שרה דלכך נסמכה מיתת שרה לעקדת יצחק שע"י העקידה מתה שנזמדן בנה לשחיטה הייתי אומר דלכך נסמכה לפי שסיים העקידה בפ' וישב אברהם בבאר שבע שביקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של שרה שמתה אבל עו"ק מדוע לא פירש"י על יצחק דכתיב ג"כ וישב יצחק בגרר וי"ל שהיה בחו"ל ושם לא היה בשלוה אבל יעקב שהיה בא"י ורצה לישב בשלוה ושם קפץ

עליו וכו' לכן נ"ל דמיעקב ואילך היה הקב"ה מקפיד על הצדיקים שלא ישבו בשלוה דרש"י פי' על פסוק ויתרוצצו וכו' כשעברה על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת וכשעברה על בתי מדרשות יעקב היה מפרכס לצאת ועוד שהיו מריבים בנחלת ב' עולמות ותמוה כיון דעשו לא היה חפץ בעוה"ב ויעקב לא היה חפץ בעוה"ז מה מריבה שייך בזה ונ"ל דהנה המפורשים הקשו למה קובע הקב"ה השכר עוה"ז בתורה ותי' שהם רק הכנות להביא את האדם לחיי עוה"ב כי בלתיהם אי אפשר להגיע לאדם לעבודת הבורא כמ"ש חז"ל אם אין קמח אין תורה אבל לתענוגי בני אדם לא מצינו רמז בתורה כי הצדיק אין מתאוה לזה ואין צריך לו לעבודת ד' ואדרבה הם מבטלין מתורה ויראה כמו שכ' פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה ורם לבבך וכו' והנה יעקב ביקש רק קצת מעוה"ז מה שצריך לו לעבודת ד' וגם ע"ז היה מקפיד עשו שהיה ירא אולי יחסר לו עי"ז איזה דבר מעל שולחנו או שהיה ירא עשו אולי יעבור יעקב גבולו ויהנה יותר מעוה"ז יותר מה שצריך לעבודת ד' וע"ז היה מריבים עד שקיבל עליו יעקב שלא להנות כלום מעוה"ז רק מה שמוכרח לו לעבוד את יוצרו ב"ה לכן כשביקש יעקב לישב בשלוה דייקא כי זה עיקר הנאת עוה"ז כמו שפירש"י על הכתוב ונתתי שלום בארץ אם אין שלום אין כלום ואין כלי מחזיק ברכה וכו' אלא השלום קפץ עליו רוגזו של יוסף כי הוא בעצמו קיבל עליו שלא להנות מעוה"ז ברכה מרובה כ"כ, ובזה י"ל מה שצעק עשו את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי וקשה היכן מצינו שהברכות של יעקב של עשו היו וכי מפני שאמר לו יצחק בעבור תברכך נפשי דלמא שאר ברכות היה בדעתו לברך את עשו אבל נראה לפי ששמע עשיו שיצחק ברך את יעקב בברכה מטל השמים ומשמני הארץ וכו' הוה גביר לאחיך וכו' שהם עיקר מתענוגי עוה"ז וכבר בבטן אמו התפשר עמו שלא יהנה מזה כלום רק לעשו בלבד לכן צעק שפיר את ברכתי לקח דהיינו ברכות שלי המה דבשלמא אם ברכת אותו מה שנצטרך רק להחיות את נפשו הייתי שותק אבל עתה ברכת אותו עם ברכתי בתענוגי עוה"ז שלי המה.

ומעתה נבאר הפסוקים מפ' דכ' וישנאו אותו אחיו ולא יכלו דברו לשלום וכבר הקשה בעל העקידה למה שנאו אותו דלמא הא שאהב אותו אביהם הי' דרך כל הארץ שבן זקונים היה לו ואם בשביל שהביא דבה אף זה דרך כל הקטנים ותי' דהם שנאו אותו לאהבת השי"ת כי כבר ראו שאברהם היה לו בנים ולא בחר לעבודת השי"ת רק את יצחק וכן יצחק היה לו שני בנים ובחר רק ביעקב וא"כ יראו שגם אביהם יעשה כן ויבחר רק את יוסף לעבודת ד' כי אותו אהב וידחה כולם מזה לכן שנאו אותו עד שרצו להרגו, ועל שכפלו לומר המלוך תמלוך עלינו ואם משול תמשול בנו כ' האלשי"ך ז"ל דאמרינן

הרהורי דיומא חלמא בלילה לכן אמרו המלוך תמלוך עלינו ר"ל שאתה אומר כל היום למלוך עלינו ואמרת שחלמת שתמלוך ולכך ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו שאמר בלשון חליום ועל דבריו שהרי כבר דיבר כן כל היום אבל בחלום השני שאמר השמש והירח שהמה מורים על אביו ואמו שבודאי לא דבר שרוצה למלוך עליהם לכן כתיב רק ויקנאו בו אחיו אבל לא שנאוהו כבראשונה כי עתה הוכיחו שהם רק חלומותיו ולא הרהורי דיומא עכ"ל אבל בכל זאת עודנו נוכל להקשות הלא אמרינן כל החלומות הולכים אחר הפה וא"כ כשראה איתם ששנאו אותו למה סיפר להם הלא בודאי יפתרו אותו לרעה, וי"ל דאיתא בגמרא דברכות דף ל"ה לאדם טוב מראין לו חלום רע לאדם רע מראין לו חלום טוב כל ימיו של דוד המע"ה לא ראה חלום טוב וכל ימיו של אחיתופל לא ראה חלום רע ויש לדקדק למה נקט דוקא דוד ואחיתופל ולא צדיק אחר עם רשע וי"ל דהנה המהרש"א כ' דלאדם טוב מראין לו חלום רע וק' מחלום של יוסף הצדיק וי"ל דחלום טוב המתקיים כעין נבואה ע"י מלאך ודאי מראין לאדם טוב אבל חלום טוב שאינו מתקיים דהיינו ע"י שדין מראין לאדם רע, וכתב עוד שם לפי שהחלומות יש מהן מלמעלה ע"י מלאך והוא חלום אמת חלום של שחרית במשמר האחרון ויש מהן מערכת שמים בכללו ע"י שד והוא במשמר שניה ויש מהן שאדם רואה מהרהורא דלבא שביום וזהו במשמר הראשון וא"כ ש"מ דלאדם טוב מראין אף חלום טוב דהיינו אותו חלום שבמשמר האחרון ע"י מלאך ודוד בעצמו אחר חצות לילה הי' קם להודות להשי"ת וא"כ כל ימיו לא ישן אחר חצות לילה ועיקר החלום טוב המתקיים הוא במשמר האחרון לכן אמרו שפיר חז"ל על דוד שלא ראה חלום טוב המתקיים אבל שאר צדיקים אפשר שישנים במשמר האחרון וא"כ יוסף שראה חלום טוב במשמר האחרון היה דואג אולי יחשדוהו האחים שהיה במשמר הראשון ויסברו שהוא רשע לכן סיפר לאחיו שהיו שונאיו כדי שיפתרו החלום לפי דעתם אבל המה הבינו תיכף שהוא מהחלומות של משמר האחרון שיתקיימו לכן אמרו המלוך תמלוך כי בודאי יתקיימו החלומות לפיכך וישנאו אותו ודחפיהו בב' ידים כדי שגם אביהם ישנא אותו וידחהו מלקרבו לעבודת ד' כדעת בעל העקידה.

ועפי"ז י"ל דבר נחמד בפי' הכתוב יהודה אתה יודוך אחיך וכו' מטרף בני עלית וכו' וכו' וצריך להבין מה שייכות יש ליודוך למטרף בני עלית ונ"ל דזה ידוע שהיה יהודה מלך על אחיו כמו שפירש"י על וירד יהודה מאת אחיו ר"ל שהעבירו אותו ממלכותו ועתה כשחקרו על החלומות של יוסף שמראים להם שימלוך עליהם למי נוגע ביותר בודאי רק ליהודה שהוא היה מלך עליהם מאז ועתה רוצה יוסף למלוך עליהם ואפשר שמפני זה

היו אחיו שונאים אותו שרצה לדחות את יהודה ממלכותו לפיכך אמרו המלוך תמלוך עלינו הלא המלוכה מגיע ושייך יותר ליהודה משאר אחים ואעפי"כ מגודל צדקתו של יהודה לא רצה לשלוח ידו בו שאמר מה בצע וכו' ולפי זה שפיר אמר יעקב יהודה אתה יודוך אחיך שכולם מודים כי לך נאה המלוכה כיון דעד עתה חשדו אותך והורידו אותך ממלכותך ומעתה כולם יודו שהרי מטרף בני עלית אעפ"י שהיה נוגע לך ביותר והצלת אותו מידם ולא כמו שהם חושבים שצוית למכור אותו כדי שתשתייר המלוכה בידך לא כן הי' כונתך לכן תזכה ולא יסור שבט מיהודה עד כי יבא שילה והנה נחזור לענין של מעלה דהב"י הקשה למה קבעו ח' ימים דהא בליל ראשון לא היה נס וכו' ותירץ הטו"ז דלמפרע אנו רואין שגם בלילה ראשונה הי' נס דמצינו בזוה"ק על פסוק מה. יש לך בבית שאין השי"ת עושה נס אלא במה שיש כבר בעולם משא"כ בדבר ריקן אין שייך בו ברכה לעשות בריה חדשה ע"כ ניחא כאן דאילו נדלק כל מה שהיה בלילה הראשון לא היה מקום לנס לחול על שום דבר אלא ודאי דגם בלילה הראשונה נשתייר ממה שהיה ראוי לה ועל אותו השיור בא הברכה שנעשה שם נס להרבות אותו וא"כ ראינו שגם בלילה הראשונה נעשה נס עכ"ל ולפי"ז הכי מקשה הגמרא מאי חנוכה ר"ל אם רק ז' ימים כי בלילה הראשונה הי' שמן כקושי' הב"י או ח' ימים כתירוץ הטו"ז דהיינו שגם בלילה הראשונה היה נס לכן הביא שפיר רישא דברייתא בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון דכל שמונה ימים היה נס גם בלילה הראשונה אך מנ"ל הא לכך מסיים הברייתא ומצאו פך שמן מונח בחותמו של כה"ג ולא היה בו להדליק רק ליום אחד ונעשה בו דייקא נס והדליקו ממנו דהיינו ממעט שנשתייר כטו"ז ח' ימים ואם היה דולק באותה לילה כולו האיך יכול לחול בו הנס כדברי הטו"ז אלא ע"כ דגם בלילה הראשונה נעשה נס ודו"ק.

[**ואני** נכדו המסדר אוסיף נופך ואציע דבר נכון ששמעתי מא"ז הג' ר' אהרן שמואל זצ"ל בשם אביו מאוה"ג זצוק"ל, כתיב גבי חלום פרעה ואין פותר אותם לפרעה ופירש"י פותרי' היו אבל לא לפרעה שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד ושבע אתה קובר שבע אפרכאות וכו' עיין בב"ר, והקשו המפורשי' למה לא היה נכנס קולן באזניו ופתרונו של יוסף היה נכנס וגם קשה שיוסף אמר את אשר אלקים עושה הראה לפרעה הוא מיותר שזה אינו מענין הפתרון אבל עפ"י הגמרא הנ"ל מתורץ היטב כי לצדיק אין מראין חלום טוב ולרשע אין מראין חלום רע וזה דוקא אם חלום על עצמו אבל כשמראים לו חלום לאחרים ולא ע"ע אז יכול לראות טובות ורעות אף אם הוא צדיק או רשע דתרי טעמי ליתנוהו אי משום שלא יקבל עולמו על שמחת חלום טוב כי איזה שמחה יש

לו במה שרואה לאחרים ואי משום שלא יבהלוהו אם הוא רואה רעה לאחרים מה לו להתבהל עיין ברכות נ"ה ע"ב ברש"י לפי"ז פרעה שראה ב' אופנים טוב ורע שבע פרות הטובות ורעות והחרטומים שפתרו לו ז' בנות אתה מוליד וז' אתה קובר וכו' היה קשה לפרעה אם צדיק הוא איך הראו לו חלום טוב אם רשע הוא האיך הראו לו חלום רע שהם מתנגדים זל"ז ע"כ לא היה קולן נכנס באזניו שפתרו לו טובות ורעות וזה אי אפשר באדם אחד כאמור אבל יוסף אמר לו את אשר אלקי' עושה הראה לפרעה ר"ל חלום של מלך של כל העולם הוא דהיינו לא על עצמך ראית החלומות רק לאחרים וזה יכול לראות ע"כ פתרונו של יוסף נכנס באזניו ע"כ שמעתי מא"ז הג' ז"ל בזה פירשתי דברי המדרש בפ' מקץ ופרעה חולם וכל הבריות אינן חולמים אלא חלום מלך על כל העולם הוא עכ"ל ותמוה מאי מקשה המדרש וכל הבריות וכו' דמה נ"ל לכתוב חלומות של העולם אמנם לפי הגמרא הנ"ל א"ש שבחלום פרעה הי' טוב ורע ז' פרות טובות וז' פרות רעות וזה נגד דברי הגמ' הנ"ל שפרעה היה רשע לא היה לו לראות רק חלום הטוב דז' שני הטובות ולא הרעות ולאיש אחר הצדיק ממנו היה לו להראות החלום הרע וזה היה קשה להמדרש הנ"ל ופרעה חולם ר"ל האיך שייך חלום זה שהיה טוב ורע אצל פרעה שהיה רשע לא היה לו להראות רק חלום הטוב וכי כל העולם אינן חולמים ר"ל שחלום הרע הי' צריך להראות לאדם אחר לאיש צדיק מהעולם כמאמר גמרא הנ"ל לכך בא לתרץ ואמר חלום מלך של כל העולם הוא בין לטובים בין לרעים לכך חלם לפרעה שניהם כנ"ל ועל דיקדוק א"ז הג' זי"ע על איזה נס וכו' מה כוונת רש"י בזה י"ל שבנס חנוכה היה באמת ב' ניסים הצלת הנפש שרצו היוונים לבטל תורתינו הקדושה והנס השני היה הצלת הגוף כנודע שנצחו חשמונאי ובניו במלחמה ע"כ הקשה הגמרא מאי חנוכה והכוונה דאנו יודעים היטב המעשה של חנוכה רק עיקר הקושיא הוא על איזה נס קבעוהו אם על הצלת הנפש או על הצלת הגוף ע"ז השיב התרצן שעיקר שמחתינו על הצלת הנפש בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו' ונכנסו יוונים להיכל וטמאו כל השמנים וכו' ונעשה בו נס וכו' וקבעו' ימים טובים בהלל ובהודאה דייקא להורות ששמחתינו בימי חנוכה אלו היה על נפשתינו ולא על הגוף].

פרשת מקץ

את אשר אלקים עושה הגיד לפרעה וכו' ובשבע שני הרעב כתיב את אשר אלקים הראה לפרעה וצריך ביאור למה נקט כאן הגיד וכאן הראה ונראה דהנה באלשיך הקדוש כתיב דכל היוצא מפי הגבורה אינו חוזר והוא דוקא מה שכבר יצא אבל רק מה שעלתה בדעתו כמו שאם מראה דבר בחלום חוזר וזהו נמי מאמר ישעי' כ"ה כן יהיה דברי אשר יצא מפי

לא ישיב אלי ריקם ודוקא אשר מפי דייקא לא ישוב אבל אשר לא יצא עוד ישיב והנה ידוע כשבא יעקב למצרים פסק הרעב ואם היה הפתרון של רעב בבחינות דיבור א"כ לא היה יכול לפסוק הרעב והקב"ה היה רוצה שיפסוק הרעב משבא יעקב למצרים וזהו שאמר גבי שני השבע את אשר אלקים עושה הגיד לפרעה בבחינות דיבור וא"כ אינו חוזר אבל שני הרעב רצה שיפסיקו ולהכי כתיב הראה את פרעה מפני שרצה הקב"ה לחזור בו כנ"ל

ועוד נראה ליישב הדקדוק הנ"ל דאיתא שאל יבשר לחבירו בשורה רעה ח"ו כי הוא בכלל מוצא דיבה ואם מוכרח להודיע לו אז ירמז לו רק באיזה סימן כדאיתא בריש פסחים כדי שחברו יבין לו לעצמו ומכ"ש אצל הקב"ה כן הוא כי מאתו לא תצא הרעות ע"כ אצל הפרות טובות דהיה בשורה טובה שהיה מרמז על שני שובע כתיב את אשר אלקי' עושה הגיד לפרעה הגיד הקב"ה לו במאמרו אבל אצל הפרות רעות דהיה בשורה רעה לא הגיד לו במאמרו שהי' בשורה רעה ע"כ כתיב רק הראה את פרעה שהוא יבין מעצמו.

בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה וקשה לי מדוע בחר יוסף דוקא במלת שלום ולא אמר אלקי' יענה הטוב לפרעה ונ"ל עפ"י מ"ש במדרש פותרין היו אותו אלא שלא היה קולן נכנס באזניו שבע פרות הטובות שבע בנות אתה מוליד שבע פרות הרעות שבע בנות אתה קובר וכן אמרו שבע שבלים הטובות שבע מלכיות אתה כובש שבע שבלים הרעות שבע אפרכיות מורדת בך ואית' בגמ' הרואה נהר בחלום יצפה לשלום ופרעה ג"כ חולם והנה עומד על היאור ע"כ ג"כ ראה בחלום שבמדינו יהיה שלום ע"כ הפתרון של החרטומים לא נכנס באזניו כי אמרו שבע שבלים הרעות שבע אפרכיות מורדת בך שיהיה מלחמה בארצו ואיתא ג"כ בגמרא אין ריבה ומחלוקה מצוי בביתו של אדם אלא על עסקי תבואה לפיכך היה מוכרח ליוסף ליתן עצה לפרעה שמה יעשה בשבע שני הרעב לימנע הריב ומחלוקה ואמר לו ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים על כן כשאמר יוסף לפרעה אלקים יענה את שלום פרעה שיהיה שלום במדינתנו דרואה נהר בחלום יצפה לשלום על כן ראה פרעה שיודע יוסף הפתרון ע"כ אמר אין נבון וחכם כמוך.

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך ויש לדקדק על הלשון את כל זאת דמשמע דתו לא ועוד קשה מהיכן ידע שאין נבון וחכם כמוהו הא אפשר דיש במדינות אחרות ונראה דאיתא אם הקב"ה גוזר טובה לעולם אינו חוזר אבל על הרעה ח"ו חוזר כמו שמצינו גבי יונה דעיר ננוה תחרב ע"כ כתב גבי שני

השבע הגיד לפרעה בבחינות דיבור שאינו חוזר ובשני הרעב רצה הקב"ה שיפסיקו כ' רק הראה את פרעה כדי לחזור בו, ואיתא בתענית כ"א שר' יוחנן ואילפא יצאו לישא וליתן וישבו בצד כותל א' ושמע ר' יוחנן מלאך אומר לחברו נשליך הכותל על אלו שמניחי' חיי עוה"ב לעסוק בחיי שעה ר' יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ר' יוחנן אנא דשמענא הוא דקיימא לי שעתא והדר ביה ע"כ אמר פרעה ליוסף אחרי הודיע אלקי' אותך את כל זאת את כל פתרון החלומות וגם זאת שאשית על כל ארצי איש נבון וחכם ומאחר שאותך הודיע אלקים ולא לאחר ש"מ שאתה הוא דקיימא לך שעתא, אבל ק' איך אמר יוסף שיהיה שני רעב הא מפי עליון לא תצא הרעות וי"ל שהיה לטובת יוסף שע"י כן נעשה מלך אבל כל זה אינו אלא אי ליכא חכם גדול כיוסף אבל אי איכא חכם כיוסף לא היה מלך משום שהיה עברי וגם אחר יכול לפתור את חלומו ואז לא היה טובה וז"ש פרעה אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת דהיינו גם שני הרעב הא מפי עליון לא תצא הרעות אלא ודאי מוכח משום דהיה טובה ליוסף א"כ אין נבון וחכם כמוך דאי לא זה אין כאן טובה ליוסף ודו"ק.

איתא במסורה נחנו ד' במקרא נחנו נעבור חלוצים לפני ד' נחנו מה נחנו פשענו ומרינו, כולנו בני איש א' נחנו נ"ל לפרש קשר פסוקים אלו דהנבי' עמוס ג' אמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו וכו' ונקדים לפרש פ' תקעו בחודש שופר בכסא ליום וכו' הנה כתיב וביום פקדי פקדתי ופי' הא"ע וביום וכו' תחילת כל השנה יום הפקידה ע"כ ותמוה מנ"ל הא ונ"ל דהרוקח כ' הל' ר"ה מניין שביום ר"ה באין לדין שנאמר למשפטיך עמדו היום וכו' בכל הרגלים כתיב יום לבד מר"ה כ' בחודש השביעי בא' לחודש וכן ביוה"כ ובעשור לחודש לא נאמר בר"ה ויו"כ יום. ומצינו שלשון עמידה הוא שתיקה שנאמר ויעמוד עזרא וכו' וז"ש למשפטיך עמדו נשתקו היום תיבת היום והטעם פשוט להיות כי הצרות נמשלו ללילה ומאימת הדין אימה חשיכה גדולה נופלת על האדם ומצינו פקידה לשון חסרון כמ"ש ולא נפקד ממנו איש וכן ויפקד מקום דוד א"כ ה"פ וביום פקדי דייקא בחג זה ר"ה אשר יחסר בו תיבת ביום והוא בר"ה אז ופקדתי עליהם וכו' הוא יום הדין והפקידה וזה נ"ל בטעם הכתוב יום תרועה יהיה לכם וקשה למה תלה ביום כיון שהתחיל ובחדש השביעי בא' לחדש כו' הל"ל אז תריעו או בו תריעו ונ"ל עפ"י שפי' בפ' יתרו וקול שופר הולך וחזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה קשה הל"ל ויחרדו אמנם כתיב כי קול שופר שמעה נפשי תרועה מלחמה וסיבת הנצוח בשעת מלחמה הו' האחדות בין כל אנשי המלחמה ולא זולת זה וכיון דשופר רומז לקבץ ולאסוף יחד להיות באגודה א' לז"א וקול שופר הולך כו' ויחרד כל העם כאיש א' ואז"ל גדול השלום שאפי'

עע"ז כו' חבור עצבים הנח לו כו' ותרועת מלך בו הרי דתרועה הוא לשון ריעות ואחדות ולכן ע"י התרועה נתעלה הקב"ה ר"ל אם אנחנו באגודה א' כולנו וכמ"ש בתנחומא אמר על פסוק הבונה בשמים מעליותיו אימתי בזמן שאגודתו על ארץ יסדה והשלום הוא יסוד הכל ואם אין יסוד אין בנין לז"א הבונה בשמים כו' ע"י ואגודתו על ארץ יסדה וז"ש עלה אלקי' בתרועה דייקא שבונה בשמים מעליותיו ע"י הריעות ואחדות וא"כ כיון שהגביל הקב"ה הזמן לפקוד על חטא העגל ביום ר"ה וביום פקדי כנ"ל לכן כדי להצילנו הקדים לנו הקב"ה מרפא ארוכה במצות שופר שמיעת קול תרועת מלחמה נחרד מאימת הדין ומלחמה הסוערה עלינו ונעשה כולנו אגודה א' לבקש עזר כ"א מחבירו ואיש לרעהו יאמר חזק ונמצא כ"א יש נו חלק במצות חבירו חבור עצבים הנח לו ולא נפקד עון עגל וה"ט נמי שתקנו לומר בר"ה מלכיות להמליך עלינו הקב"ה לתקן חטא עגל בזה וה"ט בשופר כנ"ל וז"ש לא הביט עון ביעקב וכו' כי בלעם חתר לחפש עון ולהזכיר חטא העגל אבל כשראה את ישראל הן עם לבדד ישכון כולם באגודה א' אמר לא הביט עון ביעקב ולא ראה עמל בישראל וכו' בע"ז כ' למען תפיס וכו' בלבם שגם על המחשבה יש עונש וההבדל בין עון ועמל הוא עון אם ראיתי בלבי היו' במחשבה ועמל היינו במעשה לז"א שאין נתפסים בחטא ע"ז כי ד"א עמו שעתה הם כופרים בע"ז וממליכים עליהם הקב"ה וגם על העבר בחטא עגל מתקנים אותו בזה שתרועת מלך בו ע"י הריעות ואחדות כולם כאיש א' עמו וכן בו וכתי' חבור וכו' הנח לו ובזה מובן מ"ש יום תרועה ודקדקתי דהל"ל יום תקיעה דהא כל תרועה בעי תקיעה לפניה ולאחריה אבל לפמ"ש טעם מצוה זו עיקרו הוא כדי לקבץ לב כל ישראל כאיש א' בריעות ובאחדות והיינו דוקא ע"י קול תרועת מלחמה גנוחי וילולי הוא סימן מלחמה משא"כ בקול תקיעה פשוט שהוא סימן שמחה וז"ש ובחודש השביעי וכו' ולא כתיב ביום לפי שהוא זמן הדין למשפטיך עמדו היום כמ"ש לז"א התקנה והרפואה הוא יום תרועה יהיה לכם ע"י קול התרועה שהוא גנוחי ויליל הרמז למלחמה איש לרעהו יאמר חזק נעשה ריעים וחבורה א' כולם אהובים ולא יזכר ולא יפקד חטא העגל ונזכה להפוך מדת הדין למדת הרחמים ויחזור להיות כי יוציא משפטינו לאורה לכן באה אחר התרועה תקיעה פשוטה לשמחה וז"ש דוד תקעו בחודש וטעם מצוה זו הוא בכסא ליום חגינו לפי שבחג ר"ה נכסה תיבת ביום הכתוב בשאר חגים נעלם ביום שרמז על הדין והתקנה הוא בשופר תרועה כנ"ל.

והנה בפ' בחקתי כ' יכשלו חיש באחיו פירש"י בעון אחיו דהנכשל בעונו של זה שכל ישראל ערבים זל"ז מלבד מה שדרשו רז"ל בפ' ואשימם בראשיכם ואשמם כתיב שיש בידם לימחות בעוברי עבירה ואין מוחין הם נתפסים ביותר אבל גם כל ישראל ערבים

זב"ז א"כ אפוא בבוא יום הדין זה ר"ה למשפטיך עמדו היום מלבד שכ"א וא' יודע נגעי לבבו במה שחטא במשך כל השנה שעבר וגם פחותי שלימותו מתורה ומצות אנחנו כולנו זוחלים ורועדים מיום הדין ובמה נזכה אנחנו דלים וריקים בעוה"ר וידל ישראל מאד אין עני אלא בדעת וגם בידינו אין מעש דהע"ה אמר במה יזכה נער את ארחו וכו' זה יצה"ר שנקרא אורח תחלה לשמור כדבריך בכל לבי דרשתיך אל תשגנו במצותיך בלבי וכו' למען לא אחטא לך ר"ל סור מרע ועשה טוב בקיום מ"ע ול"ת ואנחנו חסרים מהם ממש בהיפוך וכבר אמר החכם אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וקיים המ"ע וגם לא יחטא יקיים כל הל"ת ומכ"ש אנחנו כעת היום עוד זאת יותר מור' עולה על ראשינו ותסמר שערות בשרינו על הערבות כל או"א על חבירו שזה לענ"ד פי' הפ' הוכח, תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ר"ל אם תוכיחנו אז לא תשא אתה בשבילו החטא אבל זולת זה תשא אתה וז"כ המסורה נחנו נעבור חלוצים לפני ד' היינו ליום הדין צריך לשום לב ונחנו מה חסירי דעת תורה וחסירי מעשה המצוה ומע"ט וגם המעט מצות ומע"ט שיש לנו מה חסדינו מה צדקותינו אם צדקת מה תתן לו היינו ונחנו מה אין אתנו זכיות ולא זו בלבד אלא גם זה נחנו פשענו ומרינו דהיפוך ממש ממ"ש סור מרע ועשה טוב ועד גם בשביל חבירו נכשלו איש בעון אחיו אמנם התקנה לזה הא גופא כיון דכולנו בני איש א' נחנו דע"כ צריך ג"כ כאו"א להשתתף א"ע בצער חבירו כמ"ש בסליחות יו"כ קטן לא על עצמי בלבד אני מתפלל כ"א בעדי ובעד קהליך העומדים לפניך וזכות הרבים יעמוד לנו ג"כ ע"י הערבות יש לכאו"א חלק גם במע"ט של חבירו בכן איש לרעהו יאמר חזק ונתחזק בעד עמינו וצריכים אנו להשתתף בצער אחרים ולבקש רחמים עליהם ואז"ל בברכות וי"ב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא ואז"ל בב"ק צ"ב המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה ומי שהוא מתפלל על אחרים תחול עליו ג"כ תפילת אחרים ומי שאינו מצטער בצער אחרים לבקש רחמים עליהם במדה שמודד מודדין שאינו נענה בתפלה שאחרים מתפללין עליו עיין אהל יעקב פ' ואתחנן מזה ובזה מובן בברכות ל"ב כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנ"ל ממרע"ה שנאמר ואתפלל לפני ד' וכתיב בתריה וישמע ד' אלי ומקודם כתיב שם ואעשה אותך לגוי גדול ותפלתו היה על אחרים לכן נענה הוא תחלה לכן כפל הלשון המאריך בתפלתו אין תפלתו דייקא חוזרת ריקם גם מה שהתפלל ע"ע שנאמר וישמע ד' אלי דייקא גם בפעם ההוא ואיתא בתנחומא אתם נצבים היום כלכם צריכים זב"ז אפילו צדיק אחד ביניכם כולכם עומדים בזכותו ומה"ט אמר מרע"ה כן משום שהוריקו עיניהם כיון ששמעו הקללות בלשון יחיד שנכנסו בערבות נחמם בזה דהערבות הוא לטובה

שיזכו כולם בזכות הצדיק וכמ"ש ביבין שמועה פר' נצבים וכנ"ל [א"ה את זו דרש א"ז הג' זצוק"ל בראש השנה א'].

לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו פירש"י לפי שהי' יוסף אמר להם שימולו וכשבאו אל פרעה ואמרו וכו' נראה הטעם כוונת יוסף שצוה אותם למול א"ע ומפני מה צוה עליהם דוקא מצות מילה ונראה דהנה איתא בפ"א רעב בא לעולם בעון ביטול מעשר ואיתא במדרש וברך פרי בטנך ופרי אדמתך מקיש פרי בטנך לפרי אדמתך מה פרי אדמתך צריכה עישור אף פרי בטנך צריכה עישור ואיזהו זה מצות מילה לכך מפני שגבר הרעב במצרים רצה לתקן מעשר לכך גזר עליהם למול א"ע במקום מעשר וק"ל

במדרש רבה איתא השלום אביכם זה יעקב, הזקן אשר אמרתם זה יצחק, ותמוה דהא לא נזכר בכתובים שהודיעו מיצחק ולא נזכר זכרו כלל לפני יוסף וגם קשה בקרא מ"ש שכאן כתיב השלום אביכם הזקן אשר אמרתם לא אמר אשר אמרתם אלי, וגבי בנימין כשראה אותו אמר הזה אחיכם אשר אמרתם אלי ונראה דמלת אמירה נופל אף על כתיבה כדס"ל לרי"ה במדרש על ויאמר יתרו אני חותנך ר' יהושע אומר כתב לו באגרת, ואיתא בילקוט ויוסף הוא השליט ג' גזרות גזר יוסף א' שלא יכנס עבד ויקח בר, ב' ושלא יכנס אדם עד שיכתוב שמו ושם אביו ושם זקינו, ג' ושלא יכנס אדם בשני חמרים הרי בא זכרון יצחק בפתקין שנתן כל אחד בכניסתו למצרים ועל זה אמר יוסף כאן הזקן אשר אמרתם זה יצחק דזכרונו בכתיבה הוא אמירה ולפי דמן הזקן זה יצחק לא אמרו אליו רק זכרונו בא לפניו בפתקין לכך אמר אצלו רק אשר אמרתם אבל לא אל"י המורם מזה דגם בלשון תורה מצינו כתיבה בלשון אמירה כנ"ל אמנם בס' כה"ג ביו"ד סי' ר"מ הביא פלוגתא דרבוותא בנשבע ע"י כתב ורובם יותר מעשרה פוסקים ס"ל שא"צ לקיים שבועה זו וגם המחמירים רק לציו"ש קמחייבי ולא בדיני אדם והג' כס' ברכי יוסף באו"ח סי' תפ"ט אות י"ד חקר וז"ל מי שהיה כותב לחבירו כתב וכתב ריש מילין טו"ב לספירה וכיו"ב יש מי שנסתפק אם יצא י"ח בכתיבה זו וא"צ לברך ולספור עוד בליל יום טו"ב וכו' ומייתי עלה לדמותו להאי דיו"ד סי' רכ"א סעיף יו"ד כתיבה כהרהור ולא כדבור דמי ובאו"ח סי' מ"ז דכותב בדברי תורה צריך לברך עכ"ל דכותב מ"מ כדיבור דמי ודחה, שוב אתי עליה מהאי דכנה"ג בדין כתב שבועה כיון דלא ביטה בשפתיו אינו חייב, ה"נ כתב ולא הוציא מפיו לא יי"ח ויחזור וימנה בברכה ע"ש ולענ"ד נ"ל אפי' לרי"ה במדרש ילקוט הנ"ל דלשון אמירה משמש נמי כתיבה דוקא אמירה דבהדיא כתיב אמירה גם על הרהור לבד כמ"ש אמרו בלבבכם וכו' וכן כי תאמר בלבבך וכו' ויאמר עשו בלבו וכיו"ב ועי' משנה ב' פ"ב דנזיר אמרת פרה זו וכו' אמר הדלת וכיו"ב ובתוי"ט שם אבל

לשון דבור כמו ודברת בם בד"ת ולשון ספירה וספרתם לכם ספירת דברים ממש בפועל משמע ומכ"ש בשבועה ונדר כתיב לשון פה לבטא בשפתים וככל היוצא מפיו יעשה שפיר אימעוט כתיבה שאינו בפה וכמו בעדית מפיהם ולא מפי כתבם דרשי' וכמ"ש הטו"ז או"ח סי' מ"ז ועי' תשו' נוב"י קמא סי' ס"ו חיו"ד ובמה"ת חאו"ח ססי' ע"ו אי עדות בכתב מקרי מעשה תליא ליה בגירסא בסנהדרין ס"ה ע"ב בע"ז אי ישנו בראיה או באיה וכו' [א"ה עי' בשו"ת מהרי"א יו"ד שט"ז ושו"ת חתם סופר יו"ד סי' רכ"ז ושו"ת כתב סופר יו"ד סי' ק"ו בענין הנ"ל ומה שמביא קדושת א"ז הגאון זצ"ל או"ח סי' מ"ז ושם הקשו הטו"ז ומג"א סתירת המחבר שפסק דעל הרהור אין לברך ובכותב דברי תורה מברך ע"ש ונראה דכתיב ולמדתם את בניכם הרי ראינו דעיקר לימוד התורה כתיב בראשונה שהיא ללמד לאחרים על כן ממועט שפיר הרהור שעל ידי הרהור אינו מלמד לאחרים אבל ע"י כתיבה שגם אחרים יכולים ללמוד ע"י כתב שכתב לו ע"כ מברכינן בכותב ד"ת]

וטבח טבח והכן בגמרא חולין צ"א דרשו טבח טבח פרע להם בית השחיטה והכן טול גיד הנשה בפניהם כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח והקשה בתוספות דלמא לא נאסר ואפי"ה היה מקיימין כמו שחיטה ונ"ל לתרץ דהנה דהא דאמר להם פרע להם בית השחיטה ואע"ג דשחיטת נכרי נחירה הוא והאיך סמכו השבטים שקיימו מצות שחיטה על שחיטת אנשי יוסף צ"ל טעמא מאי שחיטת נכרי נבילה משום דנכרי לאו בר זביחה הוא ר"ל אינו מצווה על שחיטה וכמ"ש רש"י ותוס' בגיטין דף מ"ה ע"ב על אינה בקשירה ובאותו זמן הרי גם בני יעקב לא היו בר זביחה אבל קשה פרע להם בית השחיטה אחר שחיטה משמע וכיון דאתחזק איסורא א"יך יהיה נאמן לומר ששחט כראוי' הא דלמא שהה ודרס וכו' ע"י רש"י ותוס' ריש גיטין ובד"מ רה"ל שחיטה ונ"ל להכי אמר והכן טול ג"ה בפניהם דייקא כדי שיראו כי שומר מצות הוא ויאמינוהו ג"כ על השחיטה ששחט כהוגן א"כ מוכח שפיר דנאסר ג"ה לב"נ דאל"כ זה שנוטל גיד הנשה ע"כ לא משום לתא דאיסורא נטלו אלא לפי שאין בו טעם בג"ה ואינו ראיה עליו דשומר מצוה הוא כדי להאמינו עי"ז על השחיטה כנ"ל וכו' ונ"ל לשיטת הרמב"ן בפ' תולדות שתירץ על יעקב שנשא שתי אחיות ועמרם נשא דודתו ה"ט דשמירת המצות וכל התו"כ ששמרו האבות אינה אלא בארץ ישראל בלבד כי המצות משפט אלקי הארץ הם אעפ"י שהוזהרנו בחובת הגוף בכ"מ הם שאינם מצוים ועושים היו שומרים רק בארץ בלבד ויעקב בחו"ל נשא ב' אחיות וכן עמרם וכו' ע"ש ובס' פרשת דרכים דרוש א' מזה בארוכה עש"ה א"כ אף אנו נאמר כן מה"ט אכלו השבטים משחיטת נכרי במצרים שהוא חו"ל כנ"ל.

ועוד נ"ל דז"ל רש"י בחולין צ"א פרע להם בה"ש שלא יאמרו בשר הנחירה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו דאעפ"י שלא ניתנה תורה מקובלים היו מאבותיהם עכ"ל, וכוונתו ע"כ כדי שלא יסרבו מלאכול עמו בטענה זו שהוא אוכל בשר נחירה שהרי התירא הוא לגביה דידיה ומה בכך אם יאמרו עליו כן וא"כ משמע דבני יעקב שומרי מצות שחיטה לבד ולא נחירה אבל פרטי דיני שחיטה כגון זו דשחיטת נכרי לא מהני להתירה בזה לא היו נזהרים ולק"מ שוב אחרי כותבי זאת עיינתי במהרש"א בחד"א בחולין שם בספר עין יעקב ומצאתי שכתב וז"ל פרע להם בה"ש וכו' דקדק לומר גבי ג"ה בפניהם ולא קאמר גבי ביה"ש משום דאם היה שוחט אחד מבית יוסף אפילו לפניהם לא היה מועיל כיון דשחיטת עכו"ם פסולה אפילו בעומד ע"ג ופרע להם ביה"ש היינו שיניח אותן שיפרעו להן בעצמן אבל בג"ה ודאי דאף בעכו"ם ניטל לפניהם סגי וכו' עכ"ל מהרש"א אמנם דבריו צל"ע עפ"י דעת רמב"ן הנ"ל וגם עפ"י תירוצו הנ"ל דכיון שלא נצטוה על השחיטה גם בני יעקב שקיימוה מ"מ אינם בר זביחה מקרי ושחיטת נכרי כשירה אצלם כנ"ל, ועוד מלשון רש"י הנ"ל בהדיא משמע רק שלא יאמרו מבשר נחירה אוכל יוסף וכו' ולפי' מהרש"א הרי אם לא יניח אותם לשחוט ודאי כן יאכל נחירה דשחיטת נכרי נחירה הוא ומאי שלא יאמרו וכו' דנקט רש"י וצל"ע גם לא קשה הקושיא הרי המצרים שטופים ואדוקים בע"ז היו ומכ"ש למ"ד סתם מחשבת נכרי לע"ז והאיך אכלו אותו הא לק"מ דהא מצרים היו עובדים ע"ז לטלה ומה"ט אמר קרא כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם כי תועבה הוא למצרים ותרגום אונקלוס ארי בעירא דמצראי דחלין ליה עבראי אכלין א"כ כיון דאשר על בית יוסף שחט להם הצאן ודאי לא חישב לע"ז בשחיטה דאדרבה כיון דשמטה לא פלח לה דהרי שברה ובטלה כדאיתא בע"ז ולדברי מהרש"א הנ"ל א"ש טפי בלא"ה אלא שצ"ע כנ"ל.

[**א**"**ה** עי' שו"ת מהרי"א יו"ד סי' ק"א, והקושי' מכבוד קדושת א"ז הג' זצוק"ל על מהרש"א משיטת הרמב"ן נ"ל לתרץ שהרמב"ן לא אמר שבחו"ל לא שמרו האבות התורה רק כשבאו לחו"ל באקראי והיה דעתם לחזור לארץ ישראל אבל יוסף ידע שלא ישוב עוד לא"י וממילא על אופן זה היה צריך לשמור התורה גם בחו"ל, ויוסף ידע ג"כ שאחיו יבאו כולם למצרים אחר שיתודע להם כדי להתחיל הזמן הגזירה בארץ לא להה על כן החיוב חל גם על אחי יוסף לשמור במצרים את התורה ושפיר כתב המרש"א שיניח אותן שיפרעו להן בעצמן וקושי' תוספות נ"ל לתרץ מדקדוק זה מדאמר בגמרא גבי שחיטה פרע להן וגבי ג"ה אמר טול בפניהם משם ראיה דג"ה נאסר לב"נ כי יוסף אמר פרע להן בה"ש שהוא מצוה דהנוגע לבני יעקב לבד ע"כ אמר פרע להן שהוא דבר הנוגע להן דוקא

כי עוד לא נתודע יוסף להם ורצה יוסף לכבדם בזה ששחט כהוגן מה שהנוגע להן אבל ג"ה שאסור גם לב"נ אמר יוסף שפיר טול ג"ה בפניהם להראותם שגם הם נזהרין בזה שנוגע גם ליוסף ולביתו ומדאמר גבי שחיטה פרע להן וגבי ג"ה רק בפניהם משם מוכח דגיד נאסר לב"נ ומתורץ היטב קושי' התוס'].

לחנוכה

בזמר יונים נקבצו עלי אזי בימי חשמנים ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים נראה לפרש דיל"ד כפל הלשון והנה הב"י הקשה דלמה קבעו ח' ימי חנוכה הא הנס לא היה רק ז' ימים וכו' ותי' הטו"ז דגם בלילה הראשונה היה הנס דשם לא הי' אלא על לילה א' וא"כ מה שנשתייר גם למחר ולא נשרף הכל גם זה הי' נס שנשאר דבר מועט שיחול עליו הברכה וקשה א"כ דנעשה הנס ח' ימים הוי להו לקבוע ט' ימים כמו כל שאר ימים טובים של גליות דהוי ליה שני ימים מחמת ספיקא דיומא ותי' העולם עם הקושיא על הב"י מתורץ ג' קושי' הנ"ל דמצד הדין צריך להיות ז' ימי חנוכה משום דהנס ל"ה רק ז' ימים כקושי' הטו"ז רק מספק עושין ח' ימים אמנם המפורשים תי' קושי' הב"י אם הקב"ה בעצמו עושה נס יכול לעשות אפי' יש מאין אבל ע"י נביא רק יש מיש יבא ברכה כמו גבי אלישע דא"ל מה יש לך בבית דהיינו לפחות יש מיש צריך להיות ובזה פי' מורי הגאון מו"ה אהרן סודיטץ זצ"ל הכ' אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי עזרי מעם ד' עשה שמים וארץ דהא ע"י נביא אינו יכול לעשות נס יש מאין אלא יש מיש וצדיקים נקראים הרים וא"ש אשא עיני אל ההרים דהיינו אל הצדיקים אז אקרא מאין יבא עזרי ר"ל שהם אינם יכולים לקבוע נס יש מאין אבל עזרי מעם ד' עושה שמים וארץ הוא ית"ש יכול לעשות נס אפי' יש מאין וראיה דהא הוא עושה שמים וארץ א"כ בודאי יכול לעשות יש מאין עתה נחזור לענין הראשון לפי התי' של המפורשים על הקושי' של הב"י דע"י נביא צריך להיות, יש מיש א"כ צריך להיות עכ"פ יש מיש א"כ אעפ"י שהיה בו שמן אפי"ה היה הנס גם על יום הראשון דהא אותו מעט שמן היה צריך להיות עכ"פ דאי לאו הכי לא היה חל הנס משו"ה קבעו ח' ימים ומתורץ קושי' הב"י על דרך הטו"ז אבל השתא קשה עוד הקושי' דלעיל דהא לפי הנ"ל מוכרח להיות ע"כ שמונה ימים לפי על ח' ימים היה הנס ולא משום ספק א"כ קשה אמאי אין עושין ט' ימים מספק כמו גבי שאר ימים טובים וא"ת משום קושי' של הב"י משו"ה הוי ח' ימים מספק כנ"ל זה אינו דהא ח' ימים ע"כ צריך משום דהנס הי' ג"כ ח' ימים, אבל המרדכי תירץ דהא דעושין ב' ימים טובים רק משום דמנהג אבותינו בידינו ולא משום ספק א"כ דוקא יו"ט דהוי דאורייתא וספק

דאורייתא לחומרא אבל חנוכה רק מדרבנן ואנן בקיאין בקביע דירחא משו"ה עושין רק ח' ימים והשתא א"ש הנוסח דהנה בכל מקום שנאמר בני בינה הוי פשוטו שבקיאין היו בקביע דירחא כמ"ש ובני יששכר יודעי בינה לעתים וגם איתא בגמרא הא דכ' כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים זה שבקיאים בגלגל החמה ובקביע דירחא וז"כ יונים נקבצו עלי אזי בימי חשמנים וכו' ומנותר קנקנים דהיינו מעט מה שנותר ביום הראשון משמן כטו"ז נעשה נס לשושנים דלהכי קבעו ח' ימים דגם בלילה ראשונה נעשה נס ע"י שנשתייר משום ע"י נביא אינו יכול לחול הנס רק יש מיש וא"כ לפ"ז ק' הו"ל לקבוע ט' ימים מספק כמו שאר יו"ט וע"ז אמר בני בינה דהיינו אנן דבקיאים בקביע דירחא כנ"ל משו"ה ימי שמונה קבעו שיר ורננים דהיינו רק ח' ימים כנ"ל.

[**א"ה** ונראה לתרץ קושי' הב"י הנ"ל דהנה הרא"ם הקשה היכי הדליקו במנורה שהיתה טמאה ותי' דעשו מנורה של עץ ותמה המהרש"א דהא נר של עץ ג"כ מקבל טומאה כיון דיש בית קיבול לשמן ונראה דהב"י כ' דהי' מחלקין השמן לשמונה חלקים והיה מדליקין בכל לילה חלק שמינית והיה דולק עד הבקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס והקשה הפר"ח דהא אמרי' מערב עד בקר תן לה מדתה שתהא דולקת כל הלילה א"כ מה ראו לחלקו לח' חלקים ותי' הראב"ד דהיינו למצוה ולא לעכובא אבל קשה דנהי דזה אינה אלא למצוה הייינו דלא בעינן שיתן לכתחלה קודם הדלקה כל השיעור דגם אם יתן אח"כ סגי אבל עיקר חיוב הוא שתהא דולק כל הלילה א"כ קשה למה חלקו לח' חלקים ולא לקיים כלל מצות הדלקה אף בלילה הראשונה וטוב היה יותר שיתן הכל בלילה הראשונה לקיים עכ"פ מצוה בלילה א' ונראה דהיה מוכרח ליתן לכתחלה פחות מרביעית שלא יקבל טומאה ובאמת הכהן גדול נתן במנורה רק פחות מרביעית על דעת ליתן אח"כ עוד פעם רביעית כשנשרף הרביעית הראשונה ומיד היה הנס שלא היה צריך ליתן עוד שמן במנורה דהשמן במנורה לא נחסר כלום שהיה דולק עפ"י נס ולא היה באפשרי ליתן יותר במנורה כדי שלא יהיה רביעית ויקבל טומאה ובכל יום נתן שמן חדש ג"כ פחות מרביעית והיה הנס בכל שמונה ימים כנ"ל וז"כ הזמר ומנותר קנקנים וכו' דהנה הרשב"א בת"ה כתב דלשון שייר ונותר לא שייך רק על פחות מכשיעור ומנותר קנקנים מה שדלק במנורה כל הלילה פחות מכשיעור נעשה נס לשושנים זה היה הנס ממילא גם בלילה הראשונה היה הנס ע"כ בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים].

הטו"ז סימן תר"ע תירץ לקושית הב"י למה תקנו ח' דגם ביום א' נעשה נס שנשתייר קצת וכו' ע"ש ולענ"ד נ"ל על כוונה זו יסדו בשיר מעוז צור ישועתי וכו' ומנותר קנקנים דייקא נעשה נס וכו' לכן בני בינה שהבינו למפרע שנעשה בלילה הראשון ג"כ נס ימי שמונה

דייקא קבעו שיר ורננים גם י"ל לפמ"ש הטו"ז בסימן זה לתרץ מ"ש דבפורים תקנו משתה ושמחה ותירץ מ' דעיקר פרסום הנס בנרות היה וזה מורה הודאה לא על שמחת בעולם הזה לכן תקנו רק להלל ולהודות וכו' ע"ש וזה"ש אף דיונים נקבצו עלי אזי וכו' ופרצו וכו' מ"מ בפרסום היה רק כי מנותר קנקנים נעשה נס וכו' בפרסום לכן בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים דייקא להודות ולהלל ולא למשתה ושמחה וגם לתירוץ הלבוש שתירץ שהיוונים לא בקשו נפשות כלל רק להכניעם ולהעביר דת וזה"ש יוונים נקבצו עלי וכו' אבל לא בקשו נפשות רק פרצו חומות מגדלי ובקשו הכנעה וטמאו כל השמנים להעביר דת ועיקר הנס היה רק ומנותר וכו' לכן קבעו שיר ורננים דייקא ועוד יותר יובן לפמ"ש הרמב"ן בפ' בהעלתך בכוונת המדרש שא"ל ד' לאהרן לגדולה מזו אתה מוכן דקרבנות הם רק בזמן שבהמ"ק קיים והנרות לעולם ופי' רמב"ן על נרות חשמונאי קאמר והקשה הכ"י עליו הרי מתחלה שניהם בטלום היוונים הקרבנות והנרות וכאשר נחו שניהם חזרו ומה יתרון א"כ לנרות על הקרבנות ותי' כיון שבחזרתן נעשה נס בנרות ולא בקרבנות כלל מוכח דקדושת נרות גדולה יותר ע"ש וטעם רמ"א דמצוה יש במשתה לפי שהם חנוכת מזבח אבל כיון שזה גדולה יותר אין ראיה למשתה ועונ"ל אי משום חנוכת מזבח א"צ לשבח במשתה כמו גבי ימי ניסן בסימן ת"ט בב"י שם דה"ל מצוה, אבל בל"ז צריך דוקא שיר שיהיה סעודת מצוה וזה"ש יוונים נקבצו עלי וכו'. ופרצו חומות וכו' שנתצו מזבח ובטלו קרבנות וגם הנרות שטמאו כל השמנים ונעשה נס רק בנרות לבד לגודל קדושתן ול"ל מצוה משום חנוכת מזבח לכן קבעו שיר וכו' כנ"ל.

בספר זרע יעקב מוזכר קושיא נאה בשבת דף כ"א לתי' הב"י בהלכות חנוכה דה"ט ח' ימי חנוכה לפי שחלקו השמן שבפך שנמצא מיד לח' חלקים על ח' לילות וגם בלילה ראשונה היה נס ולמה הוצרך לחלק כן ולסמוך על הנס הלא היה להם שמנים טמאים והו"ל לערות דרך צרצור קטן השמנים טמאים לתוך אותו השמן הטהור שהיה בפך דהכי קיי"ל ביו"ד סימן קל"ד גבי יין נסך עירה י"נ מצרצור קטן לתוך הבור של היין אפילו כל היום כולו קמא קמא בטל וה"ה לענין טומאה ג"כ שנתבטל עי' במ"ל פ"א ממשכב ומושב ובס' הנ"ל כתב דעדיפא הו"ל להביא דתוס' וראשונים הרי הק' על ר' דימא מסוגיא דבכורות כ"ב לענין טומאה דציר נימא קק"ב ותי' המחבר הנ"ל ז"ל לשיטת הראב"ד דאין מבטלין איסור לכתחלה אסור מדאורייתא לק"מ אלא לשיטת החולקים דאין אסור אלא מדרבנן קאי הקושיא וגם לדידהו י"ל דעדיפא להו שוא"ת ולסמוך על הנס מלעקור בידים איסור דרבנן לבטל לכתחלה וכו' ע"ש ובני הרב המאוה"ג החו"ב מו"ה א"ש נ"י כתב וז"ל תי' הב' הנ"ל ליתא דבמקום מצוה לא גזור רבנן ומבטלין איסור

לכתחלה כמ"ש המג"א בהל' סוכה סימן תרכ"ו בשם המרדכי וגם א"צ לתי' הב' הנ"ל כלל דכיון דשמן קדש שנטמא מצותו בשריפה בקדש באש תשרף עיין פסחים כ"ד ע"א מודה דאסור מדאורייתא לבטל בתערובות שלא לבטל מצות שריפה וכמ"ש המקנה קדושין דף נ"ו כה"ג ואת"ל דגם בהדלקת השמן במנורה ע"י ביטל מתקיים מצות שריפה גם כן וליכא איסור דאורייתא לבטלו מ"מ י"ל כיון דשמן טמא לשריפה קאי כתותי מכתת שעוריה ותן לה כמדתה בעי' במנורה עי' מנחות פ"ט ולק"מ ואת"ל כיון דק"ק בטיל שוב אינו עומד לשריפה ואין מיכתת שיעוריה וכו' ע"כ לשון בני הצדיק הנ"ל נ"י ודבריו טובים ונכוחים וישרים הם.

ולענ"ד נ"ל כיון שבאו בה פריצים חללוה ופקעי קדושה כמו בע"ז דף נ"ז שוב כשטמאו השמנים של חולין היו ואין מצותן בשריפה ולרמב"ן במלחמות שם בע"ז נ"ב גם קדושת הגוף יצאו לחולין ע"י פריצי נכרים וליתא לתירוץ בני הרא"ש הנ"ל נ"י ונ"ל לשיטת רש"י דר' דימא רק בהנאה מתיר ע"י קמא קמא בטיל וה"נ לר' יצחק ע"י צרצור רק בהנאה א"כ הדלקת נרות במקדש הו"ל אכילת מזבח אכילת גבוה שמיה אכילה ולא הנאה ולא מהני ביה קמא קמא בטל ולק"מ ועוד נ"ל לשיטת רש"י בחולין צ"ח ע"ב לא נצרכה אלא לטעם כעיקר ס"ל בקדשים לכ"ע בכ"ש אוסר מדאורייתא מב"מ ע"ש בתוס' דפליגו, והרי מדברי מרא"ש הכא מוכח בהדיא דלר"י דמב"מ מדאו' לא בטיל ובמשהו ליתא לדר' דימא אריי"ו אלא ריי"ו לטעמיה דס"ל מב"מ בנותן טעם חוץ מיין נסך משום חומרא דע"ז הם אמרו והם אמרו באיסור לגו התירא קמא קמא בטל א"כ בשמן קדש שנטמא לכ"ע מב"מ במשהו מה"ת לדעת רש"י לא היו יכולים לבטלו, ועוד נ"ל דכבר העליתי בתשובה דבאיסורי הנאה דאו' לכ"ע א"מ איסור לכתחלה מדאו' דא"כ הרי נהנה בביטולו והתורה אסרו בהנאה עי' בספר חות דעת סימן צ"ט כה"ג על שמן שנתותר מנר חנוכה וה"נ השמן הקדש שנטמא אסור בהנאה ועי' רש"י כריתות כ"ג ע"א ופסחים כ"ב סוף ע"א אלא דמצות לאו ליהנות נתנו ולהדלקה המנורה היה מנותר לבטלו מדאו' ועי' תוס' חולין ק"מ ומהרש"א שם ועי' במ"ל פ"ה מאיסורי מזבח [א"ה לפני הרבה שנים כתבתי על גליון שו"ת מהרי"א שלי תירוץ על קושית זרע יעקב שהו"ל לערות דרך צרצור קטן וכו' שעוד קודם הביטול נטמא השמן טהור מיד בנגיעה כי בנתינת מועטת לא נתערב מיד וקדמה הנגיעה לביטול ונטמא הטהור ממילא לא שייך ביטול לענין טומאה בשפיכה מועטת כנ"ל דוקא אם אשפוך הרבה דנתערב מיד אז קדם התערובות ונתבטל אח"כ מצאתי כעין תירוץ שלי, בספר שו"ת חתן סופר שיצא עתה לאור עולם ע"ש סי' ע' ועי' בשו"ת מהרי"א או"ח סימן ר' וסי' ר"א, ובשו"ת חתן סופר הנ"ל ראיתי שהקשה על מהרי"א

שתי' דאיה"נ אסור לבטל מן התורה וקשה דהרי מבטל למצוה ומצות לאו להנות ניתנו ולא עדיף הביטול מהמצוה עצמה דמותר לעשות בא"ה משום דמלל"נ עכ"ל ובמחכ"ת לא ראה הגאון הנ"ל סוף תשובת של א"ז הג' זי"ע שכתב באר היטב בתשו' סימן ר"א או"ח הנ"ל בז"ל אלא דמצות לאו להנות נתנו ולהדלקת המנורה היה מותר לבטלו מדאו' ומה שחידש כבוד א"ז הגאון זי"ע הסברא דאיסור הנאה אין מבטלין איסורי לכתחלה כבר כ' כן גם בישועת יעקב הל' חנוכה סי' תרע"ז.

בתפלת על הנסים תקנו לומר מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך וי"ל מדוע תקנו דוקא בחמשה לשונות ונראה דהנה כמה גאונים סמכו חנוכה אדאורייתא יש שהיה סומכין על מה דאמרי חכז"ל נ"ח צריך להיות "נחמד" דהנה המהדרין מן המהדרין מוסיפין כל ח' ימים והיינו מ"ד עם השמשים וזה שסמכהו נ"ר ח"נוכה מ"ד ר"ת שלו "נחמד" גם נר' עפ"י הלצה לסמכהו לפ' מקץ כ' שברו לנו מעט אוכל דהנה לנ"ו בגמטרי' פ"ו וחצי שלו מ"ג ומעט מתיבת אוכל ר"ל סכום הקטן מתיבת אוכל הוי א' והוויין מ"ד ז"ש שברו לנ"ו דהיינו שישברו תיבת לנו ויהיה בחשבון גם מעט אוכל דהיינו האלף סך הכל מ"ד, וי"ל הטעם שתקנו לומר כל יום מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ביומי דחנוכה דבפסוק זה מרומז מה שהיונים היו רוצים לבטלם דהנה היונים היו רוצים לעקור שלא נשמור מ"ילה ש"בת ח"ודש וזה ר"ת שלו מ"זמור ש"יר ח"נוכת ואם מצרף גם מלת הבית אז הוי ר"ת שלו תיבת חמשה דהיינו חמשה נצחום והיו מבטלין הגזירה, תיבת לדוד בגמטרי' מ"ד והיינו מפני שנצחו תקנו מ"ד שידלקו מ"ד נרות בח' ימי חנוכה וע"כ נמי תקנו לומר בה' לשונות כנ"ל תרי"ג אותיות הם בעשרת הדברות עד אש"ר לרע"ך ותיבות אשר לרעך הם ז' אותיות לרמז על ז' מצות דרבנן מזה ראינו שמצוה אחרונה דהיינו חנוכה מרומז באות כ' בתיבת לרע"ך ע"כ נר חנוכה למעלה מכ' אמה פסולה.

להשכיחם מתורתך וצ"ע האיך מצינו שהיו רוצים להשכיחם מתורתינו הקדושה ונראה ליישב כי האריז"ל בס' כוונת פי' שהמנורה רומזת במספר כל כליה וגם גובה כמנין כל הפסוקים מכל ספר התורה מתחילתו הפסוק ראשון מכוון לאחד מכלי המנורה א"כ כיון שבטלו מצות המנורה ביטלו שפיר עי"ז גם את התורה, ובעוללות אפרים הביא שזהו הסוד מהפך של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול שלא שלטו בו יד האויבים רמז שישראל בוטחים לדורות שאין יכולין לבטל מהם התורה שנמשלה לשמן העולה על כל המשקים כך התורה כתיב בה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה שיש לה יתרון ביתר שאת ויתר עוז על כל החכמות וממנה תצא אורה לעולם כמו השמן המאיר לארץ

ולדרים עליה ונעשה נס זה במנורה המאור שבה שבעה קנים כנגד ז' חכמות הנכללים בתורה וכנגד ז' ספרים שבתורה בסוד אמרו חצבה עמודיה שבעה, ופך שמן זה מונח תמיד בחותמו של כהן גדול דהיינו בחותמו של הקב"ה הכהן הגדול הגבור והנורא כי באמת סתומים וחתומים דבריה ואין כל בריה יכולה לבא עד תכליתם לפיכך נעשה להם נס זה בהפך של שמן כי זה הוראה על ביטול מחשבה של השונאים שבקשו לבטל חודש שבת ומילה ש"מ"ן ר"ת ש"בת מ"ילה נ"ר והם מונחים בחותם כי המילה נקראת חותם כמ"ש וצאצאיו חתם באות ברית קודש, והשבת נקרא חותם כדאיתא במדרש משל למלך שעשה לו טבעת מה חסרה חותם כך מה היה העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה וכו' הירח היא אחת משבעה כוכבי לכת וכתיב ובעד כוכבים יחתום שלש אלה המונחים בחותם של הקב"ה וכן חתם ר"ת ח"ודש ת"ענוג מ"לה ותענוג זה שבת שנאמר וקראת לשבת עונג, ונראה לי שיש להמציא ראיה דגם מצות מילה היו רוצים להעביר שמצינו שהמילה נקרא חוק כמו שנאמר וחק בשארו שם זה שאמר להשכיחם מתורתיך היינו המנורה הטהורה שרמז לנר מצוה ותורה אור שרצו לבטלה וגם להעבירם מחוקי רצונך דהיינו מילה שנקרא חוק ע"ש חוק שחקקת בבשרנו.

בהפטרה לשבת חנוכה:

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ד' והנה יש להבין הלשון רני ושמחה וגם כפל לשון הנני בא ושכנתי בתוכך, ונ"ל דהנה קודם שחטאו אבותינו בחטא העגל היה הקב"ה שוכן בתוך טהרת לבבם של אבותינו ולא היה צריך למקדש לאמצעי' כי בגופם עצמם היה המקדש אבל לאחר שחטאו בחטא העגל נסתלקה השכינה מגופם והלכה לבית הבחירה ואח"כ הלכה מבית המקדש לבין הכרובים כמו שמצינו עשר מסעות נסעה השכינה עד שהלכה לגמרי מאת בני ישראל והנה לעתיד לבא יהיה כמו בימים הראשונים שלא יהיה צריך עוד לאמצעי אלא בטהרת לבבינו יהיה שכינת הקב"ה, וידוע הבחינה מבינה לעתים דיש שמחה בשתי דרכים כגון שהישועה בא לאדם בזכות אחרים אז אינו שמחה כ"כ כמו שאם הקב"ה שולח הישועה בזכות עצמו של אדם דאז יוכל לפרסם השמחה וז"ש ואני בחסדך בטחתי דהיינו אם רק חסד ממך שעשית בזכות אחרים יגל לבי בישועתיך רק שמחה שבלב אשירה לד' דהיינו שאוכל לפרסם שמחתי רק כי גמל עלי אם הישועה בזכות עצמי בא והנה אם יהיה השכינה בתוך לבינו אז נהיה במדריגה שנוכלו לפרסם שמחתינו כי בודאי מדרגתינו זה יהיה מחמת זכותינו וז"ש הכתוב רני ושמחה בת ציון דהיינו שני שמחות חדא מחמת כי הנני בא שאחזור לבא אליך ושמחה שניה מחמת ושכנתי בתוכך שאהיה בתוך טהרת לבבכם, ורני היינו

שמחה בלבי ושמחה היינו שמחה מפורסמת כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ד' היינו שכינה מדברת מתוככם וא"ש הכפל לשון.

פרשת ויגש

ויאמר יהודה מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק האלקים מצא את עון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו, ויאמר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם ויגש אליו יהודה וכו' וקשה כשאמר יוסף שכולם יהיו עבדים היו מרוצים לדבריו ואח"כ כשאמר שבנימין לבדו יהיה עבד ויגש אליו יהודה לדבר אתו קשות ועוד קשה למה אמר יהודה האלקים מצא את עון עבדיך בלשון רבים הלא הגביע נמצא רק ביד בנימין וגם צריך להבין מפני מה אמר הננו עבדים גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו ונראה לבאר ששבטי יה ראו והבינו שכל מה שאירע להם עתה עם הגביע הכל מן השמים והקב"ה רוצה להעניש אותם בשביל מכירת יוסף מדה כנגד מדה כמו לעבד נמכר יוסף ומוכרחים גם הם להיות עבדים ואל תקשה שבנימין לא היה שם במכירת יוסף ולמה יהי' הוא עבד אמנם בשביל אוי לרשע אוי לשכינו גם בנימין בכלל ע"כ כל זמן שיהודה היה סבר שכולם יהיו עבדים לא בא לחלוק עם יוסף כי גזירה היה מן השמים בעבור חטא מכירת יוסף כנ"ל וגם בנימין בתוכם משום אוי לרשע אוי לשכינו אבל כשאמר יוסף האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ואתם עלו לשלום אל אביכם אז ראה יהודה שאין זה מן השמים ולא מן ד' יצא הדבר כי לבנימין לא היה שום חלק במכירת יוסף רק הם היו שמכרוהו ועתה האיך יוכל להיות שיד ד' הוא שהם שהיו אשמים יעלו לשלום לאביהם ובנימין שהיה נקי מחטא זה הוא יהיה לעבד ע"כ מיד כשראה זה ויגש אליו יהודה.

ויגש אליו יהודה וכו' בי אדוני וכו' כי כמוך כפרעה ונ"ל דיל"ד לשון ידבר נא עבדך משמע שדבר עמו קשות ולשון בי אדוני משמע שדבר עמו בלשון רך וי"ל דאיתא בגמרא ע"י שהוסיף הקב"ה ליוסף אות אחת משמו זכה למלוך כי לד' המלוכה שנאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו וכו' וכן שבט יהודה זכה למלוכה דוד מלך ישראל מה"ט דבתוך שמו אותיות השם כולי הוי' ב"ה וא"כ י"ל למש"כ רשב"ם דתיבת פרעה פירושו מלך בלשון מצרים וא"ש ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני דייקא ר"ל בשמי היא השם הוי' ב"ה שהוא אדון כל הארץ ושמו בקרבו לכן ידבר נא עבדך דבר ר"ל אדבר עמך קשות ואל יחר אפך וכו' כי כמוך כפרעה ר"ל כמוך כמוני מלך גם אני מה"ט ראינן דשם הוי' ב"ה בשם יהודה ואות ד' ביהודה מותרת היא רמז מלכות ד"וד כדאיתא בזוהר פ' פנחס.

לאביו שלח יין ישן שמעתי דאיתא בן זקונים מה שלמד מזקנים משם ועבר מסר ליוסף וגם איתא הלומד מזקנים למה הוא דומה לשותה יין ישן יעקב אמר כי ארד אל בני אבל שאולה פירשו המפורשים אם נאבד בני הרי הוא רשע וא"כ אצטריך לירד לגיהנם בשבילו שכן דרך צדיקים ואיתא בילקוט כל העצים כשרים למערכה חוץ משל גפן כיון היין קרב במזבח הפרי מציל האילן וכן בן צדיק מציל אביו מגיהנם לכן שלח לו יין לסימן שהוא עומד בצדקו ואינו רשע שלא יצטרך לירד עבורו לגיהנם ולכן אמר אמותה הפעם שאין לי עתה מורא מגיהנם שיש לי בן צדיק שדומה ליין ישן שלמד מזקנים ויציל אותי מגיהנם כמו היין את הגפן.

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם והנה כבר עמד רש"י בזה לפרש כוונת פסוק ע"ש ועיני אחי בנימין השווה כולם ביחד ואמר כשם שאין לי שנאה על בנימין אחי כך אין לי שנאה עליכם כי מד' יצא הדבר להחיות עם רב ומה שאמר אח"כ כי פי המדבר עליכם פירש"י בלשון הקודש פסוק זה צריך ביאור איך שייך להדדי שאמר שאין לו שנאה עליהם כעל בנימין ואח"כ מסיים הראי' כי פי המדבר אליכם בלה"ק ואיזה ראיה היא זה שאין לו שנאה עליהם ונ"ל דהנה לכאורה קשה למה המתין יוסף כ"כ להודיע לאביו בשורה טובה כזה להחיות את רוחו ולא גלה אלא ע"י אחיו ונ"ל דלכך היה יוסף ממתין עד עתה מלהודיע לאביו בשורה טובה מפני שיוסף היה יודע שאם יגלה לאביו בעצמו יהיה צריך לספר לו כל מקראותיו וסיבותיו מה שאירע לו ומכירתו כיון שבענין אחר לא היה מאמין שהוא יוסף בנו אם לא היה מגיד לו בירור הדבר לכן לא היה רוצה לגלות את הדבר בעצמו לאביו כיון שהיה עושה רעה גדולה עי"ז לאחיו וראה שהקב"ה ג"כ לא רצה לגלות לאביו ומשו"ה לא רצה לעורר שנאת אבות על בנים וזה ראיה נכונה ליוסף שאין שום שנאה בלבו עליהם שהרי המתין מפני זה עד כה שלא לעורר שנאת אביהם עליהם, ואין לומר שמפני כך המתין עד כה שלא היה יכול לדבר בלשון הקודש כיון שעברו ימים כבירים אשר יצא מבית אביו ושכח את לשונו והם לא הבינו רק בלה"ק לכן נתן להם בזה הוכחה גמורה שהרי היה מדבר אליהם בלשון הקודש ואם היה רוצה לגמול להם רעה היה יכול להודיע לאביו וזה ראיה שאין לו שנאה עליהם וזה כוונת הכתוב והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כגומר שאין לו שנאה עליכם כמו על בנימין שהרי התאחרתי עד כה מרוב אהבה שיש לי אליכם ואין לומר שהמניעה היתה מחמת שלא אוכל לדבר בלה"ק ע"ז אמר שהרי פי המדבר אליכם בלה"ק וא"כ היתה מניעתו רק מחמת אהבה אליכם.

לכלם נתן לאיש חלפות שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חלפות שמלות ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים וכו ופירש"י ז"ל כזאת כחשבון הזה והרמב"ן ז"ל כתב. כי אין זה נכון שירמוז הכתוב על חשבון האתונות ע"ש ואיתא בגמרא מגילה ט"ז אפשר דבר שנצטער בו אותי צדיק וכו' אלא רמז לו שעתיד לצאת ממנו ממנו בן שיצא לפני המלך בחמש לבושי מלכות ע"ש וקשה כי על המתנה אשר נתן לבנימין שלש מאות כסף ולאחיו לא נתן כלום לא תירצו הגמרא איך עשה צדיק זה קנאה בין האחים עי' במהרש"א שם אמנם דע כי הנה באמת צריך להבין כי העשרה שבטים לא ירדו למצרים לשבר בר רק ב' פעמים בשני הרעב והביאו לביתם רק משא עשרה חמורים והלא איתא בעירובין פ"ב והעומר עשירית האיפה הוא מכאן אמרו כל האוכל בסדר זה הוא בריא יותר על כן הוא רעבתן פחות מזה הוא מקולקל במעיו א"כ עשירית האיפה ליום הוא לאדם בריא והנה איתא בגמרא בב"מ פ' א' שמשא החמור הוא לתך ט"ו סאים א"כ אם היה להם רק משא עשרה חמורים לעשרה שבטים שירדו לקנות בר לא הי' להם רק מאה וחמשים סאה לחשבון ט"ו סאין לחמור שהוא חמשים איפות ויוצאי ירך יעקב היו ששים ושש ויעקב ונשי בני יעקב גם עבדים הרבה היה להם ואנשי ביתם הנלוים עליהם א"כ איך אפשר שהיה מספיק להם כל הבר אשר הביאו על עשרה חמורים גם על ימים מועטים והמה לא ירדו רק ב' פעמים למצרים בשתי שני הרעב אבל דע שהיה לכל אחד מהשבטים עשרים חמורים בדרך שהוא משא שלש מאות סאין ואיתא בב"מ נ"ז דמקח השוה הוא ד' סאין בסלע כמו שאמרו המקבל עליו לספק מד' סאין בסלע ועמדו מג' וכשהיוקר גדול מאד הוא סאה בסלע כדאיתא ב"ב צ"ט ובמדרש רות איתא לא יצא אדם מארן לחוץ לארץ אלא אם יעמדו סאתים בסלע א"ר שמעון בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא הלא לעינינו הוא שהגמרא תופס המקח היותר ביוקר עד מאד והוא סאה בסלע ממילא לא קשה עוד מה שנתן לבנימין שלש מאות כסף ולא נתן מאומה לאחיו כי כסף האמור בתורה הוא סלע [קידושין י"א] וא"כ לא הוסיף יוסף אל בנימין כל מאומה כי בנימין לא היה עמהם בפעם ראשונה שבאו לקנות בר ואליהם החזיר לכלי אחד איש צרור כספו בשקו העולה לכל אחד שלש מאות כסף שהיה בעת הרעב סאה בסלע והיה לכל אחד משא שלש מאות סאים, ומעתה מאמר ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים מטוב מצרים ועשר אתונות וכו' כי מאמר כזאת מוסב על חשבון הנזכר כי כמו שנתן לבניו שלש מאות כסף מחיר המשא עשרים חמורים עשרה נשאו מטוב מצרים ועשרה נשאו לחם ובר ומזון ורמז בזה אל

יעקב אביו רמז גדול כי כל כהאי גוונא אשר סאה בסלע מותר לצאת מא"י לחו"ל ממו"ר הג' מהר"ם בנעטה זצוק"ל ונכון.

אל תרגזו בדרך איתא בגמרא דתענית דף י' אמר ר' אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך איני והא אמר ר' אלעאי בר ברכיה שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראוין לשרף שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני וז"ל רש"י לשרף באש דכתיב והנה סוסי אש וכתיב בההיא עניינא הלוך ודבר ואהכי כתביה לאשמעינן דאי לאו שהיו הולכין בעומקה של הלכה לא היו ניצולין ותוס' כתבו בד"ה ואין ביניהם דברי תורה וכו' טעמא דאיכא דבור וכו' ויש מדרש שהם היו מדברים דברים בטלים ומשו"ה ראוין לשרף עכ"ל כוונתם ולא מדיוקא נפ"ל אלא מגופא דעובדא כיון דעליות אליהו השמימה היה בסערה ולא היה צריך לסוסי אש אלא להורות להם שהיו ראוים לשרף על שדברו דברים בטלים ולענ"ד תמוה טובא מדרש זה וצע"ג חדא דאם רק להורות להם שראוין לשרף תרתי למה באו רכב אש וסוסי אש בחד מנייהו היה די להורות זה אע"כ משום עליית אליהו היה צריך לאלו שלוחי דרחמנא גם רכב וגם סוסי אש וע"כ מדיוקא נפ"ל הא בראוין לשרף כגמרן ועוד להמדרש שמעי' רק שראוין לשרף על שדברו דברים בטלים שהוא עובר בלאו הבא מכלל עשה ודברת בם ולא דברים בטלים אבל גמרן יליף אם אין ביניהם ד"ת אפילו שותקין ראוין לשרוף והא מנ"ר וע"כ רק מדיוקא נפ"ל טעמא דאיכא דבור הא ליכא דיבור ראוין לשרף ועוד תמוה להבין איך אליהו ואלישע עברו על עשה ודברת בם ולא בדברים בטלים ח"ו להאמין עליהם ככה למה גם לעת כזאת אשר אז נתעלה אליהו לשמים, ועל ארבעה לא אשיבנו דאיתא בתנא דבי אליהו פ"ה דף ט"ו וז"ל ואל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה כדי שיאמר זכור איש פ' לטוב שם ההלכה קבע בידי שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר ואין דבר אלא ד"ת שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ד' וכשנשתלח מלאך אל אליהו ואל אלישע לסלק את אליהו מן העולם כא ומצאן שהיו עסוקין בד"ת ולא היה יכול לשלוט בהם וכו' שנאמר והנה רכב אש וכו' ויעל אליהו וכו' רכב אש אלו דברי תורה נביאים וכתובים וסוסי אש אלו משנה הלכות ואגדות מכאן אמרו שני בני אדם שהולכין בדרך ועוסקים בתורה אין דבר רע יכול לשלוט בהם עכ"ל הרי אליהו בעצמו גילה לנו איך היה המעשה שהיו עוסקים בד"ת בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ והיינו הלכות פסוקות כנ"ר באופן דאי אפשר לקיים דברי המדרש שהביאו תוספות וצל"ע.

וגם גמרן לכאורה פליג עם התנא דבי אליהו הנ"ל דבגמרן יליף דאין ביניהם ד"ת ראוין לשרף ותדב"א יליף איפכא דאם עוסקים בתורה אין דבר רע יכול לשלוט בהם ונראה טעמא בזה דלכאורה קשה מנ"ל לגמרן למילף הא דיוקא דראוין לשרף ופירש"י דלהכי כתבו קרא הלוך ודבר לאשמעי' דאי לאו שהיו הולכין בעומקה של ההלכה לא היו ניצולין כנ"ל ולתנא דבי אליהו הנ"ל הא ילפינן מיניה שלא יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה וא"כ להכי איצטריך קרא אבל שראוין לשרף בלא זה מנ"ל, ונ"ל באמת מה"ט שונה תנא דבי אליהו וסיים איפכא מגמרן כנ"ל דאם עוסקים בתורה אין דבר רע יכול לשלוט שהרי ניצולו ויפרידו בין שניהם כתיב וממילא נשמע הא ולא מיתורא דקרא אבל גמרן לטעמיה יליף הא דאל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה מקרא אחרינא בברכות דף ל"א רק מסברא לכן יליף הכא כנ"ל ובזה ניחא לי האי דברכות ל"א הנ"ל אין עומדין להתפלל וכו' ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה וכן לא יפטור אדם מחבירו וכו' ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זכרהו וכו' והגאון מ' אליהו מווילנא זצוק"ל הגיה בברייתא קמייתא וז"ל בד"ה אלא מתוך דבר הלכה צריך להיות מתוך שמחה של מצוה ותו הגיה בד"ה וכן תני מרי המלה וכ"ן יש למחוק עכ"ל ולכאורה טעמו בהג"ה זו משום סיום הברייתא שכן מצינו בנביאים הראשונים אלו אליהו ואלישע שנפטרו זה מזה מתוך דבר הלכה הלך ודבר בתורה שבכתב ובע"ס וכדיליף לה בהדיא הכא התדב"א מהתם דאל יפטור אדם וכו' אלא מתוך דבר הלכה שכן מצינו וכו' וכן תני מד וכו' וא"ץ להגיה וצ"ע אמנם לפמ"ש ניחא דע"כ מגמרן הכא פליג התדב"א הנ"ל מדיליף מהתם דאין ביניהם ד"ת ראוין לשרוף כנ"ל וצריך להגיה ומ"מ צ"ע דהא סוף סוף גם לגמרתינו התם הכי הוי עובדא ושמעי' מיני' נמי האי לכאורה ויש לתמוה עוד להאי תדב"א דיליף מהתם שאל יפטר וכו' אלא מתוך דבר הלכה וכו' סוסי אש אלו משנה הלכות ואגדות א"כ מאי פריך בש"ס הכא שאמר יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה איני והא"ר אלעאי שני ת"ח שמהלכים בדרך וכו' והא שאני התם שיודעים היו כולם שבאותו יום יסתלק מהם אליהו ומשום אל יפטר וכו' אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו ודבר הלכה דוקא הלכה פסוקה וליכא חששא דשמא יתעו בדרך שהרי א' מהם נוסע וכו' אבל אחי יוסף שהלכו כולם יחד ליתא דה"ט דזכרהו א"ל אל תתעסקו וצ"ע ונראה באמת זהו כוונת תירוץ הש"ס הא למגרס הלכות פסוקות גבי אליהו הוא דשרי וחיובא משום אל יפטר והא לעיוני גבי אחי יוסף שהלכו יחד

ליתא חיובא דבר הלכה פסוקה כמובן ועוד נראה הא באמת ר' אלעאי ע"כ לא ס"ל להא דתדב"א דא"כ מנ"ל למילף ראוין לשרף כנ"ר.

והנה לשון רש"י הנ"ל נראה כוונתו ראי' הש"ס הוא מלשון הלוך ודבר ע"כ היו הולכין בעומקה של הלכה שנקרא כן כמ"ש במגילה דף ג' ועירובין דף ס"ג וילך יהושע בתוך העמק שהלך בעומקה של הלכה וכן פירש"י בחומש אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה היינו העיון בעומק הולך ממחשבה למחשבה ולכן פריך הש"ס על הא דאל תתעסקו בדבר הלכה עסק דייקא היינו נמי לעיונא כמ"ש הטו"ז או"ח סימן מ"ז סק"א לכן פירש רש"י הכי לפי הס"ד דמקשה אבל למסקנא דמשני הש"ס הא למגרס צ"ל הלוך ודבר להכי כתבי מלאשמעינן הא ללמוד מהתם דאל"ה לא היו ניצולין אלא שני ת"ח שמהלכין בדרך ואין ביניהם ד"ת יכו' ראוין וכו' אמנם בתנא דבי אליהו הנ"ל בפי' מתיבות דבר וסוסי אש ילפי' ליה אין דבר אלא ד"ת שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ד' ה"נ הלוך ודבר והנה רכב אש [א"ה ויכולין לפרש ג"כ הלוך ודבר שהיה דבורם בדבר הלכה וה רמז לנו תיבת הלוך מלשון הלכה ועי' פירש רש"י בגמרא דסוטה דף מ"ט ע"א ראוין לשרוף שעל מנת כן בא הרכב אש עליהם וזה קרוב לפי' התוס' שהביא בשם המדרש ממילא קושי' של א"ז הג' זי"ע קשה ג"כ על פירש"י דסוטה וצ"ע].

אל תרגזו בדרך פירש"י אל תתעסקו בדבר הלכה וקשה מפני מה לא הזהיר יעקב לבניו על זה ונראה דאיתא במפורשים דדין זה אל תתעסקו וכו' הי' דבר חדש שלא היה ידועה עד עתה ע"כ היה צריך יוסף להזהירם עתה דאיתא במגילה דף ט"ז גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שהרי יעקב לא נענש על שהיה בביהמ"ד שם ועבר רק עונשו היה על כ"ב שנים שהיה בבית לבן ונגד זה היה נענש יעקב אשר לא ידע את יוסף כ"ב שנים ממילא נכון הדבר דסברא מוכח דכיבוד אב גדול מתלמוד תורה דהא אין לך מצוה גדולה משבת ששקולה כנגד כל התורה ואמרינן נמי בגמרא דחולין דף ה' חמירא ליה שבת מע"ז ואעפי"כ אמרי' בפ"ק דיבמות איש אמו ואביו תראו וסמוך ליה שבת לומר שאינו דוחה כיבוד אב ואם את השבת הא לאו הכי הוה אמינא דדחי ממילא מסברא החיצונה הוה אמינא דכיבוד אב גדול מתלמוד תורה לפי"ז לא היה צריך יעקב להזהיר את בניו אל תתעסקו בדבר הלכה דהא אם יתעסקו יש חשש שירגיז עליהן הדרך ויהי' להן עיכוב הדרך זמן יותר לבא לבית אביהן ממה שהיה ראוין לבא ויעקב היה שלחם להביא שבר ממצרים ממילא אין לך ביטל כיבוד אב מזה אם כן בודאי הי' דעתם שלא יתעסקו בדבר הלכה אף דאמרינן גדול ת"ת יותר מכיבוד אב הא דרשה הנ"ל עדיין לא היה בעת ששלח יעקב את בניו מצרימה לפי"ז לא היה צריך להזהירם שלא יתעסקו

בדבר הלכה כי ממילא לא יתעסקו כי גדול כיבוד אב ואם אבל אחר זמן בעת אשר שלח יוסף את אחיו וכבר נודע יוסף לאחיו ובישר את אביו שעדיין הוא חי וזה היה אחר כ"ב שנים אם כן ממעשה זה יש ראיה ברורה דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב כיון דראינו דלא נענש יעקב על אותן י"ד שנים שהיה בביהמ"ד של עבר אלא נענש רק על כ"ב שנים שהיה אצל לבן אם כן רק עתה בזמן ההוא יש לחוש שיתעסקו בדבר הלכה כיון דמוכח השתא דגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב לזה הוצרך יוסף להזהירם על זה אל תתעסקו בדבר הלכה רק עתה ולא יעקב ודו"ק.

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב וכו' וקשה מאי כולי האי בראות ששלח לו העגלות שאשר בשביל זה ותחי רוח יעקב ונראה דאיתא בגמרא דנזיר הא דגזרו טומאה על ארץ עמים משום אוירא או משום גושא ונפקא מינה ליושב בקרון אי משום גושא לא נטמא היושב בקרון ואי אמרינן משום אוירא נטמא אף שהוא בקרון ואיתא במדרש דארץ גושן נתן פרעה לשרה לכתובתה והיא כארץ ישראל וקדושת ארץ ישראל עליה וא"כ יוכל יעקב לאמר ליוסף אף אם תושיב אותי בארץ גושן שהיא כא"י אבל קודם בואי לארץ גושן יצריך אני לעבור דרך ארץ עמים עד בואי שמה ואקבל טומאה בדרך לכן שלח ליעקב עגלות שיוכל לישב בקרון ואז לא יקבל טומאה מארץ עמים ולכך אמר הכתוב וירא יעקב את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו בהם ותחי רוח יעקב בראותו שלא יקבל טומאה מארץ עמים [א"ה עיין בתורת משה מהגאון חת"ס זצוק"ל שזה תלוי בפלוגתא באהל זרוק אי שמיה אהל ועיין בתוס' נזיר דף נ"ה ע"א].

וירא יעקב את העגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו וקשה לי דתיבת לשאת אותו הוי כמיותר ונ"ל דאיתא אין מקבלין מתנה מן הנכרים והטעם משום דלא יגרום ישראל שיקנה נכרי עוה"ב וא"כ קשה על יעקב שקבל מתנות מן פרעה וי"ל דהנה עיקר הטעם שלא יקבל מתנות מן הנכרי הוא משום שלא יקנה עוה"ב אבל אם אין הנכרי מכוון למצוה רק כדי להתפאר אז מותר לקבל ממנו מתנות כי אז אין קונה לו עוה"ב וא"ש וירא יעקב את העגלות אשר שלח פרעה וקשה האיך היה מקבל מתנות מן הנכרי על זה אמר אשר שלח פרעה לשאת אותו ר"ל כדי שינשא בפני האדם לכך שלח אותו ולא היה מכוון למצוה א"כ מותר לקבל ממנו מתנות [א"ה עיין בשו"ת בית שערים או"ח סימן ס"א אם מותר לקבל נדבות מעכו"ם לבנין ביהכ"נ] [**א**"ה בדברי א"ז הג' זי"ע יוכל ליישב קושי' הטו"ז ביו"ד סי' רנ"ד דאיתא במחבר שם אסור לישראל ליטול צדקה מן העכו"ם בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מהעכו"ם בצנעה הרי זה מותר וכו' מלך או שר עכו"ם ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירין אותו

משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי עכו"ם בסתר וכו' וכתב בטו"ז אבל לישראל לא דכתיב ביבוש קצירה תשברנה פירוש כשיכלה לחליחות זכות של אוה"ע אז ישברו וקשה דברישא התירו לקבל בצינעה ולא איכפת לן במה שיהיה לעכו"ם זכות בזה ובדרישה הקשה זה ותירץ שיחיד המקבל כיון שהוא נהנה מותר אבל גבאי שאין לו הנאה אסור לגרום זכות לעכו"ם בשביל הנאת אחרים והוא תמוה דהאיך נתיר לו להאריך הגלות בשביל הנאתו ע"ש בטו"ז ונראה לתרץ קושי' הטו"ז דאיתא בגמרא דב"ב דף י' ע"ב אימא דשבור מלכא שדרה ד' מאה דינרי לקמיה דר' אמי ולא קבלינהו משום שנאמר ביבש קצירה תשברנה וגם איתא שם בגמרא כל צדקה שאוה"ע עושין חטא הוא להם שאינם עושים אלא להתגדל בו עיי"ש ונראה דאיתא ביו"ד שם דיותר מעלה ליתן צדקה לתוך קופה של צדקה מליתן לעני, א"כ אם עכו"ם נותן ליד עני אז בודאי אין עושה לשמה רק כדי להתגדל לכך שרינן לו כדי חייו משא"כ הא דשדרה אימא דשבור מלכא לר' אמי היינו בנותן לגבאי דצדקה אז מסתמא עביד לשמה לכך אסור לקבל].

וישתו וישכרו עמו איתא בגמרא דשבת דף ל"א מכלל עד השתא לא שתו וקשה ולמה לא שתו שמעתי טעם דאיתא נכנס יין יצא סוד ובמדרש איתא שיוסף גילה סודם ע"י הגביע והשתא א"ש שלא שתו יין שלא יתגלה סודם שמכרו את יוסף אבל עכשיו שגילה יוסף ע"י הגביעה את סודם אז היו שתו יין

ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם וירא את העגלות אשר שלח יוסף ותחי רוח יעקב אביהם ופי' רש"י סימן מסר להם יוסף במה היה עוסק כשהיה פורש ממנו בפרשת עגלה ערופה והוא וירא את העגלות אשר שלח יוסף ויש לדקדק למה לא האמין להם ונראה דעל הרוב אם יש לאדם כל טוב אינה נוטה לבו לעסוק בתורה ע"ד וישמן ישורון וכו' וכל מי שאינו עוסק בתירה אינו צדיק כי הא בהא תליא כמו שאנו אומרים בתפלה השיבנו אבינו לתורתך ואח"כ קרבינו מלכינו לעבודתיך כי מידת התורה שמביאה לידי מעשה והנה ידוע שצדיק נקרא בשם חי כי גם במיתתם נקראים חיים ושפיר מובן הכתוב עוד יוסף חי ר"ל שהוא צדיק גמור ונקרא חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ר"ל שהוא צדיק אף שהוא מושל בכל ארץ מצרים ותורה וגדולה במקום אחד יחדיו יחוברו אצל יוסף ויפג לבו כי לא האמין להם ר"ל שיעקב לא רצה להאמין כי לא האמין כי ברוב זה אינו בנמצא שעשיר יהיה ג"כ צדיק מעטים המה אחד בעיר ואח"כ וירא את העגלות אשר שלח יוסף והוזכר לו פר' עגלה ערופה ר"ל שהיה עוסק בתורה אז ותחי רוח יעקב אביהם שעוד הוא מחזיק בתומו.

שאול בן הכנענית וכו' איתא בתוס' גיטין דף י"א שבתאי שם גוי שם רוח רעה אבל שבתי שם ישראל משמע שאין קורין לישראל בשם שד וצ"ע ביוסף שמצינו יוסף שידא בעירובין מ"ג סי' י"א הנה התם פירש"י דלא מינטר שבתא וע"כ צריך לפרש כן א"כ התם לא הישראל נקרא בשם שד אלא איפכא אותו השד שאמר הני שב שמעתא קמיה דר"ח וקמיה דרבא קראו אותו חכמי התלמוד בשם יוסף אולי משום שלא רצו להזכיר שם שד מזיק בלבד ע"ד ותבחר לשון ערומים הוסיפו לו שם קודש אבל ביבמות דף קכ"ב ע"א איתא אר"ח א"ל יונתן שידא וכו' והתם פירש"י וז"ל לימדנו יונתן שידא שד היה או בקי בהן עכ"ל הנה לפי' א' למי הכי הוי השד שלימד כן לר"ח קראו אותו גם בשם קדש יונתן ג"כ מטעם הנ"ל ולפי' ב' ישראל היה הרי ביאר רש"י דה"ט דכינוהו גם בשם שידא על שם שהיה בקי בהן ושם העצם שלו היה יונתן בלבד ולא הזכירו אותו בכינוי זה אלא אז באותו פעם ע"ש אותו שמעתא שלימד לר"ח דשדים בבואה דבבואה לית להו שהיה בקי בהן כנ"ל וע"ד המאמר שאול ע"י שמלכותו היתה שאולה בידו לכן נקרא שאול ופירושו עפ"י התוס' ר"פ ב' דיינין שאין קוראין בשם רשע ומצינו, בתורה ושאול בן הכנענית ופירש"י זה זמרי שעשה מעשה כנענית וקשה איך קראו לשאול בשם חוטא כזמרי נ"ל פשיטא שאם יש גם צדיק באותו שם ודאי שפיר מסקי' בשמיה ולא איכפת לן במה שגם יש רשע בשם זה והנה שם שאול שם מצינו עוד בתורה בס"פ וישלח שאול מרחובות הנהר ואותן מלכים קדם שזכו והצליחו למלוכה קיימו ז' מצות ב"נ מחסידי אוה"ע היו דומיא דמלך שאחריו שם בעל חנן וכו' ופי' הרמב"ן שהיה שמו חנן לבד והרי חנן ודאי מסקי' בשמיה בתורה ר"פ ב' דייני וכו' וכמה תנאים וגם בכתובים הרבה צדיקים בשם חנן וכבר כתבתי בארוכה בזה בתשובה א' ומה"ט שפיר קראו למלך ראשון שבישראל ג"כ שאול כנ"ל ועוד נ"ל הא דלא מסקי' בשם רשע נפק"ל מקרא ושם רשעים ירקב היינו מן אז ואילך שאמר שלמה כן במשלי ברוה"ק אבל בדורות שקדמו לו י"ל לא קפדו ושאול המלך היה קודם זה קרא דשלמה ולפי"ז ניחא נמי אפילו את"ל דשאול מלך אדום בס"פ וישלח ל"ה צדיק שומר ז' מצות ב"נ שפיר אסקינן בשמי א"ה פירש"י כאן על שאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני וכו' ובתרגום יונתן שם כתב שאול זה זמרי דעבד עובדא דכנעני בשטים עיין בשו"ת מהרי"א או"ח קצ"ט].

ויבך על צואריו עוד וכו' אמרו רז"ל יעקב לא נפל על צוארי יוסף שקרא ק"ש וק' למה לא קרא יוסף אז ק"ש ונר' לבאר דאיתא על כ' חיה רעה אכלתהו טרוף וכו' זו אשת אדוניו שסבר יעקב שנכשל בה יוסף ואיתא ג"כ שלא יצא מלך משבט שמעון מפני שנכשלו בשטים בזנות ואיתא בחגיגה דף ח' מעוות לא יכול לתקון זה שביטל ק"ש ר"ש אומר

איזה מעוות לא יכול לתקן זה שבא אל הערוה וא"כ אם באמת היה יוסף נכשל בזנות היה מעוות שלא יכול לתקן כדין בן נח שבא לאשת חבירו ואז לא היה זוכה להיות מלך מחמת זנות שנכשל ע"כ כשראה יעקב את יוסף במרכבתו המשנה כדרך המלכים והוא סבר חיה רעה אכלתהו שנכשל באשת אדוניו ואעפי"כ זכה למלוכה ע"כ פי' דמעוות לא יכול לתקן קאי על ביטל ק"ש בזמנו שאין לו השלמה עוד אח"כ לכן קרא יעקב אז ק"ש כי אז היה זמן ק"ש כוותיקין נץ החמה כי בלא זה היה לו זמן לקרות ק"ש אח"כ אכל יוסף רצה להראות לייעקב במה שלא קרא ק"ש בעונתה דהלכתא דק"ש יש לה תשלומין א"כ פ' מעוות שלא יכול לתקן קאי על מי שבא על הערוה וא"כ יש ראיה מזה מדזכה יוסף להיות מלך ע"כ לא חטא ולא נכשל.

פרשת ויחי

ויקרבו ימי ישראל למות וכו' שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת פירש"י חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום וכו' ונ"ל לפרש הכתוב הנ"ל דהנה רש"י פי' על שמח זבולון בצאתך וישששכר באוהלך שזבולון עסק בפרקמטיא והיה מפרנס לישששכר ולשניהם היה שכר אחד אעפ"י דרק ישששכר עסק בתורה מ"מ כיון דזבולון היה מפרנס אותו וישראל ערבים זה בזה והיה השכר לשניהם והנה ידוע דיד מרמז לצדקה ותשלח ידך לצדקה פתח תפתח את ידך וירך מרמז לתורה כמו דאיתא בגמרא ר' חייא היה דורש בחוץ אמר ליה ר' זירא למה אתה דורש בחוץ א"ל משום דכתיב חכמה בחוץ תרונה א"ל אל תדרוש רק בסחתר דכתיב ירכתי ביתך מה ירך בסתר אף תורה בסתר וכמ"ש בשה"ש חמוקי יריכיך ודרשי' מה ירך בסתר אף תורה בסתר גמרא סוכה ל"ט נמצא דתורה נקרא ירך והנה יעקב אע"ה עסק בחורה דכחיב ויעקב איש תם יושב אוהלים אבל צדקה לא היה בידו לעשות אבל יוסף להיפך הוא היה עסק בצדקה שעל ידו היה ניזון כל העולם בימי הרעב וכשקרבו ימי ישראל למות היה מחשב בלבו שלא היה מקיים מצות צדקה ע"כ אמר ליוסף שיתן לו חלק מצדקה שלו והוא יתן לו חלק מתורתו כמו זבולון וישששכר והיו שניהם כאחד ונחשב כאלו שניהם עסקו בכל המצות וידוע דתורה נקראת אמת וצדקה נקרא חסד וז"ש שים נא ידך היינו צדקה שלך תחת ירכי תחת תורתי שנקרא ירך וממילא ועשית עמדי חסד דהיינו צדקה ואני אעשה עמך אמת היינו תורה שלי ועי"ז ועשית עמדי חסד ואמת יהי' נשלבים אתי צדקה יתירה וגם לי גם לך יהיה.

אנכי אעשה כדבריך וקשה הו"ל להשיב סתם כן אעשה תיבות אנכי וכדבריך מיותרים המה וגם קשה מה שאמר יעקב השבעה לי אחר שהשיב יוסף לו אנכי אעשה כדבריך

ולא אמר מיד השבעה לי ועוד יש לדקדק מ"מ היה יעקב מסופק ביוסף שלא יקיים צוואת אביו ונראה דאיתא בגמרא דסוטה דף ל"ו ע"פ ויאמר פרעה עלה וקבר את אביך כאשר השביעך ופירש"י ג"כ וז"ל ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודף על ע' לשון ואתה אינך מכיר בו וא"ש באמת יוסף היה מדעתו דנפשו ודאי עביד מה שצוה עליו אביו רק שהיה מתירא שפרעה יעכב על ידו וז"כ אנכי אעשה כדבריך אף בלא שבועה ודייק לשון אנכי בודאי מאתי לא יהי' המניע וכדבריך נמי דייק ושש אנפי על אמרתיך אך על זה אני ירא אילי לא יאבה פרעה לשלח אותי להשכיבך במשכב אבותיך ובאמת כן היה רק על זה השיב יעקב ליוסף השבעה לי ומחמת השבועה בע"כ יסכים פרעה כמ"ש רש"י ז"ל עונ"ר דאיתא בשל"ה הק' מדוע יעקב נקבר בארץ ויוסף עצמותיו בלבד נכנסו ומשה לא זכה כלל דה"ט משום דשלשה שותפים הם אדם הקב"ה ואביו ואמו חלק האב הוא גידין ועצמות וחלק האם הוא בשר ודם ומאחר שיצחק ורבקה שניהם קבורים בארץ ע"כ יעקב נקבר ג"כ בארץ דהיינו חלק שיש לו מאביו יצחק שהוא גידין ועצמות והחלק שיש לו מאמו רבקה דהיינו בשר ודם נכנס ג"כ לארץ אבל עמרם ויוכבד אביו ואמו של משה שניהם נקברו בחו"ל ולא באו אל הארץ ע"כ נקבר משה ג"כ בחו"ל אמנם יוסף שאביו שלו יעקב נכנס לארך ע"כ החלק ההוא שהיה לו מיעקב דהיינו גידין ועצמות נכנס ג"כ לארץ אבל רחל אמו נקברה בחו"ל ע"כ גם החלק ההוא שיש לו מאמו רחל דהיינו בשר ודם לא נכנס לארץ ע"כ אמר יוסף אנכי אעשה כדבריך ר"ל גם אני אצוה את בני שיוליכנו לקברי א"י ע"כ אני מוכרח לעשות כדברך לשאת אותך לארץ אף שלא אשבע על הדבר מאחר שאמי רחל נקברה בחו"ל מעתה אי אפשר שוב שיהיה גם גופי דהיינו בשרי ודמי נכנס לשם ואם אתה לא תיכנס א"כ גם מעצמותי לא יכנסו לשם וע"כ מוכרח אני לעשות כדבריך דייקא שעכ"פ עצמותי יכנסו לארץ ודו"ק

ואני בבואי מפדן וכו' נראה לפרש המשך הפסוקים שידוע שירבעם הדיח את ישראל חטא והחטיא ומתוך זה גרם לבסוף גלות לישראל ע"כ הי' רוצים אחיו להרוג את יוסף שראו ברוח הקודש שירבעם יוצא מיוסף וכתיב וילך ירבעם שכם כי שמה באו ישראל להמליך אותו שכם היה מקום מוכן לפורענות שם מכרו את יוסף ושם נחלקה מלכות בית דוד ע"כ מכרו את יוסף בשכם הואיל שראו שעל ידו יוחלק מלכות בית דוד ויבא גלות לישראל וז"כ הכתוב ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל וכו' ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם ופירש"י שהיה יעקב מתנצל על שלא קברה בארץ ישראל כדי שתהיה

לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן אמנם קשה על מה התפללה רחל יותר מן שאר אמהות לזה בא הכתוב כמתרץ וירא ישראל את ב"נ"י יוסף ר"ת בנ"י ירבעם ב"ן נ"בוט מאפרים, ור"ת י"הוא ב"ן נ"משי שיצא ממנשה ויאמר מי אלה ר"ל מהיכן יצאו אלו שאינם ראוים לברכה מכם ירבעם שעתיד לצאת מאפרים והוא גורם הגלות ודו"ק.

ראה פניך לא פללתי והנה הראה אותי אלקים גם את זרעך וכו' וקשה להכין הלשון הראה אותי דהוה ליה למימר והנה הראה לי אלקים וכו' דמילת אותי אין לו הבנה ונראה דאיתא שבאמת היה רוצה יוסף לשכב עם אשת פוטיפרע אך שבא דיוקנו של אביו אצלו ואמר לו עתיד אחין לעמוד על אפוד ואתה תעמוד חוצה ונעץ עשרה צפרניו בקרקע ויצא זרע מבין עשרה צפרניו ובזה איבד עשרה בנים דהוה ליה להוליד י"ב שבטים אם כן אמר יעקב ראה פניך לא פללתי כי כמעט נשתקע בטומאה אלו היית שוכב עמה אך עשה ד' והציל אותך מכח והנה הראה או"תי אלקים פירש שהקב"ה הראה לך צורתי ומתוך כך לא עשית הרעה הגדולה ועוד גם אח זרעך רצה לומר זרעך היוצא מבין צפורנך גרם שלא שכבת עמה ולכך ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך לי הם דלכאורה קשה עד בואי אליך מצרימה נראה כמיותר אטו לא ידעינן דנולדו לו טרם בואו מצרימה ועוד מאי לי הם לשון עבר כאלו כבר הם שלו ובאמת רצה יעקב עתה שיהי' שלו כראובן וכשמעון וא"כ הוה ליה למימר לי יהיו אבל יובן שפיר והכי קאמר ועתה שני בניך הנולדים לך דבאמת אלו שכבת עמה והיית נשתקע בטומאה ולא הולדת אפי' בן אחד בקדושה והא דנולדת לך אלו שנים הוא מכח בואי אליך ר"ל דלשון עד הוא כמו בשבילי הואיל שאני בא אליך מצרים באותו פעם וראית שם דיוקני ולכך לי הם פירוש לי שייכים מאחר שאני הצלתי אותם.

וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים וכו' ויאמר יוסף לא כן אבי כי זה הבכור וקשה על יוסף מדוע המתין מלהסיר יד אביו עד אחר הברכה ולא קודם לכן ונראה דאיתא שיש חילוק גדול בברכה הנתנה להמברך ע"י שליח דהיינו כהן או מלאך או שהקב"ה נותן הברכה להמברך ע"י עצמו והנה אם שפע הברכה מגיע להמברך ע"י הקב"ה נמצא מגיע שפע ברכת ד' מיד ימינו של הקב"ה על יד שמאל של המקבל ואז יד שמאל של המקבל יותר טוב מימינו משא"כ כשהוא מקבל שפע ברכת ד' ע"י מלאך או כהן שהם שלוחי דרחמנא הדבר הוא בהיפך כי אז יד שמאל של מלאך או כהן הוא יותר טוב כי הוא מקבל שפע ברכה מיד ימינו של הקב"ה על יד שמאלו כדאמרן, ואח"כ מהפך המלאך או הכהן ונותן משמאלו על יד ימין המברך ואז הימין של המברך הוא יותר טוב מיד שמאלו ובזה הוא נכון

בנקדים דאיתא בזוה"ק המלאך הגואל וכו' זהו מיכאל שר הגדול שעל ידו קיבל יעקב את הברכות לברך את הנערים, והנה יוסף כשהעמיד הנערים דהיינו מנשה הבכור ואת אפרים להיותם מזומנים לברכה העמיד מנשה הבכור נגד ימין של יעקב ואפרים נגד שמאלו של יעקב בכדי שיגיע ימין של יעקב על הבכור ושמאלו של יעקב על הפשוט ויעקב אבינו שיכל את ידיו והניח יד ימינו על ראש אפרים הפשוט ויד שמאלו על מנשה שהוא הבכור ואז שתק יוסף מלומר לא כן אבי כי זה הבכור כי יוסף סבר שיעקב אבינו קיבל שפע ברכתו מהקב"ה ע"י עצמו ואז שמאלו של יעקב יותר חשוב מימינו כי שפע יד ימין הקב"ה מונח על שמאלית של יעקב ולפיכך סבר יוסף מה שהניח יעקב יד שמאלו על ראש מנשה הבכור כי בזה חלק כבוד לבכורה להניח שפע יד ימין הקב"ה על ראש מנשה ואחר ששמע יוסף שיעקב ברך את הנערים בלשון המלאך והורה בזה שקיבל שפע ברכת ד' ע"י מלאך כדאמרן זהו מיכאל ולעיל אמרינן כשהמברך מקבל ברכת שפע ד' ע"י מלאך או ע"י שליח אז ימין המברך יותר טוב משמאלו לפיכך ויתמוך יד אביו ויאמר לא כן אבי כי זהו הבכור ויעקב אע"ה השיב ידעתי בני וכו' ודוק היטב.

וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וכו' ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים ופירש"י כל העולם יתמלא בצאת שמעו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון שעתיד יהושע לצאת ממנו ואיתא בזוהר שאמר יעקב ידעתי בני שלא חטאת באשת פוטיפרע וברחת ממנה ולא נטמאת בה ע"ש ולכאורה האיך תלי' ב' דבריה אלה בהדדי שאמר לו ידעתי שלא חטאת באשת פוטיפרע ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו שיצא ממנו יהושע שיעמיד השמש והירח ונראה דאיתא במדרש פ' וישב למה נסמכה פרשת תמר למעשה אשת פוטיפרע לומר לך מה תמר נתכוונה לשם שמים אף זו נתכוונה לש"ש דאמר ריב"ל ראתה באסטרוגין שלה שעתידה להוליד ממנה ואינה יודעת אם ממנה או מבתה, ואיתא בספר גלגולי נשמות באות מ' וז"ל כתב הרב מוהר"ר חיים ויטל הטעם שלקח יהושע את רחב הזונה זה הוא להיותו גלגול יוסף ומה שלא לקח אשת אדוניו לקח עתה בהיות שבאתה בגלגול רחב עכ"ל ולפי"ז נסתר טענת אשת פוטיפרע דאפשר ליוסף לתרץ ולומר דמראה אסטרגולין קאי על הגלגול שהוא עתיד להתגלגל ביהושע והיא עתידה להתגלגל ברחב ואז יולד ממנה ולא עתה אמנם עיקר טענתה הוה כיון דהוא בכור ודאי לא יבא בגלגול כדאיתא בפליאה דהבכורים אינן מגולגלין כלל דלזה בחר ד' בבכורים כדי שלא יבואו כלל לידי גלגול ועוד איתא במדרש פ' ויחי שאמר יהושע להשמש הלא עבדא דאבא את דכתיב השמש והירח משתחוים לי ע"ש לכאורה קשה וכי מפני שהשמש היתה עבד ליוסף לכך תהיה ג"כ עבד לבניו

ובני בניו הלא עבד עברי אינו עובד לבנו רק יוצא במיתת האדון וא"כ אחר מיתת יוסף יצאה שמש לחירות כדאיתא בקידושין דף י"ז אלא נראה כיון דיהושע היה גלגול יוסף והוי כאלו יוסף בעצמו היה חי כנ"ל לכך נתאמץ יהושע להחזיק את השמש לעבד, וזהו כוונת הפסוק הנ"ל ידעתי בני ידעתי שלא חטאת באשת פוטיפר אף שאמרה לך שראתה באסטרגולין שתלד ממך אפי"ה לא שמעת לקולה מפני תשובתך שהשבת לה דהמראה קאי על הגלגול שאתה עתיד להתגלגל ביהושע והיא תתגלגל ברחב ואז תוליד ממך ולא עתה רק כדי שלא יטען בעל דין ולומר מאן יימר דסוף יגלגל ביהושע וזה אמר ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים כלומר שעתיד יהושע לצאת ממנו שיעמיד השמש והירח מפני שהיו עבדים ליוסף אך שמן הדין הם ראוים לצאת לחירות אחר מיתת יוסף אלא מוכח מזה דיוסף מגלגל ביהושע לכך שפיר יהיה בכח יהושע להעמידם כנ"ל וא"כ ראיה ברורה היא דיוסף יגלגל ביהושע לכך שפיר אמר בזה ידעתי שלא חטאת ולא ניטמאת ולא השגחת באסטרגולין שלה כי המראה קאי על הגלגול כנזכר לעיל ודו"ק.

ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל ישימך אלקים כאפרים וכמנשה וישם את אפרים לפני מנשה וקשה אמאי אמר פעם שנית וישם את אפרים לפני מגשה ונ"ל דקרא בא להודיענו דבר גדול בזה דהנה יש בני אדם ששומרים תוה"ק רק מקבלה כאשר ראו באבותיהם אפילו לא ידעו טעמם של מצוה ויש ששומרים תורתינו רק דרך חקירה כמו שאמר דוד הע"ה לשלמה בנו דע את אלקי אביך ובין תבין את אשר לפניך דהיינו רזי וסודי תורתינו העמוקה אבל שלא יבא לטעות בשכלו או אם אין דעתו משגת לחפש ולחקור כל זאת שלא יחשוב אין לאלקים פתרונים רק מתחלה צריך להקדים דרך קבלה שיקבל עליו עול מצות כמו שהמה הלכה למשה מסיני ואח"כ אם יחקור בהם יתלה הדבר בעצמו ויאמר חולשת שכלו מעכב אבל הדבר הוא אמת וצדק ובזה יעלה מעלה מעלה ויהיה בטוח שלא יטה לצד אחר וזה שאמר דוד הע"ה לשלמה דע את אלקי אביך כלומר שמותר לחקור אחר תוה"ק אבל אימתי מותר רק אם בין תבין לפניך ר"ל רק אם קבלת מתחלה התורה בדרך קבלה שצריך להיות מתחלה וז"כ הפסוק גם כאן ששני דרכים הנ"ל היו לפני יעקב ורצה לגלות עתה קודם מותי שאיזה דרך שיבור לו האדם כי אפרים היה מקיים התורה בקבלה שהיה תמיד גבי יעקב ולמד ממנו כמו שפירש"י גבי ויוגד ליוסף שזה היה אפרים אבל מנשה היה בעל מחקר וגם היה מליץ לפני המלך כי היה חוקר הכל בשכלו וא"ש בך יברך ישראל ישימך אלקים כאפרים וכמנשה דהיינו שהאדם יתפוס ב' מידות אלו אבל פי' על אופן זה יקבל ב' מידות הללו דהיינו וישם

את אפרים לפני מנשה לרמז על דרך קבלה שיהיה לפני מנשה שמרמז על דרך החקירה אבל לא יהיה מתחלה החקירה ואח"כ הקבלה לעיל כמו דאמרי'

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי וכו' קשה להבין ההמשך מפסוקים הנ"ל ויובן עפ"י מה שפי' השלה"ק בכוונת מקרא קודש פ' בחוקתי וזכרתי להם וכו' ואף את בריתי יעקב וכו' דאין לו שייכות בתוכחה דלא קללה הוי ואדרבה ברכה כי זה יחוס שלנו שאנו זרע קודש אבל זה דוקא אם טובים וכשרים אנחנו אז הוי לטובתינו אם אבותינו נמי צדיקים אבל אם ח"ו במדריגה שפילה אנו אז אדרבה גרע טפי להיות לכם ללמוד מאבותיכם הצדיקים ושפיר מובן שייכות וזכרתי וכו' בתוכחה דזהו זכירת אבות נמי קללה, והנה לרוב העשירות מעביר את האדם מדעת קונו ואם האדם רע מעללים א"כ לפי הנ"ל אינו לטובתו לזכור לו אבותיו הצדיקים וז"ש הכתוב המלאך וכו' יברך את הנערים היינו בממון כמ"ש יברכך בממון ובעשירות ואפי"ה לא יבעטו כדי ויקרא בהם שמי ושם אבותי ויקרא דייקא שיהיה להם לכבוד ולטובה קריאת שם האבות.

במדרש כשמת יעקב אבינו ע"ה אמר לו עשו לך עמי לגיהנם ואם לאו אלך עמך לגן עדן א"ל אני אוהבתיך ואתה שנאתני ונ"ל כוונת המדרש דהנה איכא פלוגתא חד סבר שאין אדם זוכה לעוה"ב עד שיקיים כל מצות שבתורה וחד סבר אפי' קיים רק מצוה א' וקשה הא אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא א"כ ח"ו לא נמצא איש מישראל שזוכה לעוה"ב למ"ד שצריך לקיים כל התורה כולה וי"ל דכל ישראל עריבים זה בזה ויש לכל אחד חלק במצות חבירו אבל כל זה ניחא אם שלום בישראל והם באגודה אחת אבל אם ח"ו מחלוקה ופירוד ביניהם יפיל ערבות לבירא, והנה יעקב אבינו ע"ה קיים כל תרי"ג מצות שבתורה חוץ ממצוה אחת כיבוד אב ואם אבל עשו קיים מצות כיבוד או"א אבל שאר המצות לא קיים וזה שאמר המדרש דעשו אמר ליעקב כמאן אתה סובר אי כמאן דאמר שאין לאדם חלק עוה"ב עד שיקיים כל המצות א"כ לך עמי לגיהנם שאתה לא קיימת כיבוד או"א ואם אתה סובר כמ"ד שאפי' על מצוה א' יש חלק עוה"ב אלך עמך לגן עדן שאני קיימתי מצות כיבוד אב ואם ואמר לו יעקב לעולם אני סובר שאין לאדם חלק עוה"ב עד שיקיים כל המצות ואם אתה אומר שמצות כיבוד או"א לא קיימתי כשהייתי אצל לבן ע"ז אני אומר לך שאני אוהבתיך וא"כ יש לי חלק במצותיך אבל אתה שנאתי אותי ואין לך חלק במצותי.

מסורה ג' פעמים כתיב הלשון נאסף, א' אני נאסף אל עמי, ב' בפרשת פנחס ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך, ג' ישעי' נ"ז מפני הרעה נאסף הצדיק ונראה

דאיתא בשלה"ק דמתרי טעמי נאסף הצדיק קודם זמנו א' למען יכפר על עון הדור, וב' למען אשר לא יראה בצרות אשר עתיד לבא על הדור ונראה שאם לא מת רק צדיק אחד אז בודאי בשביל עון הדור אבל אם מתים ב' צדיקים ח"ו אז שלא יראו ברעה העתידה לבא ולפי"ז הפ' מפני הרעה נאסף הצדיק יש לו ב' פירושים א' שהדור היו חייבים לחזות ברעה מפני עונותיהם משו"ה נאסף הצדיק כדי שיתכפר עון הדור ולא יבא הרעה עליהם, והב' מפני הרע וכו' ר"ל קודם שיבא הרעה נאסף צדיק וא"ש המסורה אני נאסף אל עמי כלומר אם לא נוכל לומר רק כמ"ש יעקב אני נאסף בלבד אז אל עמי לא מת אלא בעבור העם לכפר על עונותיהם אבל אם ב' צדיקים מתים ח"ו כמ"ש ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך אז ע"כ מפני הרעה נאסף הצדיק וכפי' הב' מפני הפורעניות שקרובה לבא ח"ו, ונ"ל לפרש בזה הכ' הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו וכו' דיל"ד פתח בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים ונראה אם מת צדיק אחד אז הוא ספק מאיזה טעם מת והקב"ה עושה כן שיחזרו בתשובה וממילא לא יבא הפורענות אבל אם אין איש שם על הלב א"כ מוכרח להביא עליהם פורעניות מתים עוד צדיקים ואיגלאי מילתא למפרע דגם הצדיק הראשון מת בעבור הפורעניות המוכן לבא ואלו הי' מבינים מפני מה מת הצדיק היה חוזרים בתשובה ולא היה צריך עוד לאסוף אנשי חסד וזש"ה הצדיק אבד ואין איש שם על לב וכיון שאינם חוזרים בתשובה אז אנשי חסד נאספו ר"ל הרבה צדיקים מתים ח"ו באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק וכשני הפירושים הנ"ל שהצדיק מת מתרי טעמי ואלו הבינו היו חוזרים בתשובה מיד ולא היו אנשי חסד נאספו.

ובקהלם אל תחד כבודי ודרשו חז"ל זה עדת קרח שביקש יעקב רחמים שלא יזכר שמו על מחלוקתם וצריך להבין למה ביקש דוקא שלא יזכר בעדת קרח וגם אמר לשון כבודי דברישא אמר אל תבא נפשי וכאן אמר אל תחד כבודי ונראה דאיתא בפ' קרח בפירש"י לקח עצמו בדברים לערר על הכהונה מה עשה עמד וכינס ר"ן ראשי סנהדראות והלבישן טליתות שכולן תכלת וכו' וכן הוא בילקוט שקרח חלק על מצות ציצית וכתבו הטעם מכח סמיכת הפרשיות והוא צריך ביאור מאיזה טעם לקח את עצמו לחלוק דוקא על המצוה הזאת ונראה דאיתא בגלי רזיא וז"ל מאן דלא ירא שבת דא קרח דהוי מתלוצץ בציצית ע"כ ותמוה האיך תלי' מצות שבת במצות ציצית ואגב יבאר הפ' בפ' פנחס וז"ל אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ד' בעדת קרח כי בחטאו מת ונראה דאיתא בילקוט פרשת שלח וימצאו איש מקושש עצים א"ל הקב"ה למשה חלל זה את השבת אמר לפניו רבש"ע בכל יום יש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו

ורואה אותן וחוזר בו עכשיו שאין עליו תפילין לכך חלל אמר הקב"ה למשה צא ובוחר להם דבר שינהגו גם בשבת וצוה ועשו להם ציצית ע"כ וז"כ הגלי רזיא הנ"ל מאן דלא ירא שבת דא קרח שהרי הוה מתלוצץ בציצית ולא היה לו אות שיזכור בשבת לכן לא היה מתיירא גם בשבת, וזה כוונת הפ' הנ"ל והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' בעדת קרח הא לך ראיה כי בחטאו מת דהיינו אז שהיה מקושש עצים בשבת וגלל כן נתן הקב"ה מצות ציצית כדי שיהיה לאחרים אות בשבת ולא יחללו גם הם כמוהו וא"כ קרח שחלק על ציצית ודאי הי' אחר מקושש דקודם מעשה מקושש עדיין לא נצטוו על הציצית ואם כן מוכח שפיר דמקושש לא היה בעדת קרח, ועפי"ז נבוא לבאר ענין מחלקותו ותשובת הדברים שהשיב להם משה דכתיב וישמע משה ויפול על פניו ואז"ל בחלק דף ק' מה שמועה שמע וכו' שחשדוהו באשת איש ותמוה למה דוקא עתה במחלוקת קרח חשדוהו בא"א וגם מה השיב משה וידבר אל קרח בוקר ויודע ד' את אשר לו ופירש"י אמר להם משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפך בוקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנאמר ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד לכאורה קשה מה השיב להו בזה על מה שחשדוהו בא"א ועו"ק למה הדבר דוקא בבוקר וערב והלא כל דבר שבעולם א"א לאדם להפך כגון עץ ואבן וגם תמוה על רש"י שהביא הפ' ויהי ערב ויהי בוקר והלא בלאו הקרא נמי ידעינן שא"א לאדם להפך בוקר לערב וגם הפסוקים שאחר זה אין להם דביקות לזה שאמר משה רב לכם בני לוי המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבוד את עבודת משכן ה' ולעמוד לפני העדה לשרתו וע"י הקדמה הנ"ל דקרח לא היה ירא שבת דהי' חולק על ציצית יבוארו כל התמיהות האלה בהקדים מ"ש באלשיך בפרשת בראשית בפ' ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד היינו שערב ובוקר שלאחריו הוא יום אחד ולא יתהפך לומר שהבוקר והערב זהו יום אחד ובדין הוא שיהיה כך כי הלילה הוא עוה"ז והיום הוא עוה"ב וקי"ל דעוה"ב נברא ביו"ד ועוה"ז נברא בה"א דכ' כי ביה ד' צור עולמים וא"כ הי' מהראוי שהבוקר שהוא עוה"ב יהי' ראשון כי היו"ד הוא ראשון ואח"כ הה"א בשם אבל האמת אינו כן כי עוה"ז הוא משמש ראשון ואח"כ ישמש עוה"ב ויבא אור לצדיקים לכך הערב נמי הוא ראשון ואח"כ בוקר ויש ראיה לזה מקדושת שבת כי שיתא ימי שבתא נגד שיתא אלפי שתא הוי עלמא והם משמשין ראשון ואח"כ שבת שהוא נגד עוה"ב שיבא אח"כ לצדיקים ע"כ נמצא מאן דירא שבת ורואה איך ששה הימים שהם נגד עוה"ז משמשין ראשון ואח"כ בא השבת שהוא נגד עוה"ב האיש ההוא צריך גם כן להודות דלילה שהיא עוה"ז היא נמי קודם ליום שהיא עוה"ב אבל קרח שלא ירא שבת כנ"ל אפשר שהוא סבר

שהיום והלילה שלאחריו הם יום א' ונקדים גמרא דשבת פרק ר"ע משה הוסיף יום אחד מדעתו מאי דרש דכתיב וקדשתם היום ומחר היום כמחר מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא כבר נפקא לי ש"מ תרי יומי לבר דהאידנא ע"כ וזהו לא קאי אלא לפי האמת שהלילה ההוא מצרף ליום שלאחריו לכך סבר משה דיום הראשון אינו מן המנין מפני שאין לו לילה דלילה דהאידנא כבר נפקא ליה אבל לפי הטענות של קרח שהיום הוא מצורף להלילה שלאחריו וא"כ לדעתו לא יפה עשה משה שהוסיף יום אחד מדעתו ואז"ל בשבת אמר שמואל כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים מתוך ששהו את קיניהם שלא הלכו לבעליהן מעלה עליהן הכתוב כאלו שוכבים ופירש"י שהיו מבטלין את ישראל מפ"ו נמצא לפי טענת קרח ועדתו דמשה לא יפה עשה שהוסיף יום אחד מדעתו אם כן עונו הוא כאלו א"ו דא על אשת איש מפני שביטל גם כן את ישראל מפ"ו כדמיון בני עלי והשתא יבואו הפסוקים הנ"ל וישמע משה ויפול על פניו כלומר ששמע מחלוקתם שחלקו על ציצית ועל שבת כנ"ל אז מיד נפל על פניו שראה בהם שחשדוהו באשת איש דכיון שחלקו על שבת א"כ סוברים שהבוקר הוא קודם לערב דעיקר הראיה שהערב קודם לבוקר מן השבת שהוא עוה"ב והוא אחר ששת ימי המעשה וכן ג"כ היום הוא אחר לילה משא"כ לדעת החולק על שבת זה ודאי סובר דהלילה הולך אחר היום ולדעתם לא יפה עשה משה שהוסיף יום אחד מדעתו מפני שהיה לו למנות גם היום הראשון שהיה לו נמי לילה שלאחריו ובחנם ביטל את ישראל יום אחד מפ"ו והרי הוא כאלו בא על אשת איש לכן כששמע זאת נפל על פניו שראה בהם שחשדוהו בא"א לזה השיב להם משה בוקר ויודע ה' גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפך בוקר לערב כלומר יכולים אתם להפך ולומר שהבוקר הוא ראשון והלילה היא אחרון לכך מביא רש"י הפסוק כלומר ודאי לא תוכלו לומר כן שהרי כתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד שאמר ערב תחלה ואח"כ בוקר ובזה תראה שהערב הוא קודם לבוקר והוא יום אחד ויפה עשיתי שהוספתי יום אחד מדעתי כנ"ל.

ובזה יבואר נמי הפסוקים דבתר הכי רק נקדים מ"ש רש"י פ' במדבר על פסוק זאת משמרת בני ישראל פירש רש"י כולם היו זקוקים לצרכי המקדש אלא שהלוים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחין מהם המעשרות בשכרן שנאמר כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם וכתב שם בתר הכי ואני הנה לקחתי את הלוים מהיכן זכיתי בהן לפי שהיתה עבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלוים לא עבדו ע"ז נבחרו תחתיהן ע"כ נמצא למדין מכאן שכל ישראל היו זקוקין לצרכי המקדש אלא שהלוים באים תחתיהם

בשליחותן מפני שכל ישראל עבדו ע"ז והם לא עבדו לכך נבחרו תחתיהן ואיתא בשבת דף פ"ט וירא העם כי בושש משה אל תקרא בושש אלא בא שש שבשעה שעלה משה למרום אמר לישראל לסוף ארבעים יום בתחילת שש אני בא לסוף מ' יום בא השטן וערבב את העולם ופירש"י הם היו סבורים שאותו יום שעלה בו הוא מן המנין והוא אמר להם מ' יום שלימים דהיינו יום ולילו עמו ויום עלייתו לא היה לילו עמו ע"כ נמצא שטעו ישראל דסברו שהלילה הולך אחר היום לכך היו סוברים שיום עלייתו נמי מן המנין לפי שאותו יום נמי יש לילה שלאחריו אבל הלוים היו יודעין באמת שהיום הולך אחר הלילה וא"כ אין יום עלייתו מן המנין לפי שאין לילו עמו דלילה דהאידנא כבר נפקא ליה לכך לא טעו ואיתא בילקוט רב לכם בני לוי הרבה לכם מכהן שהכהן נוטל אחד מארבעים ואתם ניטלין אחד מעשרה ע"כ וז"ש להם משה רב לכם בני לוי כלומר יש לכם הרבה מכהן שהוא המעשר וכל זה למה ניתן לכם ומסיים המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו וגם ולעמוד לפני העדה לשרתם כלומר שנתן הקב"ה אתכם חלופין תחת ישראל קשה למה עשה כן אלא מפני שלא טעיתם בעגל שאתם ידעתם האמת שהיום הולך אחר הלילה ואין יום ראשון מהארבעים מן המנין ובזה דעו וראו שאני נמי יפה עשיתי במה שהוספתי יום אחד מדעתי מאותו טעם עצמו שהיום הולך אחר לילה ואין יום ראשון מן המנין וביותר נראה כוונת קרח שחלק על מצות ציצית דוקא וגם חשד למשה בא"א שבא עליו בממ"נ או מצות ציצית אינו אמת ואם יאמר שהוא אמת אז יהיה חשוד מא"א כנ"ל דהיינו שהוסיף בחנם יום אחד מדעתו רק נקדים מ"ש רש"י סוף פרשת שלח ח' חוטין בציצית נגד ח' ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים והקשו המפורשים והא בפרשת בשלח פירש"י שאמרו שירה ביום ז' של פסח ותירצו דסובר שהלילה כאן הולך אחר היום שעבר כמו גבי קרבנות דמצינן בהם שהלילה כאן הולך אחר היום שעבר וה"ה הכא התחלת יציאה נחשבת, מיד כששחטו את הפסח ואכלו אותו ומהתחלת היציאה ההיא יהיה ח' ימים אמנם והיציאה אמיתית שהיה ביום ט"ו הוא ז' ימים ועיין בש"ח וז"כ מחלוקתו שבא על משה בממ"נ אם החליט שהיום הולך אחר לילה שלפניו א"כ ודאי ענין ציצית אינו אמת מה שצוה לעשות ח' חוטין ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים שהרי בז' של פסח אמרו שירה ולא תוכל להשיב דהתחלת היציאה הוא מע"פ שהרי ערב פסח אין לילו עמו דהלילה שלאחריו שבו אכלו הפסח היא שייכא ליום ט"ו ואם תחליט שהלילה הולך אחר היום שלפניו דאז שפיר התחיל היציאה מע"פ וחושבין היום שבו שוחטין הפסח בצירוף הלילה שלאחריו שבו אכלו

הפסח ושפיר אמרו שירה ביום ח' א"כ השתא נתעורר על משה שבחנם הוסיף יום אחד מדעתו כי היום ראשון נמי היה מן המנין שהרי יש לו לילה שלאחריו וביטל את ישראל מפ"ו אשר הוא כדמיון הבא על אשת איש כנ"ל ואי אפשר לאחוז החבל בתרין ראשין כנ"ל אבל משה השיב להם דברים הנ"ל רב לכם בני לוי שמדעת עצמיכם שלא עבדתם ע"ז מוכח שאתם סוברים שהיום הולך אחר לילה שעבר כנ"ל ושפיר שהוספתי יום אחד מדעתי ואעפי"כ אתי שפיר הח' חוטין שבציצית נגד הח' ימים כי התחלת היציאה הי' מע"פ ששחטו הפסח עם הלילה שלאחריו שבו אכלו הפסח וא"כ אף דבכל מקום היום הולך אחר הלילה אפי"ה כאן הלילה הולך אחר היום משום דהתחלת היציאה נחשב אחר הקרבן פסח נידון כקרבנות דבהם הלילה הולך אחר היום.

וע"פ הענין הנ"ל מבואר מה שדרשו רז"ל בפסוק ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח שביקש יעקב רחמים שלא יזכר שמו על מחלוקתם והוא צריך ביאור למה ביקש דוקא שלא יזכר בעדת קרח וגם אמר לשון כבודי דברישא אמר אל תבא נפשי וכאן אל תחד כבודי ונראה בהקדים גמרא דברכות תפלות אבות תקנן אברהם תקן תפלת שחרית יצחק תפלת מנחה יעקב תפלת ערבית ומקשים למה תקן יעקב ערבית מה שהוא מוקדם לשני תפלות של אבותיו שהרי הלילה הוא קודם ליום ותירצו דיעקב היה המובחר שבאבות ולכך מן השמים הניחו לו אבותיו המקום החשוב להתגדר בו, מן השמים ניתן בלב אברהם ויצחק לתקן שחרית ומנחה ולהניח ערבית כדי שיבא יעקב המובחר שבאבות ויתקן תפלת ערבית שהיא התפלה הראשונה אמנם לדעת קרח שהלילה הולך אחר היום שלפניו א"כ אדרבא מוכח דיעקב הוא פחות שבאבות שהרי הוא תקן תפלת ערבית שהיא התפלה השלישית דכשהלילה הולך אחר היום אז ערבית אחר מנחה ולא קודם שחרית וז"כ יעקב שאמר ובקהלם של עדת קרח אל תחד כבודי, כבודי דייקא שהרי כבודי הוא שאני מובחר שבאבות והיינו דוקא אם נאמר דהלילה הוא קודם ליום ואני תקנתי תפלה ראשונה ש"מ שאני הוא המובחר משא"כ לסברת מחלוקת קרח שאמרו שהיום הוא קודם ללילה וא"כ ערבית היא התפלה השלישית ומוכח מזה שאני הוא הפחות שבאבות לכך בקהלם אל תחד כבודי דייקא ודו"ק.

כבס ביין לבשו ובדם ענבים סותה הקשה לי חכם אחד ע"ד ספק התוס' שבת דף קי"א והר"ן אי ביין איכא משום מלבן וטו"ז ססי' ש"כ מחלק בין יין לבן ליין אדום הלא מקרא מלא בתורה כבס ביין לבושו ובדם ענבים סותה הרי דאפי' באדום כדם כדאיתא שכת ק"ח ובנדה י"ט נמי שייך כיבוס, ונראה דלא היה צריך להביא ממרחק כי אהאי קרא גופא ש"ס ערוך הוא בכתובות קי"א ע"ב ושמא וכו' ת"ל כבס ביין לבושו ושמא תאמר

אינו אדום ת"ל ודם ענב וכו' אמנם אדרבה מקרא זה מוכח כהטו"ז מדכפל הענין במלות שונות דהול"ל כבס בדם ענבים לבושו וסותה אלא ע"כ כבס ביין לבושו ביין לבן קאמר ובדם ענבים הוא יין אדום סותה פירש שתייה ולא לכביסה וכדדרש הש"ס בכתובות הנ"ל ושמא תאמר אינו מרוה ת"ל סותה פירש"י שהיין מסית את השיכור ואת"ל נמי אין מקרא יוצא מידי פשוטו וסותה פירש כסותו נמי ניחא מדחלקם הכתוב יין לבן ואדום גם שניהם אכביסה קיימו אבל חלקם ג"כ בחילוק בגדים וה"פ הקרא כבס ביין ר"ל ביין לבן לבושו הוא בגד לבן ובדם ענבים ר"ל יין אדום סותה הוא בגד אדום כמ"ש מדוע אדום ללבושך ובגמרא דכתובות הנ"ל ושמא תאמר אינו אדום ת"ל ודם ענב תשתה חמר וכו' צל"ע דהא סיים עלה ושמא תאמר אינו מרוה ת"ל סותה א"כ צ"ל תחלה קרא ת"ל ובדם ענבים וגם לפי' רשב"ם בפרשת ויחי כבס ביין לבושו היינו לכלוך ולא מלבן ע"י דריכה יעיי"ש וגם אפי' את"ל כיבוס איכא אבל לא מלבן כמו שכתב בס' תוס' שבת סי' שי"ט סי"ט וראיתי במשנה ד' פ"ו דמכשירין בהרע"ב מנין ליין שהוא משקה שנאמר ודם ענב תשתה חמר וצלע"ג טפי הל"ל מן המוקדם בתורה ויבא לו יין וישת בפ' תולדות ועוד מן היותר מוקדם בפרשת נח וישת מן היין וישכר וכן בפ' שמיני יין ושכר אל תשת ואפשר לפי דגמרא בב"ב צ"ז ע"ב בעי מניה מרבא חמר חיוריין מהו לנסכים משום דבורק לא יביא לכתחלה א"כ חווריין גרע מבורק דלבן יותר מדאי ופשיט מקרא א"ל תרא יין לשתותו כי יתאדם שמשתכר יותר מדאי וכו' ופירש"י ותוס' ע"ש א"כ י"ל מה"ט מייתי מקרא ודם ענב תשתה חמר דאפי' יין אדום שאין מהראוי לשתות דמשתכר נמי משקה הוא כנ"ל [א"ה עיין בשו"ת מהרי"א או"ח סימן ע"ג ומה שהקשה הטו"ז בסי' שי"ט ס"ק ז' וז"ל וק"ל מדברי הר"ן דיין מלבן מהגמרא גבי פירות שביעית לאכלה ולא לכובסה וצ"ע נראה לתרץ דאם אין מכוין לכבס הסודר אלא לסנן המשקה יהיה מותר אלא מוכרח לומר דהוי פסיק רישיה דא"א שלא יתלבן הסודר והיינו במים אבל ביין אף דמתכבס אבל אפשר שלא יתלבן לא הוי פ"ר והך דלאכלה ולא לכובסה היינו דאפשר שישתכר אבל אינו בבירור ולא הוי פ"ר ומותר דהוי דשא"מ].

וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד ונ"ל לפרש דאיתא במדרש ע"פ ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה לפיכך עשר תעשר בשביל שתתעשר ותמוה ונראה דהנה כתיב שמח זבולון בצאתך וישכר באוהלך ופירש"י זבולון היה עוסק בפרקמטיא והספיק ליששכר וקבל שכר מלמודו לפי"ז פירש דקרא כך הוה דהנה העם הארץ המחזיק את התלמיד חכם אין כוונתו שיקבל שכר על זה בעוה"ב אלא סובר שעשה לו רק טובה בזה אבל באמת לא כן הוא אלא גם הוא מקבל

חצי השכר מן הלמוד של הת"ח לעוה"ב, וא"כ בעוה"ב יש להעם הארץ שמחה גדולה שמקבל שכר על מה שלא היה מצפה אבל להת"ח אין שמחה כ"כ לעוה"ב לפי שהוא היה סבר שיקבל כל השכר על למודו וא"ש שמח זבולון בצאתך דהיינו בעוה"ב בצאתך מעוה"ז אז יש לך שמחה אבל יששכר באוהלך ר"ל אין לו שמחה רק באוהלך דהיינו בעוה"ז כל זמן שהוא חי באוהלו של תורה כי בדעתו שיקבל כל שכר מתורתו שלמד, משא"כ לעוה"ב יחסר מחלקך, והנה כל זה בת"ח עני משא"כ בת"ח עשיר לו יש כל חלקו בעוה"ב וז"כ ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה וא"ת האיך אפשר שישמח בכל התורה הלא חצי' שייך להמחזיקו לפיכך הזהיר הכתוב עשר תעשר ר"ל שתתן מעשר וא"כ תהיה עשיר ויכול לשמות אז בכל התורה כנ"ל וזהו גם כן כוונת הכתוב כאן דהנה על פרי שיש לו ריח ואין בו טעם אין יכול לומר שהוא טוב אלא שיש בו נעימות אבל אם יש לפרי גם טעם אז שייך לומר שהוא טוב וכן יכולין לומר על איש שעוסק רק בתורה שהוא בתכלית הטוב אבל לא נעים כי מוכרח לקבל מתנות מזבולון, וכן אם עוסק רק בדרך ארץ שהוא נעים בעוה"ז אבל לא טוב כי תוה"ק היא חיינו ואורך ימינו אמנם אם עוסק בשניהם בתורה ובדרך ארץ אז הוא טוב וגם נעים וזה"ש וירא מנוחה דהיינו לימוד התורה שצריך מנוחה כי טוב ראה שהוא רק טוב אבל לא נעים ואת הארץ דהיינו עוה"ז שיעסוק רק בדרך ארץ כי נעמה נעים אבל לא טוב לפיכך ויט שכמו לסבול דהיינו לעבוד עבודה בעוה"ז לעסוק גם בדרך ארץ ויהי למס עובד ר"ל אח"כ יוכל לקבל עליו עול התורה בזה פירשתי מאמר חז"ל ברכות ח' גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מיראת שמים שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך ואילו גבי יראת שמים וטוב לך לא כתיב ותמוה ונ"ל דסתם ירא שמים הוא ת"ח ותורתו אומנתו ע"כ צריך להנות מאחרים והם נוטלים חלק בתורתו ע"כ לא כתיב ביה וטוב לך לבדך ושמחת בכל הטוב כנ"ל אבל הנהנה מיגיע כפו כתיב ביה תרתי אשריך בעוה"ז בלי נהמא דכסופא וגם טוב לך בעוה"ב ושמחת בכל הטוב שכל הטוב יהיה שלך בעוה"ב לבדך ואין לזרים אתך וז"ש ליה גם לר' אמי עולמיך תראה בחייך ר"ל שתהא נהנה מיגיע כפיך תמצא כל צרכיך כפירש"י תמצא דייקא ולא ע"י זולתך ממילא אחריתך לעוה"ב.

בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד ולערב יחלק שללו ויל"ד מה זה ענין מראה הערב והבוקר ולמה קראו פעם שלל ופעם עד וכאן נאמר לשון יאכל ואח"כ יחלק עיין בכ"י ונראה למורי הג' ר' אהרן סודיטץ זצ"ל דהנה איתא בגמרא דעירובין פ' כיצד מעברין דא"ל שמואל לר' יהודה שיננא חטוף ואכול שלא יבלה הזמן באכילה אלא ימהר ויחטוף אכילתו כדי שימלא זמן חייו רק בתורה ובעבודה ולא בגשמיות והנה האדם אשר רוצה

להשלים גם אחרים לעבודת הבורא יתברך ישתדל למהר לשוב אל ד' בבחרותו כאז"ל כל עליותיו של משה בהשכמה היו ר"ל כל עליותיו אל ד' לשוב בתשובה בהשכמה דהיינו בימי הילדות היה וכן באברהם נאמר וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו היינו שכבש וחבש הכח החומרי בבוקר בימי הילדות כי בן ג' שנה הכיר את בוראו ואח"כ יוכל לתקן גם את אחרים וז"כ הכתוב בנימין זאב יטרף ר"ל שטרף מאכלי ותאות עוה"ז וחטף שלא לבלות הזמן בגשמיות באכילה ובשתייה ובהליכה זו צריך האדם זירוז שיסיר ממנו כל הצרכים הזמניים כאכילה ומלבוש ולהתרחק מן המותרות שלא יאכל קבע בעוה"ז כ"א כדרך האורח חטוף ואכול כדרך האורח חטוף ואכול כפירש"י שם בעירובין היום ישנו ולמחר אינו וכו', בבוקר יאכל עד דהיינו בבחרותו אכל עד ר"ל עוה"ב שמכונה בשם עד כמ"ש לעולמי עד שהיה זרוז לקום בתשובה משנת תרדימה הזמן בימי בחרותו ואינו ישן השינה של שחרית ובוקרו של אדם הוא המובחר שבכולם כל ישעו וחפצו היה לזון את נפשו הרוחניי דהיינו אכל עד אכילה רוחניי מיד בימי העליה ולא המתין עד ימי הירידה ומילא כריסו בש"ס ופוסקים בימי ילדותו בבוקר לכן ולערב יחלק שלל דהיינו בימי זקנתו הי' מחלק שלל לאחרים למד תורה עם אחרים והשלים גם את זולתו כי שכבר השלים את עצמו ודו"ק. הפטרה וחזקת והיית לאיש ולעיל אמר דוד הע"ה אנכי הולך בדרך כל הארץ להבין ההמשך הכתוב נראה דכתב בתהלים קאפ' פ"ה טוב וישר ד' על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו ויל"ד שפסוקים הנ"ל סותרים א"ע מרישא לסיפא שמתחלה אמר טוב וישר ע"כ יורה חטאים בדרך משמע שאף לחטאים טוב הוא ד' שיורה גט לחטאים הדרך אשר ילכו בם, ולבסוף אמר ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו משמע שרק לצדיקים ולענוים יורה הדרך ולא לחטאים ועוד קשה מה ענין משפט אצל ענוים שאמר המשורר ידרך ענוים במשפט הלא משפט הוא צריך רק לרשעים ולחטאים ולא לענוים ונ"ל דהנה איתא במסכ' ברכות בפ"ד כשחלה ר"י בן זכאי והיה בוכה א"ל תלמידיו מ"מ אתה בוכה אמר להם אלו לפני מלך בו"ד וכו' ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של גן עדן ואחד של גיהנם ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי וכתב הרי"ף הכוונה ישנו כמה רשמים בגיהנם שאינם עולים עד שיעבור צדיק אחד דרך שם והנה יש שני דרכים לג"ע אחת דרך גיהנם והוא דרך הקצר ואחת דרך עקלתון ורחוק ואז אין צריך לילך דרך גיהנם ע"כ כשהצדיק הולך לגן עדן דרך גיהנם נאחזים בו נשמות רשעים אשר היה בדעתם לעשות תשובה ולא עשו אבל הרשעים שזכו לעשות תשובה המה אינן יכולין לבא לג"ע דרך גיהנם כי יהיה ח"ו קיטרוג עליהם ע"כ צריכין לילך לגן עדן בדרך טקלתין דרך

רחוקה לא כן הצדיקים גמורים שנקיים מכל סיג ופגם המה יכולים ליליך לג"ע גם דרך גיהנם ואין להם פחד ויראה מפני הקיטרוג רק הרשע צריך לירא מפני הקיטרוג מחמת העבירות שעשה מקודם, ונראה על דרך הישר וקצר אין צריך להיות מורה דרך כי מדרך קצר וישר לא לינטות ימין ושמאל אבל לילך בדרך עקומה ורחוקה אז צריך לאדם שיורה לו הדרך אשר ילך בו וזהו כוונת הפסוקים לפי שטוב וישר ד' ע"כ יורה חטאים דייקא דהיינו רשעים שעשו תשובה יורה חטאים בדרך שמוליכין לגן עדן דרך עקלתין ורחוקה וצריך למורה הדרך לפי שהדרך רחוקה, ולא ילכו בדרך קצרה דרך גיהנם כי אז פחדם עליהם מפני הקיטרוג ואמר אח"כ ידרך ענוים במשפט ר"ל אבל צדיקים גמורים מדריך במקום המשפט הוא הגיהנם דרך הקצר לגן עדן ואינם צריכים למורה הדרך ולכך וילמד ענוים דרכו של הקב"ה שיהיו נקיים מכל סיג ומום שלא יהיה שום קיטרוג עליהם בעת אשר עברו דרך שם גיהנם והנה אירא ברי"ף דמס' סנהדרין בפ' י"א דלהאי עלמא מגין זכות אב על בנו אבל לעוה"ב האב לא מזכי לבנו והטעם איתא בספרי הקודש משום מסתמא מת אב קודם לבנו ובאם שאב הי' ח"ו רשע ובנו הוא צדיק כשמת הבן מוליכין אותו דרך שם מתעטף עמו נשמת אב וניצול בזכות בנו וז"כ הכתוב אנכי הולך בדרך כל הארץ דהיינו על הדרך שמוליכין כל אדם אני אלך עתה ואם אתה בני לא תהיה צדיק לא אוכל לזכותך לאחר זמן כמ"ש הרי"ף ולכן וחזקת והיית לאיש אתה בעצמך חזק בתורה וביראה ואל תסמוך על זכותי ואדרבה אני אזכה על ידך.

תענית דף ה' איתא ר' נחמן ור' יצחק הוו יתבו בסעודתא א"ל ר"נ לר"י לימא מר מילתא א"ל הכי אמר ר' יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה בתר דסעיד א"ל הכי אמר ר' יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדיא וחנטו חנטיא וקברו קכריא א"ל מקרא אני דורש שנא' אל תירא עבדי יעקב נאם ד' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים והרגיש המרש"א והרי"ף האיך אמר דבר זה גופא אין מסיחין בסעודה ולא חש שמא יקדים קנה לושט ועוד קשה מ"ש דאמר ליה אגדתא זו דוקא בתר דסעיד ועוד קשה לי מ"ש שהמתין עד שהקשה לו וכי בחנם ספדו ספדיא הול"ל תיכף ומיד מילתא בטעמא יעקב אבינו לא מת שנאמר אל תירא עבדי וכו' ונ"ל דחדא מתורץ באידך דהנה קיי"ל שלוחי מצוה אינן נזקין ואפילו במלתא דרבנן נמי קיי"ל מצוה לשמוע דברי חכמים ואין מסרבין לגדול א"כ כיון דר' נחמן אמר ליה לימא מר מלתא הוי ר' יצחק שליח מצוה ואין צריך ליה לחוש לנפשו מחשש סכנה אבל כיון דר"נ אמר ליה לימא מר מלתא דבר אחד במשמע וכבר קיים בזה דבריו שאמר ליה אין מסיחין בסעודה וא"כ

תו לא הוה שליח מצוה לומר יותר וא"כ חשש סכנה הוא אמנם עדיין קשה שלא היה צריך לומר לו מלתא בטעמא אין מסיחין בסעודה שמא יקדים וכו' דהא ר"נ לא אמר ליה רק שיאמר מלתא ולא אמר ליה שיאמר מלתא בטעמא וא"כ במה שאמר שמא יקדים וכו' הו"ל חשש סכנה כיון שלא הוה שליח מצוה בזה לכך נ"ל לתרץ עיקר הקושיא דבפרשת חיי שרה כתיב ותכל להשקותו ותאמר אליו גם לגמליך אשקה ופי' הספורנו וז"ל המתינה לדבר עד שיכלה לשתות כאמרם ז"ל אין מסיחין בסעודה שמא יקדים וכו' עכ"ל וקשה הרי רבקה לא היתה שותה ולא שייך למימר טעם הנ"ל וצ"ל כיון שהנוכח אוכל או שותה פן ואולי ישיב לשואלו דבר לכן אין מסיחין עמו והנה כאן קשה שמשמע שכיון שישבו בסעודתא אמר לי' לימא מר מלתא אבל לולא שהוי יתבו בסעודתא לא הוי תובעו לדברי תורה וה"ט כדי לקיים זה השולחן אשר לפני ד' א"כ למה בקש ר"נ מר"י לומר דברי תורה הו"ל לקיים המצוה בעצמו ולומר דברי תורה שמצוה בו יותר מבשלוחו ועוד קשה לשון הגמרא בתר דסעיד בלשון יחיד הול"ל בתר דסעדו בלשון רבים ונ"ל שהרי יש לפנינו ב' פירושים על גמרא הנ"ל דאין משיחין בסעודה או דהמשיח הוא הסועד או דהנוכח הוא הסועד ולא המסיח ומשום שמא ישיב לו דבר א"כ י"ל דר"נ היה יודע ג"כ מהא דאין משיחין בסעודה אבל היה סובר שהפי' הוא דוקא אם המסיח הוא הסועד ולכן כל זמן ששניהם סעדו לא אמרו דבר אבל עובדא הוי דר"י כבר משך את עצמו מסעודה ור"נ עדיין היה סועד לכן אמר ר"נ לר"י לימא מר מלתא כיון שאינך סועד אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקוים וכו' ולא יוקדם אלא פועל יוצא לאחרים ר"ל אפי' הנוכח אין רשאי לשוח משו"ה נקיט בתר דסעיד שגם ר"נ היה משך עצמו מלאכול עוד א"ל הכי אמר ר' יוחנן יעקב אבינו לא מת והמתין כדי שיקשה ר"נ וכי בכדי ספדו וכו' להראות לו ראיה שאלו היה אמר דבר זה כשהיה הוא סועד לא היה יכול להתאפק מלשאול לו וכי בכדי ספדו וכו' ושייך שפיר שמא יקדים ודו"ק.

כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך וכו' והנה לפרש אלו הכתובים נראה כי אחי יוסף הכירו בעצמם ששתי רעות עשו, אחת אם גם היה יוסף מתכוון לעשות עמהם רעה כשהביא את דבתם רעה אל אביהם עוד לא היה ראוי להם לעשות עמו רעה גדולה כזאת דמתחלה ויתנכלו אותו להמיתו ולבסוף מכרו אותו לעבד שזה הוא נגד טבע האנושי לעשות כן לעצמו ובשרו, שנית שעתה נתברר להם שיוסף הוא הצדיק מתחלתו ועד סופו ושלא כדין דנו אותו לחוב ולא ראו להם שום התנצלות לנגדו רק כי מד' נסבה להם את זאת להיותם שלוחים למקום על דבר מכירתו ולעשות משבר הארן וזה כוונת הכתוב אנא שא נא פשע אחיך

שתשא ותסלח להם הפשע הגדול שעשו לנגדך מצד שהם אחיך ועוד שנית תשא להם חטאתם כי רעה גמלוך כי מחשבתך היה לטובה והם רעה גמלוך לא לפי מעשיך ועתה אין להם שום התנצלות רק שא נא לפשע מאחר שהם לא עשו כל הדברים מדעתם רק שהם עבדי אלקי אביך ועשו כל זה בשליחותו וברצונו של מקים אמנם יוסף הצדיק כשראה שאחיו הקילו חטאם במה שעשו להם התנצלות שאינם רק שלוחים למקום וזה ינעל לפניהם הפתח של תשובה כי הגודל שבחטאו הוא באמרו לא חטאתי ומקטן החטא לנגדו רק החוטא צריך להגדיל החטא בעיניו תמיד כדי שיחזור בתשובה ורמו שאמר דהע"ה וחטאתי לנגדי תמיד ע"כ פירש להם חטאתם כדי שיחרטו חרטה גדולה ויבקשו סליחה ומחילה מאת ד' על מעשה הרעה הזאת ולא יעשו התנצלות לעצמם ונקדים לפרש הכתובים בפרשת תצא מה שאמר אאמ"ו הג' זצ"ל בשם רבו הגאון מו"ה צבי העללער זצ"ל לא יבא עמוני ומואבי בקהל ד' וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וגו' ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור וגו' ולא אבה ה' אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ד"א ויל"ד דמה ענין הך ולא אבה לכאן שישנאו על זה עמון ומואב להרחיקם מקהל ה' אבל הדבר הוא כן כי מטבע האדם מי שיש לו שונא שעשה ופעל עמו רעות גדולות הוא שונא אותו ביותר ממי שיש לו שונא שרק חשב לעשות עמו רעה ולא יכול להוציא מחשבתו אל הפועל ונהפכה לו עוד לטובה אבל באמת הדין נותן להיפך כי מי שעשה עמו רעה בפועל אינו מן הראוי לשנוא על עצם הפעולה הרעה כי אם לא מה' יצא הדבר לא היה הוא יכול לעשות עמו רעה זו ואין מן הראוי לשנוא אותו רק לפי שהוא שלוחו של מקום לרעתו ושבט אפו של הקב"ה ומגלגלין חוב ע"י חייב אבל אם אחד חשב עליו רעה וצדה לנפשו וה' הצילו מידו ונהפכה עוד לטובתו האיש כזה ראוי לשנאו בתכלית השנאה כי נתברר לו אשר האויב האורב לנגדו מבחירתו הרעה מתנכל לנגדו במחשבותיו הרעים רק ה' לא יעזבנו בידו וז"ש הכתוב לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וכדי לפרש את גודל חטאים אשר ראוי עליו להרחיקם עד דור עשירי על זה אמר ואשר שכר עליך בלעם ב"ב ולא אבה וגו' ולא עוד שלא אבה רק ויהפוך ד"א לך את הקללה לברכה שמזה נראה ונגלה כי אהבך ד"א והם מבחירתם חשבו לנגדיכם מחשבות ועצות רעות ע"כ ראוי' הם להרחיקם עד דור עשירי לא יבואו בקהל ד' מאחר שרק מרוע לבבם עשו את כל המעשים ולא מאת ה' היתה זאת והבן ודפח"ח והנה זה הענין שהשיב יוסף לאחיו ואמר להם אל תיראו ואין אתם צריכים שום התנצלות מחמת יראה שאתם מתיראים ממני שאתנקם מכם כי התחת אלקים אני והכוונה וכי תעלה על דעתכם שאהיה אני עומד במקומו ובשליחותו

של הקב"ה להפרע מכם ואמר אח"כ להם אבל אל יקל בעיניכם את חטאתכם ולעשות לכם התנצלות שמה' נסבה שתהיו עבדי ה' בדבר הזה כי בזה שנהפך מחשבותיכם מרע לטובה הדבר הוא בהיפך שראוים אתם מאת ד' לקבל עונש גדול וע"ז אמר אין הדבר כדבריכם רק שנתברר ואתם חשבתם עלי רעה מבחירת עצמכם ולא היה ראוי לבא עלי כל הצער הזה שעבר עלי מאת ה' והראיה הנגלות אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב ע"כ ראוי לכם לבקש כפרה על חטאתיכם מלפני ה' ואמר אח"כ ועתה אל תיראו וגו' כלומר שלא תהיה יראתכם שתקבלו עונש מיד על ידי רק אנכי אכלכל אתכם וגו' והבן [א"ה מהני מילי מעליותא ששמעתי מפי קדשו של אאמ"ו הג' זצוק"ל ובזה יהיה שפתותיו דובבות עכ"ל אאמ"ו הצדיק מו"ה יהושע גאלדשטיין זצ"ל בשם אביו הג' ר' עזרא צורף זצוק"ל].

דרוש לער"ח אדר תרט"ו מענינא דסדרה ויחי

בפרקי אבות פ"ד משנה ד' ר' לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רימה ופירשו המפורשים וכן דעת תוי"ט שתקות לשון קו ומידה כמו וקו ינטה וכו' ותקות חוט השני עיי"ש ובתשו' זכרון יוסף בחידושי' ודרשות דף ק' כתב בזה וז"ל ומדי דברי בו אפרש מאמר הנ"ל עפ"י מה שאמרתי ס"א לתוכחת מוסר ע"ד הלצה על הא דאמרינן במס' סוטה ה' ת"ח מותר להתגאה שמיני שבשמינית פי' הפסוק שמיני שבמזמור שמיני בספר תהלים כי הפסוק שמיני הוא צונה ואלפים כולם וגם בהמות שדי לפי שמותר להתגאות קצת שמותר אדם על הבהמה הוא הדיבור והשכל והם לחמו וכאשר ראיתי בספר אגרת בע"ח שטען המליץ מן האדם לפני השופט שראוי לנו להתגאות על הבהמות ולשעבדם שהרי אנו אוכלים בשרם ולחמנו הם והשיב מליץ הבהמות א"כ הרימה והתולעה חשובים מכם שהרי הם יאכלו את בשרכם לאחר מותכם וזה אמר ר' לויטס מאד מאד הוי שפל רוח עכ"ל והגאון מוהר"י לאנדוי זצ"ל בספר אהבת ציון סוף דרוש ה' פי' וז"ל שתקות אנוש רימה וכמה מפורשים עמדו על לשון תקות דאיך יהי' תקות אנוש רימה ואני אומר אל תקרא רמה בחירוק הרי"ש אלא רמה בקמץ לומר מה שהאנוש מקוה הוא רם ממנו ולעולם לא יוכל להשלים תאותו וכוונת התנא שהעצה היעוצה לאדם שיהיה שפל רוח מאד ואז טוב לך שאם תתגאה לא יושלם לך תאותך כי תקות אנוש רמה ולא ישבע לעולם עכ"ל והנה לדעתי טעם המנהג פה שקבעו מאז לדרוש פה בביה"ק פעם אחת בכל שנה ער"ח אדר בודאי לאיזה תכלית טובה תקנו כך והוא שכל אחד יזכור וישים לנגד עיניו לאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה כי זה סוף כל האדם וממילא יסתפק כל אחד במה שחנן ד' אותו אם מעט ואם הרבה

ולא יהיה להוט לרדוף להרבות הון כי עי"ז שהאדם מתאוה יותר ויותר ותקותו רמה הוא לפעמים חומס וטורף של חבירו ומורה היתר לעצמו וזה נ"ל כוונת הפסוק עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו, מלבד פשוטו סיפא דקרא פירש עונשו בכך ורצה נמי לפרש תקנתו של עושה עושר ולא במשפט היינו לגודל תאותו זה תקנתו שיחשוב בלבו כי בחצי ימיו יעזבנו ומה לו לטרוח ולחטוא בשביל שיזכו אחרים וכדאז"ל ספ"ד דמס' תמיד על האי גולגלתא דיהבא לי' לאלכסנדר המוקדן לפתחא דג"ע גלגלתא דעינא דבשרא ודמא דלא קא שבע ושקלו קלולי עפרא וכסיוה לאלתר תקלא כיון שמכוסה עפר ולא תוכל הגלגולת לראות אז תשבע שנאמר שאול ואבדון נגדו ועיני אדם לא תשבענה במשלי כ"ז וכן תוה"ק רמזה ענין זה בפ' השבוע אם כסף תלוה את עמי וכו' ופירשו המפורשים עפ"י מאחז"ל אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' וזה"ש אם כסף תלוה את עמי והוא אם לשון תמוה וכי כסף ילוה את האדם ואת העני עמך כלומר אשר תעשה עם העני זה תקח עמך ועפי"ז נראה לי לפרש כוונת המסורה עלית ג' פעמים במקרא. עלית משכבי אביך עלית למרום מטרף בני עלית והנה מאז פירשתי עפי"ז מאחז"ל ריש מסכת ברכות לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו ואל תחטאו וכו' יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם וכו' יקרא ק"ש שנאמר על משכבכם וכו' יזכיר לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה הרי לפניך ג' דרכים ותקנות לעלות ולהלחם נגד יצה"ר והן הן דברי המסירה הנ"ל עלית ג' פעמים ר"ל בשלשה דרכים תוכל לעלות אל הר די נגד יצה"ר, א' עלית משכבי אביך ר"ל עלאה אחת הוא ע"י ק"ש שנאמר על משכבכם ואחז"ל בפסחים שאמרו השבטים אל יעקב שמע ישראל וכו' והשיב יעקב אע"ה בשכמל"ו ולכן יקרא ק"ש בשם תואר משכבי אביך ר"ל אבא סבא, ב' עלית למרום ר"ל עליי' ב' היא ע"י תורה מן השמים משה עלה למרום והוריד ע"י, והבטח' ג' מטרף בני עלית ר"ל עלייה ג' הוא ע"י הזכרת יום המיתה מטרף ע"י הטרף נפשו בני עלית ועתה לדרכינו הנ"ל נראה עוד רמז בכוונת המסורה הנ"ל עלית משכבי אביך פי' טעם עלייה והליכתך פה לביה"ק מקום משכבי אביך הוא זה לפי שעלית למרום ר"ל להיות בטבע חפץ אתה לעלות גבוה עד מרום שתקות אנוש רמה כפי' הגאון בעל נודע ביהודה הנ"ל ועי"ז מתאוה לטרוף טרף משל אחרים למלאות חצי תאותו אבל בראותך משכבי אביך שתקות אנוש רימה עי"ז מטרף בני עלית תסלק א"ע מתאוה זו לעשות עושר ולא במשפט כנ"ל ובפשוט יותר נ"ל בסגנון זה פי' עלית משכבי אביך רצונו בעלייתך פה לביה"ק מקום משכבי אביך והחי יתן אל לבו כאלו גם אתם עלית למרום להיות כי זה כל אדם ועי"ז מטרף בני עלית תסלק א"ע מן הגזל וחמס כנ"ל.

עוד פי' שלישי נ"ל בכונת המסורה הנ"ל עפמ"ש בגמרא ברכות דף ח' כל הקורא ק"ש על מטתו מזיקין בדילין הימנו שנאמר וכו' ובפרשת בלק לא ישכב עד יאכל טרף וז"ל רש"י לא ישכב בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום וכו' עכ"ל וא"כ מובן וה"פ עלית משכבי אביך ר"ל השינה על מטתך משובחת ועילוי הוא באופן זה דוקלו עלית למרום ר"ל אם עליית נשמתך למרום שאתה מפקיד רוחך ביד המקום מטרף בני עלית ר"ל ע"י ק"ש הוא עליית נשמתך למרום וכמ"ש לא ישכב עד יאכל טרף שע"י ק"ש מזיקין בדילין ממנו היינו מטרף המזיקין בני עלית מסולק מהן באופן זה עלית משכבי אביך כנ"ר.

עוד פי' רביעי נ"ל עפ"י מאחז"ל ר"פ חלק א"ר אלעזר תנא לעולם הוי קבל וקים פירש"י הוי עניו ותחיה דתנן בנגעים בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות נגעו וכו' וזהו ע"ד מאחז"ל במסכ' ר"ה כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו וקנין מידת הענוה היא בשני אופנים אחד בחשבו שפלות האדם כי קרוץ מחומר הוא מאין באת מטיפה סרוחה ואיך יתגאה אדם להבל דמה ויסודו מעפר וסופו לעפר לאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה, ב' בחשבו בגדולת ד' יתברך רם על רמים גבוה מעל גבוה מלך גדול ונורא בורא כל העולמות והאדם הוא הבריאה חלושה יותר מצבא השמים איך יתגאה בפני מלך מלכי המלכים הקב"ה והן הן מאמר עקביא בן מהללאל הסתכל בג' דברים מאין באת וכו' ולאן אתה הולך וכו' הן שפלות האדם ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וכו' הוא גדלות ד' יתברך שמו ואין אתה בא לידי עבירה כי בא עי"ז הסתכלות למידת ענוה ומעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו וכן בהיפוך המתגאה הוא הסיבה היותר גדולה לכל העונות וזהו טעם הכפל לשון שנקט התנא באבות רפ"ד הנ"ל מאד מאד הוי שפל רוח וכו' מפאת שני סיבות תלמיד ענוה מאד מאד היינו מפאת שפלות האדם מאד מפאת גדלות ד' מאד כי תיבות מאד פירושו בהפלגה והן הן דברי המסורה עלית משכבי אביך כשתעלה במחשבותיך שפלותך מאין באת מטיפה סרוחה היינו משכבי אביך וגם עלית למרום תחשוב למעלה בגדלות ד' עי"ז תקנה בנפשך מידת הענוה ובזה מטרף בני עלית אתה מנוצל מעון שאין אתה בא לידי עבירה וגם מעבירין לך כל פשעים וגם אז"ל אין הנחש ממית אלא החטא ממית וכן אחז"ל אין מיתה בלא חטא והיינו מטרף בני עלית שתנצל מן המות הוי קבל וקים.

עוד פי' חמישי נ"ל בפשוט היות שלימות האדם להיות סור מרע ועשה טוב וזהו תכלית מהדרשה פה בביה"ק הנהוג לעורר הלבבות והחי יתן אל לבו וזה"ש עלית משכבי אביך התכלית טובה מעלייה זו לכאן מקום משכבי אביך הוא זה א' עלית למרום להיות עושה

רצונו בקום ועשה ב' מטרף בני עלית להיות סורם מרע בשב וא"ת עלית למרום לקיים מצות שבין אדם למקום, ב' מטרף בני עלית לא מצות שבין אדם לחבירו כנ"ל והנה בפ' השבוע כתיב ועבדתם את ד"א וברך את לחמך וכו' נ"ל מה שהתחיל בלשון רבים ואמר ועבדת וכו' וסיים בלשון יחיד וברך את לחמך בלשון יחיד דהנה ארז"ל במסכ' שבת פרק השואל כי הולך אדם אל בית עולמו שעתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק מדור לפי כבודו והטעם נר' כי אחרי כוונת הלב הן הן הדברים והכל הולך אחרי המחשבה ומי שכונתו רצויה ביותר לשם שמים הוא מקבל שכר ביתר שאת וכן אם נולד אדם בזמן הנוטה יותר אל תאות הגופנים והוא שובר את תאותו אז הוא מקבל שכרו ביתר שאת ויתר עז מעל שנולד בזמנו הנוטה אל הטוב כי לפום צערא אגרא ועל כן עתיד הקב"ה לעשות לכל צדיק וצדיק מדור לפי מדריגתו כי אף אם כל אחד ואחד יקיים כל התורה והמצות אפי"ה אין שכרם שוה וכן מי שעושה המצוה בשמחה וטוב לבב הוא מקבל תוספות שכר על השמחה ולכן אמר ועבדתם את ד"א כי אף אם הרבים יעבדו את ד' אפי"ה בענין השכר לא יהיה בשוה כ"א וברך את לחמך וכו' דהיינו לכל יחיד ויחיד לפי מדרגתו עכ"ל היבין שמועה ודפח"ח והנה אנחנו מחזיקים טובה להגבאי דח"ק וכל אנשי הח"ק על הגמילות חסד אשר עשיתם ג"ח לחיים ולמתים בביקור חולים בגופם ובממונם כנודע לנו וגם הסכמת הח"ק לעשות יקרא דשכבא לקברת הרבנים זצ"ל זי"ע מדור לכל אחד ואחד בפ"ע כמדת הקב"ה והנני להזהיר שלא יהיה באסיפת הח"ק שום קטרוג ומחלוקה ח"ו רק שלום יהיה ואתם הדבקים בד"א חיים כלכם היום.

עוד פי' שישית ושביעי נ"ל לפרש בכוונת המסורה הנ"ל להיות כתיב בתורה שכר מצות כיבוד אב ואם למען יאריכון ימיך וכו' וגם אחז"ל הוקש כבודם לכבוד המקום ומצות כיבוד אב ואם הוא גם אחר מיתת או"א והיינו מה שהכל פוקדים בהליכתו על קברם ומה גם אם דורש בד"ת שתפארת בנים אבותם אין לך כיבוד יותר מזה וזה רמז המסורה עלית משכבי אביך בזה שאתה מחשיב לכבד את אביך גם במותו בשכבו בקבר בזה עלית למרום כאלו כבדת להקב"ה שהוקש כבודם לכבודו יתברך ועי"ז תזכה לשכר זה מטרף בני עלית כדכתיב למען יאריכון ימיך וכו' פי' עלית היינו מסולק וגם מטרף בני עלית שגופך יהיה מכובד על הבריות וגם יאמר כי מכבוד הבן עושה בזה לאביו בפקדו על קברו שני תועליות וזה"ש עלית בהילוכך למשכבי אביך יש בו תועלת א' עלית למרום מעלה את אביו לגבהי מרומים לג"ע העליון גבוה מעל גבוה כאחז"ל ברא מזכה אבא, תועלת ב' מטרף בני עלית היינו זכות להבן עצמו ליקח מוסר להיות סור מרע ועשה טוב.

א"ר שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום וקשה חדא אם כל כך גדול כח השלום מ"מ לא בירך הקב"ה את אברהם עם השלום ועו"ק למה אמר השלום בה"א הידועה הול"ל רק אלא שלום ונראה ע"פ מה שכתבו המפורשים על האי קרא ד' עוז לעמו יתן ד' יברך את עמו בשלום דקשה האיך נתן לנו תרי"ג מצות אשר לא יוכל שום אדם לקיים את כולם ותירצו דכיון שיש שלום ביניהם והוי כולם כגוף אחד וכל חד וחד יש לו חלק במצוה שעשה חבירו הוי כאלו קיים כולם כאחד וז"ש הכתוב ד' עוז לעמו יתן ע"ז קשה למה נתן לנו תרי"ג מצות אשר לא יוכל לקיים שום אדם לכן מתרץ הקרא ד' יברך את עמו בשלום והוי כולם כגוף אחד ועי"כ יזכו כולם לקיום התרי"ג מצות ע"כ הוצרך לברכת השלום ראינן מזה שהוצרכ' לברכת השלום רק מחמת שקבלו את התורה אבל האבות שהיו מימים עוד קודם קבלת התורה לא הי' צריכים לברכה זו ומתורץ קושי' הראשונה ובזה נכון מה שאמר דוד הע"ה שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול דקשה למה אמר לאוהבי תורתיך ולא ללומדי תורתיך ועוד קשה מה סיים ואין למו מכשול האיך יעלה על דעת שיהיה מחמת השלום איזה מכשל ח"ו ונראה שיש שני מיני שלום האחד אם יעשו ב' שונאים שלום ביניהם ויתנו כמה תנאים ושלום כזה יוכל להתבטל מהר אם יעבור א' מהם איזה תנאי וזה השלום אינני לש"ש, והשנית מי שיעשה שלום עם חבירו מחמת אהבת השי"ת בלי שים תנאי ימי שיעשה על אופן כזה צריך לאהוב את התורה כי בלי זה לא יגיע לאהבת השי"ת ובשלום כזה לא יגיע שום מכשיל לעולם, וזה כוונת דוד הע"ה שלום רב שיהיה שלום קיים לרוב ימים לאוהבי תורתיך שעושים שלום מחמת אהבת הקב"ה שנכלל באהבת התירה שנאמר בו לא תשנא את אחיך יכו' מאי נ"מ ולכן מסיים ואין למי מכשול כי מי שעישה שלום באופן זה לא יגיע שום מכשול אבל באופן הראשון יוכל לבא מהר לאיזה מכשול ובזה מתורץ הקושי' השנייי' לכך אמר התנא השלום בה"א הידוע לרמז על השלום האמיתי ולכך אמר לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לעדי עד רק השלום כזה, ובזה יופתח לנו שערי אירה במה ששנינו בסיף עדיות אין אליהו הנביא בא רק לעשות שלים שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם יקשה האיך נרמז כאן השלום ונוכל לומר עפ"י מה שפירש"י בקרח בא וראה כמה קשה המחלוקה שהרי ב"ד של מטה אין עונשין אלא עד שיביא שתי שערות וב"ד של מעלה עד כ' שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים עכ"ל והנה עיקר האהבה היא בלב כמ"ש ואהבת את ד"א בכל לבבך לכן יכונה האהבה בלשון לב ואם האבות יש להם מחלוקת בודאי אינם אוהבים את בניהם

שהרי אינם חסים עליהם שלא יאבדו במחלוקתם וגם הבנים שונאים את האבות שגרמו להם שיאבדו בקטנותם ועפי"ז עולה יפה המשנה דחכמים אומרים דאליהו הנביא אינו בא רק לעשות שלום וזה מוכח מן הקרא דכתיב והשיב לב אבות על בנים וכו' דהיינו שיאהבו בניהם ויעמדו מרחוק מפני מחלוקה ויעשו רק שלים בעולם וכן תזכו להיות שלום ביניכם לעולם ועד ודו"ק ר [א"ה הקושי' מקדוש א"ז הג' זי"ע שהאיך נרמז בפסוק והשיב לב וכו' השלום קושי' זו צריך להבין שהאיך נרמז שפסוק מרמז על השלום בין אבות לבנים דלמא מיירי הפסוק מהשלום בין החכמים ולתלמידהן כמו שפירש באמת הברטנורה סוף עדיות וז"ל אבות אלו החכמים ובנים אלו התלמידים שיהיה לב כלן שוה ולא יפול ביניהן מחלוקת עיי"ש בתוי"ט אבל לפי דברי א"ז הג' ז"ל א"ש היטב שמרמז על השלום אבות ובנים].

סליק ספר בראשית